

МОЯ

БАТЬКІВЩИНА -

УКРАЇНА

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА СТАНЦІЯ ЮНИХ
ТУРИСТІВ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

МАТЕРІАЛИ
обласного етапу Всеукраїнської краєзнавчої експедиції
учнівської молоді
«МОЯ БАТЬКІВЩИНА - УКРАЇНА»

Харків-2022

У збірці представлені тези пошукових робіт учасників обласного етапу Всеукраїнської краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Моя Батьківщина - Україна».

Роботи подані в авторській редакції.

Упорядник збірки: Павелко І.В., методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради;

Відповідальна за випуск: Редіна В. А. – директор Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Експедиція «Моя Батьківщина – Україна» проводиться з метою вдосконалення змісту, форм та засобів виховної роботи на кращих традиціях українського народу, формування гармонійно розвиненої особистості шляхом залучення дітей та молоді до активної діяльності з вивчення історичної та культурної спадщини, природного різноманіття рідного краю, ознайомлення з об'єктами заповідного фонду України. Вже одинадцятий рік поспіль школярі Харківщини активно залучаються до пошуково-краєзнавчої роботи за напрямками:

- «Духовно – культурна спадщина мого народу»;
- «Козацькому роду нема переводу»;
- «Із батьківської криниці»;
- «З попелу забуття»;
- «Геологічними стежками України»;
- «Географія рідного краю»

Обласний етап експедиції проводився у період з січня по листопад 2022 року. На конкурс від учасників експедиції було подано 140 роботи із закладів загальної середньої та позашкільної освіти з районів Харківської області та міста Харкова. Дана збірка включає тези пошукових робіт юних краєзнавців Харківщини.

Експедиція проводиться з метою національно-патріотичного виховання учнівської молоді, сприяє активізації пошуково-дослідницької, краєзнавчої роботи, вивченню природних об'єктів та явищ, геологічних пам'яток, родинних традицій і свят, обрядів, побутової культури, народних ремесел, ознайомленню з надбаннями духовно-культурної спадщини рідного краю, України, поповненню експозицій краєзнавчих куточків та музеїв.

ЗМІСТ

Адамчук Поліна, ШУМОВА КЕРАМІЧНА ПЛАСТИКА УКРАЇНИ. БРЯЗКАЛЬЦЯ, ПИСАНКИ	7
Бардакова Софія, ДУХОВНІ ЦІННОСТІ- ДУША НАРОДУ	8
Безуглий Іван, РОЛЬ СИМВОЛІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ДЕРЖАВОТВОРЕННІ	9
Бережна Поліна, «ГЕОЛОГІЧНИМИ СТЕЖКАМИ УКРАЇНИ»	10
Білоєнко Руслан, СЕЛО СТАРА СЕМЕНІВКА ІЗЮМСЬКОГО РАЙОНУ – МОЯ МАЛА БАТЬКІВЩИНА: ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	11
Бойкова Дар'я, СМАК І КОРИННЯ УКРАЇНСЬКОГО БОРЩУ	14
Бондаренко Єлизавета, РОЛЬ ПАРКІВ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ	15
Бриль Вікторія, УКРАЇНИ РІДНОЇ ОКРАСА – ДИВНА ПЕРЕКІПСЬКА СТОРОНА	17
Бутенко Анастасія, ВОЛОНТЕРСТВО В КРОВІ	19
Бутенко Анастасія, Дикун Кіра, НЕМАЄ ГІРШЕ, ЯК В НЕВОЛІ	20
Василенко Гліб, ГОЛОСИ «НЕВИДИМОГО БАТАЛЬОНУ»	22
Вихованці народного художнього фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького БДЮТ Харківської області, ДІЛО МАЙСТРА ВЕЛИЧАЄ	24
Вихованці гуртка «Юні туристи-краєзнавці» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учні Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області, ВОДНІ РЕСУРСИ СУХОДОЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	26
Вихованці гуртка «Фольклористика» КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області, ЇХ ЖИТТЯ НА АЛТАР ПЕРЕМОГИ СЕРЕД ПЕРШИХ ПОКЛАЛА ВІЙНА...	27
Вихованці гуртка «Фольклорно-етнографічне краєзнавство» Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості, КРАСНОКУТСЬК – ОКРАСА СЛОБОЖАНЩИНИ	29
Гангур Ігор, ДИВНА РІЧ – У ХАТІ ТЕПЛА ПІЧ	31
Гаврішкевич Анна, ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКІВ У СЕЛИЩІ КОЗАЧА ЛОПАНЬ	32
Геворкян Емма, СТЕЖКОЮ ШЕБЕЛИНКИ	34
Гнатенко Діана, РОЗВИТОК ОСВІТИ В МІСТІ ВАЛКИ У XVIII – XIX СТОЛІТТЯХ	36
Горелик Аліса, ПОЕТ СТЕПАН САПЕЛЯК	37
Горелик Аліса, ГЕОЛОГІЧНИМИ СТЕЖКАМИ УКРАЇН	38
Гридчина Єлизавета, КАМ'ЯНІ ВАРТОВІ. ПАМ'ЯТНИКИ ЯК СИМВОЛИ ВШАНУВАННЯ КОЗАЦТВА НА ХАРКІВщині	39
Гу Хаян, ХІМІЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ВОДИ ЖУРАВЛІВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА В М. ХАРКІВ	41
Губа Єгор, ЇХ ДОЛІ ЗЛАМАЛА ВІЙНА...	43
Губка Олександр, ДУШІ ВИСОКІ ПОРИВАННЯ ПОЕТЕСИ НАДІЇ ЗІНЧЕНКО	45
Гугля Антон, ПАТРІОТИЗМ В ДНК УКРАЇНЦІВ	47
Гудзенко Віктор, ЗАСЯЯЛА В НЕБІ ЗІРКА ГЕРОЯ	48
Даценко Ілля, ОБПАЛЕНИЙ ЧОРНОБИЛЕМ	49
Друзь Еліна, ПРОФЕСІЯ – ТВОРИТИ КРАСУ (ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ТА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДНОГО МАЙСТРА СЛОБОЖАНЩИНИ, ЛЯЛЬКАРКИ ЗІЛЬБЕРМАН Н.Ю.)	50
Дуга Юлія, СІМЕЙНІ ТРАДИЦІЇ МОГО СЕЛА.	53
Єрмоленко Ольга, ПЕРЕДЗВІН УЛЮБЛЕНОГО ШАТОНА (За Красюк Людмилу – українську художницю, кераміста, живописця)	54
Желуденко Софія, ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНИХ ТА ГЕОБОТАНІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛУЧНИХ ФІТОЦЕНОЗІВ ЛІСОВОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ СЕРЕДНЬОДОНЕЦЬКИЙ	55
Жмурко Данило, Федосєєв Максим, СПОРТИВНІ ДОСЯГНЕННЯ НАШИХ	59

ЗЕМЛЯКІВ	
Закапко Артем, «ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИЦІВ»	61
Захарова Вікторія, НАРОДНА ПІСНЯ - ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ <i>Життєвий шлях і творча діяльність Т.А. Шерстюк</i>	62
Калашник Данііл, ДОХРИСТИЯНСЬКІ ВІРУВАННЯ СЛОВ'ЯН РУСИ-УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОЯВУ СИНКРЕТИЧНОЇ РЕЛІГІЇ ПІСЛЯ ХРЕЩЕННЯ ДЕРЖАВИ	63
Камишан Аліса, «ВОЛОНТЕР МИХАЙЛО РЕЗЯНКІН»	65
Коваль Ігор, КОЛОМАК XVII-XVIII СТОЛІТТЯ: ФОРТЕЦЯ, ЗАМОК, РАТУША І ПІДЗЕМНІ ХОДИ	66
Коваржик Анастасія, ВІД РОСЛИНИ ДО ТКАНИНИ: СКЛАДНА ІСТОРІЯ ПРОСТОГО ПОЛОТНА	67
Козлова Яна, ТРАГЕДІЯ ЧОРНОБИЛЯ	69
Костіна Дар'я, ІСТОРІЯ ХРАМОБУДІВНИЦТВА У КАМ'ЯНІЙ ЯРУЗІ	71
Краєва Юлія,ТУРИСТИЧНІ ПЕРЛИНИ ХАРКІВЩИНИ: ШАРІВКА І ПАРХОМІВКА	73
Лавриненко Юнона, ЯКІСТЬ ВОДИ ДЖЕРЕЛ ДОНЕЦЬКОГО ГОРОДИЩА ТА ЛІДНЯНСЬКОЇ БАЛКИ	74
Ландик Мирослава, ЗСУВНІ ПРОЦЕСИ У РЕЛЬЄФІ РІДНОГО КРАЮ	75
Лебедєва Вікторія, ВИШИВКА – ПОЕЗІЯ ДУШІ І ОБЕРІГ.	76
Лотоцька Вікторія, ЦІНА ЖИТТЯ ПІД МИРНИМ НЕБОМ	77
Лузанов Олександр, АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО – УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ МЕЛЬНИКІВСЬКОГО СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	80
Майська Маргарита, ПИЩАЮТЬ СВОЇМ ДІДУСЕМ	82
Маховська Дарина, ТАЄМНИЦЯ ІМЕНІ	84
Москаленко Поліна, ЯРМАРКОВЕ ЖИТТЯ ВАЛКІВСЬКОГО ПОВІТУ КІНЦЯ XVIII – XIX СТОЛІТТЯ	86
Онопко Єлизавета, СЛОБАНСЬКІ ЯРМАРКИ	87
Орел Анастасія,МОТИВ ХАТИ ТА ДЕРЕВА ЯК СИМВОЛІЧНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ У ПЕЙЗАЖНОМУ ЖИВОПИСУ С. ВАСИЛЬКІВСЬКОГО	89
Павлова Анастасія, КУЛЬТУНА СПАДЩИНА В ПІСНЯХ	91
Пасічник Єгор, ДУХОНИКИ ФРОНТУ	93
Панасенко Анастасія, Цибульник Вікторія, ЗЕМЛЯ ДРЕВНІХ ГОТІВ-ГЕРМАНЦІВ. ПОДОРОЖУЄМО ВАЛКІВЩИНОЮ	94
Парасоцька Тіна, Чуб Віка, М.МИЦЕНКО: ПОКЛИК ОТЧОЇ ЗЕМЛІ	96
Петрова Поліна, ОБЕРЕГИ ДУХОВНОСТІ ПРАВОСЛАВ'Я МІСТА ВАЛКИ	98
Пирогов Олександр, «ІСТОРІЯ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКОГО ХРАМУ: ВІД ЗАСНУВАННЯ ДО НАШИХ ДНІВ»	99
Погребняк Катерина, ПРИЗВИЩЕ – ЖИВЕ СЛОВО, ПАМ'ЯТЬ РОДУ	100
Половик Аліна, СИСТЕМА ШТУЧНИХ ГІДРОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ НА РІЧЦІ МОКРИЙ МЕРЧИК	102
Положій Олександр, МАЛЬВА ЯК СИМВОЛ УКРАЇНИ	103
Полтавець Олександр, СОНЯШНИК ЯК СИМВОЛ УКРАЇНИ	105
Помазан Дмитро, МІСТО, ЩО НОСИТЬ НАЗВУ БОЖОГО ДУХА	106
Поставка Поліна, ОБЕРІГ - БЕЗЦІННИЙ АМУЛЕТ ЩАСТЯ І ДОБРОБУТУ	108
Пошуковий загін «Материнка», учні 6 класу Пришибського ліцею Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області, ТАЄМНИЦІ БДЖОЛИНОЇ СИМ'І	110
Прищепіна Марія, ХРАМ ПРОРОКА ІЛЛІ	111
Проценко Аліса, Рибаківа Анна, ТВОРЧІСТЬ У СПАДОК	113
Романов Роман, ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ НЕМИШЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА ХАРКОВА	115

Руденко Аліна, ФІЛАРЕТ ДАВИДОВИЧ АНТОНОВ - ПЕРШИЙ НАСТОЯТЕЛЬ ХРАМУ В КОЗАЧІЙ ЛОПАНИ	118
Сахно Максим, ВІЙНА І СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ	119
Сербін Юлія, ЗІНЬКІВЩИНСЬКІ ДУБИ-ВЕЛЕТНІ	120
Сідак Марина, ХАРКІВ У ТВОРЧОСТІ БУДЯНСЬКОГО КЕРАМІСТА ГАДИНИ ЧЕРНОВОЇ. ДО 30-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ БУДЯНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ШКОЛИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА	122
Соболь Анастасія, НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ – ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОБУТНОСТІ	124
Сухоставець Леонтій, ВПЛИВ КУБІНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ 1959-1963 РОКІВ (НА ОСНОВІ ДЖЕРЕЛ УСНОЇ ІСТОРІЇ)	125
Тимошенко Євгеній, ЗМІНИ МІКРОКЛІМАТУ МІСТА ХАРКОВА ПІД ВПЛИВОМ ПІДПРИЄМСТВ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ НА ПРИКЛАДІ ТЕЦ-5 ТА ТЕЦ-3	127
Толста Карина, «ОСОБЛИВОСТІ ПОХОВАЛЬНОГО ОБРЯДУ ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДНІПРО-ДОНЕЦЬКОГО ЛІСОСТЕПУ НА ПРИКЛАДІ МОГИЛЬНИКА ЗАЧЕПИЛІВКА»	128
Трунова Катерина, «ЯК НІБИ ВЧОРА ЦЕ БУЛО»	130
Учасники пошукової групи гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ “Харківська обласна станція юних туристів”, учні 10 — 11 класів Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області, ОХОРОНЕЦЬ РІДНОЇ СТАРОВИНИ	131
Учні 7-х класів Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 8» Харківської обласної ради., НАРОДНА УКРАЇНСЬКА ІГРАШКА	134
Учні 8-х класів Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 8» Харківської обласної ради, РОЗВИТОК ГЕОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ХАРКІВЩИНІ	135
Фісіна Вероніка, КОБЗАРІ - ДУША І СИЛА УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА	137
Фурашов Артур, ІСТОРІЯ МОГО СЕЛА	138
Холод Микита, МИСТЕЦТВО ВИГОТОВЛЕННЯ ЗВУКОВОЇ ГЛИНЯНОЇ ЗАБАВКИ ВАЛКІВСЬКИЙ СВИЩИК	139
Цапенко Денис, ПІСКИ ПРАВОБРЕЖНОЇ ЧАСТИНИ БАСЕЙНУ РІЧКИ МОКРИЙ МЕРЧИК ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ МІНЕРАЛЬНИЙ РЕСУРС	141
Члени ради Зразкового військово-історичного музею "Пам'ять Валківського ліцею та вихованці гуртка "Народознавчий" ЦТКЕУМ Валківської міської ради, СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО В НЕДАЛЕКОМУ МИНУЛОМУ	143
Члени ради Зразкового військово-історичного музею "Пам'ять Валківського ліцею та вихованці гуртка "Юні музеєзнавці" ЦТКЕУМ Валківської міської ради, ЗАХИСНИК	157
Чуженкова Діана, ДЕРЕВО ЖИТТЯ	159
Шилов Ярослав, ВІЙНА ЗА СВІЙ ШЛЯХ	161
Шкляр Тетяна, РАЗОМ МИ – СИЛА!	161
Щукіна Софія, КОЗАЧА ГОРА	162
Ядришнікова Софія, МІФИ ТА РЕАЛІЇ ПРО СЛОБОЖАНСЬКУ СОРОЧКУ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	164
Яковлев Ігор, ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТОПОНІМІЇ ПЕРВОМАЙЩИНИ	167

ШУМОВА КЕРАМІЧНА ПЛАСТИКА УКРАЇНИ. БРЯЗКАЛЬЦЯ, ПИСАНКИ

Адамчук Поліна, КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості №2 Харківської міської ради», вихованка зразкового колективу

«Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас», 9-а клас, ХЗОШ № 76.

Керівник: Подрезова Олена Степанівна, керівник гуртка «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас», керівник гуртка – методист, КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості №2 Харківської міської ради», вчитель трудового навчання ХЗОШ № 76.

«Мабуть, брязкальце, найпоширенішу іграшку малюків, можна вважати і найдавнішою з іграшок»

«Брязкальця, тарахкальця, калатальця, хихички. Порожні керамічні кульки з камінцями або кусочками глини всередині. Це дитяча іграшка, забавка, та оберег. Вже сама їхня форма кулі універсальна – це форма Всесвіту, це те саме, що яйце, тільки у більш виваженій формі»

«Кулясті, яйцеподібні, грушоподібні, циліндричні, бочкоподібні - археологи знаходять їх біля жертovníків разом з культовими предметами та у старовинних могилах дітей. Саме ці факти, дали вченим підстави стверджувати, що брязкальця мали і культове значення. З їх допомогою намагалися відлякувати від житла злі сили, проганяти недуги з хворих»

«Найдавніша іграшка-брязкальце виявлена на поселенні Кюлтєпе Каніш-Карум в Анатолії, Туреччина. Її вік – більше 4 тисяч років ... У 4 тисячолітті до н. е, брязкальця застосовують для розваги малюків, а у 19 столітті вони вже максимально наблизились до сучасних пропозицій і навіть були доповнені прорізувачем для зубів. Знатні родини не купували цей аксесуар в крамницях, а замовляли у майстрів спеціально для своєї дитини. На виробі зазвичай було вигравіювано ім'я немовляти»

«У вчених є підстави стверджувати, що брязкальця мали і культове значення. З їх допомогою намагалися відлякувати від житла злі сили, проганяти недуги з хворих. Брязкальця поряд з тріскачками, стукалками, свистунами входили в нехитрий ансамбль огрядних музичних інструментів»

«Глиняні брязкальця в давнину, втім, як і в наші дні, робили з двох половинок, які після вкладання керамічних кульок або камінчиків з'єднували один з одним і замазували, загладжували шов»

«Глиняні писанки і брязкальця вважалися важливим атрибутом язичницького культу. Їх оздоблювали фляндрованим орнаментом та покривали поливою. Щодо функціонального призначення цих предметів, то думки дослідників різняться. Одні вважають їх дитячими іграшками, інші приписують їм культове значення, пов'язують з певним релігійним уявленням людини, зокрема поклонінню родючості»

«Шумова пластика брязкальця та писанки в народній та професійній творчості присутня практично у всіх світових культурах. Пошуком прототипів керамічних звукових іграшок у різних епохах на території України у ХХ столітті займалось чимало дослідників: Ю.П.Лащук, М.Є.Станкевич, О.М.Пошивайло, Л.М.Герус, Б.Яремко, які дослідили історію, типологію, художньо-функціональну цінність народної глиняної іграшки з шумовими пристосуваннями»

«Слід відзначити, що з плином часу керамічна пластика з акустичними пристосуваннями знаходить все нові форми вираження й призначення та відображає рівні людського пізнання, що перебувають в освоєванні все нових просторів сучасного культурного життя».

«ДУХОВНІ ЦІННОСТІ- ДУША НАРОДУ»

Бардакова Софія, учениця 10 класу Андріївського ліцею №2,
Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області
Керівник: Устиченко Н.А., педагог-організатор, вчитель історії

*Серед бруду фальшивих істин,
Серед пороку штучних мрій,
Йду туди, де прозоро-чисто,
Спокій, тиша серед стихій...*

Культурна спадщина українського народу у наш час має велике значення, адже саме вона відображає реальне життя людини протягом багатьох століть розвитку суспільства. Світогляд людей, їхні думки, почуття і моральний вигляд поступово формують систему духовних цінностей, які в подальшому й служать естетичному формуванню особистості.

Кожен храм – це часточка душі, це те, чим ми живемо, що залишили нам, і те, що залишимо ми після себе нащадкам.

Актуальність цієї роботи не викликає сумніву, так як обов'язком кожного українця є збереження та передання наступному поколінню православної традиції нашого народу, а також збагачення власної історії новими фактами та свідченнями, що викликали в людей духовне та національно – патріотичне виховання.

Об'єктом роботи є відомості про розвиток православ'я в селищі Андріївка шляхом будівництва храмових споруд.

Мета роботи - знаходження узагальнених відомостей про храми на території селища та створення загальної інформації про сучасний стан будівництва нового храму на території нашого селища.

Згідно з аналізом відомостей, джерел та літератури на території Андріївки діяло

три церкви: церква Петра і Павла, Воскресенська та Різдва Пресвятої Богородиці. З них залишився лише храм Різдва Пресвятої Богородиці, який був побудований в 1940 році, як тимчасовий. Але діє від до сьогодні, а поблизу старого храму здійснюється до неба новий храм, будівництво якого розпочато в 2016 році за ініціативи настоятеля храму протоієрея Іоана та за підтримки депутата Харківської обласної ради А. Русецького та засновниці благодійного фонду «Даруй добро» Т. Русецької.

Швидкими темпами відбувається будівництво цієї важливої споруди. Наша церква, ніби заступниця, берегиня вдивляється на нас. Вона вражає своєю величчю, виразністю. Висота храму, ніби досягає неба, має форму хреста, три куполи, храм будується в стилі бароко. Силует церкви, що неочікувано виринає з панорами селища, щоразу сприймається по-новому, викликаючи неповторні емоційно-естетичні відчуття.

15 грудня 2018 року митрополит Ізюмський і Куп'янський Єлисей звершив освячення хрестів на куполи споруджуваного храму на честь Різдва Пресвятої Богородиці в смт. Андріївка Балаклійського округу. Його Високопреосвященству співслужило духовенство Балаклійського благочиння

і Вознесенського кафедрального собору. Після закінчення чину освячення митрополит виголосив проповідь, подякував настоятелю храма протоієрею Іоанну і всій громаді за понесені труди. Після чого нагородив тих, хто зробив вагомий внесок у будівництво храму: орденом святителя Ніколя був нагороджений Анатолій Анатолійович Русецький, медаллю «Піщанської» ікони Божої Матері І ступеня була удостоєна Тамара Петрівна Русецька.

Духовність і душа були завжди нероздільні. Відродження духовності – це відродження душі людини. Ми приходимо в храм з вірою, з надією, іноді з печаллю, але завжди з любов'ю. І храми оберігають душу кожного, хто до них прийшов, стають опорою для нашої віри, дарують надію та надихають на істинну любов. Віра, надія, любов – це ті почуття, котрі дають людині можливість жити, вдосконалювати та вдосконалюватися; те що дарує людині майбутнє.

РОЛЬ СИМВОЛІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ДЕРЖАВОТВОРЕННІ

Безуглий Іван, учень 9 класу Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради Харківської області. Керівник: Хікматова Лола Хамраевна учитель історії Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради Харківської області, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист

В історії східнослов'янських народів, у тому числі й українського, форми державної організації неодноразово змінювалися. Кожна з них давала напрям розвитку державної символіки відповідно власного соціально-історичного змісту. Ранньофеодальна держава Київської Русі користувалася особистою символікою князів - знаками Рюриковичів. Феодальна роздробленість, переміщення володарів по «столах» різних князівств сприяли виникненню в них територіальних символів («архангела Михаїла», «лева», та інш.), розвиток яких протягом тривалого часу внаслідок відомих історичних обставин просліджується в рамках геральдичних систем інших держав - Великого князівства Литовського Речі Посполитої.

Зростання національно-визвольного руху, оформлення державності у XVII ст., обставини початкового періоду перебування українських земель у складі Російської держави сприяли перетворенню символіки козацтва до певної міри на етичну, загальнонародну. У XVIII ст. ця символіка переважила за значенням стару територіальну. Ця традиція була перервана діями самодержавства наприкінці XVIII ст. Розвиток національно-визвольного руху в межах Австрійської імперії, революційні події 1848 року привели до відновлення старого герба Львівської землі, перетворення його на своєрідний національний символ.

Подальшим виявом цієї традиції стало прийняття гербу ЗУНР, а до сьогодення - відновлення історичного гербі міста Львова. Усі згадані вище гербові символи по праву належать історичному минулому, втілюючи в собі конкретні етапи історії. Інша справа, що геральдична діяльність Центральної

ради, а згодом гетьмана і Директорії наклала на сприйняття історичної символіки специфічний відбиток.

Замість закономірного (і пропонованого М. С. Грушевським) творення нових державних символів діячі Центральної ради віддали перевагу історичному підходу до справи. Внаслідок цього знак одного і того ж самого накреслення відомий в історії у трьох «іпостасях»: по-перше як варіант особистого знака князя Володимира Святославовича, який репрезентував його владу у стосунках з підлеглим населенням і, ймовірно, у зносинах із зовнішнім світом під час його правління (980-1015); по-друге, як запроваджений 1918 року герб абсолютно певної державності; по-третє, як сталий елемент емблематики різноманітних політичних організацій цілком визначеного спрямування.

Що ж стосується жовто-блакитного прапора, то його виникнення у середині ХІХ ст. було з точки зору історичного процесу цілком закономірним. Революційні події 1848 -1849 рр. дали життя не лише йому, а й кільком іншим національним символам європейських народів, які існують і донині. Іншого прапора, ніж жовто-блакитний, який впродовж тривалого часу, який би претендував на роль національного символу, в українській історії вироблено не було.

І сьогодні, важливу роль в розвитку державотворення покликані відігравати символи, вже створеної, незалежної України. Державна символіка уособлює державний суверенітет України, верховенство та незалежність влади. Образи Державного Прапора, Державного Герба та Державного Гімну символізують українську державність і конституційні цінності України, традиції та культуру українського народу.

Отже, і гербова відзнака у формі тризуба, і синьо-жовті прапори мають давнє походження, несуть у своїй суті певну історичну пам'ять. Гімн «Ще не вмерла Україна» перейнятий мотивами українського романтизму минулого.

«ГЕОЛОГІЧНИМИ СТЕЖКАМИ УКРАЇНИ»

Бережна Поліна, учениця 8 класу Березівської філії (гімназії) комунального закладу «Пісочинський ліцей Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області». Керівник: Планіда-Товстоган О.С., вчитель історії

У всьому світі останнім часом все більше уваги приділяється розробці екологічно чистих і енергозберігаючих технологій, спрямованих на зниження шкідливого впливу на навколишнє середовище і економію енергії. Не залишилися осторонь і будівельники. Все більшу популярність як на заході, так і в нашій країні набуває так зване «зелене будівництво». За «зеленим» будівництвом мається на увазі будівництво та експлуатація будівель з меншим рівнем споживання енергії і матеріалів протягом усього життєвого циклу будинку: від проектування до утилізації. У цілому «зелене» будівництво переслідує такі глобальні цілі, як зниження впливу на навколишнє середовище і збільшення комфорту мешканців будинку. Досягнення даних пріоритетних цілей служать: - використання енергоефективних технологій, що знижують споживання води, електроенергії і теплових ресурсів; - скорочення відходів і викидів при експлуатації будівлі; - увагу до здоров'ю і комфорту мешканців будинку або службовців, що працюють в «зеленому» офісному центрі, підвищення їх

працездатності, шляхом покращення якості повітря в приміщеннях і використання більш чистої питної води. Одним із найважливіших показників «зеленого будівництва» є екологічно чисті будівельні матеріали. Це такі матеріали які повністю розкладаються в природних умовах. Нажаль подібні властивості мають невелика частина будівельних матеріалів. Це деревина, глина, геокар, тирса, солома, кам'яні породи, натуральна шкіра і тому подібне. Використання соломи, торфу, тирси - не лише модний тренд у будівництві, ці перевірені поколіннями матеріали, які отримали друге народження з появою Екодома. Саманний будинок - це споруда з блоків, оштукатурена глиною, яка володіє не тільки відмінними теплозахисними властивостями, а й кілька годин витримує температуру 100 °. - керамзитобетон відноситься до легких бетонів, основою служить обпалена глина, виробництво цього матеріалу повністю виключає будь-які хімічні речовини; - деревина - як екологічно чистий матеріал не викликає ніяких сумнівів, але обробка його різними просоченнями і антисептиками, лаками, фарбами повинна виконуватися з відповідальних правилами екології складів. Тими, які виготовляються на натуральній основі - водоемульсійні, акрилові. До найбільш екологічною відноситься фарба ганозіс, що складається з лляної олії і бджолиного воску. Цікавим будматеріалом з “зеленого” спектру, є поки ще не дуже поширений, але дуже перспективний “арболіт” – конструкційні блоки з деревної тирси і цементу. Хоч застосування цементу в цьому матеріалі (до 25%), трохи знижує його екологічні (зелені) властивості, але істотно підвищує його пожегобезпечність, що в свою чергу відкриває широкі можливості його застосування в цивільному масовому будівництві і може створити серйозну конкуренцію таким популярним матеріалами в цьому сегменті як – піно і газоблоки. У будь-якому випадку, немає сумніву в тому, що майбутнє за екологічно чистими і поновлюваними будматеріалами. І в Україні як країни з найбільш багатими і перспективними органічними ресурсами, є всі можливості для виробництва таких матеріалів

СЕЛО СТАРА СЕМЕНІВКА ІЗЮМСЬКОГО РАЙОНУ – МОЯ МАЛА БАТЬКІВЩИНА: ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Білоєнко Руслан, учень 10-А класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Харківської міської ради Харківської області
 Керівник: Логвинова Марина Олександрівна, заступник директора з НВР, учитель географії Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Харківської міської ради Харківської області

Україна – найбільша країна Європи. Тут жили і живуть наші батьки, діди. З прадавніх коренів нашого народу починається наша Батьківщина. Тут споконвіку шанували працю, хліб на столі, рушник на стіні, мамину пісню, криницю з журавлем, добре слово. Найглибші наші корені – в минулому. А з минулого стелиться шлях у майбутнє. І ми розуміємо, що саме за нами майбутнє нашої держави. Запорукою цього є державна рідна мова, докладне вивчення історії свого народу. Г. С. Сковорода казав: «Пізнай себе, свій рід, свій нарід, – і ти побачиш свій шлях у майбутнє». Приєднуючись до слів видатного поета та філософа, я хочу сказати, що не треба забувати рідну землю, землю, яка дала нам

життя! Для мене такою рідною землею є село Стара Семенівка Ізюмського району Харківської області, – село, яке має своє обличчя, свої голоси, свою душу.

Стара Семенівка – село Барвінківської територіальної громади Ізюмського (до 2021 р. – Барвінківського) району Харківської області, розташоване на лівому березі каналу Дніпро-Донбас у тому місці, де для нього використовується русло річки Бритаї. На відстані 1 км на протилежному березі знаходиться село Нова Миколаївка. Відстань від районного центру, міста Ізюм, становить 47 км, інших міст: Барвінкове – 40 км, Лозової – 51 км, Балаклії – 51 км.

Село Стара Семенівка має не дуже вигідне положення, оскільки не дуже виражений сусідський фактор, тобто дуже велика віддаленість села від міст промислового розвитку. Наступним фактором, що перешкоджає розвитку села є транспортний фактор, оскільки через село не проходить жодного автомобільного шляху державного чи обласного значення, а дістатися до села можливе лише через місцеву трасу з села Нова Миколаївка, що має вихід до міжрайонної траси Т2109, яка є відгалуженням автотраси М03 Київ-Харків-Довжанський.

Географічні координати села Стара Семенівка – 49°05'30.73'' пн.ш. 36°45'01.12'' сх.д., а це говорить про те, що село знаходиться у другому годинному поясі, тобто у київському, у степовій природній географічній зоні. Площа села становить 0,645 км².

В орографічному відношенні село Стара Семенівка розташоване на Придніпровській низовині (в межах Полтавської рівнини), у тектонічному відношенні – у межах Дніпровсько-Донецької западини (ДДЗ). Дніпровсько-Донецька западина тягнеться між двома позитивними структурами платформи – Українським щитом і Воронезьким кристалічним масивом. Схили цих структур являють собою борти западини. Місцевість села лежить в межах південного борту ДДЗ, що є південним схилом Воронезького кристалічного масиву. Глибина кристалічного фундаменту складає 2-3 км. В межах села і за його околицями поширені кайнозойські відкладення палеогенової, неогенової і антропогенової систем.

Відкладення гірських порід пов'язане в цей період з двома чинниками: діяльністю річок, періодичним заледенінням північного заходу Східно-Європейської платформи. З діяльністю річок пов'язано широке розповсюдження піщаних відкладень в межах нашого села. Деревовидна структура річкових долин та ерозійних форм рельєфу формує дренажну сітку та доволі рівномірно розчленовує поверхню нашого села та його околиці ярами та балками.

Територія Ізюмського району, де розташоване село, входить до складу північного середньо зволоженого агрокліматичного району Харківської області, який характеризується помірно-континентальним кліматом з сумою позитивних температур повітря за період з середньомісячними температурами вище -6,5 – +21,0°C і кількістю опадів за рік – 600 мм. Такі особливості клімату обумовлені, перш за все, дією таких кліматоутворюючих чинників як сонячна радіація, циркуляція атмосфери, підстильна поверхня.

Великих природних водотоків у селі немає. Лише відомо, що на північний захід від села Стара Семенівка річка Бритаї впадає у більш велику річку Береку. Бритаї – права притока Береки (басейн Сіверського Дінця) довжиною 84 км та

площею водозбірною басейну 1180 км². На річці споруджене Бритайське водосховище та інші невеличкі водосховища, є ставки. Використовується для зрошення, господарських потреб, ставкового рибництва. Берека – права притока Сіверського Дінця довжиною 82 км, площею водозбірною басейну 897 км². Річка бере початок біля північно-західної околиці села Береки. Тече переважно на південний схід, у нижній течії – на схід. Впадає до Сіверського Дінця (на схід від села Петрівське) на 634 км від його витоку.

На відстані 700 м від села Стара Семенівка знаходиться штучна водойма – канал Дніпро-Донбас, який сполучає найбільші річки України: Дніпро і Сіверський Донець. Індустріалізація кінця XIX – початку XX століть виснажила запаси прісної води на сході України. Сіверський Донець, головна річка Східної України, до сімдесятих років XX століття вже ледве міг забезпечити потреби промисловості, зрошувальних систем і населення. Ситуація погіршилася, коли був споруджений канал Сіверський Донець-Донбас для постачання води Донецької області, який був спроектований вибирати з Сіверського Дінця до 43 м³/сек, тобто майже половину його річного стоку в місці відгалуження. Тому у 1969 році було почато будівництво каналу Дніпро-Донбас для перекидання води з Дніпра до Сіверського Дінця. Спочатку було заплановано 2 черги загальною протяжністю 550 км.: 1-а до Сіверського Дінця, 2-а прямо до Донецької області додатково до каналу Сіверський Донець-Донбас. Проте вдалося завершити лише першу чергу каналу, яка почала функціонувати в квітні 1982 року загальною довжиною 194 км.

У селі Стара Семенівка поширені зональні і азонанальні типи ґрунтів. У заплаві річки Берека та її притоків виділяються чорноземи звичайні залишково-солонцюваті, чорноземно-лучні ґрунти, які утворилися в результаті накопичення вологи поверхневого стоку і завдяки виходу ґрунтових вод і ключів на поверхню в верхів'ях ярів і в місцях витоку річок. На плоских вододілах центральної частини села є чорноземи звичайні, слабозмиті, слабосуглиністі. Формувалися вони на лесових породах – лесовидних суглинках. Мають комкувато-зернисту структуру та високий рівень родючості. Через високий рівень яружності на схилах вододільних плато і ярів ґрунти дуже змиті.

Село Стара Семенівка розташоване в межах природної зони степу, для якої характерне панування трав'янистої рослинності, пристосованої до посушливого клімату із пануванням багаторічних вузьколистих деревинних злаків (типчак, ковила). Значне місце належить посухостійкому різнотрав'ю. Навесні цвітуть горицвіт весняний, типчак, осока рання, шавлія лучна та поникла, дивина фіолетова та ін. У червні-липні квітнуть рослини типу перекоти поле, безсмертки однорічні, бородач звичайний, цикорій звичайний.

Найрізноманітніші тварини заселяють поля, луки, природні і штучні водойми нашого села. Тваринний світ представлений бабаком звичайним, великим тушканчиком, ховраками, полівками, сліпаком та іншими гризунами. Живуть також у степах нашого села заєць, лисиця, їжак, ласка та інші ссавці; деякі амфібії (зелена жаба); з птахів переважають жайворонки, перепел і куріпка. Тваринний світ водоймищ представлений болотною черепахою, вужами, ставковою та озерною жабами. Водойми дають притулок качкам, журавлям, крячкам, очеретянкам, чайки.

На території с. Стара Семенівка розташований орнітологічний заказник місцевого значення «Бритаї» площею 158,0 га, територія якого включає два озера із заболоченими берегами, високотравні та осокові болота, засолені луки, цілинні степові ценози на правобережжі р. Бритаї.

У складі орнітокомплексів – раритетні види: деркач, кулик-довгоніг, поручайник. На території розташовані колонії чаплі сірої та чепури великої, крячків, куликів (чайка, коловодник болотяний, грицик великий, пісочник малий), поселення гуски сірої, лебедя-шипуну, качок. Тут гніздиться рідкісний вид горобцеподібних птахів – очеретянка індійська.

Отже, село Стара Семенівка – це унікальне місце України, його чарівна природа вражає своїми краєвидами, ландшафтами та рослинністю, в це місце хочеться повертатись знову і знову.

СМАК І КОРІННЯ УКРАЇНСЬКОГО БОРЩУ

Бойкова Дар'я, учениця 8-А класу КЗ «Лозівський ліцей № 3»

Лозівської міської ради Харківської області

Керівник: Громило Надія Юріївна, вчитель трудового навчання
КЗ «Лозівський ліцей № 3», спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

Борщ варять майже в кожній родині, та не всі знають про походження цієї страви, її батьківщину, історію та найближчих родичів. Навчившись добувати вогонь, наші далекі предки почали готувати гарячу їжу, яка легко засвоювалася. Спочатку це були досить прості страви – в походних умовах, на кочових стоянках не було можливості чаклувати над казаном, що висів над відкритим багаттям.

Навіть запорізькі козаки, які багато часу проводили в походах, були досить невибагливі до їжі, яку готували на коротких зупинках. Про них так казали чужинці: «Запарожці – як малі діти: дай багато – з'їдять все, дай мало – будуть задоволені». Розбовтучи в борщі борошно, вони варили саламаху, нашвидкоруч готували м'ясні та рибні відвари. Ці «бовтанки» без шкоди для шлунка із задоволенням сьорбали будь-якої пори.

Лише тоді, коли в оселях з'явилися варисті печі, а на прихатніх ділянках почали вирощувати різноманітну городину, сільські кухарки стали більше уваги приділяти приготуванню перших страв. Особливу винахідливість вони виявляли, закладаючи овочі і приправи у «вариво із зіллям» – так називали рідку їжу. Що тільки не кипіло у горщиках господинь-чепурух, які намагалися задовільнити смаки членів великої сім'ї, що жила під одним дахом! У вариво кидали все, що росло на городі, ще й додавали дике зілля.

Але так довго продовжуватися не могло і не в характері української господині постійно експериментувати. Поступово стала визначатися рецептура, головні й найнеобхідніші складники. Серед них виділявся буряк, який наші предки називали «борщем». Він як і сьогодні є популярним у стравах.

Чимало дослідників вважають, що слово «борщ» походить від рослини – борщівник, якого в побуті називали «борщем». Колись селяни широко використовували його в їжу. Ця рослина має характерні гострі листочки, тож назва може походити від стародавньоіндійського слова «bhrstis» – вістря, зубець,

край. А із сербохорватської «брст» означає листя, а українське діалектичне «брость» – «брунька». Татари називають перець «борич», а горох – «борчак». Листя різних рослин, перець і навіть горох є інгредієнтами українського борщу. Наші далкі слов'янські предки називали ячмінь «бор», нинішні мови фіксують такі його назви, як «бар» (серби), «ber» (поляки), «barley» (англійці). Чеченці словом «борщ» називають просо. Ячмінь і просо були давнішими культурами українських орачів. З них готували різноманітні страви, які мали колись серед наших предків таку ж популярність, як нині борщ.

Не можна уявити українську кухню без борщу, а оселю українця – без запасу борошна. Борщ – їжа, і борошно – їжа. Крім того хліб, який печуть із борошна, як і борщ, – голова всьому. В давнину словом «борошно», а також запозиченим із церковнослов'янської мови «брашно», яка має помітний борщовий відтінок, називаливзагалі їжу, харчі.

Деякі дослідники стверджують, що борщ має не рослинне, а м'ясне походження. На доказ своєї правоти вони наводять монгольське слово «борщ» – в'ялене м'ясо, нарізане тонкими смугами, а чеченців «борш» – бичок. Тому є припущення, що українці спілкуючись із степовиками, могли перейняти у них приготування їжі. Так як наявність на поверхні українського борщу золотих п'ятаків жиру подібна властивість страв для кочових степовиків та хуторян-українців.

РОЛЬ ПАРКІВ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Бондаренко Єлизавета, учениця 11-А класу Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, член гуртка “Пішохідний туризм” ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області на базі Гонтів'ярської філії. Керівник: Положіє Вікторія Віталіївна, вчитель географії, спеціаліст вищої категорії, Гонтів'ярської філії Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, керівник гуртка “Пішохідний туризм” ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області на базі Гонтів'ярської філії

Невід'ємною і найпривабливішою частиною міського пейзажу є, звичайно ж, парки і сквери. Ці зелені куточки — справжній подарунок для міських жителів, часто єдине на кілька десятків кілометрів навколо місце, де можна відпочити в оточенні природи.

Парк або хоча б невеликий сквер є практично в кожному місті. Органічно вплетені в архітектуру мегаполісу, вони виражають його характер і сутність, часто стають відображенням традицій і архітектурних особливостей країни.

Хоча наше місто не мегаполіс, а досить невелике за розмірами, його парки та сквери створюють зони відпочинку для жителів нашого міста. А також створюють комфортні умови для праці і навчання.

Тому на сучасному етапі є *актуальним* вивчення ступеня озеленення пришкольньої території та ролі парку в житті учнів і працівників школи.

Метою нашої роботи є встановлення екологічного стану шкільного парку.

Хронологічними рамками даної роботи є сучасний стан парків.

Досягнення поставленої мети дослідження обумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- здійснити огляд літератури на відповідну тематику;
- обстежити місцевість на території шкільного парку;
- визначити оздоровчу роль рослин;
- зробити відповідні висновки.

Об'єктом дослідження є шкільний парк.

Предметом дослідження є роль парку в житті людей.

Отже, вивчивши класифікації парків, ми встановили, що наш парк є:

- міським;
- багатофункціональним;
- малим;
- для всіх вікових груп населення;
- на порушених територіях;
- регулярним.

Обстеживши місцевість на території пришкільного парку та території школи ми встановили:

1. Площа території школи разом з парком становить – 2,5 га, загальна площа зелених насаджень за планом школи становить – 0.75 га і з боку вулиці з ґрунтовою дорогою є захисна смуга у вигляді дерев і чагарників;

2. Загальна кількість зелених насаджень складає 420 штук (дерев - 340 і кущів – 80).

3. Деревя і кущі пришкільної ділянки поглинають CO₂ та виділяють O₂:

- повністю забезпечуючи ним учнів та працівників школи;
- поглинають пил;
- виділяють фітонциди;
- іонізують повітря;
- збільшують вологість повітря;
- затримують вітер, зберігаючи тепло в класах;
- виконують рекреаційну функцію.

Ми вважаємо, що роль парків дуже значна для населення тому, що виконує багато функцій.

Тому своєю роботою ми робимо спробу розкрити роль зелених насаджень, щоб донести інформацію як до населення так і до влади. Щоб зберегти існуючі зелені насадження та збільшити їхню кількість та облаштування місця для відпочинку місцевим і переселенцям.

УКРАЇНИ РІДНОЇ ОКРАСА – ДИВНА ПЕРЕКІПСЬКА СТОРОНА

Бриль Вікторія, учениця 9 класу ПЕРЕКІПСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ
ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТ

Керівник: Халимон Анастасія Олегівна, вчитель історії

*«Я дивлюся на світ цей чудовий
На озера, ліси і поля.
Перекіпщина! Край калиновий
Тут родився і виріс тут я...»*

Перекип заснований у 1643 році. Первісні назви – Ішукай, Новий Перекип. Назва «Перекип» походить від земляного валу – укріплення, через яке проходив знаменитий Муравський шлях, по якому татари вторгалися на Слобожанщину.

Село бере початок у верхній течії р. Мжа, на місці розкопаного земляного валу колишнього оборонного рубежу, в боротьбі з татарами.

Площа села становить 39.93 км².

Перекип примикається до великого лісового масиву, одного із найбільших на Валківщині. Загальна площа – 69 га - . Найпоширеніші породи дерев – дуб, ясен, клен, калина, тополя, верба і береза. Серед тварин переважають – дикий кабан, дика коза, лисиця, борсук, бобер, ласка, байбак та ін.

На заході Перекипський ліс підходить до самого Перекопа, західна його межа торкається с. Водопою. На сході він окреслений р. Турушка і підходить аж до залізниці (Баранове), наближаючись до Ков'яг.

На території села розташовані 6 водойм та 2 великих болота. Перекип з усіх сторін оточений полями, де вирощують пшеницю, кукурудзу, соняшник, горох, сою та ін. с/г рослини. В рельєфі переважають яри, низовини та гаї. Клімат – помірно-континентальний.

Перекип був частим об'єктом нападів з боку татар. Останнє пограбування було в 1711 році. Під час одного з татарських набігів у Перекопі було спалено 260 вуликів.

Тривалий час містечко Новий Перекип було козацьким поселенням. Воно було оточене валом з острогом, а поза валом був рів глибиною 2 сажня, довжиною 550 сажнів. На валу були ворота і 5 башт. В кінці XVII ст. і до 1765 року Перекип був сотенним містечком. Але з середини XVIII ст. козацька старшина захоплює землі козаків. Починається розшарування серед козацтва, яке приводить до невдоволення, а потім і протесту.

Однією з історичних пам'яток є – Перекипський вал. Збудований, очевидно, ще в період Київської Русі, а можливо, й раніше. Сліди його збереглися до наших днів. Він починався у верхів'ї р. Коломак, біля нинішнього с. Високопілля, перетинав поле і проходив повз с. Перекип. Більша частина валу була зруйнована в давні часи, решта збереглася. Вал осів від часу, а рів (колись глибокий і широкий) майже зовсім зарівнявся, заріс травами. Висота валу – 4-5 м. , ширина в основі – 9-10 м. У внутрішній частині валу – залишки розораного укріплення XVII ст. – Новий Перекип, а біля Перекипського озера – залишки земляних укріплень Божеського острога 1646 р.

З 1797 року Перекіп був центом волості, яка належала до Валківського повіту. За даними 1857 році, у Перекопі було 400 дворів з населенням 2.182 особи, існувала церква. В серединні XVIII ст. частину козацьких земель захопив російський офіцер Фон Циглер, який дав початок поміщицькій династії на Валківщині. У 1902 селяни Перекопу брали участь у повстанні проти поміщика Молдавського, власника цукрового заводу в Новоіванівці. Виступ було жорстоко придушено, а 50 осіб було засуджено до тюремного ув'язнення.

До Жовтневого перевороту у Перекопі була економія, яку громили малоземельні селяни на чолі з Ф.Ф. Підлісним, В.Т. Шевченком, А.Є. Дудніченком. Пізніше вони в 1930-х рр. організували колгосп. Колективізація проходила важко. Заможне селянство чинило опір радянській владі. Наприкінці 1931 року селяни підпалили колгоспну конюшню.

У 1929 році у Перекопі були організовані ТСОЗ «Змагання» (проіснувало 2 роки). У 1931 році створено відразу три колгоспи: «Червоний колос», «Перебудова» (у Левендалівці) та імені Молотова, які 1951 об'єдналися в один колгосп ім. Молотова (з 1957- «Ленінська іскра»). Працював молокозавод.

Під час Другої Світової війни біля Перекопу відбувалися жорстокі бої. У вересні 1943 р. Радянська танкова бригада вела тяжкі бої з Німецькою Дивізією СС «Вікінг» та 223-ім полком. Лише в ніч з 15 на 16 вересня після обхідного маневру, обійшовши валківське угруповання ворога, радянським військам вдалося звільнити Перекіп від німців. В цьому бою загинув Герой Радянського Союзу Д. Д. Погодін (Перекіпський НВК носить його ім'я), після чого танковим корпусом керував М.Т. Соломатін. Під час війни в Перекопі було спалено 300 хат, вивезено 708 корів, вчинено чимало грабежів, відправлено на каторгу 200 осіб молоді.

На братській могилі в селі встановлено пам'ятник 153 радянським воїнам, які загинули в боях за Перекіп.

У Перекопі стояв штаб Степового фронту, де перебував маршал І. С. Конєв (в 1984 р. в пам'ять про це встановлено стелу.)

Після війни Перекіп повністю відбудовано. У 1957 р. було збудовано 300 будинків, електрифіковано 215 будинків і радіофіковано 230 дворів. 1953-му зведено клуб, медпункт, п'ять магазинів. Також побудували: корівники, свинарники. Завершено будівництво майстерні (на 25 тракторів), споруджено літній табір на 200 голів вел. рогатої худоби, лазнів (на 20 осіб), їдальню (на 54 особи).

Газифіковано і телефонізовано село в 1994 році (70 будинків). У 1970 р. прокладено 7,5 км водопроводу, встановлено 13 водонапірних колонок.

В селі є сільська Рада. Населення становить близько 500 осіб. На території села працює Агро-фірма СТОВ «ЛАН», фермерське господарство, олійниця, міні-молокозавод ЧП «Халін», пилорама, три магазини, амбулаторія сімейного лікаря, пошта, ПЕРЕКІПСЬКА ГІМНАЗІЯ. В навчальному закладі створена пошуково-дослідницька група учнів. Виготовлена карта еколого-краєзнавчої стежини «Іщукай – мій рідний край» на якій розміщені історико-краєзнавчі станції.

ВОЛОНТЕРСТВО В КРОВІ

Бутенко Анастасія, учениця 7 класу Колонтаївського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району, вихованка гуртка «Інтелектуали» Краснокутського ЦДЮТ
Керівник: Шмат Н.М., учитель історії

Що таке війна – українці дізналися ще в 2014-му році, і за вісім років не лише загартували свій дух, але й розвинули волонтерську культуру в Україні. Волонтерство – це покликання, це дуже важка і виснажлива робота. Ми б хотіли розповісти про волонтерку з великим серцем, яка з перших днів війни допомагає нашим захисникам та жителям нашого району – Ганну Безверху. З 2014 року кожні два-три місяці вона збирала та відвозила або передавала іншими волонтерами допомогу нашим військовим на східний напрям.

24 лютого 2022 року пані Ганна не розгубилася, зрозуміла, що необхідно діяти, адже зараз вона потрібна, як ніколи. Спочатку їй подзвонили хлопці з 93-ої бригади і сказали, що потерпають від нестачі ліків, одягу, їжі. Почали збирати гуманітарну допомогу, щось було, щось купляли, чимось допомагали небайдужі. Їздили під бомбами, градами на Суми, Охтирку. «Вперше забула, що болить спина, коли впала в болото лицем вниз, як над нами летіли касетні міни», – згадує пані Ганна. Втрачали машини: одна – під Золочевом перетворилася в грудку металу, інша – в ремонті, власна – теж на постійному ремонті. Але їхати треба, зупинятися не можна було. За весь час більше 30 тонн гуманітарної допомоги було доставлено 93-ій бригаді, поки ті тримали оборону на північному кордоні Харківської області.

Потім попросилися на забезпечення бійці із Золочева, 209-ий батальйон. В них спочатку не було по декілька днів ні води, ні їжі. Возили на другу лінію, бо далі нас не пускали, їм потім передавали. Не могли залишити без допомоги й наших прикордонників. Згодом звернули увагу вищого керівництва на проблеми наших захисників на цьому напрямку, логістику було налагоджено.

Допомагали нашим воїнам під Ізюмом. Як возили допомогу в Ізюм, попросилася на забезпечення ще й 92-га бригада з Циркунів. Привозили їм тепловізори, одяг, посилки від рідних. Також підрозділ розвідки «Скеля» дуже потребував квадрокоптер, який літає на сімдесят кілометрів, замовляли його з-за кордону. Допомагали ще й 30-ій, 56-ій, 57-ій бригадам. Після того, як 20-ий батальйон 93-ої бригади, виконавши свої завдання, було перекинуто з Ізюма в Бахмут, пані Ганна не змогла їх залишити, почала їздити на Бахмут. Шляхи небезпечні, важкі, іноді треба було шукати якісь нові дороги, змінювати маршрут, але ніколи не поверталися назад, не доставивши допомогу. Доводилося залишати машину в ярах, маскувати сітками, носити гуманітарну допомогу пішки кушами. «Пять моїх бригад, з якими я, мабуть, зрослася шкурою», - говорить пані Ганна.

Окрім того, Ганна не забуває і про маленьких дітей, яким довелося тікати в наші краї від війни. Їм з початку війни вона допомагає харчуванням, засобами гігієни. Опікується й тваринами, яких взяли з притулку, – їм привозить корм.

Є люди, які допомагали й допомагають, а є зовсім байдужі. Ганна говорить: «В одних є війна, в інших – дискотека, й вони чекають, «коли це все закінчиться». Після того, що я бачила – жахи Ізюма (це ще страшніше, ніж Буча), стерті села і міста з лиця землі, братські могили, наші рідненькі хлопці, дехто з них так і не

побачив новонароджених своїх діток і ще дуже багато болю, від якого серце розривається і хочеться плакати, кричати – ми маємо просто дякувати Богу, що тут не падали бомби». Потреб дуже багато. Нехай і не так багато людей з нашого краю, але ж є люди, які допомагають з перших днів війни. Це і підприємці: власник м'ясокомбінату, що надав багато ковбасних виробів, також він допомагав закупляти бронезилети, власник рибного господарства передає дуже багато риби. Багато підприємців допомагали бензином, продуктами, медом, одягом, тарою для їжі та консервації, кришками, лопатами, овочами, фруктами. Друзі з Миргорода передають набори сухих борщів. Львівський «Пласт» збирає тактичні аптечки. Дівчата, що згуртувалися, готують рибні, м'ясні консерви, вареники, млинці з начинкою, голубці, печуть пироги, збирають і передають багато молочних продуктів. Дуже багато знайомих, колег, сусідів допомагають коштами, висилають консервацію, мед поштою. Донька пані Ганни два місяці щодня годувала хлопців на блок-постах, зараз щотижня пече для хлопців з Харківського шпиталю випічку. Неодноразово здавала кров для наших поранених бійців.

«Вже вісім місяців не можу навіть одягнути інший одяг, здається, камуфляж вріс в шкіру. Щодня лише думки, як допомогти», - говорить пані Ганна. Ці слова і справді є підтвердженням, що волонтерство – це в крові, з цим потрібно народитися. І волонтерство – це теж великий подвиг!

НЕМАЄ ГІРШЕ, ЯК В НЕВОЛІ

Бутенко Анастасія, Дикун Кіра, учениці 7 та 6 класів Колонтаївського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району; вихованці гуртка «Інтелектуали» Краснокутського ЦДЮТ. Керівник: Шмат Н.М., вчитель історії

Історія циклічна, ми не раз чули цю фразу, але не придавали їй, мабуть, важливого значення. Ми ніколи не думали, коли святкували перемогу у Другій світовій війні над нацистською Німеччиною, що така ж подібна війна може трапитися знову. Рашизм замість фашизму. З моменту масштабного нападу росії наша країна стала центром спротиву новим нацистам. Символ Z, мітинги, пропаганда, війна як очисний акт насильства та масові поховання навколо українських міст роблять це цілком очевидним.

Історію потрібно знати, спогади є важливим джерелом вивчення, адже історії реальних людей показують не «красивість» війни, а її жах, бруд і трагедію. Більше року тому нам потрапив до рук щоденник односельчанки, колишньої вчительки німецької мови Ващенко Віри Пилипівни. На жаль, її вже не має в живих. Цей щоденник нам люб'язно надала її донька. Віру Пилипівну війна застала після закінчення школи, вона з іншими дівчатами з Харківської області була вивезена остарбайтером до Німеччини. Ми мали зробити дослідження про ці спогади. Але війна, що прийшла на нашу землю, 24 лютого, змусила нас по-новому перечитати цей щоденник, переосмислити його зміст, згадати про ту циклічність. Пройшло багато років, і війна ніби інша, але так же трагічно й боляче.

«Той день 22 червня 1941 року для мене, як для випускниці, повинен був стати найважливішим у житті, але... Все святкування за кілька годин стало

неважливим, ... раптом ми почули якийсь тривожний гул в небі. Піднявши голови і затамувавши подих, ми дивилися в небо, чомусь в цей час ніхто не говорив. Повернувшись додому, я запитала у тата: «Чому ти не прийшов?» На що почула: «Почалася війна». Одного дня батько Віри Пилипівни, прийшовши додому сказав, що на зібранні оголосили через перекладача, «що велика Німеччина принесла нам волю, що Україна вільна, німці запровадять новий порядок». Щось подібне намагається говорити зараз і рашистська влада на захоплених українських територіях. Вони теж намагаються запевнити, що прийшли нас звільнити від київської хунти.

В щоденнику згадується поліцай Петро, п'яниця і ледар, який ходив по хатах і змушував з речами приходити зранку до ратуші, і запроданець староста, що складав списки на відправку до Німеччини на роботи. І зараз є такі ж колаборанти, які працювали й працюють на рашистів, прислужують їм. Одного ранку поліцаї прийшли до будинку віри Пилипівни й сказали, щоб вона вранці теж з речами приходила до ратуші для відправки до Німеччини. Дорога була далекою і важкою. Їхати в Німеччину довелося в вагонах, якими до цього перевозили коней. «Загнали нас в цей вонючий вагон», – написала в щоденнику Віра Пилипівна. «В окремих вагонах на штирях висіли копчені окорока, свинячі туші, дбайливо обшиті марлею, мішки з мукою, цукром та штофф (матерія). Це були подарунки своїм сім'ям – так нам сказав один німець». Таке ж мародерство чекало Україну і у війні з рашистами: вони вивозять продукти харчування на свою територію, побутову техніку, одяг, обладнання.

Віра Пилипівна потрапила з розподільвача в сім'ю до дантиста. Його дружина Фрау Шірц сказала, щоб її чоловіка називала «Шеф», ще в них було двоє дітей – 17-річна дочка та 15-річний син. Будинок був великий, виділили для неї кімнатку, над одвірком в якій висіла вишивка «Праця робить життя солодким». Хоч Віра Пилипівна і знала багато слів по-німецьки, але «з відмінюванням не все було гаразд». Робота була розписана щохвилино. «Ось вона німецька пунктуальність», – написано в щоденнику. Одного разу Фрау Шірц сказала: «Забудь слово Україна. Немає більше України, Польщі, Румунії, є велика Німеччина». Це саме нав'язати зараз хочуть нам рашисти, змушують нас забути історію, мову.

Іноді була можливість читати тишком журнали й газети. Згодом почалися гарні новини: «Харків звільнили. Радість. Мию посуд після вечері, а сльози течуть. Фрау Шірц, побачивши сльози, спилала: «Щось розбила? А я нерозумна відповіла: «Я плачу тому, що моїх рідних звільнили»». Це був кінець лютого 1943 року.

Одного разу Віра Пилипівна з подругою отримали перші листи з дому, в яких йшлося, що наші «фріцам дали по морді, відрубали хвоста, паралізувало їм хребет». Згодом новини з України у Віри Пилипівни були ще більш хорошими – рідну землю звільняли, фріци тікали. Одного ранку у всіх будинків в містечку на масандрах вивісили білі рушники – в містечко заїхали британські танки. Потім фрау підійшла до Віри Пилипівни й сказала: «Я думала, що наші солдати лицарі, а вони таке вчиняли з живими людьми. О, боже мій, хіба можуть німці таке творити?! Ганьба! Ти радій, Ваші перемогли!» Німці змогли усвідомити, які

страшні речі робив їхній народ. Зараз, не дивлячись на те, що доступ до інформації доступніший, адже є мережа Інтернет, месенжери, мобільний зв'язок, росіяни не хочуть бачити правди і говорять на все «ето постанова» – і на Бучу, і на Маріуполь, і на Ізюм.

Згодом зайшли регулярні війська, «всі рідні і бажані». Після допитів всіх поселили поруч з військовими частинами. Хто не бажав повертатися додому, міг залишитися там. На Віру Пилипівну та її подругу чекала довга дорога. «25 вересня приїхали ми з подругою до Харкова, а вже ввечері були вдома. Потім були ще довгі допити «і на довгі роки ганебне тавро «німка»».

У щоденнику Віри Пилипівни написані дуже значущі й глибокі слова: «А тепер я напишу про німецьку неволю. В «Публіці» інколи друкують спогади дітей, матері яких були в неволі, але ті спогади далекі від реальності, бо дуже часто матері не хотіли чи не хочуть розповідати ті події. Колись прочитала таку статтю під заголовком «Нескорена полонянка», на що хочу сказати: « Ми всі були покірні, бо ми були рабині, завойовані, вивезені примусово. Непокірних відправляли в концтабори...»» В цих словах є глибока суть, бо неможливо в неволі бути вільним, рано чи пізно ти мусиш коритися. Тому так важливо бути вільними, так важливо зараз зберегти незалежність України.

Нове покоління, що прийшло до влади в росії, мабуть, асоціювало для себе Другу світову війну здебільшого кадрами з бадьорих радянських фільмів, і тому з такою легкістю розпочинало нові війни, результатом яких були і є тисячі загиблих душ, зруйновані домівки та долі, навечно змінена психіка мільйонів людей. А війна вона інакша... Хто її бачив, ніколи не хоче її повторення.

І хто б подумав, що один з народів, який так боровся з нацизмом, забуде уроки історії, й породить новий фашизм – рашизм, Гітлер зміниться на Путлера і знову за законом циклічності буде війна. Ми тоді поборолі фашизм – переможемо зараз й рашизм!

ГОЛОСИ «НЕВИДИМОГО БАТАЛЬОНУ»

Василенко Гліб, учень 10-А класу Комунального закладу «Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів №63 Харківської міської ради Харківської області». Керівник: Доценко Людмила Леонтіївна, учитель історії Комунального закладу «Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 63 Харківської міської ради Харківської області, «спеціаліст вищої категорії», учитель-методист

Дана робота – це лише маленька частина історії тих дівчат, жінок, які знайшли в собі сміливість бути на війні. Як би до цього не ставилися чоловіки, ці дівчата роблять все, що в їхніх силах, для перемоги. І вони впевнені в тому, що не втомляться.

Боротьба українського народу за незалежність тривала багато століть. Національна пам'ять українців зберігає спомини про подвиги та жертвність наших пращурів на цьому важкому, політому українською кров'ю шляху, що лише наприкінці ХХ ст. призвів до проголошення незалежності України і створення власної самостійної держави.

Споконвіку супроводжує український народ таке явище, як вміння гуртуватися при спільній загрозі. Недаремно існує народна мудрість: «Моя хата

скраю – ворога першим зустрічаю!» Яскрава національна риса і традиція українського народу – бути небайдужим до свого сьогодення та майбуття, до долі своїх дітей, честі і пам'яті своїх славних батьків.

Навіть побіжний історичний екскурс свідчить, що феномен добровольчості здавна притаманний українцям. Одним із перших прикладів добровольства можна вважати Запорозьку Січ – воєнізовану структуру з добровольчих батальйонів, які століттями боронили Україну. Інший яскравий приклад – легіон Українських Січових Стрільців, що теж формувався виключно на добровольчих засадах. Події Першої світової війни, протистояння Австро-Угорщини Росії українці вирішили використати задля втілення заповітної мрії про незалежність України. До лав УСС записалося майже 20 тисяч добровольців, але згодом австрійська влада дозволила лише 2500 воякам прийняти присягу й утворити легіон УСС.

Тоді, в 1914 році, так само як і в 2014, українські добровольці нічого не мали: вони були найгірше озброєні, взуті й одягнені. Але, попри це, зажили слави як найвідважніші вояки. Півтора року знадобилося стрільцям та австрійському командуванню, щоб офіційно оформити українських добровольців як окрему бойову одиницю – полк УСС.

Під час Другої світової війни добровольці знову першими стали на захист Вітчизни.

Та найновіший приклад – це Революція гідності та початок воєнних дій на сході України. В ті дні тисячі звичайних українських громадян, кинувши власні справи – навчання, роботу, бізнес, родини - початку пішли на майдани, висловлюючи протест проти антидержавної політики тодішнього вищого керівництва країни, а потім зі зброєю в руках першими протистояли озброєній російській армії. Навесні 2014 року була зафіксована рекордна явка у військкомати країни. Люди приходили самі, не чекаючи повістки. Інші – чоловіки й жінки, самоорганізувалися в батальйони й вирушили на Схід. Саме завдяки добровольцям – їхній мужності, відданості національним інтересам і щирому патріотизму вдалося зупинити російського агресора, дати змогу мобілізувати сили в тилу й озброїти армію. Загалом у конфлікті на сході України брали участь майже 40 добровольчих батальйонів. Переважна більшість із них згодом перетворилася на військові частини силових структур.

Отже, для українського народу є традиційним самоорганізовуватися та ставати на захист свого краю від ворожих сил зі зброєю.

Війні байдуже — жінка ти чи чоловік, єдине, що може довести її до завершення — прагнення перемогти і докладання зусиль. І ці дівчата викладаються на повну.

ДІЛО МАЙСТРА ВЕЛИЧАЄ

Вихованці народного художнього фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького БДЮТ Харківської області

Керівники: Коваль Ольга Володимирівна, Заслужений працівник культури України, відмінник освіти України, керівник гуртків-методист, Коваль Тетяна Павлівна, відмінник освіти, керівник гуртків-методист

Ковальство має свою багатовікову історію, вважається одним із найважливіших ремесел матеріальної культури в Україні. З найдавніших часів цей промисел вважався майже єдиним джерелом виробництва знарядь праці та інструментів. Саме тому ковальство має велике значення для вивчення рівня розвитку загальної культури народу.

Під час фольклорно-етнографічних експедицій селами Харківської області, зокрема Нововодолазькому району, вихованці народного фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького будинку дитячої та юнацької творчості Харківської області упродовж багатьох років досліджували ковальство, як давнє ремесло, ознайомилися зі зразками ковальських виробів, цікавилися, як відображається традиційне ремесло у народній творчості. Значимим дослідженням стає й сучасне ковальство, яке в нових формах і образах застосовують кращі традиції минулих поколінь.

Об'єктом вивчення було обрано ковальство як важливе ремесло матеріальної культури України

Предметом вивчення стали традиції ковальства Нововодолажчини.

Мета роботи – збереження, поглиблення та пропагування культурної самобутності українців Слобожанщини.

У процесі проведення досліджень нами ставились наступні завдання:

1. З'ясувати уявлення про ковальство у міфах та народних віруваннях.
2. Дослідити історичне минуле ковальського ремесла.
3. Виявити та зафіксувати традиції та сучасний стан ковальства на Нововодолажчині.

Нововодолажчині.

У процесі реалізації поставлених завдань використовувались різні методи досліджень: літературний, польових досліджень, опитування, статистичний тощо. Їх застосування забезпечило досягнення поставленої мети.

За міфологічними трактуваннями, **КОВАЛЬ** (ковач, кузник, кузнець) – це чаклун, наділений надлюдською творящою силою, пов'язаною з небесним вогнем. Для праслов'янського світу первісне «kovati» означало мистецтво взагалі, зокрема магічне. Цим пояснюється зарахування ковалів до «жрецької» сфери.

Прадавня українська легенда свідчить про те, що «ще на початку створення світу бог-коваль послав на землю своїх небесних помічників навчити людей користуватися вогнем, випалювати руду та виготовляти мідь і залізо, обробляти золото, срібло, будувати демні і кузні». Бог Сварог¹ скинув з неба на землю велетенські обценьки. Упали вони на святу землю Оріани. Оріана – це персонажа стародавньої України, а люди, які населяли цю землю – орійці. Небесні ковалі

¹ Сварог - бог неба, заліза, ковальства і шлюбу. Один із найголовніших богів давньоукраїнського язичницького пантеону (за П. Трошиним, С. Плачиндою).

Кузьма і Дем'ян викинули перший плуг у 40 пудів на землі Оріанській, і спіймали тими небесними кліщами за язик змія-людоджера. Запрягли того змія в плуг, і вперше був виораний оборонний вал, що в усі часи ставав захисною спорудою Середнього Подніпров'я з півдня. До нашого часу залишились велетенські борозни від того плуга, які в народі мають назву «Змійові вали». Такі «Змійові вали» височіють кручами у м. Зміїв на Харківщині.

Золотий плуг, який подарував нашим далеким пращурам бог ковальства, примножив багатство і добробут оріанців, адже до цього часу люди обробляли землю дерев'яними мотиками.

Відомий дослідник української міфології, наш сучасник Валерій Войтович наводить приклад давнього українського міфу про небесних ковалів Кузьму і Дем'яна. Виявляється, їхня кузня розкинулася на 12 верств, у ній 12 дверей, 12 молотів та 12 помічників. До просторої кузні може в'їхати вершник, часом у ній знаходять своє спасіння люди. Кузня буває золотою; золотими бувають і кувалди. Ковальські кліщі, якими Кузьма і Дем'ян схопили змія, важать 12 пудів. Число 12, яке багато разів повторюється, пов'язує кузьмодем'янські легенди з річним циклом, і надає чарівним ковалям космічного відтінку.

1 листопада (14 листопада за старим стилем) давні українці відзначали день Золотого Плуга – велике свято ковальства. На честь покровителів ковальського ремесла свято стали називати іменами небесних ковалів Кузьми та Дем'яна. «Найпишніше відзначали цей день ковалі – найпочесніші фахівці селянського співжиття». В одній із дохристиянських пісень знаходимо підтвердження великого значення цього свята в житті прадавніх українців: «Благослови, Господи, Кузьма-Дем'ян, Ладо моє!»

За народними віруваннями, ковалі навчили прадавніх українців оборонятися від нападів ворогів, викувавши чарівну зброю: мечі, наконечники для стріл, бойові панцирі. Богатирів коваль загартовує у вогні, і вони стають невразливими. О.Воропай, відомий дослідник українського фольклору та етнографії, наводить приклад свідчення з Харківщини про те, що ковалі мусять боронити людей: «вони розпеченим залізом у зміїв жало випікають».

У давнину, коли не було священика, молодий і молода просили благословення на весілля у коваля. Народна міфологія свідчить, що за проханням премудрої богині Лади², коваль викував першу щастедайну обручку та примусив людей жити у шлюбі. Саме тому наші пращури відзначали друге ковальське свято – 1 липня і вшановували земних ковалів, «як чарівників бога вогню, бо вони в змозі викувати людське весілля». Дівчата на честь небесних ковалів співали:

Ти, Кузьма-Дем'ян!

Скуй свадебку

Крепко-накрепко,

Довго-надовго!

Як бачимо, чесний і мудрий коваль символізує охоронця хліборобської праці, винахідника плуга, що оплодотворив землю, а також ковачем людської долі й щастя.

ВОДНІ РЕСУРСИ СУХОДОЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вихованці гуртка «Юні туристи-краєзнавці» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учні Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівник: Грицюта Валентина Миколаївна, керівник гуртка Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Харківська область розташована на вододілі Дону (3/4 площі) і Дніпра (1/4 площі). По території області протікає 867 річок, загальною довжиною 6405 км. Переважна більшість – це малі річки. Великих і середніх річок, довжина яких перевищує 150 км – небагато. Сіверський Донець - головна водна артерія області, яка живить прісною водою три області – Харківську, Донецьку і Луганську. Довжина річки - 1053 км, а в межах області – 380 км.

Територією нашого селища Андріївки Ізюмського району протікає Сіверський Донець, а вище за течією на відстані 2 км розташоване озеро Лиман. Пляжний сезон починається в червні і триває до серпня. Любителям риболовлі теж подобається на Сіверському Донці. Тут водиться щука, судак, окунь, лящ, сом, краснопірка. Всього живе біля 41 виду риби. Водяться і жаби - водна, зелена, жерлянка. Можна побачити тритонів, вужів, гадюк. Тварини і птахи теж дивовижні мешкають в долині річки. На воді можна іноді помітити качок, а в очеретах лелек, журавлів.

Береги Сіверського Донця дуже живописні, особливо красива річка в районі Гайдар та Коробових Хуторів. Тут зберіглося рідкісне для південного степу поєднання повноводної річки з густими лісами, живописністю прибережних круч і обширними луками низовинного лівобережжя. Крутий та високий правий берег Сіверського Донця покритий густою нагірною дібровою. Над річкою підносяться Козача й Городищенська гори, з яких відкривається чудовий вид на всю річкову долину.

Дуже красивий також Сіверський Донець поблизу Ізюму, де він утворює простору й живописну Ізюмську луку. Нижче за Ізюмом до Сіверського Донця впадає його найбільша притока - Оскіл, який в межах області на значній частині протікає серед крейдяних схилів й по-своєму виділяється красивими видами. Тут, в його долині, між селом Тополі і містом Куп'янськом на крутих крейдяних схилах колись зростали крейдяні бори. Зараз від них лише подекуди збереглися одиночні крейдяні сосни - живі пам'ятники далеких геологічних часів. Вони відрізняються особливим кольором стовбурів і темно-зеленою розкидистою кроною. На важкодоступних оголеннях крейди в долині зустрічаються й інші рідкісні рослини.

У межах області налічується 36 озер загальною площею близько 2,5 тис.га. Якнайбільше їх в долині річки Сіверський Донець. Як правило, всі вони річкового походження, мають витягнуту форму й невеликі глибини (2-3 м). Найкрупнішим є озеро Лиман, розташоване в Чугуївському районі. Воно має 7,5 км в довжину і 2,7 км завширшки; середня глибина - 2 м. Озеро використовується як джерело водопостачання Зміївської ГРЕС, а також служить природною базою створеного на ньому рибогосподарського комбінату. Взимку озеро замерзає, крім

ділянок, де скидають теплі води станції. Дно піщане, замулене. З інших озер слід зазначити вражаючі красою озера Борове й Біле.

Окрім природних озер, на території області налічується 1910 ставків загальною площею більше 6 тис. га. Вони є практично у всіх адміністративних районах області та використовуються для потреб водопостачання і зрошування, рибного господарства, а також відпочинку населення.

Харківська область налічує 57 водосховищ і 2538 ставків. Великі водосховища: Печенізьке на річці Сіверський Донець, Оскільське на річці Оскіл, Краснопавлівське на каналі Дніпро-Донбас. Важливою частиною Харківської водогосподарської системи є сукупність водосховищ, що розташовані в північній частині області – Трав'янське, Муромське, В'ялівське, Рогозянське і Лозовеньківське водосховища. Вони утворені для поповнення водності річок у маловодні сезони і затримування весняних вод для запобігання наслідків шкідливої дії катастрофічних паводків та повеней на нижче розташовані населені пункти, в тому числі м. Харкова.

Крім своєї головної планетарної задачі - служити найважливішим компонентом водного балансу Землі, річки виконують ще багато важливих функцій, корисних для людини. Щорічно чверть усього річкового стоку країни використовується на промислові та господарські цілі та просто випивається людиною.

ЇХ ЖИТТЯ НА АЛТАР ПЕРЕМОГИ СЕРЕД ПЕРШИХ ПОКЛАЛА ВІЙНА...

Вихованці гуртка «Фольклористика» КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області.

Керівник: Чуб Тамара Миколаївна, вчитель української мови та літератури КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, керівник гуртка «Фольклористика»

*Горить свіча, і пам'яті сльоза
Додолу з неї краплями стікає.
Земля ридає, плачуть небеса –
Героїв Україна проводжає.....*

З часу повномасштабного вторгнення РФ на територію України минуло вже вісім місяців, а, за словами старожилів, втрати й руйнації тяжчі й більші, ніж за роки Другої світової... Знищено підприємства й пам'ятки архітектури й культури, заклади освіти і спортивні споруди. Та найтяжче горе – загибель людей – військових і цивільних, дорослих і дітей. Сьогодні нам хочеться розповісти про наших односельців, які першими стали на захист України і першими віддали своє життя за нас, наше право на незалежність, на мирне щасливе життя...

Першим загиблим у нашому селі став Павлюк Богдан Васильович - старший солдат взводу забезпечення протитанкового артилерійського дивізіону 58-ї окремої мотопіхотної бригади ім. Гетьмана Івана Виговського. Його смерть для рідних, друзів, односельців, учителів, однополчан була великим ударом, непоправною втратою, трагедією. Адже хлопцю тільки-но виповнилося 22 роки ! Попереду – життя, нездійснені мрії та плани. Та все це безжально знищила, перекреслила війна... А якими безтурботними й радісними були дні його юного життя!

Богдан Павлюк народився 7 січня 2000р. в нашому селі Миколаївка, тут жив і навчався в школі. Всім запам'ятався спокійним, небагатослівним, але дуже відповідальним, доброзичливим хлопцем, завжди готовим прийти на допомогу будь-кому. Захоплювався з дитинства технікою, тому продовжив навчання в Красноградському ПТУ. З жовтня 2018 року проходив військову службу в лавах Збройних Сил України. Останню мить свого життя він зустрів на передовій, на бойовому посту, поспішаючи зі своїми побратимами забезпечити військових боєприпасами. Богдан завжди, і у військовій частині особливо, відзначався готовністю підставити своє плече у тяжку хвилину, допомогти друзям. І цього разу він поспішав до них. Почався обстріл, потрапили на поле, заміноване ворогом. Підірвалися...

Про втрати завжди боляче й важко говорити. Вдвічі тяжчий біль огортає серце, коли з життя іде ще зовсім молода людина – син, друг, брат, сусід, односелець. Йому би ще радіти та радіти сонячним світанкам, створювати сімю й зводити дім, здійснювати заповітні мрії на долю щасливу, на радість рідним і близьким. На жаль, не судилося...

І двох тижнів не минуло з болючого й печального дня прощання з воїном, як наша Миколаївка знову здригнулася од сумної звістки, заплакала гіркими сльозами: на сільській площі проводжали в останню путь бійця 2 відділення 8 роти 98 батальйону 60 окремої механізованої бригади Бегей Григорія Степановича. Його життя було схоже на життя тисяч українців: дитячі та юнацькі роки минули на Дніпропетровщині, в с. Володимирівка Софіївського району. Здобувши фах електрика в Дніпропетровському технікумі електрифікації сільського господарства, Григорій Степанович все життя працював електриком, але не цурався будь-якої іншої роботи, бо мав золоті руки, старанно й відповідально виконував усі доручення. Тому й цінували та поважали чоловіка за відповідальність і компетентність, щирість і порядність, небайдужість і

Радості й відчуття повноти життя додавали Григорію рідні – дві доньки та четверо онуків. З ними пов'язував він свої надії та сподівання. Знаходив час і для улюбленого заняття рибалкою. З 2010 року проживав у нашому селі. Його знали як прекрасного фахівця та гарну, чесну, совісну людину. Ще зовсім недавно цей світлий і чистий душею, доброзичливий і працьовитий чоловік жив серед нас, ходив тими ж стежками, милувався нашими краєвидами. Коли ж настав час життєвого вибору – не замислюючись став на захист рідної землі.

Українці ціною власного життя мусять захищати незалежність нашої держави. Тож коли ворог ступив на поріг нашого з вами спільного українського дому, Григорій Степанович без жодних вагань уже 26 лютого пішов добровольцем захищати рідну країну і своїх рідних. Він був серед тих мужніх, сміливих, хоробрих патріотів, хто у тяжкий для Батьківщини час першим став до бою і не опустився перед ворогом на коліна, хто не хотів, щоб українці в отчій хаті були рабами, - був і наш земляк. Разом зі своїми товаришами він брав участь у воєнних діях на Миколаївщині, згодом – на Херсонщині. 6 травня 2022 року під час обстрілу колони помічник кулеметника Бегей Григорій кинувся разом з кількома побратимами на порятунок друзів. Їх накрило вогнем «Градів...»

Жодні слова не можуть зменшити біль втрати для матері, дружини, рідних та близьких, сусідів та односельців, усіх, хто його знав.

Богдан Павлюк і Григорій Бегей були щирими, справжніми патріотами України. Пам'ять про них назавжди залишиться у серцях вдячних земляків. А для нас, молодого покоління, наші односельці, які першими загинули в цій кровопролитній війні, завжди будуть героями, захисниками, ідеалом справжніх чоловіків, які без зайвих красивих слів, без жодних вагань і сумнівів, просто йшли виконувати свій святий обов'язок - захищати рідну землю. Герої не вмирають!

КРАСНОКУТСЬК – ОКРАСА СЛОБОЖАНЩИНИ

Вихованці гуртка «Фольклорно-етнографічне краєзнавство»

Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості

Керівник: Ольга Владиславівна Романченко

*В моєму серці - ти єдина -
Моя маленька Батьківщина -
Мій Краснокутськ – моя перлина!
Тетяна Кісільова*

Летять хвилини, роки, віки, нещадно змінюючи все довкола. Але незмінно прекрасним завжди залишаєшся ти, мій найдорожчий, найрідніший Краснокутськ. Природа щедро обдарувала Краснокутську землю лісами, гаями, садами, парками, водоймами, полями і луками, квітковими галявинами. Безліч пам'яток історії, архітектури, пам'ятників паркового мистецтва, культури, заповідних зон зберігає ця прекрасна земля.

Краснокутськ – селище міського типу, розміщене на північному заході Харківської області. Воно вважається одним із найстаріших поселень Слобожанщини. Краснокутськ розташований в лісо - степовій зоні України, на правому березі р. Мерла, колись це була повноводна річка, за часів Козаччини по ній плавали запорізькі чайки, але, коли провели радянську меліорацію, річка Мерла обміліла. Та наша Мерла все одно прекрасна, її мальовничі береги приваблюють людей своєю самотньою красою. Також у Краснокутську є чудове озеро Вільшанка, у його кришталево – чистому плесі відображається, як у дзеркалі, смарагдова зелень сосен та бурштинова краса дубового осіннього лісу. Величезними букетами квітнуть у воді цнотливо – білі, або сонячно - жовті лілії. Цієї краси не можна описати, це треба бачити!!! А який прекрасний Краснокутський дендропарк, національний парк Слобожанський...

Словосполучення «Красний Кут» за своєю етимологією стародавнє. Відомо, що одне з первісних значень слов'янського прикметника «красний» - «красивий, гарний» і він був утворений від спільнослов'янського іменника «краса», отже назва Красний Кут означає «мальовничий куточок» і це підтверджується неперевершено - прекрасними ландшафтами та пейзажами неповторно – прекрасної краснокутської природи.

Перша згадка про «Красний Кут» відноситься до XVII століття. Він був заснований як опорний пункт від нападів татар у 1651 році. Після битви під Берестечком, група переселенців з Задніпрянщини та козаки Корсунського полку під проводом полковника Івана Штепи оселилися під захистом лісів на пагорбах

вздовж мальовничої р. Мерла. Ця дата вважається датою заснування Краснокутська. У 1657 році Красний Кут став укріпленою фортецею, яка активно протистояла нападам турко-татарських орд. Відомо, що Іван Штепа їздив до Охтирки і просив місцевого полковника Івана Перехрестова приєднати Красний Кут до Охтирського полку, той дав згоду і в Красному Куті була створена козацька сотня, яка отримала всю необхідну атрибутику, а козаки – відповідні ранги. В одному з жорстоких боїв полковника Штепу було тяжко поранено, і це підкосило його здоров'я. Він вирішив за версту від фортеці за свій кошт збудувати невеликий дерев'яний монастир. У який у 1680 році перейшов ігуменом Іоаннієм, передавши керівництво сотнею полковнику Маньковському. Після смерті Штепи (приблизно в 1684 році) в монастирі ігуменом став його син Матріан.

У XVII – XVIII ст.. кілька разів нападали татари переважно невеликими розрізними групами, грабували й палили Красний Кут, а наші козаки відважно захищали кожен сантиметр своєї Богом даної землі.

У кінці 1709 року шведська армія на чолі з королем Карлом XII почала свій похід на Слобідську Україну. Битва відбулась неподалік Красного Кута біля села Городне. Шведи зазнали поразки, але це не завадило їм, відступаючи, спалити і пограбувати місто...

Минали століття... Життя текло своєю течією, гірші часи змінювали кращі і, навпаки, змінювались обличчя, уклад життя місцевих жителів.

Жовтнева революція, громадянська війна, голодомори - всі ці жахи не минули і нашу благодатну землю.

Нелегка доля чекала Краснокутців у роки Другої світової війни. 2 тисячі Краснокутців пішли на фронт. Краснокутський район першим в області був захоплений нацистами. У вересні 1941 року на його території почалися жорстокі бої, 9 жовтня Краснокутськ окупували гітлерівці. Воювати з ними продовжили місцеві партизани. Партизанський рух та антигітлерівська діяльність підпільників – це окрема славетна сторінка в історії Краснокутщини. Остаточо Краснокутськ було звільнено 11 серпня 1943 від навали німецьких нацистів.

Відтоді Краснокутськ відбудовувався і добудовувався, стаючи все прекраснішим, все сучаснішим, все затишнішим містечком.

Краснокутськ і Краснокутський район відноситься до районів аграрного типу, спеціалізується на виробництві сільськогосподарської продукції. (Рослинництво -89,9%, тваринництво – 10,1%).

Благодатна Краснокутська земля зростила не одну видатну особистість. Чого коштують ці знані прізвища: Гризодубов Степан Васильович – один із перших авіаконструкторів, Гунько Андрій Степанович – український самодіяльний художник, Дашкієв Микола Олександрович - український письменник, Каразін Василь Назарович – засновник Харківського Університету, Каразін Іван Назарович – засновник Краснокутського дендропарку, Кучугура –Кучеренко Іван Іович – видатний український кобзар, Малиш Іван Васильович – український поет, Казимир Малевич – всесвітньвідомий художник- авангардист. Іще тисячі зірок є окрасою нашого Краснокутського небосхилу...Усіх назвати просто неможливо!Мій Краснокутськ – це малесенька частинка нашої найкращої у світі

Батьківщини – України. Жити б тобі та квітнути, моя прекрасна земля, але жорстока нікому не потрібна війна, нав'язана рашиськими загарбниками плюндрує і спалює тебе, вбиваючи твоїх дітей, руйнуючи твої міста, стираючи їх з обличчя землі. Сотні Краснокутських мужніх хлопців та дівчат вступили до лав Збройних Сил України й відважно боронять рідну землю, виборюють нашу свободу і незалежність. Не один і не два Герої- Краснокутці віддали своє життя за свій рідний край. Ми ніколи не забудемо їх, оскільки герої не вмирають! Ми всі чекаємо ПЕРЕМОГИ й свято віримо, що ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА!!! І тоді наш Краснокутськ, як і вся наша дорога українська земля розквітне яскравим розсипом святкових салютів!!

ДИВНА РІЧ –У ХАТІ ТЕПЛА ПІЧ

Гангур Ігор, учень 11-А класу КЗ «Лозівський ліцей №3»
Лозівської міської ради Харківської області. Керівник: Громило Надія Юріївна,
вчитель трудового навчання, КЗ «Лозівський ліцей №3»
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

Піч – це кам'яна чи глиняна споруда, яка відповідно до українських традицій займала центральне, найбільш функціональне, найсвятіше місце в хаті.

Відомий етнограф М.Ф. Сумцов так описував інтер'єр слобожанської хати: «Внутрішня обстановка в хатах усюди однакова: праворуч, коли ввійти, проста піч, ліворуч – невеличка шафа – мисник для тарілок, чашок і іншого посуду; між піччю та причілком піл або ліжко для сання...».

Піч була великою за розмірами, інколи займала четверту частину житлової кімнати і виконувала багато функцій: в ній готували їсти, пекли хліб та пироги, сушили груші, сливи, яблука. На печі стояли глечики, горщики, макітри.

Особливу увагу присвячували оздобленню печі. Хати відрізнялися одна від одної найбільше в деталях оздоблення печі. Піч, як і хату часто білили, прикрашали декоративними розписами, витинанками, переважно рослинними та геометричними орнаментами, фігурками птахів та тварин.

Печі були прості мазані або кахляні. На Слобожанщині по панських та міщанських домах була одна гарна покраса – печі з кольоровими кахлями. На жаль вони знищені цілком. Були жовті, сині кахлі, з птахами, з козаками на коні і ін. Тобто, піч була символом високих естетичних смаків господарів, відображаючи їх матеріальний стан.

До печі ставилися з особливою пошаною – як до годувальниці та берегині. Вогнище було символом непорушності сім'ї і святинею. Тому піч була тим священним місцем, де жінка народжувала дитину. В холодну пору на печі спали (здебільшого старі й малі мешканці хати). Щоб дитина росла здоровою та заможною, її після хрещення клали на піч на кожух.

Категорично заборонялося плювати у палаючий вогонь, сваритися біля печі. Піч була оберегом від різної нечесті. Вугілля та попіл використовували при ворожбі, лікуванні хворих та інших побутових потребах, навіть попілом чистили речі від сажі.

Отже, українська піч, замінивши відкрите вогнище: годувала, гріла й лікувала наших предків. До неї відносилися, як до святині та сприймали майже, як живу. У фольклорі та літературі піч символізує святість, нескінченність життя народу, світле дитинство, тепло та затишок.

ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКІВ У СЕЛИЩІ КОЗАЧА ЛОПАНЬ

Гаврішкевич Анна, учениця 11 класу Комунального закладу
«Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради
Харківської області. Керівник: Фурашова С.С.

Українською катастрофою ХХ століття називає сучасна громадська думка голодомор 1932 – 1933 років в Україні. Терор голодом, запроваджений сталінським тоталітарним режимом в Україні, заподіяв смерть мільйонам хліборобів. Адже від голоду, масових репресій і депортацій Україна втратила більше ніж за роки Першої світової та громадянської воєн.

Величезної шкоди сільському господарству України з трагічними наслідками для населення завдали сталінські надзвичайні методи проведення так званих соціалістичних перетворень на селі. Особливо це виявилось в період здійснення масової колективізації сільського господарства.

Приступивши до здійснення індустріалізації країни швидкими темпами, Сталін і його оточення вирішили взяти курс на колективізацію сільського господарства, щоб заходами позаекономічного примусу змусити хліборобів сплачувати ще і своєрідну данину на розвиток промисловості. Досягти цього можна було тільки за умови насильного об'єднання селян в колективні господарства та встановлення в сільському господарстві командно-бюрократичної системи управління, як це було в промисловості.

Курс на колективізацію відбивав позицію Сталіна, в основі якої, крім економічних планів — одержання коштів для індустріалізації, була зневага до настроїв селян, ігнорування їхнього ставлення до колгоспів і небажання відмовитись від власного господарства.

Масова колективізація розпочалася в 1929 р. У постанові ЦК ВКП(б) від 5 січня 1930 р. було чітко розмежовано зернові зони за строками завершення колективізації. Відповідно до цієї постанови колективізацію в Україні планували завершити до кінця 1932 р.

Не минула ця постанова села Козачої Лопані на Харківщині. Ряд документів того часу стверджують, що Козача Лопань по колективізації була одна із перших. Під час суцільної колективізації у Козачій Лопані були організовані декілька колгоспів: на 1931 рік відома сільхоз артіль ім.Ворошилова. До нею входило 34 родини. Із них 19 бідняків та 14 «середняків». У цьому ж році була створена сільхоз артіль ім. Ілліча, яка мала 1 трактор, 30 плугів, 22 борони, 2 культиватора, 12 сіялок, коней - 50, корів - 23. Існували колгоспи ім.Балицького, «Червоного міліціонера», ім.Тельмана, ім.Маркса, «Октябрь». Керували ними місцеві комуністи Рой Євмен Прокопович, Бойко Максим Іванович, Дурасенко Микита Филімонович. В період завершення колективізації із населенням 8119 чоловік колгоспників було 2201 чоловік.

В селищі були створені 4 «штаби». Вони були не військові і не громадські. Тут тримали селян, які відмовилися вступати до колгоспу з різних міркувань. «Мене тримали в цьому «штабі», чи, як ми його називали, - в «холодній». Змушували підписати документ про вступ до колгоспу», - згадує Котенко Михайло Іванович, 97 років, Почесний житель селища. - Особливо лютував голова партячейки Рой Євмен: погрожував, лякав тюрмою, засланням. А ми розуміли, що той варіант колгоспу, який створювався тут, тільки підірвав би господарство багатьох селян, як середняків, так і незаможних. Тож і не дивно, що багато селян перед вступом у колгосп різали худобу, ховали зерно»

Для того щоб зламати опір заможних селян, з другої половини січня 1930 р. в Україні проводилася політика «ліквідації куркульства як класу», в результаті якої без суду та слідства сотні тисяч селянських сімей і господарств було зруйновано. Земля і засоби виробництва були експропрійовані, голови родин репресовані, а їхні сім'ї виселені з рідних місць.

Станом на 10 березня було розкуркулено 61 887 господарств, або 2,5 % загальної кількості. Всього за роки суцільної колективізації в Україні було знищено близько 200 тис. селянських господарств. У селищі Козача Лопань розкуркулено, репресовано та вислано за межі України 16 родин.

Отже, в ході колективізації було знищено найбільш працездатних і заможних господарів, що негативно вплинуло на подальший розвиток сільського господарства. Особливо трагічною була доля селянських родин, яких депортували на Північ і в Сибір. Вивозили їх в товарних вагонах, в люті морози, скидали серед снігової пустелі, часто без засобів для існування (їжі, одягу, взуття), внаслідок чого багато людей, особливо дітей, загинули.

Ось як про ті часи згадує Поліна Іванівна Харченко: «Мені 94 роки, багато чого не пам'ятаю, а от голод 33-го не забуду. Як вмирили сім'ї по 5-7 чоловік, як їх нікому було ховати. Кішки, собаки на вулиці не зустрінеш. З'їли. Вбивали граків, горобців, варили суп з яблуневого й дубового листя.»

Спогади Дигало Степана Івановича, жителя смт Козача Лопань про голод 1932-1933 років: «В ті страшні 1932–1933 роки мені було 5 років від народження. Зараз мені вже 86-й рік від роду, але та страшна пора голоду і нелюдських страждань в моєму селі, яку ми тоді пережили, і по цей день незабутня. Цього забути не можна і я до цієї пори жахаюсь того, що тоді відбувалось на моїх очах. В холодних, голодних хатах від голодного виснаження щоніч, помирали люди – старі і малі діти, не маючи ніякої надії на допомогу, на порятунок. Сусідка наша, тітка Фекла, пам'ятаю, радісно їхала до Харкова разом із своїми синами Петром та Іваном, а повернулася вже без них – залишила на вокзалі. Потім довго голосила по селу - шукала діток. Багато хто додому вже не повертався, а помирали в присипаній снігом останній надії на якийсь порятунок. Про цю страшну трагедію сьогодні згадувати страшно, а говорити - тяжко.

У батька нас було шестеро дітей. Бачачи тітку Феклу, ми боялися, що нас батьки теж відвезуть до міста, але ні, ми не пропали, не загинули. Наш тато день і ніч латав наше взуття і також людське, хто просив його в допомозі. Від цього нам інколи щось від людей перепадало: шматок хліба, картоплина. Вдень і вночі нам страшно хотілося їсти і це відчуття порожнього живота нестерпно мучило. На

моїх очах сільський активіст(прізвища не назвав), якого з міліцією прислали для обшуку нашої хати, нахабно вирвав з маминих рук шматочок хліба, який вона хотіла віддати мені, розтоптавши його. От така була більшовицька ласка до голодних дітей України».

Голод, що поширювався протягом 1932 р., набув найстрашнішої сили на поч. 1933 р. Саме про голодну весну 1933 року у своїх спогадах нам розповіла Шубіна Надія Євменівна: «33 роки – це важкі і страшні роки. Пам'ятаю, як сусідні хлопці ходили в поле колоски збирати. Потім стало відомо, що який-то дядько діток так нагайкою забив, що живого місця на тілі не було. Батьки приказували про якийсь «закон п'яти колосків», але їсти хотілося. Навесні не було картоплі якої саджати, то мати саджали лушкайки і на диво виростало.... (більше бабуса не змогла розповідати, тому що довго плакала).

За підрахунками дослідників, в Україні щодня помирало голодною смертю 25 тис. осіб, щогодини — 1 тис, щохвилини — 17. Середня тривалість життя українців у 1933 р. у чоловіків становила 7,3 року, а в жінок — 10,9 року.

Опір антинародній аграрній політиці вперто чинили всі категорії населення, починаючи від національних меншин, які проживали на території Радянської України і закінчуючи безвинними дітьми.

Наслідки голоду-геноциду відбилися на всіх сферах життя суспільства— політичній, економічній, соціальній, культурній. Частина з них залишилися неподоланими ще й до нині. Вони є одною з причин тих труднощів, які постали перед українським народом на шляху до утворення незалежної держави і побудови демократичного суспільства.

Вивчення політики і практики тоталітарного режиму в СРСР має слугувати пересторогою сучасним і прийдешнім поколінням, дозволить не допустити трагедій, подібних голодомору 1932-1933рр., у майбутньому. Від голоду загинули цілі покоління, а відтак було загублено історичну пам'ять нації, оскільки повмирили батьки, що не встигли передати досвіду від свого діда-прадіда.

У тисячах розповідей очевидців тих подій звучить для нас пересторога бути пильними, бачити за жахливими спогадами про Великий Голод і його причини, і наслідки. Знати треба усім, щоб ніколи не допускати повторення голодоморів.

СТЕЖКОЮ ШЕБЕЛИНКИ

Геворкян Емма учениця 11 класу Андріївського ліцею №1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області. Керівник: Степанець А.О., вчитель математики Андріївського ліцею №1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Україна... Країна славної історії: вона пройшла тисячолітній шлях. Від могутньої Київської Русі до сучасної незалежної держави

Рідна земля...Її природа з вражаючими та унікальними багатствами.

Дотепер збереглись старовинні письмові згадки про «густу чорну рідину», яка була засобом опалення, а головне «грізною зброєю» під час воєнних дій. Це була нафта, виток якої часто виходили на поверхню землі, а страшний «вогонь з землі» - витокami газу. Це водночас і заворожувало, і лякало наших предків.

Степи Східної України, що розкинулися по обидва береги Сіверського Донця, здавна приваблювали геологів. За радянських часів геологічні дослідження отримали плановий напрям у результаті чого значно зріс обсяг геолого-розвідувальних робіт.

Питання геологічної будови та нафтоносності території, так званого Великого Донбасу були детально висвітлені багатьма вченими.

Геологи у 1940 році виконали комплексну геологічну зйомку Петрівського куполу, під час якої були виявлені продукти вивітрювання нафти- тверді кіри.

Таким чином, із року в рік постійно та невблаганно накопичувалися дані, які свідчили про можливу перспективність пошуків нафти та газу в цьому районі.

Після закінчення війни різкого зросла зацікавленість до вивчення питання нафтогазоносності околиць Донецького кряжу. Але в ті роки дослідники не до кінця були впевнені в тому, що їх кропітка праця закінчиться успішно. Відносно перспектив нафтогазоносності цього району відчувався песимізм і в Міністерстві геології. Та завзятість, наполегливість і віра в досягненні мети колективу тресту та його керівників перемогли: газонафтопошукові роботи продовжувалась.

У 1947 році дашавський, газ подолавши понад 500 км, спалахнув у Київських оселях. На Шебелинці в цей період під керівництвом геолога М.Ф. Балуховського виконала рекогносцирувальну зйомку межиріччя Сіверського Донця та Осколу, завдяки чому було виявлено досить велике антиклінальне підняття на околицях Шебелинки.

У далекому 1949 році над околицями мальовничих поселень балаклійського району пролетів маленький літачок. Геологи на його борту обирали місце для першої бурової. Приземлившись, вони вбили кілок у місце, яке стало справжнім газовим клондайком. Здається, сама природа сприяла появі першої свердловини саме тут, серед широкого степу і безмежних полів та ланів, що тісно обступають навколишні села та ставки з чистою водою. Діти, які оточили їх з усіх боків, навіть не підозрювали про те що тут твориться велика історія-початок великої доби.

У листопаді 1949 року на Шебелинській ділянці заклали першу пошукову свердловину. І почалася велика робота. Розкривали нові горизонти.

В травні 1955 року відбувся потужний викид глинистого розчину. Вдарив газовий фонтан! Він сповістив про відкриття унікального газоконденсатного родовища, яке завдяки своїм великим розмірам і запасом блакитного палива згодом отримала назву "Шебелинське газове родовище". Потужний газовий фонтан буровики спостерігали вперше, тому і кинулися врозтіч. Здавалося, що здригається вся земля... За весь той час, протягом якого відкрито фонтанувала свердловина, її стовбур став цілковито висушений; крихкі породи обвалилися зі стінок. Аварія була настільки складною, що довелося відмовитися від думки про будь-яке заглиблення свердловини. Незважаючи на те що свердловина не підлягала подальшій експлуатації, сам факт газового водограю, а також матеріали, отримані при випробуванні, слугували стимулом для широкого розгортання розвідувального буріння в цьому районі. Звістка про відкриття великого родовища природного газу швидко облетіла всю країну. Фахівці газової

промисловості очікували результати випробування свердловин, відповідно до яких можна було б скласти думку про потенційні можливості покладу.

З цього часу Шебелинська площа перейшла в промислового розвитку.

Ішов час. Темп освоєння родовища були не надто високими. Не вистачало рук. Сюди направляли фахівців з різних областей та, навіть, країн але розташовувати людей було ніде, оскільки житлова проблема залишалась не вирішеною. Промисловці наполягали на тому, щоб побудувалося житлове селище. Так і з'явився Червоний Донець- селище газовиків, більшість жителів якого працювало саме в Шебелинці.

Час невблаганно плине. Шебелинське родовище залишається найбільшим в Україні. Відновлюються та посилюються потужності газопромислового управління «Шебелинкагазвидобування».

Відкривають нові та «реабілітують» відпрацьовані родовища. Геологічна розвідка проводить пошук нових горизонтів в надглибоких свердловинах.

Життя триває. Шебелинка працює.

РОЗВИТОК ОСВІТИ В МІСТІ ВАЛКИ У XVIII – XIX СТОЛІТТЯХ

Гнатенко Діана, учениця 10-А класу Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, член гуртка «Історичне краєзнавство» центра туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області

Керівник: Губська Т. В., вчитель історії, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» центра туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області

Дана робота – про розвиток освіти в місті Валки у XVIII – XIX століттях. За роки незалежності України дуже швидко зріс інтерес до історії рідного краю. Це пов'язано із розумінням необхідності знань про нього для формування національної свідомості молодих громадян України. В першу чергу це стосується знань з історії культури нашого народу і такої сфери духовного життя як освіта. Адже саме рівень освіти є важливою ознакою цивілізованості народу. Її ж розвиток – це одна з найважливіших сфер діяльності держави, оскільки цим вона піклується про своє майбутнє.

Актуальність досліджуваної теми зумовлена насамперед розв'язанням в Україні таких кардинальних завдань, як культурно-національне відродження, яке безпосередньо пов'язане із становленням, розвитком та реформуванням освіти.

Протягом XVIII століття православна церква була єдиною установою, яка виконувала виховну, культурну та освітню функції. Першим етапом становлення освіти можна вважати етап „мандрівних дяків” та відкриття перших початкових шкіл – церковно-приходських.

У Валках також відкриваються церковно-приходські школи. Перша згадка про такі школи датована 1732 роком – церковно-приходська школа при Свято-Преображенському храмі м. Валок та церковно-приходські школи в селах Перекопі та Ординці. Дітей заможних дворянських та поміщицьких родин навчали гувернанти або „мандрівні” дяки, які наймалися приватними вчителями.

Наприкінці XVIII століття у розвитку української освіти склалася кризова, критична ситуація. Закріпачення та інші форми поневолення звели нанівець громадську активність селянства у галузі народної освіти.

На початку XIX століття ініціатива розвитку освіти, науки, культури поступово переходить до привілейованих станів, зокрема його прогресивних представників

У першій половині XIX ст. в повіті розширювалась мережа народних шкіл, збільшувалась кількість учнів початкових шкіл. Проте церковно-парафіяльна освіта все ж таки залишалася головною формою одержання початкових знань для незаможних верств населення, здебільшого селянства.

Ситуація змінюється у другій половині XIX століття. Поштовхом для цього стала земська реформа 1864 року. Основний склад земств становила інтелігенція та демократично налаштовані громадські діячі. До компетенції земств входило піклування про народну освіту. Починається процес створення повітових шкіл.

Після проведення цієї земської реформи у 1864 році та реформи освіти 1872 року у м. Валки відкриваються початкові приходські двокласні народні училища, шестирічне Валківське міське народне училище. Крім початкових шкіл також були відкриті приватна Валківська жіноча школа, земська чоловіча школа, ремісниче училище

ПОЕТ СТЕПАН САПЕЛЯК

Горелик Аліса, учениця 5-б класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №10 Харківської міської ради, вихованка історико-краєзнавчого гуртка КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.
Керівник: Кривопустова Алла Борисівна, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Для кожної людини свій скарб. Що ж це за скарб, який може людині бути потрібен? Гроші чи матеріальні блага, чи щось більше, духовне? До таких скарбів, на мою думку, належать і пам'ять роду, і його звичаї та традиції, і мамині вірші та колискові пісні, і батьківська хата, і бабусина вишивка та багато іншого. Велич краю — в людях, які тут живуть, те, що після себе залишили.

У народі кажуть, що поезія — це музика душі! Про тих, у кого душа не байдужа до світу, до тривоги його мешканців, кому неодмінно хочеться поділитись своїми думками і почуттями. Про тих, хто дарує оточуючим тепло серця, добрий настрій, хто словом доносить до нас красу і велич рідного краю можна сказати, що вони залишають частинку своєї душі.

Я хочу розповісти про свого улюбленого поета **Степана Сапеляка**. Степан Сапеляк - лауреат Державної премії ім. Т.Шевченка за 1993 р. Поезія Сапеляка - особливе явище в сучасній українській поезії. Вірш його живе глибоким внутрішнім почуттям, більшим, ніж словесним. Підтекстова праця асоціацій, що сягають історії України, безперервна, диктується почуттям ліричного героя, і є проявом його душевного багатства, за яким стоїть тисячолітня історія народу. Самобутність, що виростає на традиціях Біблії і давнього українського письменства, поєднується із високою поетичною культурою. Це

душа поета стягує справжній духовний зміст у цілісність, у силу, що покликана протистояти силам зла, неволі.

Український народ має свій надзвичайний скарб — духовний і хоч Україна переживає нині досить скрутні часи, але наше покоління буде всіма силами старатися покласти початок у відродженні культури та духовності .

ГЕОЛОГІЧНИМИ СТЕЖКАМИ УКРАЇНИ

Горелик Аліса, учениця 5-б класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №10 Харківської міської ради, вихованка історико-краєзнавчого гуртка КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.
Керівник: Кривопустова Алла Борисівна, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Кожна людина змушена бувати в різних місцях. Комусь доводиться десь вчитися, подорожувати, працювати. Але які б не були прекрасні навколишні місця на чужині, завжди тягне до свого рідного краю.

Коли ми згадуємо свій рідний край, то думки переносять нас у спогади про красу просторів полів, спів жайворонків і солов'їв, все це є рідним, тож завжди буде в пам'яті в скрутну хвилину, далеко від рідного краю. Все здається казковим і чарівним навколо. Дерева можуть стати велетнями, зелена галявина — чарівним килимом. Саме про одну з геологічних пам'яток нашого краю я хочу звернути увагу. Дружковські скам'янілі дерева – геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення. Знаходиться в Костянтинівському районі Донецької області біля міста Дружківка і селища Олексієво-Дружківка. Ця пам'ятка природи входить до складу регіонального ландшафтного парку “Клебан-Бик”.

За зовнішнім виглядом скам'янілі дерева схожі на свіжоспиляні, тільки набагато тяжче деревени і в них проглядаються кристали кварцю. Кам'яні дерева являють собою залишки величезних вічнозелених листяних дерев араукарій, котрі росли 250 млн. років тому. З часом на місці лісу утворилось море, а дерева опинились під товщею осадових порід. Та морська вода просочувалась до них і поступово вимила зі стовбурів органічні речовини. Замість них у стовбурах накопичились органічні речовини. Зкам'яніння тривало тисячі років. Ця пам'ятка природи – дуже рідкісне явище в масштабах всієї планети.

Найбільший стовбур має довжину шість метрів і діаметр один метр. В 2008 р. Дружковські зкам'янілі дерева потрапили до Топ-100 всеукраїнського конкурсу “Сім природних див України”.

Кожній людині хочеться, щоб його улюблений рідний край розвивався, ставав упорядкованим і доглянутим місцем. Я мрію, щоб весь світ дізнався про красу нашої України і її геологічну неповторність.

КАМ'ЯНІ ВАРТОВІ. ПАМ'ЯТНИКИ ЯК СИМВОЛИ ВШАНУВАННЯ КОЗАЦТВА НА ХАРКІВЩИНІ

Гридчина Єлизавета, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу
«Центр позашкільної освіти «Старт» Харківської міської ради»
Керівник: Коптелова Л. І., керівник гуртка

Відомий дослідник козацтва, наш земляк, Дмитро Іванович Яворницький, в своїй роботі «Із української старовини» ще наприкінці ХІХ ст.. писав: «... нині і вчені фахівці, і освічені люди дійшли цілковитого усвідомлення того, що заняття старовиною і вельми необхідне, і з будь – якого погляду корисне... наука про давнину, крім того, що збагачує неоціненними матеріалами, ще й зв'язує нас безпосередньо з нашими далекими пращурами, знайомить із зовнішніми та внутрішніми обставинами їхнього життя, вказує на ті, чи інші взаємини їх з різними народами, розвиває в нас чуття прекрасного, робить шляхетним наше серце, плекає любов до всього рідного, розпросторює наші розумові обрії і, нарешті, умудряє нас життєвим досвідом, дає уроки майбутнього і робить нас справжніми синами нашої батьківщини, справжніми патріотами».

Сторінки минулого Харківщини, як і всієї нашої Батьківщини - України, сповнені драматизму, освячені героїчними подвигами козацтва... Про це нам нагадують наукові праці істориків, художні твори письменників, поетів, картини художників, стрічки художніх та документальних фільмів, виступи художніх колективів, спів народних та професійних кобзарів – бандуристів і, звичайно, пам'ятки архітектури, пам'ятні місця, пам'ятники, пам'ятні знаки, меморіальні дошки тощо.

Тема даного дослідження сьогодні особливо актуальна, бо допомагає не забувати, що наші прапрадіди були сміливими та волелюбними козаками, які не шкодували життя, відстоюючи волю, захищаючи віру та традиції рідного краю, всього українського народу, її вивчення дозволяє на конкретному матеріалі зобразити, як передавалася естафета вшанування козацтва із покоління в покоління, а також як сьогодні надзвичайно важливо зберігати та поширювати цю традицію.

Метою роботи є визначення місця збереження пам'яті козацтву у скульптурі, усній народній творчості (кобзарстві) у патріотичному вихованні учнівської молоді Харківщини.

Виходячи з поставленої мети, основні завдання дослідження полягають у наступному:

- проаналізувати, які пам'ятники козакам встановлені на Харківщині;
- з'ясувати, як вшановуються ці пам'ятники харків'янами;
- охарактеризувати, як кобзарі передавали естафету вшанування козацтва на Харківщині;
- розробити довідкову табличку – покажчик «Пам'ятники видатному Кобзарю на Харківщині»;
- розробити таблицю «Встановлення пам'ятників на місцях колишніх козацьких сотень 1732 року на Харківщині»;

- скласти мапу пам'ятників козакам, Т.Г. Шевченко та іншим духовним спадкоємцям козаків на карті Харківщини;
- довести, що Кобзар та інші послідовники є духовними спадкоємцями козаків;
- охарактеризувати розвиток та значення сучасного козацтва на Харківщині.

В 2022 році Харкову виповнилось 368 років. У середині XVII ст.. його заснували переселенці з-за Дніпра, які прийшли на «Дике Поле», на вільні землі, тікаючи від «тяжкої панщини, від усяких панських кривд». Та, як пише Михайло Грушевський, «з кінцем 15-го віка кримські татари дуже часто нападали на сі краї та оборони тому краю від держави не було. І боронили цей край «воєнні неприкаяні люди, які звалися козаками, то се ім'я і до наших людей пристало, що тут степами та пустками тинялися та промишляли. З часом намножилося тих людей – козаків наших багато. Про цей історичний період нагадує нам пам'ятник «Засновникам міста Харків», яких символізує легендарний козак Харько. Пам'ятник було встановлено до 350-річчя Харкова. Що більше козаків ставало, то убувало сміливості татарам, а козакам прибувало». Згодом козаки побудували фортецю для захисту від набігів татар, а в 1689 році на її території було збудовано і Свято–Покровський собор, бо кожна важливу справу козаки починали тільки після спільної молитви до Божої Матері. Цей собор зберігся до наших днів і є єдиним пам'ятником архітектури ХУІІ ст., що нагадує нам про «козацьку добу». Про «козацьку добу» нагадує нам і пам'ятник славетному гетьману Війська Запорізького ХУІІ ст.. Петру Конашевичу – Сагайдачному, який було урочисто відкрито в 2015 році у сквері міста Харкова, на Гімназійній набережній.

Плинув час, приходили нові і нові покоління, але кожного століття Харківщина дарувала Україні героїв-козаків та їхніх духовних і талановитих спадкоємців, які передавали естафету любові до історії рідного краю, до його традицій своїм нащадкам. У ХУІІ столітті прикладом надзвичайного героїзму для наступних поколінь став наш земляк, непереможний кошовий отаман Запорозької Січі, один із перших харківських полковників, Іван Дмитрович Сірко, пам'ятник якому було встановлено в 2017 році на Бурсацькому узвозі, біля станції метро «Історичний музей».

У ХУІІІ- ХІХ ст.. своїми творами та життєвим прикладом Харківщину уславили нащадки козацького роду український філософ, мандрівний вчитель, поет та музикант Григорій Савич Сковорода та «Батько української прози», як назвав його Т.Г.Шевченко, драматург, культурно-громадський діяч Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко, який дуже шанував Г.С. Сковороду і вивчав напам'ять його вірші... Їм, та багатьом іншим послідовникам традицій козацького лицарства, у Харкові та в багатьох містах і селищах Харківщини встановлені пам'ятники.

Значну роль у збереженні пам'яті про подвиги та життя козаків відіграла творчість Великого Кобзаря, Тараса Григоровича Шевченка. В дитинстві «захоплено слухав маленький Тарас мандрівних сліпих співаків – кобзарів, бандуристів, лірників. Його хвилювали «думи» – пісні про подвиги запорозьких козаків, відважних героїв боротьби з татарами, турками, польськими панами» і згодом присвятив цим героям багато своїх творів. Дорослим «молодий Шевченко

добре знав твори своїх ще нечисленних попередників – і мандрівного філософа Г. Сковороди, і Котляревського, і свого старшого сучасника, одного з перших українських прозаїків – Г. Квітки-Основ'яненка. Згадуючи про своє дитинство, поет говорить, що він списував до заповітної книжечки вірші Сковороди. У 1839 році поет звертається з віршованим посланням «До Основ'яненка». Автора сентиментальних і гумористичних повістей з українського народного життя Основ'яненка він запрошує звернутися до малювання героїчного минулого України, прославленого народними думами і історичними піснями». Згодом, «прославлений український письменник Г.Ф. Квітка прислав Шевченкові захоплений лист: «Коли ми з жінкою почали читати «Кобзаря», волосся на голові знялося, в очах зазеленіло, а в серці якось болить... Я пригорнув вашу книгу до грудей... ваші думки лягають на серце... Добре, дуже добре, більше не вмю сказати». Дійсно, вірші поета хвилювали багатьох талановитих людей своєю ширістю, патріотизмом, безмежною любов'ю до рідного краю, закликали до боротьби, бо «образ кобзаря, який не тільки сумує за гіркою долею України, а й вірить у сили борців за народне щастя, одразу ж виникає в поезії Шевченка і весь час живе в ній». Сучасні харків'яни, нащадки волелюбних козаків, пам'ятають і дуже шанують заповіт Кобзаря. Найперший пам'ятник в Україні було споруджено в 1898 році саме у Харкові, на території садиби Алчевських. Зараз на Харківщині понад 30 пам'ятників Т.Г. Шевченко. Кобзар і зараз закликає нас на боротьбу за рідний край, за Україну...

ХІМІЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ВОДИ ЖУРАВЛІВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА В М. ХАРКІВ

Гу Хаян, учень 11 класу Харківського приватного ліцею «Вересень»
Харківської області. Керівник: Грищенко Альона Борисівна, вчитель географії
2 категорії, Харківського приватного ліцею «Вересень» Харківської області

Вода – це джерело всього живого на планеті, саме тому аналізу її якості треба приділити найбільшу увагу. Хімічний склад природних вод – важлива складова частина поняття якості води. Враховуючи всі показники можна встановити наскільки вода того чи іншого гідрологічного об'єкту придатна для використання з метою задоволення тих чи інших потреб населення.

Одним з найважливіших гідрологічних об'єктів на території міста Харкова, на який слід звернути увагу є Журавлівське водосховище.

Журавлівське водосховище – це водойма озерного типу з дуже низьким водообміном у меженний період та наявністю напівзамкнутої акваторії (дільниця гребного каналу). Було утворене шляхом будівництва в 1962 році водопідйомної греблі на р. Харків у районі селища Журавлівка. Водосховище було призначене для цілей технічного водопостачання підприємств та рекреації. Нині воно функціонує лише з метою рекреації.

Досить простий спосіб у визначенні якості води є хімічні міні лабораторії, які на сьогоднішній день у вільному доступі є в магазинах. Хімічні міні лабораторії для визначення хімічного складу води – це набір високоякісних тестів для визначення найважливіших параметрів води, що найчастіше використовуються

для визначення якості води в прісноводних акваріумах. Кожна лабораторія включає в себе проведення ряду тестів для встановлення наявності в воді тих чи інших хімічних елементів, що відповідають за її якість.

За допомогою хімічної лабораторії «JBL ProAquaTest Lab Combiset Plus Fe» було проведено дослідження якості вод Журавлівського водосховища, оскільки вона включає в собі найбільший перелік можливих тестів, що дасть можливість провести дослідження за найбільшою кількістю показників. За допомогою інструкції було визначено оптимальний вміст речовин для нормального функціонування водойм:

NO₃ : 0 mg/l – 50 mg/l
 NO₂ : 0,00 mg/l – 0,30 mg/l
 GH : 4 °dH– 16 °dH
 KH : 3 °dH– 10 °dH
 pH : 6,5 – 8,5
 CO₂ : 5 mg/l – 15 mg/l
 NH₃/NH₄ : 0,00 mg/l – 0,25 mg/l
 PO₄ : 0,00 mg/l – 2 mg/l
 O₂ : 5 mg/l – 9 mg/l

Дослідження було проведено в літні місяці (червень, липень, серпень 2021 року). За результатами дослідження слід зазначити, що є значення і елементи, які за вимірами є більш-менш сталими для кожного з літніх місяців. Також є елементи, які змінюються прямопропорційно або оберненопропорційно до інших елементів (рис. 1). Найважливішим показником є вміст кисню у воді. У даному водосховищі він знаходиться у середній кількості, а тому дуже важливим процесом є оновлення води.

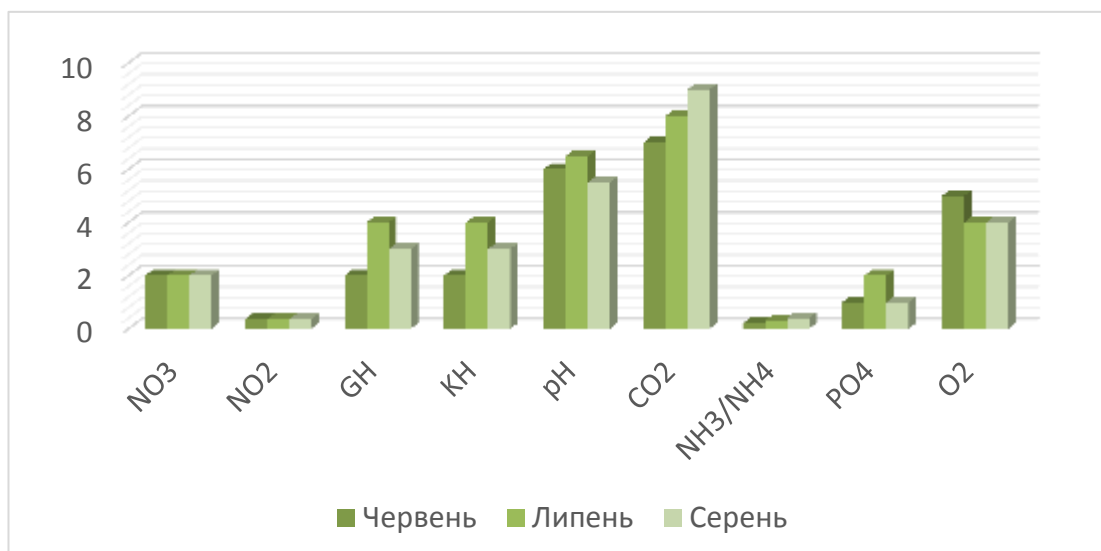

Рис. 1. Діаграма показників вмісту окремих хімічних елементів Журавлівського водосховища.

Загалом, можна зробити висновок, що водойма Журавлівське водосховище має задовільний стан за вмістом хімічних елементів, але окремі компоненти (кисень, нітрити, загальна жорсткість – нижче норми).

ЇХ ДОЛІ ЗЛАМАЛА ВІЙНА...

Губа Єгор, 8 клас, вихованець гуртка «Фольклористика» КЗ «Миколаївський ліцей»

Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області.

Керівник: Чуб Тамара Миколаївна, вчитель української мови та літератури КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, керівник гуртка «Фольклористика».

XX століття послало на долю українців перешкоди, випробування, та, попри все, справжні люди долали труднощі й залишалися Людьми. Серед таких і мої рідні – прадідусь та прабабуся. Я їх люблю і щиро поважаю, пишаюся ними. Це були дуже працьовиті, чесні, скромні люди, які прожили нелегке життя, з болючими втратами, тяжкою працею й тривогами. За їх спиною – голод і Друга світова війна, випробування. Та не розгубили вони золото своїх сердець, багатство і щирість душ. Тож і хочеться мені розповісти про них, бо вони того варті.

Заболотній Микола Петрович народився в м.Дніпропетровськ у 1926 році в Амур-Нижньодніпровському районі, на лівому березі Дніпра, де знаходилися залізнична станція, великий вантажний річковий порт, металургійні заводи, промислові підприємства. Батько його працював ливарником на одному з металургійних заводів. І хоч дитинство називають найщасливішою порою, нелегким воно було в прадідуся. Коли хлопчику було 5 років, помирає його мати. В голодний 1933 батько тяжко працював, щоб прогодувати родину. Колись прадідусь згадував, як його бабуся за безцінь на базарі продавала одяг, щоб купити продуктів. А по домівках часто ходили комісії, перевіряючи, чи нема в кого лишків продуктів. Батько вдруге одружився, щоб підняти на ноги двох дітей(слава Богу, що мачуха стала для них доброю матір'ю й не відділяла нерідних від спільних трьох дітей!).

Роки сталінських репресій Микола Петрович згадував як дуже тривожні часи. І хоч їх сім'ю це лихо обминуло, та в 4 йогооднокласник батьків засудили. Майстер металургійного заводу, що винаймав з родиною кімнату в їхньому домі, повернувся з Сибіру аж після війни, а батько дідусевого друга, офіцер Червоної Армії Броніслав Лешкевич – безслідно зник після арешту(типова картина злочинів більшовицької влади проти народу...)

У червні 1941 року після закінчення неповної середньої школи хлопець, мріючи про професію льотчика, зібрався вступати до Дніпропетровської школи ВПС. Та його мрії, як і тисяч юнаків та дівчат, чорним крилом перекреслила війна... Два роки окупації – серйозне випробування для 14-річного хлопця. Юнак носив дешевий посуд в село, де обмінював його на продукти. Мали ще город, з того й жила сім'я з 3 дорослих та 5 дітей.

Після визволення лівобережної частини Дніпропетровська Микола, якому й 17 ще не було, і його батько в один день пішли до військкомату та були зараховані на військову службу, навіть без військової медичної комісії. Тут батько з сином розлучилися – і, як виявилось, назавжди...

Після тритижневого навчання військовій справі в тилу їм видали військову форму й направили на фронт. У складі артилерійського дивізіону Микола брав

участь у форсуванні Дніпра, визволенні рідного міста. Дідусь розповідав: « Великим був опір ворога. Мінометами, гарматами, бомбами з розвідників-«рам» вівся обстріл переправи. Ми з хлопцями вантажили гармати на плоти по пояс у холодній воді(був кінець жовтня!). Зігрівала думка: визволяємо рідне місто! Потім, звільняючи південні райони області, наближалися до Кривого Рогу. Під час штурму однієї з висот біля м. Апостолово у листопаді 1943 року був тяжко поранений в ногу». На цьому бойовий шлях Миколи Петровича закінчився. Два місяці кровопролитних боїв – і скалічене юне життя, здоров'я, доля...

Так у 17 років юнак стає інвалідом з милицями. Довгі роки лікується у шпиталях, санаторіях Радянського Союзу. Невблаганний вирок комісії – непридатний до військової служби. І постають болючі питання : що робити, ким бути? Як не стати тягарем для сім'ї(батько загинув у бою через 4 дні після поранення сина)? Хлопець навчається на курсах бухгалтерів торгового, колгоспного і промислового обліку, щоб здобути спеціальність.

Ось так війна вплинула на життя й долю мого прадіда, внівши корективи. Все подальше життя М.П.Заболотній працював бухгалтером у Мажарівському, Семенівському, Руновщинському споживчих товариствах. А коли став головним бухгалтером Зачепилівської райспоживспілки, в навколишні села їздив велосипедом, бо іншого виду транспорту часто було й не побачиш на дорозі. Нелегка то була їзда з однією «робочою» ногою для фронтовика, але... Було всемогутнє слово «Треба!» - і прадід де тільки не працював за скеруванням: і на інкубаторній станції, і в харчокомбінаті, і начальником фінансового відділу Красноградської райспоживспілки. Та завжди залишався грамотним спеціалістом, знаючою людиною. Дуже багато читав, з його домашньою бібліотекою могла конкурувати хіба що районна. І дім збудував, і сад виплекав, і двох доньок (одна з них - моя бабуся) виростив, дав їм вищу освіту. Звісно, мабуть, всього цього не було б без надійного тилу – дружини. І як тут не розповісти про мою прабабусю, життя якої також зазнало впливу всіх історичних подій буремного ХХ століття.

Килина Олексіївна родом із с.Семенівка Зачепилівського району Харківської області. Вона була найменшою дитиною у великій бідній та працюючій селянській родині. Разом із братом Степаном дві зими ділила чоботи, щоб навчитись у школі бодай читати й писати. Злидні не дали змоги продовжити навчання, зате до праці привчили. З дитинства вміла дівчина все: косити й жати, прясти і вишивати, порати худобу і пекти хліб. Недарма в селі говорили: «За Килиною в роботі й парубок не вженеться». Та війна осиротила сім'ї, знівечила тисячі доль. Не оминуло горе й родину Шевченків(дівоче прізвище прабабусі): на фронті загинули в боях батько та брати, і дівчина замінила їх у роботі.

Не раз ховалася в очеретах від поліцаїв, щоб не забрали до Німеччини. Та одного разу фашистські посіпаки наздогнали і в натовпі жінок погнали до залізничної станції Перещепине. А далі все було як у страшному сні: теплушки, забиті ридаючими дівчатами і дітьми; німецькі міста і села; постійне відчуття голоду; рабська підневільна праця на одному з заводів, а потім у заможного бауера; туга за Україною; зустрічі з полоненими словаками, поляками, болгарами; тихе, крадькома од ворогів, співання українських пісень...І – довгоочікувана Перемога! С

Після війни не цуралася ніякої роботи. Більше ніж пів століття інвалід війни та колишня оstarбайтерка прожили разом, ділячи на двох радощі й горе, долаючи перешкоди й труднощі. Працювала в колгоспі, а коли переїхали до райцентру, місцем її багаторічної роботи стало хлібоприймальне підприємство «Заготзерно». Все встигала Килина Олексіївна: добиватися високих показників на роботі, давати лад господарству вдома, виховувати дітей, бути опорою чоловіку на милицях. Була працьовитою і доброю, мудрою і лагідною, терплячою й доброзичливою.

Кажуть, людина живе доти, поки її пам'ятають. Ми свято шануємо пам'ять про Миколу Петровича та Килину Олексіївну. Згадуємо їхні розповіді й поради, читаємо їхні книги, співаємо їхні пісні, зберігаємо сімейні реліквії. Я часто думаю над тим, яким гарним могло б бути їхнє життя(та хіба тільки їхнє?), якби не війна... Тож хай ніколи не лунають постріли, не ллється кров, не стають сиротами діти! Ні – війні!

ДУШІ ВИСОКІ ПОРИВАННЯ ПОЕТЕСИ НАДІЇ ЗІНЧЕНКО

Губка Олександр, учень 9 класу КЗ «Зіньківщинський ліцей»
 Зачепилівської селищної ради Красноградського району
 Харківської області. Керівник: Мирошніченко Ольга Миколаївна,
 вчитель зарубіжної літератури КЗ «Зіньківщинський ліцей»
 Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Поетичний твір здатний по-справжньому схвилювати людину, торкнутися її душі, щоб у неї сильніше забилося серце, а очі стали бачити більш далеко, щоб вона зрозуміла і відчула красу мистецтва і красу життя. Саме ці думки з'явилися тоді, як я познайомився з творчістю молодого поетеси Надії Зінченко. Вона дуже любить бувати в Зіньківщині, милуватися лебедями біля річки Оріль. Буваючи в Перещепині, яке знаходиться по сусідству з нами, я не один раз бачив на міських святах, у парку цю дівчину. В шкільній бібліотеці є всі збірки віршів талановитої поетеси.

На початку навчального року я по-новому почав сприймати творчість Надії Зінченко, коли мій батько опинився на фронті. Мене зацікавило, якою є ця людина, що, пересуваючись на інвалідному візку, знаходить в собі сили і пише вірші для підняття духу наших бійців.

Зінченко Надія Валеріївна має інвалідність першої групи тяжкої форми ДЦП. Народилась 20 жовтня 1986 року в м. Краснограді Харківської області в родині службовців. У 1995 році почала вчитися в Перещепинській середній загальноосвітній школі №2 (навчання вдома). В 2005 році закінчила школу з відзнакою.

У дитинстві часте читання рідними казок і віршів стало поштовхом до написання першого вірша у віці восьми з половиною років. Поезією зацікавилася серйозно в п'ятнадцять років з приходом вчителя зарубіжної літератури О.М. Мирошніченко. Значну роль у становленні поетичної творчості відіграли чудові пісні з репертуару Софії Ротару.

Вірші часто друкувались в літературно-художньому журналі «Крила» (м. Дніпро), збірці юних обдаровань Дніпропетровської обласної бібліотеки для дітей «Ластів'ята», районній газеті «Присамарська нива». В 2004 році Надія зайняла перше місце в другому етапі Всеукраїнського районного конкурсі «Об'єднаймо ж брати мої!», отримала диплом «Претендент на здобуття премії обласної державної адміністрації». В 2007 році чотири вірші увійшли до ліричної збірки поетів-інвалідів «Діалог про кохання» (м. Київ). В цьому ж році Надія стала дипломантом обласного заочного літературного конкурсу серед творчої молоді «Молода муза Придніпров'я». В 2008 році брала участь у Всеукраїнському конкурсі «Струни душі», який проводить журнал «Соціальний захист», де друкувались десять віршів. В 2009 році побачила світ перша поетична збірка «Окрилена душа» де були поєднані українські і російські вірші 2002 – 2008 років.

В 2010 році познайомилась з поетом-аматором Юрієм Шмідтом з Кривого Рогу, заочно – з композитором Олександром Івановим. Влітку 2011 року під час співпраці з'явилося декілька пісень. В 2012 році виходить друга збірка «Мелодії душі» - видавництво віршів 2008-2011 років (двома мовами). В 2014 році за ряд поезій та пісень отримала диплом в номінації «Талант року» з нагоди 250-річчя м. Перещепине. В 2016 році керівник «Студії свят» Наталія Нечаєва знімає відеоролик на вірш Надії «Згуби стихне вітер лютий» до 25-ї річниці Дня Незалежності України. З нагоди цієї події поетесу запрошують до участі в телепрограмі «Час порад», що транслювалась в прямому ефірі Дніпропетровського обласного 51-го каналу. В 2017 році з'являється третя збірка віршів та пісень 2012-2017 років «Бунтівниця» (двома мовами). В цьому ж році поетесу відзначили почесним званням «Перлина року». В 2018 році Зінченко Надія – переможець конкурсу «Премія Дніпропетровської обласної ради» в номінації – досягнення в культурно-мистецькій діяльності. Юна поетеса удостоєна стипендії Президента України в галузі «Молодим письменникам». В 2021 році – четверта збірка віршів і пісенних текстів 2017-2020 років «Без крил, але літаю» (двома мовами).

Тема війни звучить ще з 2014 року, коли Надія вірить в те, що «...знов обіймуться брати...» у вірші «Ні війні!». В 2015 році написано вірш «Невизнана війна», де поетеса закликає політиків схаменутися: «Ви простих людей почувите, з їх життями не жартуйте, мир і спокій поверніть, свої амбіції всмирить!» Після 24 лютого – нові вірші про криваві події жахливої війни, деякі з них стали піснями.

Зінченко Надія співпрацює з київською поетесою Валерією Серовою, композитором і педагогом з вокалу –Лілією Остапенко, солістом групи «Aviator» Дмитром Тодорюком. Спілкується також з Ю.Левченко, А.Тищенко, А.Павліком, П.Зібровим та іншими творчими людьми, які підтримують і дають слушні поради.

Поетеса Надія Зінченко знаходить втіху в природі, в спілкуванні з людьми. Вона виробила свій стиль, свою манеру письма. Її поезії линути з глибини серця. Мені пощастило познайомитися з такою творчою людиною, яка вірить в себе, свій народ і в свою країну. І нехай її талант, світлої душі високі поривання будуть присвячені друзям, рідним, нашій славній Україні!

ПАТРІОТИЗМ В ДНК УКРАЇНЦІВ

Гугля Антон учень 7 класу, Слобідської гімназії Краснокутської селищної ради Богодухівського району, Краснокутський ЦДЮТ, член гуртка «Психологія».
Керівник: Іванова Н.І., учитель біології та хімії

Що таке патріотизм? Чи важливо бути патріотом? Ці два питання мене почали хвилювати уже давно, а з початком війни все більше і більше. Українці – нація, яка має патріотизм у генах, у ДНК. Бути патріотом - це любити свою землю, цінувати, вивчати і передавати майбутнім поколінням традиції наших пращурів. В разі необхідності стати на захист незалежності неньки – України.

Прикладом патріотизму, героїзму, самопожертви для мене став мешканець села Рябоконева Профатило Віталій Володимирович. Вперше ми познайомились з ним під час зустрічі в школі присвяченій Дню захисників та захисниць України. Його запросили, як учасника бойових дій в зоні АТО.

Народився Віталій Володимирович 12 листопада 1971 року в смт. Краснокутськ. Ріс звичайним хлопцем: ходив до школи, любив грати у футбол, волейбол, відвідував гуртки. В 1987 році вступив до СПТУ №62 та навчався на електрозварника. Саме там отримав перші навички військової справи. Військову службу проходив з 1990 по 1992 рік в Німеччині. Але завжди серце линуло на Україну, до рідних та друзів. Трудова діяльність була різноманітною. Працював на меблевій фабриці, слюсарем на НПП, в молочному цеху, у фермерському господарстві.

Та 14 серпня 2014 року, у третю хвилю мобілізації, отримавши повістку, пішов захищати східні кордони нашої держави. До 18 жовтня 2014 року проходив навчання в Башкирівці. Маючи військову професію зв'язківець, поновив свої знання та навички і вирушив в зону антитерористичної операції. В складі 92 окремої механізованої бригади воював у Щасті та Триізбенці. З особливою повагою відзивається про Героя України, комбрига Миколюка В.Д. Особливо тепло згадував, під час зустрічі, про справжню чоловічу дружбу. Багато побратимів стали знову на захист України.

Розповів Віталій Володимирович про бої з сепаратистами, настроями військових та добровольців, умовами життя бійців, продемонстрував реліквії, які були з ним весь період в АТО – це подарунки, листи від українських учнів, прапор з підписами побратимів. Мене глибоко вразило те, з яким трепетом наш воїн показував листи від учнів, як вони допомагали вижити в ті буремні роки. Емоційна розповідь була наскрізь пронизана любов'ю до України, прагненням українських військових захищати рідну землю. Це людина сильної волі, міцного характеру. З сумом і болем в очах ділився спогадами про загиблих, про життя на війні, про те, як захищалися і наступали, про початок волонтерського руху і як вони допомагали, про єдність та братерство. Ретельно підбираючи слова, мужній воїн описував жахіття нав'язаної війни.

Такі зустрічі і спілкування дають нам, молодому поколінню, зрозуміти поняття патріотизм.

Віталій Володимирович має уже дорослих синів. Старший-офіцер Національної Гвардії України, а молодший – працює в оборонній промисловості. Це приклад того, що патріотизм саме в ДНК українців.

Україна – це земля, де живуть сильні і сміливі чоловіки. І ми віримо, що з такою кількістю патріотів Україна переможе у цій страшній війні, бо ніхто ніколи не зламає наших людей.

ЗАСЯЯЛА В НЕБІ ЗІРКА ГЕРОЯ

Гудзенко Віктор, учень 10-Б класу Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області член гуртка «Історичне краєзнавство»центра туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області. Керівник: Губська Т. В., вчитель історії, керівник гуртка «Історичне краєзнавство»центра туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області

Дана робота – про нашого земляка Михайла Михайловича Несольоного, який з перших днів повномасштабного вторгнення, став на захист нашої держави. Якому за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі, 2 березня 2022 році було посмертно присвоєно звання Героя України з удостоєнням ордена “Золота Зірка”.

В історії відомо чимало проявів героїзму в ім’я людства. Та не менший подвиг – врятувати бодай одне життя. Але чи кожен здатен на такий вчинок? Вочевидь, усе залежить від самої людини, її вибору в повсякденні й екстремальній ситуації. А може, й від готовності до такого вчинку. І коли героїзм проявляє наш знайомий чи просто земляк, ми не тільки зовсім по-іншому починаємо сприймати його, а й власне життя і вчинки переосмислюємо. І в цьому є важлива, глибинна сутність героїчного – вести за собою інших.

Ось так і сніжківець, Герой України 33-річний Михайло Михайлович Несольоний – звичайний хлопець із звичайного українського села, який жив звичайним, на перший погляд, не видатним життям.

Нині вже, напевно, неможливо точно визначити, коли почався шлях Михайла до головного у його житті вчинку. Та першим цілком зваженим, свідомим кроком на цьому шляху стало його рішення піти добровольцем на військову службу за контрактом. Отож із січня 2015 року він – у зоні проведення АТО, постійно на нульових і перших позиціях, безстрашний боєць і надійний товариш.

Був механіком-водієм медичного пункту військової частини 16-го окремого мотопіхотного батальйону 58-ї бригади, старшим механіком-водієм евакуаційного відділення еваковзводу ремонтної роти, механіком-водієм бойової машини піхоти III класу. Їздив на тягачах, важкій техніці, ходив на зачистки.

У неділю, 13 лютого, Михайло прибув у дуже коротку відпустку. Проїхав 300 кілометрів, щоб побачитися із сім’єю. Переночував вдома, а зранку – знову на фронт. Близько п’ятої ранку 24 лютого Михайло зателефонував дружині і коротко повідомив: “Нас бомблять з неба”. Того ж дня родина дізналася із соцмереж, що Михайла не стало...

Незабаром після того, як Михайло востаннє зателефонував додому, його окрема мотопіхотна бригада імені гетьмана Івана Виговського прийняла на себе удар переважаючих сил противника під Глуховим на Сумщині. Під час запеклого ближнього бою біля села Годунівки кілька бійців було поранено. Їм на допомогу негайно прибув санітарний транспортер, маркований знаками Червоного Хреста. За його кермом був молодший сержант Михайло Несольоний.

Прибувши у визначений район виконання завдання, він побачив, що ворог дуже близько. Незважаючи на явну небезпеку, він продовжував евакуацію людей, але потрапив під прицільний обстріл ворога. Його бронемашину було підбито. Товариші зуміли витягнути з неї поранених, але врятувати Михайла не змогли – він загинув смертю Героя, до останнього виконуючи свій обов'язок на бойовому посту.

Вже ніхто й ніколи не дізнається, з якими почуттями і думками в останні миттєвості життя наш героїчний земляк спрямовував палаючу машину на ворожий танк. Можливо, були вони про дружину і дітей чи про бойових побратимів, які гинули на його очах. Але точно не думав боєць ні про нагороди, ні про те, що залишить після себе. А залишив він Подвиг, спільний із сотнями і тисячами захисників нашої держави.

ОБПАЛЕНИЙ ЧОРНОБИЛЕМ

Даценко Ілля, 9 клас, вихованець гуртка «Фольклористика» КЗ «Миколаївський ліцей»

Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області.

Керівник: Чуб Тамара Миколаївна, вчитель української мови та літератури КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, керівник гуртка «Фольклористика».

З того гіркого, як полин, квітня 1986 року відшуміло чимало весен, з пташиними співами, квітнучими садами, зеленню полів. Промине ще не один десяток років, але не забудеться ніколи ніч, яка розділила життя України та українців на «до» і «після», сповістивши про одну з найнебезпечніших трагедій на Землі – Чорнобильську катастрофу. Для приборкання смертоносної сили атома знадобилися воістину героїчні зусилля людей. Найбільший удар у боротьбі з ядерною стихією прийшовся на чорнобильців-ліквідаторів, мобілізованих для усунення наслідків цієї руйнівної техногенної біди. Як і в роки війни, знайшлися сміливці, які пліч-о-пліч встали на боротьбу з радіаційною стихією, закриваючи тілом свої міста й села України, своїх батьків та дітей. На передову битви за життя йшли мужні, рішучі, готові віддати своє життя заради майбутніх поколінь, справжні чоловіки. Серед них був і мій дідусь, Даценко Геннадій Петрович. Він не любить згадувати той страшний для всього нашого народу час, ніколи не хвалиться своєю участю в ліквідації наслідків техногенної катастрофи – таким небагатослівним, скромним є, таким був завжди. Але ми, я переконаний, маємо знати своїх героїв, тому і вирішив розповісти про свого дідуса.

Даценко Геннадій Петрович народився в 1959 році в с. Письмаківка Зачепилівського району Харківської області. Мати, Євдокія Григорівна, працювала в колгоспі в польовій бригаді. Батько, Петро Онуфрійович,

був трактористом. У родині зростали семеро дітей, і для всіх знаходилося лагідне материнське слово, мудра батьківська порада. Тож не дивно, що всі діти вирости ширими, дружними, чесними, працьовитими. Таким серед них був і Геннадій. Закінчивши Чернещинську середню школу, хлопець в Кегичівському СПТУ отримав спеціальність машиніста автомобільного крана і в цьому ж 1981 р. розпочав свою трудову діяльність у Зачепилівській Райсільгосптехніці. Після служби в армії повернувся до своїх обов'язків у цій же організації. Зарекомендував себе як сумлінний, відповідальний працівник.

Тож коли світ дізнався про трагедію на Чорнобильській АЕС, коли сотні, тисячі сміливців стали на бій зі смертю, Геннадій Петрович теж не шукав можливості «відмазатися» від роботи в зоні підвищеної радіації, і вже через два місяці потрапив до Чорнобиля. Можна лише уявити, який рівень випромінювання там був... Тим більше, потрапив відразу ж до найгарячішої точки – на станцію. У складі мобільної бригади мій дідусь виконував роботи по дезактивації ґрунту, розвантажував величезні контейнери, укладав плити. На питання, чи важко було, зараз коротко і скупко відповідає: «Дісталось, як і всім,- по повній програмі...». А тоді, після повернення «звідти», взагалі мовчав, уникаючи розмов про побачене і пережите. На мій погляд, так і має чинити справжній чоловік.

Геннадій Петрович виконував завдання з ліквідації наслідків аварії з 24 червня по 21 липня 1986 року. Потім знову була рідна Райсільгосптехніка, улюблена робота. Жаль тільки, що перебування в Чорнобилі давало себе знати станом здоров'я, безсонними ночами, гіркими спогадами. Дідусь має золоті руки, тож завжди знаходить їм діло. А ще любить рибалити, це захоплення передав і моєму татові. Хоч він уже на заслуженому відпочинку, важко уявити його без роботи. А я інколи дивлюся на нього і дивуюся: як у одній людині так тісно можуть переплестися скромність і рішучість, доброта і твердість духу, домашній затишок і героїзм?! І це все – мій дідусь, Даценко Геннадій Петрович. Люблю його. Пишаюся ним!

**ПРОФЕСІЯ – ТВОРИТИ КРАСУ
(ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ТА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАРОДНОГО МАЙСТРА СЛОБОЖАНЩИНИ, ЛЯЛЬКАРКИ ЗІЛЬБЕРМАН Н.Ю.)**

Друзь Еліна, 10-А клас, комунального закладу «Первомайський ліцей № 6 Первомайської міської ради Харківської області». Керівник: Шестопалова Анжеліка Липівна, вчитель історії, комунального закладу «Первомайський ліцей № 6 Первомайської міської ради Харківської області»

Майстриня – лялькарка, вишивальниця, про яку піде мова, живе в нашому місті.

Наталія Юрїївна Зільберман (Гарас) народилася в маленькому містечку Вашківці (Буковина), що розташоване в передгір'ї Карпат в 1949 році. В цьому невеличкому місті жили та творили такі митці, як: Михайлюк В.П., Юрїйчук М. – автори слів та музики знаменитою «Черемшини», Гарас Г.О – заслужений майстер народної творчості України (Додаток Д) (перший вчитель малювання Наталії Юрїївни).

Містечко полонить своєю мальовничістю, притаманною поселенням передгір'я, своєрідним побутом і колоритністю одягу його мешканців. Серед цієї краси і виросла допитлива дівчинка Наталка.

Малювати і вишивати вона почала ще з раннього дитинства. Дитинство Наталки випало на важкі повоєнні роки. Батько дівчинки, як і тисячі його співвітчизників, підпав під сталінські репресії та на чотири довгих роки його забрали від сім'ї. Мама Наталчина вимушена була піти на роботу, а дівчинка виховувалася у бабусь. Одна з бабусь навчила вишивати, друга малювати і читати. «Кобзар» Шевченка того часу був єдиною книгою і багато його віршів маленька дівчинка знала на пам'ять. Більш книг не було, але бабуся розповідала, що десь біля садиби де вони жили були закопані книги українських авторів, які дідусь закопав, в часи коли румунські поліцаї влаштовували обшуки. В разі якщо знаходили книжки – це загрожувало всій сім'ї бути побитими в сигуранці.

Книги десь спочивали, але в пам'яті людській вони жили, а маленька Наталка слухаючи про «Москаля-чарівника», про «Кайдашеву сім'ю» уявляла все в кольорах і ролях, і дуже їй хотілося все змалювати, відтворити, оживити.

Першою лялькою Наталки була мотанка, яку зробила їй матуся. Це була найкраща, найдорожча лялька. Вона з нею розмовляла, розповідала їй казки.

І бабуся, і матуся дівчинки дуже багато вишивали. Це були сорочки жіночі і чоловічі, серветки і ясики, рушники і тайстри (жіночі сумки). В той час вишивали довгими зимовими вечорами, бо влітку працювали на городі.

Пригадувалося маленькій Наталочці Різдво 1956 року. «Зима, сніги, морози. Єдине в кімнаті віконце розмальоване дивними малюнками. Мені минуло 6 років. Надвечір'я перед Різдвом. Мама, перед тим як піти на роботу замастила піч. А там і голубці, і рибка, і пшеничка, і грибочки. Ввечері ми накрили стіл білою скатертиною, а під скатертину поклали сінця. На столі повинно було бути 12 страв, а під вікнами бігали дітлахи з зірками і славили Різдво Христове. Про ялинку, про прикраси, про славнозвісні мандарини я тоді не знала. І ось щось зашаруділо в темних сінях – до хати зайшла моя матуся. Усміхнена, розчервоніла, щаслива, вона занесла маленьку ялинку, на якій ще іскрився сніг.»

Минуло багато років, але перша ялинка залишається в пам'яті Наталії Юрївни.

Минула зима. В кінці серпня повернувся Наталчин батько, який був засуджений на 25 років, але реабілітовано після смерті Сталіна. Наталія пішла до школи. Життя продовжувалося.

При будинкові піонерів відкрили гурток малювання та вишивання. Радості дівчинки не було меж. Вона бігала щодня на заняття. Малювати дітей вчив народний майстер України (до речі дядько Наталії Юрївни) Гарас Георгій Олексійович – художник, орнаменталіст, а вишивати – Анфіса Макарівна. Вишивали хусточки, не складні візерунки.

Коли Наталія закінчила 8 класів, без роздумів вступила до Вижницького училища прикладного мистецтва, на відділення вишиванки. Але пізніше відділення вишиванки було замінено на моделювання та конструювання жіночого одягу. Тоді Наталія почала не тільки вишивати, а й шити.

Після закінчення навчання працювала в художньому фонді м. Чернівці, на художній фабриці по виготовленню українських сувенірів.

У 1973 році Наталія Юріївна разом з чоловіком покинула рідне місто й по комсомольській путівці приїхала до селища Первомайський. Саме тут у неї народилося двоє діточок. Довгий час вона працювала на хімічному підприємстві, але не забувала про свою любов до вишиванки. Своїй донечці Наталія Юріївна шила ляльок, вишивала дитячий одяг та вчила всьому що сама вміла.

Коли майстриня пішла на заслужений відпочинок почала вишивати хрестиком різні картини, потім об'ємною гладдю, сумки тощо.

Останнім часом працює над вдосконаленням виготовлення обрядової ляльки – ляльки - мотанки.

Наталія Юріївна пригадує:

«Про виготовлення ляльки я мріяла з раннього дитинства. Довгими зимовими, холодними вечорами бабуся розповідала мені про маленьких казкових чоловічків-гномиків, які жили дуже далеко на її батьківщини в Словенії, на березі річки Сава. Вони були крихітні і ніхто їх ніколи не зустрічав, але всі діти знали, що вони навідуються з подарунками тільки до слухняних діточок. Я уявляла цих казкових істот білого кольору з червоною шапочкою і довгою бородою. Дуже хотілося у всьому допомагати бабусі і отримати подарунок від гномика. Влітку для виготовлення казкових ляльок-ельфів використовувалися пелюстки квітів, листя кукурудзи.»

Починаючи з 2006 року Зільберман Наталія Юріївна приймає активну участь у виставках організованих Первомайським відділом культури. Приймала участь у виставці в рамках Великого Слобожанського ярмарку. На виставках присвячених святу Вишиванки тощо.

Нагороджена грамотами та подяками, записана в каталог майстрів декоративно-прикладного мистецтва.

Роботи майстрині унікальні, не схожі на інші, розроблені та виготовлені за її власною технологією.

У 2022 році майстриня зробила власний календар «Коли в серці спів луна – все у серці розквіта», де її мотанки стали героями українських пісень.

Її роботи виконані з великою любов'ю, дивовижно красиві, вражають сміливим кольоровим поєднанням і високою майстерністю виконання. Роботи майстрині завжди викликають величезний інтерес відвідувачів виставок.

На базі місцевого музею Наталія Юріївна Зільберман проводить майстер – класи з різних номінацій (виготовлення ляльки-мотанки, виготовлення квітів із паперу – квілінг, виготовлення іграшок із солоного тіста).

І в цьому році, після початку повномасштабної війни росії проти нашої держави, Наталія Юріївна провела майстер клас для діточок та їх батьків, які вимушені були покинути свої будинки. Спочатку дітки були розгублені, налякані, навіть якимось втомлені. Але протягом заняття, дивлячись як у майстра народжується диво, слухаючи її спокійний та лагідний голос, дітлахи почали посміхатися, а самі маленькі (дівчаткам та хлопчикам по 6 років) почали весело переговорюватися та показувати свої нароби. Час пролетів дуже швидко, залишивши в дитячих серцях віру в добро, в диво та в омріяну перемогу.

Досліджуючи свою тему я була присутня на майстер класі, який давала майстриня Наталія Юріївна з виготовлення ляльок-мотанок.

Свої ляльки-мотанки Наталія Юріївна любить дарувати, адже людям вони дарують добрий настрій.

Зараз майстриня працює над виготовленням ляльок-мотанок, які будуть експонуватися на весняній виставці в рамках Великого Слобожанського ярмарку.

Майстриня поділилася своїми враженнями під час виготовлення ляльки – мотанки:

«Хочу вам сказати, що робота над лялечкою мені приносить багато позитивних емоцій, покращує настрій. Світ стає набагато яскравіше та добріше, особливо сьогодні, коли нашу землю топче чобіт ворога. Я вважаю, що для того, щоб лялька оберігала та захищала свого власника, потрібно, щоб майстриня, яка працює над лялечкою, була в доброму настрої та вмiла бачити красу України».

СІМЕЙНІ ТРАДИЦІЇ МОГО СЕЛА.

Дуга Юлія, вихованка Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості
Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області
Керівник гуртка «Психологія»: Іванова Наталія Іванівна, учитель біології та хімії,
керівник гуртка «Психологія»

Сила і впевненість кожної людини безпосередньо залежить від підтримки сім'ї, допомоги та сили роду. З давніх-давен українці з великою повагою ставились до свого коріння і зберігали традиції роду. Щоб сім'я була дійсно родиною необхідні сімейні традиції.

Що ж таке в моєму розумінні «традиція». У перекладі з латинської «традиція» означає процес передачі спадщини від одного покоління до іншого.

Коли я говорю про сімейну традицію, на думку приходять стіл з пирогами, теплі розмови з рідними, обійми бабусі.

Тому моє дослідження саме про традиції мого села, мого роду.

Я проживаю в мальовничому селі Рябоконеве Краснокутської селищної ради Богодухівського району. Це одне з наймолодших сіл. Було засноване в 1911 році. І назву отримало від перших його жителів. Прізвище «Рябокiнь» носять шість родин нашого села. Мої пращури проживали і в селах Слобідка (по маминій лінії) і в Березівка (по татовій лінії), всі ці села входять до одного старостинського округу, а раніше до однієї сільської ради та колгоспу.

В нашій місцевості переплелись традиції різних куточків України, бо маємо переселенців з Ровенської та Волинської областей, які переїхали до нас після чорнобильської трагедії.

Саме від них у нас з'явилась традиція сімейно відвідувати на свята церкву. Вперше з традиціями вірування людина стикається ще до свого народження. У нашій місцевості вагітній жінці забороняється дивитись на вогонь, стикатись з мертвими, зміями, поганими новинами та неприємними речами. Збережена традиція нічого задалегідь не купувати для дитини. Також односельці вірять і донині, що вагітній жінці не можна відмовляти у проханнях, бо миші погризуть килими (звичайно жарт, але традиція така є).

Традиція «хрестин» та «стрижин», пов'язані з появою маляти у сім'ї. цікавий обряд, коли дитину саджають на вивернутий вовною вверх кожух – знак повноти й добробуту, розкладають по колу різні предмети : книжку, ручку, зошит, ключі від машини... Дитина вибирала собі заняття на майбутнє.

Дуже цікаві передвесільні і весільні обряди. До нашого часу збереглись сватання, заручини, дівич-вечір, вишивання весільного рушника, різання короваю. Наші сільські майстрині уміють випікати і шишки і весільні коровай.

Коли з'являлось у подружжя нове житло то першими в дім запускали кішку, а перед цим ніч повинен був переночувати півень. Саме вони принесуть щастя і достаток.

Багато простих, але дуже потрібних сімейних традицій я виявила під час дослідження – це : поцілунок перед уходом та по поверненню, вечірня казка та колискова, спільне суботнє прибирання, спільні перегляди телепередач ну і звичайно вечори у колі сім'ї.

Проводячи дослідження я прийшла до висновку, що у нас багато спільного і ми всі, у в той же час, різні. Чудово те, що кожен підтримує народні традиції і може започаткувати свої власні, головне щоб у кожній родині панувало щастя, любов, розуміння, злагода, сімейне тепло та затишок. Нехай народні традиції примножуються і процвітають, передаються і зберігаються у всіх поколіннях українців.

ПЕРЕДЗВІН УЛЮБЛЕНОГО ШАТОНА

(За Красюк Людмилу – українську художницю, кераміста, живописця)

Єрмоленко Ольга, вихованка гуртка « Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївського ЦДЮТ» Зміївської міської ради, учениця 10 класу КЗ «Сколівський ліцей імені Героя Радянського Союзу Отакара Яроша» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області
Керівник : Хименко Л.П., учитель історії

Усім творчим людям необхідне натхнення. Цей душевний підйом з самого дитинства привив Людмилі батько – історик, визнаний краєзнавець Красюк Яків Іванович.

Народилася Людмила Яківна 23 січня 1950 року в селі Спасів Скит Зміївського району Харківської області в учительській родині. В 1967 році закінчила Першотравневу середню школу Соколівської сільської ради, де директором був її батько. Ще в дитячі роки вона допомагала йому у створенні шкільного краєзнавчого музею (нині народний музей імені Красюка Якова Івановича). В основу музею лягли події 1888 року катастрофи царського потягу. Ще в дитинстві її вразила майстерність ікон, виконаних мозаїкою та архітектура Храму в ім'я Христа Спасителя

Батько добре малював, тому азів малярства привчив її з дитинства. В 1970 році поступає до Київського державного художнього інституту (викладачі Яблонська Тетяна Нилівна та Стороженко Микола Андрійович).

Творчу діяльність художниця розпочинала у галузі монументального мистецтва. Працювала в техніці мозаїки, вітражу, гобелена, фрески, настінного розпису, виявляючи майстерне володіння різними техніками й матеріалами.

З керамікою пов'язаний цілком новий підхід до творчості. Саме в кераміці, сповненій таємничо чудесної енергії, руки мисткині осягають натхнення та свободу творчого процесу. Її улюбленим матеріалом був шатон, який легко піддається вогню і дзвенить як кришталь.

Твори викликають спогади про культуру, вплетену в історію людства, а назви звучать, як поетичний ряд, посилюючи пластичні ідеї, закладені в них. Красюк Людмила почала виставлятися ще з 1975 року, а персональні виставки – у Києві (1984–85, 1994, 2002, 2007–08, 2015), Дортмунді (Німеччина, 1998), Сен-Луї (Франція, 2000), Таллінні (2007). Основні галузі: монументального мистецтва (вітраж, кераміка, гобелен, розпис, мозаїка), живопис створюють просторову керамічну пластику; скульптура малих форм: декоративні вазы, чаші, багатопредметні композиції. Кераміка Красюк Л. вирізняється емоційною виразністю, асоціативністю, експресивністю, стриманими формами. Людмила виконала близько 20-ти робіт в архітектурі громадських споруд України. Окремі її роботи зберігаються у НМУНДМ (Київ), Сумському художньому музеї. До творчої кераміки відносяться - «Антропоморфні посудини» (1980), «Адам і Єва» (1981), «Мої взаємини з керамікою» (1982), «Записки археолога» (1983), «Повернення ангела» (1998), «Благословенний день» (1999), «Спогад» (2000); серії – «Невідправлені листи» (1983), «Схід і Захід» (від 2001); живопис – «Навесні» (1997); серія «Пейзажі» (2000–07); цикли – «Мій сад», «Світла дорога» (обидва – від 2000).

Її роботи випромінюють енергію добра, теплої землі, до них хочеться доторкнутися. В них можна покласти квіти, фрукти чи цукерки. Проте ці форми існують і самі по собі, змінюючи залежно від освітлення чи пори року. Вони справді дарують естетичну насолоду.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНИХ ТА ГЕОБОТАНІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛУЧНИХ ФІТОЦЕНОЗІВ ЛІСОВОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ СЕРЕДНЬОДОНЕЦЬКИЙ

Желуденко Софія, учениця 9 класу КЗ «Пісочинський ліцей «Мобіль»
Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області»,
вихованка еколого-краєзнавчого гуртка
КЗ «Харківська обласна станція юних туристів Харківської обласної ради».
Керівник: Кривоустов Сергій Миколайович, керівник гуртків.

Рослини зростають здебільшого не ізольовано, а в певних рослинних угрупованнях – фітоценозах. Рослинне угруповання – це закономірне поєднання певних видів рослин. Найхарактерніша їх риса – ярусність. Рослинні угруповання складаються з представників різних видів рослин, які потребують неоднакових умов існування. Завдяки цьому на певній площі ростуть різноманітні рослини.

Лука - це біогеоценоз, рослинність якого представлена більш-менш зімкнутими трав'янистими угрупованнями й складається в основному з багаторічних мезофільних трав, які мають зимову перерву у вегетації

Заплавні луки поширені в заплавах річок. Характерною особливістю цих рослин – здатність переносити періодичне весняне затоплення. Ці луки

відрізняються високим таксономічним і екоморфічним різноманіттям рослин завдяки комфортним умовам існування. Відповідно до трьох основних частин заплави, тобто прируслової підвищеної, центральної рівнинної і притерасної, теж рівнинної, але зниженої, спостерігається певна закономірність у зміні особливостей її рослинного покриву.

Прируслова частина розташована в безпосередній близькості від русла річки. Зазвичай займає невелику смугу землі з піщаними наносами. Найкраще в прируслових заплавах луках ростуть злакові. У свою чергу, цю частину можна умовно розділити на 3 види:

Високого рівня - це луки, розташовані або в лісі і вкриті грубим травостоем (порізняк, борщовика), або в степовій зоні, де зустрічається суміш з лугових злаків, різнотрав'я і степових представників (ситник, тонконога, типча та інші).

Заплавний луг середнього рівня. Тут зустрічаються різнотрав'я, бобові, цінні широколисті злакові.

Луга низького рівня. Вони відрізняються сирістю, яка найбільше подобається пилюці, білій полевиці, м'ятлику луговому, бекманії, канареечнику та іншим.

Прируслові луки найбільше підходять для зростання кореневищних злаків і зонтичних з добре розвиненою кореневою системою.

Луки центральної заплави

Це найбільша площа заплавної луговини, і знаходиться вона відразу за прирусловою зоною. з великим видом різнотрав'я.

Луки, розташовані в середній частині заплави, вважаються кращими за врожайністю і якістю трави. Найчастіше тут можна зустріти зі злакових тимофіївку, лугову і червону вівсяницю, лисохвіст і м'ятлик. З сімейства бобових можна знайти жовту люцерну, червоний і білий наклеп, мишачий горошок, чину, лядвенець рогатий. З різнотрав'я - лютик, герань лугову, волошка, підмаренник, вівсяник звичайний, деревій та інші.

Для нижнього рівня заплави (притерасна зона) характерне зниження рельєфу, що часто призводить до заболочення, а в деяких випадках навіть до утворення торф'яної топи.

Тут ґрунт не володіє такою аерацією, як в інших типах заплавної луговини, тому можна зустріти справжні зарості верби, вільхи, кропиви і бодяка. Добре себе «почувають» в цих місцях злакові - болотний мятлик, луговий лисохвіст, щучка дерниста, повзуча полевиця.

Якщо дозволяють екологічні умови, то в притерасових заплавах можна зустріти у великій кількості гігрофіти - осоку, очерет,.

Луки Харківщини – цінні кормові угіддя (пасовиська і сінокоси), вони багаті на кормові, лікарські, медоносні і інші корисні рослини, серед яких зустрічаються й рідкісні. Однак, значні площі лучних фітоценозів розорюються. Таким чином існує загроза повного знищення луків, особливо степових. А разом з лучними фітоценозами ми можемо втратити і лучні види рослин. В останні роки луки значно змінилися під впливом антропогенного фактору.

Об'єктом наших досліджень були рослини лучних фітоценозів Харківщини. Вони вивчалися під час маршрутних екскурсій.

Предметом досліджень були екологічні і морфологічні особливості лучних рослин і окремі особливості флористичного складу лучних фітоценозів, які сформовані на схилах різної експозиції

Всього було досліджено 79 видів рослин з 19 родин, серед яких у кількісному відношенні переважають Бобові, Айстрові, Злакові. Всі види, що досліджувались відносяться до відділу Покритонасінних. Відділ Покритонасінних включає клас Дводольні та Однодольні. Найбільша кількість видів рослин, що досліджувались, відноситься до класу Дводольні. Для встановлення видового різноманіття території використовують маршрутний метод або пробних площ

Маршрути прокладають таким чином, щоб як можна повніше та об'єктивніше дослідити флору території.

Метод пробних площ - дослідження фітоценозів шляхом збору інформації на пробних майданчиках різної форми і розмірів. Цей найбільш часто використовуваний метод вивчення рослинних угруповань і рослинного покриву в цілому, що є основним джерелом інформації для всіх видів геоботаничного дослідження.

Складання списку видів найкраще починати з якогось одного кута майданчика, записуючи спочатку всі рослини, які потрапляють в поле зору. Далі, повільно пересуваючись по сторонам квадрата, список доповнюють новими видами і тільки після цього перетинають пробну площу по діагоналі. Слід дуже уважно переглядати травостій, оскільки з висоти людського зросту вдається розгледіти далеко не всі рослини. Багато з них, більш дрібні, добре сховані під листям і стеблами великих трав і виявити їх можливо лише при розсуванні травостою руками і огляді самих прихованих куточків.

Травостій умовно можна розбити на частини – фракції. Принцип виділення фракцій – або за видами чи групами (фракція злаків, фракція бобових, різотрав'я), або за висотою над ґрунтом – 0-10 см, 10-20 см, 20-30 см, 30-40 см, 40-50 і далі. Для визначення середньої висоти особин трав'янистого виду у фітоценозі вимірюють по 10 найвищих, середніх і найнижчих екземплярів.

Дослідження трав'янистого ярусу проводять під час найповнішого розвитку травостою (у період цвітіння домінантних і рясних видів). Вертикальну структуру травостою зарисовують чи фотографують через бісекту.

Метод бісекти – це накладання виготовленої рамки площею 1 м^2 , поділеної на 100 клітин (кожна клітинка має площу $10 \times 10\text{ см}^2$), для вивчення вертикальної (ставиться вертикально як фон за травостоєм) або горизонтальної (кладеться на поверхню ґрунту) просторової структури фітоценозу.

Для трав'янистих рослинних угруповань рекомендується орієнтувати бісекти в одному напрямку – з півдня на північ або з заходу на схід. Для фотографування ярусності травостою краще за невеликим вертикальним шаром травостою розмістити білий екран.

Опис інструментів і методів їх використання

Квадрат-сітка - це дерев'яна або металева рамка площею 1 м^2 , поділена тонким дротом, шпагатом або волосінню на 100 квадратів по 1 дм^2 . Кожен такий квадрат становить 1% площі. Квадрат-сітку накладають зверху на облікову

майданчик і визначають скільки квадратиків повністю або більш ніж наполовину закрито надземними частинами досліджуваного виду.

Сітка Раменського представляє собою невелику пластинку, в якій вирізане прямокутний отвір розміром 2 x 5 або 3 x 7,5 см. Отвір ділять білою ниткою або тонким дротом на 10 квадратних клітин (осередків) по 1 або 1,5 см² кожна. Розглядаючи травостій через таке сітчасте отвір, визначають, скільки клітинок (тобто десятих часток отвори) припадає на проекцію рослинності і скільки на неприховану, наскрізним через травостій поверхню ґрунту.

Проективне покриття - це горизонтальна проекція надземних частин рослин виду на поверхню ґрунту, визначається в процентах до облікової площі. Розрізняють:

- 1.-загальне, створене всіма рослинами угруповання;
- 2.-ярусне покриття рослин окремого ярусу;
- 3.-видове або часткове (покриття всіх рослин одного виду);
- 4.- індивідуальне (покриття окремої рослини).

Окомірно проективне вкриття визначають, застосовуючи шкали, а для більш докладного визначення застосовують спеціальні прилади (масштабні сітки, фотознімки з наступним визначенням площі планіметром).

Однією із найбільш поширених є десятибальна шкала для визначення покриття, де 1 – менше 10%, 2 – від 10 до 20%, 3 – від 20 до 30%, 4 – від 30 до 40%, 5 – від 40 до 50%, 6 – від 50 до 60% 7 – від 60 до 70%, 8 – від 70 до 80%, 9 – 80-90%, 10- від 90 до 100%.

Проекції або порожні проміжки при цьому подумки скупчуються до одного кінця сіточки. Повторні обліки покриття в різних місцях пробної площі дозволяють отримати середню величину цього показника з досить високою точністю. Допомагають в цьому розроблені еталони градацій проективного покриття.

Нами під час дослідження були визначені види рослин, що належать до лучних фітоценозів лісового заказника місцевого значення Середньодонецький . Всі рослини підпорядковані за систематикою А.Л.Тахтаджяна від найпримітивніших до найбільш удосконалених.

У районі дослідження переважають представники родин Розових, Айстрових.

Аналіз життєвих форм лікарських рослин району досліджень за Раункієром свідчать, що переважають рослини криптофіти та гемікриптофіти. Ці дані подані в таблиці .

Серед досліджених видів рослин за екологічною пристосованістю до світла переважають рослини, які відносяться до геліофітів, менша кількість тіньовитривалих і один представник тіньолюбивих.

Серед досліджених видів рослин за екологічною пристосованістю до вологи переважають мезофіти. Нами під час підготовки роботи були знайдені та проведені спостереження за 34 видами лікарських рослин лучних фітоценозів лісового заказника місцевого значення Середньодонецький

Розподіл життєвих форми рослин за класифікацією Раункієра серед досліджених видів подано на рисунку 1 у вигляді діаграми, на якій наведено як чисельний склад так і відсоток до загального складу досліджених видів.

Характеристика рослин лікарських рослин лучних фітоценозів лісового заказника місцевого значення Середньодонецький по відношенню до світла

Підсумки, висновки, рекомендації

Проаналізувавши результати подорожі, можна сказати, що мету, яку було поставлено перед експедицією, виконано. Учасники групи з належною відповідальністю віднеслися до завдань.

Проводячи спостереження за лучними фітоценозами лісового заказника місцевого значення Середньодонецький, ми з'ясували, що наша природа багата і все дає людині.

Локальні перешкоди на маршруті

Туристсько-краєзначий маршрут проходить в основному по рівнинній місцевості, але ми зіткнулися із локальними перешкодами, зокрема підтоплення дороги після дощів.

СПОРТИВНІ ДОСЯГНЕННЯ НАШИХ ЗЕМЛЯКІВ

Жмурко Данило – 10-б клас. **Федосєєв Максим** – 11-б клас. Чкаловський ліцей

Чкаловської селищної ради Чугуївського району Харківської області

Михайлова Лариса Миколаївна – керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Центра позашкільної освіти Чкаловської селищної ради Чугуївського району Харківської області

Фізична культура в Україні завжди була невід'ємною складовою життя. Завдяки фізичній культурі людина може гармонійно розвивати свої як фізичні так і духовні якості, що призводить до кращих показників як в навчанні, так і в трудовій діяльності. Фізична культура пов'язана з духовною культурою, наукою, спортивною етикою, естетикою. Спорт є ефективним засобом фізичного виховання. Його цінність визначається стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення і в цьому плані спорт має міжнародне значення. Спорт займає важливе значення у фізичній, педагогічній естетичній та духовній культурі суспільства.

В 1974 році в селищі Чкаловське Чугуївського району Харківської області почалося будівництво радгоспу-комбінату ім. Великої Жовтневої соціалістичної революції на 108 тисяч голів. Таких радгоспів-гігантів в Україні налічувалося лише п'ять. На будівництво радгоспу з'їхалась молодь з усіх куточків великої держави.

В селищі розпочалось будівництво і багатоквартирних будинків, школи, Будинку культури, спортивних залів, стадіонів. Інструктор зі спорту радгоспу-комбінату Михайлов Володимир Миколайович зумів налагодити роботу спортивних секцій: з футболу, волейболу, баскетболу, легкої атлетики, мотокросу, різних видів боротьби. В спортивних секціях займалися дорослі і школярі різних вікових категорій. Саме в цей час в селищі спостерігається значне піднесення розвитку спорту і фізичної культури. Проводяться змагання зі спортивними колективами району і області.

В середині восьмидесятих років до приміщення школи прибудували басейн для школярів старшого та молодшого віку. В школі почали проводити уроки з плавання.

А згодом наші спортсмени підкорюють світові вершини і змушують нас радіти їхнім успіхам і пишатися ними.

Геннадій Олександрович Кравченко народився в 1970 році в с. Нижній Бурлук Шевченківського району Харківської області. В 1976 році батьки переїхали в сел. Чкаловське. В 1977 році пішов до школи, яку закінчив з срібною медаллю. Після школи вступив до Харківського Державного інституту фізичної культури.

В 1985 році почав тренуватися в секції боротьби самбо у тренера Володимира Григоровича Артемяка. І саме цей вид спорту став для юнака сенсом його життя.

Після третього курсу Геннадій Олександрович почав працювати тренером з самбо ДЮСШ в сел. Чкаловське. Перший набір дітей був 1977-78 років народження. Саме з того часу у Геннадія Олександровича почала тренуватися Олена Глебова. І на чемпіонаті України з самбо в 1993 році Олена зайняла III місце серед юніорів, а в 1994 році – I місце серед юніорів і була зарахована в збірну України. Чемпіонат Європи з самбо проходив в Білорусі. Олена зайняла I місце серед юніорів і II місце серед молоді. В Калінінграді на чемпіонаті світу в 1995 році Олена стала чемпіонкою світу з самбо, вигравши I місце. В 1996 році Олена Глебова стала чемпіонкою України з самбо та дзюдо серед дорослих.

Дмитро Петрович Вісков народився в 1978 році в селищі Чкаловське Чугуївського району Харківської області. Спортом почав займатися з першого класу. Першим тренером Дмитра був Артемяк Володимир Григорович.

Дмитро Вісков являється п'ятикратним чемпіоном України з боротьби самбо. В 18 років став майстром спорту. В 1998 році став призером Європи і світу серед молоді. В 2000 році Дмитро - чемпіон Кубка світу з боротьби самбо серед дорослих.

Після школи навчався в Харківському національному педагогічному університеті ім. Г.С.Сковороди на факультеті фізичного виховання. Згодом отримав юридичну освіту, закінчивши Національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого. В даний час працює тренером в клубі спортивних видів боротьби (самбо, дзюдо) Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Віце – президент асоціації спорту в Україні. Має звання заслуженого майстра спорту України.

Костянтин Олександрович Чернявський народився в 1973 році в селищі Печеніги Чугуївського району Харківської області. Згодом батьки переїхали на постійне місце проживання в селище Чкаловське Чугуївського району. Навчався в Чкаловській ЗОШ. Спортом почав займатися ще в шкільному віці. Першим тренером Костянтина був Ерік Івон з острова Мадагаскар. Ерік Івон був чемпіоном Африки з карате. З 1987 року приймає участь у змаганнях.

З 1995 по 2003 роки Костянтин Чернявський чемпіон Харківської області з ушу-саньда, призер України, чемпіон України, кандидат в майстри спорту. В 2002 році в Португалії на чемпіонаті Європи посів 5-е місце.

На даний час працює в Чкаловській селищній раді, але спортом продовжує займатись, приймаючи участь в міні-змаганнях, а також тренує дітей. Його вихованці досягли високих результатів.

Всі ми знаємо, що рух – це життя, активний рух – здорове життя. Спорт має дивовижні властивості. Він об'єднує людей, зміцнює здоров'я, характер, розвиває такі навички як швидкість, спритність, реакція, координація, витривалість, терпіння і силу. Спорт робить людей більш стійкими до негативних факторів зовнішнього середовища, приносить масу позитивних емоцій.

«ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИЦІВ»

Закапко Артем, учень 7класу Сомівської філії КЗ «Зачепилівський ліцей»
Красноградський район. Харківська область
Керівник: Закапко Юлія Вікторівна, вчитель історії

Я Закапко Артем хочу розповісти про свого прапрадідуся Лень Костянтина Михайловича.

Я вважаю що це яскрава особистість моєї сім'ї, і трагічні сторінки моєї родини. Лень Костянтин Михайлович народився 1917 році, коли йому виповнилося 22 років, він одружився з моєю прапрабабусею Лень Анастасією Михайлівною. В 1941 році через два тижня після одруження він пішов на війну. Через два роки мій прапрадід був тяжко поранений. З поля бою його витягнув друг. Після лікування в госпіталі мій прапрадідусь був спрямований на реабілітацію додому. Він довго дома не залишився. Через наше село Сомівка йшли солдати і він пішов з ними добровільно недочикавшсь цілковитого одуження. Потрапив він в саме пекло боїв на Пушкарівці.

Дочка Костянтина моя прабабушка розповідає:

- Щоб ввести німців в оману, ніби саме тут буде основна переправа військ через Дніпро, був відданий наказ переправляти невеликі загони в район Оборони і будь - що захопити плацдарм, який в історію увійде як Пушкарівський. Ніхто не знав, що вони йшли на вірну смерть, бо противник був озброєний, як мовиться, - до зубів, а для них підтримки ні авіацією, ні артилерією не було!.. Це очевидно, про цю переправу знятий фільм "Батальоны просят огня", але вогню не було! На човнах - дубах вони могли прихопити з собою тільки гранати, автомати, а ні танки, ні артилерію без налагодженої понтонної переправи не могли їм доставити...

Гарячі бої тривали на території Пушкарівки цілий місяць, воїнів там полягло тисячі там і загинув мій прапрадід Лень Константан Сергійович ... Село переходило з рук в руки по кілька разів на день, палали будинки, гинули і мирні жителі, але все це треба було витримати для забезпечення головної переправи - у районі теперішнього села Правобережне!.. Адже ворог розпорошив сили і в районі Пушкарівки тримав значну частину свого війська, не знаючи, де точно буде головна переправа військ...

Додому прийшла телеграма безвісті пропавши.

Так і не дізнався, що у нього народилась донька. Його ім'я значиться на братській могилі, що загинув смертю хоробрих...

**НАРОДНА ПІСНЯ - ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ
Життєвий шлях і творча діяльність Т.А. Шерстюк**

Захарова Вікторія, учениця 11 класу Балаклійського ліцею №4 Балаклійської міської ради Ізюмського району Харківської області,
Керівник: Щербак Вікторія Василівна – вчитель англійської мови, спеціаліст вищої категорії, старший вчитель, Балаклійський ліцей №4 Балаклійської міської ради Ізюмського району

Народна пісня – це духовна скарбниця кожної нації, звідки люди сотні років черпають сили, нові образи та думки, красу та естетичну насолоду. Це нескінченне джерело натхнення і знань про історію і культуру нашого народу, яке неможливо знищити, бо воно весь час поповнюється, розвивається і живе. Останні триста років, коли усе українське було в опалі, пісні наші було вкрадено, мову забрано, історію перевернуто. Тепер маємо захищати і відстоювати своє: і пісню, і мову, і волю.

Але завжди серед нас були люди, які усе своє життя віддавали служінню мистецтву, збереженню і поширенню української народної пісні, її популяризації серед молоді, бо саме діти – це майбутнє кожної нації. Завдяки таким людям народна пісня не зникла, а розквітала і розвивалась, передавалась від одного покоління до іншого. Такою берегинею української народної пісні на Балаклійщині є Тетяна Андріївна Шерстюк. Саме її життєвому шляху, творчій діяльності і присвячена ця робота. Тетяна Андріївна відома на своїй малій батьківщині як педагог, диригент, композитор, виконавець і автор багатьох обробок українських пісень, які збирала на Слобожанщині зі своїм колективом «Весела слобода», з яким об'їздила усю Україну. Її збірками обробок українських пісень «На крилах пісень» та методичними розробками користуються викладачі музикальних шкіл по всій Україні. Сотні дітей Балаклійщини завдяки її діяльності вирости справжніми патріотами нашої землі, співають і шанують українську пісню і надалі, передаючи любов до неї тепер уже своїм дітям. Ми пишаємось своєю талановитою землячкою, вклад якої у розвиток української культури неоціненний. Такі люди, як Т. Шерстюк, – духовне обличчя нації.

Основна мета – ознайомити із життєвим та творчим шляхом нашої сучасниці, музиканта, педагога і композитора Т. Шерстюк, показати її внесок у розвиток української духовності і культури.

Актуальність – робота висвітлює творчий розвиток і життєвий шлях Тетяни Шерстюк, що живе і працює в місті Балаклія Харківської області. В ній наведені та аналізуються факти життя нашої сучасниці-землячки, її багаторічна і невтомна праця на ниві популяризації української культури. В часи лихоліття особливо необхідно пам'ятати необхідність згуртуватися навколо національної ідеї, а такі люди, як Тетяна Шерстюк, є нашими духовними лідерами. Необхідно вивчати і зберігати для нащадків їхню творчість та пам'ять про них.

Завдання – розкрити основні віхи життєвого та творчого шляху Т.А.Шерстюк, познайомити з її багатогранною творчою особистістю, показати її роль у національному та патріотичному вихованні юнацтва Балаклійщини, її внесок у розвиток української культури.

Висновки – Тетяна Андріївна Шерстюк не дуже відома широкій публіці. Але вона znana серед музикантів та викладачів музичних шкіл всієї України, це шанована і відома людина у нашому краї. Її самовіддача, відданість українській культурі і дітям, її творчість впливають на свідомість суспільства, на життя і думки простих людей, робить їх кращими, духовно чистішими. Люди згадують, що вони українці, що ми вільний старовинний народ, який має своє мову, свою землю, свою пісню. Ми пишаємось, що серед нас живуть і працюють такі талановиті і неординарні люди, пропагандисти краси українського слова, носії національної ідеї, патріоти і скарбничі невичерпної духовної скарбниці нашого народу – української народної пісні.

ДОХРИСТИЯНСЬКІ ВІРУВАННЯ СЛОВ'ЯН РУСИ-УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОЯВУ СИНКРЕТИЧНОЇ РЕЛІГІЇ ПІСЛЯ ХРЕЩЕННЯ ДЕРЖАВИ

Калашник Данііл, учень 11-А класу Харківської гімназії №86 Харківської міської ради Харківської області. Керівник: Корнієнко О. О. вчитель історії I кваліфікаційної категорії, старший вчитель, керівник музею Харківської гімназії №86 Харківської міської ради Харківської області.

На даний час спостерігається закономірне підвищення інтересу до вірувань і обрядів східних слов'ян, які сягають своїм корінням дохристиянської Русі та збереглися до наших днів.

Багато сфер духовної культури, офіційно відкидаючи язичництво, включають в себе його елементи (особливо це стосується релігії, зокрема – православ'я). Релігія як духовний і соціальне явище займає вагомe місце у структурі суспільного буття українців. У світлі зростаючої релігійної орієнтації суспільства постає необхідність отримати чітке уявлення про місце язичництва у релігії та культурі.

Відродження національної самосвідомості також вимагає визначення ролі слов'янського язичництва у формуванні та збереженні світоглядних, етичних, естетичних традицій, знакових систем, характерних для національної культури, визначення взаємозв'язків слов'янського язичництва як з загальнолюдськими архетипами свідомості так із конкретними формами духовної культури, у першу чергу - з християнством.

Еволюція світорозуміння, світосприйняття та релігійних уявлень східних слов'ян проходила складний та багатогранний процес, що залежав від багатьох факторів. Розвиток релігійних уявлень ускладнювався з пізнанням людиною світу та навколишнього середовища, розвитком господарської діяльності, ускладненням соціальної структури суспільства. Світоглядні уявлення слов'ян формувалися у межах міфологічного мислення, розвивалися за його законами. Довколишній світ мислився ними як живий, одухотворений, такий, з яким можлива постійна активна взаємодія, і при цьому – потенційно небезпечний. Тому дуже розвиненою була система оберегів, замовлянь, обрядовість, спрямована на захист від ворожих сил.

Дохристиянська обрядовість була націлена не лише на охорону людського життя від поширеного у світі зла, в основному вона спрямовувалась на забезпечення врожаю через вплив на сили неба, землі, води, які сприймалися, як

божественні. Далекими відголосками останніх є хороводи та дитячі ігри XIX-XX століть.

Народні уявлення розвивались паралельно із історичним розвитком, тобто з самого початку формування слов'янських народів. Релігійні вірування виникли з міфів, це була своєрідна форма світогляду, спосіб пояснення дійсності, засіб консолідації людей. Вірування напряду були пов'язані з потребами населення.

Слов'янська язичницька релігія досягла високого рівня розвитку, сформовані культури богів, окремі пантеони, здійснена спроба створити єдиний пантеон при Володимирі Великому. Язичництво наблизилося до віри в верховного Бога, який керував би всіма іншими, поступово наближалось до віри в єдиного Бога, створення етнічної релігії. Втручання світової релігії придушило розвиток етнічної. Християнська церква прагнула знищити поганську віру. Розуміючи, що стерти з народної пам'яті уявлення, які складалася тисячоліттями, були основою існування, практично не можливо, церква почала приєднувати язичницькі культури до своїх. Якщо можливе часткове приєднання язичницької віри до християнської, це свідчить про схожість релігій. Завдяки християнізації, відбулось прискорення розвитку культури слов'ян, але не її етнічної складової.

Етнічні слов'янські звичаї зародились дуже давно, з незапам'ятних часів. Вони були тими неписаними законами якими керувались люди в повсякденному житті. Звичаї напряду пов'язані з народним календарем, вони збереглися до нашого часу у спрощеній формі.

Отже, перша релігійна реформа була проведена у 980 році. Пантеон Володимира у вищій мірі цікаве релігійно-ідеологічне явище, що свідчить про серйозні розробки верховних жерців Русі. Але реформа завершилась поразкою.

У 988 році Русь прийняла християнство, зміна віри розцінювалася внутрішньо не як зміна переконань, а як зміна форми обрядовості, заміна імен божеств. Процес зміни світогляду був складним: не відбулося миттєвої заміни однієї релігії іншою, два століття Русь була за своєю суттю двовірною, відбулося нашарування світоглядних парадигм.

Християнство у 980-х роках застало на Русі не просте сільське знахарство, а розвинену систему поганських вірувань із міфологією, пантеоном богів, жрецьями. Давня віра продовжувала і продовжує своє існування у різноманітних повір'ях, обрядах, звичаях, декоративно-ужитковій символіці аж до наших днів. Але потроху християнство витісняло язичництво зі світогляду: найбільш поширені, шановані у народному світогляді прадавні свята і ритуали були наближені до православних християнських обрядів, стали складовою частиною синкретичної релігії.

Тому, без належного знання дохристиянських вірувань, безумовно, неможливо зрозуміти не тільки історію української культури, але, найважливіше, ментальність нашого українського народу.

«ВОЛОНТЕР МИХАЙЛО РЕЗЯНКІН»

Камишан Аліса, вихованка гуртка «Юні етнографи» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Логачова Надія Валентинівна, керівник гуртка «Юні етнографи», методист Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

Волонтер, або доброволець – це людина, яка за власним бажанням готова витратити свої сили, час і талант на користь суспільству або конкретній людині, не чекаючи винагороди. Приємно усвідомлювати, що наше суспільство ще зберігає в собі потенціал до добрих справ.

Один мудрець сказав: «багатий – це не той, хто має багато грошей, а той – хто може чимось поділитися. Не важливо чим – навіть посмішкою або словом розуміння – і вже однією печаллю на землі стане менше».

Волонтер – це можливість забути про свої проблеми, і в той же час стати для когось потрібним. Волонтерський рух дозволяє реалізувати потребу в спілкуванні, знайти нові зв'язки, відчутти свою корисність, навчитися щось робити.

Ніколи не забуду цей день – 24 лютого, дорослі бігали, збирали якісь речі, постійно комусь телефонували... Було дуже страшно, постійно заспокоювала молодшу сестру, яка плакала. Півтора місяці прожили у сховищі, батьки прийняли рішення евакуюватися до міста Красноград Харківської області.

В Краснограді бабуся почала допомагати робити маскувальні сітки, «кікімори», ходила з нею допомагати. В «Сітках» (так дорослі назвали нашу групу) зустрілася з Надією Валентинівною, керівником мого гуртка (ото було радощів). Почула від дорослих що ми – волонтери і що українське волонтерство – явище унікальне.

В травні місяці в «Волонтерській лізі» до нас приєдналися Юля та її син Михайло, ми з ним стали друзями. У кожного з нас була своя історія переселенця. Дуже не подобається це слово – переселенець, від нього віє холодом та чимось чужим. Хочу розповісти історію волонтера Михайло Резянкіна.

Резянкін Михайло Сергійович жив в с. Новоолександрівка Вовчанського району Харківської області, вчився в 6 класі ліцею №5. Михайло розповів свою історію переселенця (знову це страшне слово).

«24 лютого в село вже зайшли окупанти, жителі села сиділи по хатах, боялися виходити на вулицю. До цього дня жителі села скупили все що було в магазинах, так і просиділи дома півтора місяця, виходили іноді тільки у двір. Окупанти в їх дім не заходили ні разу, але по деяких хатах ходили. Коли всі продукти скінчилися мама прийняла рішення виїжджати. Випускали тільки по понеділках в певний проміжок часу, хто не встигав чекали ще тиждень, машини оглядали, якщо щось не подобалось не пропускали, було дуже-дуже страшно. Нас пропустили, доїхали до міста Чугуєва, там переночували і поїхали в місто Красноград. Зупинилися у подруги мами, яка знімала квартиру. Вона працювала в «Волонтерській лізі» і запросила нас приєднатися».

І почалася робота волонтера. Спочатку Михайло допомагав робити маскувальні сітки, він дуже швидко навчився нарізати та навішувати стрічки. Потім ми познайомилися з Коптевой Вікторією Анатоліївною – завідувачкою

Красноградської бібліотеки-філії для дітей. Вона організувала групу дітей-волонтерів. Мені часто приходилося сидіти та гуляти з молодшою сестрою, але Михайло ходив допомагати в «Сітку» кожен день. Коли дорослі казали йому: «Відпочинь, погуляй, пограй в планшеті...» то він відповів: «Я хочу скоріше додому і буду допомагати».

Михайло навчився робити патріотичні сердечка з ниток, робити янголів-охоронців. У липні місяці діти-волонтери за допомогою дорослих організували благодійну акцію, метою якої було збір коштів для покупки тактичних рукавичок для 66-ої ОМБ 1-ого кулеметного взводу, який знаходився під Мар'їнкою. Моя бабуся, Надія Валентинівна нав'язали багато сердечок та янголят (допомагала їм) на акцію. Михайло передав бійцю Ромі тактичні рукавички та сердечка з побажаннями. Михайло розписався на прапорі України, який буде знаходитися в 66-й ОМБ.

Нажаль в кінці серпня батько відправив нас до Польщі, Михайло залишився в Краснограді. Ми інколи переписуємося, але обов'язково зустрінемося після війни, покажу йому свій найкрасивіший Чугуєв, він бачив його тільки з вікна машини.

Усвідомлюючи величезну роль волонтерства, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй в 1985 році запропонувала щорічно 5 грудня відзначати Міжнародний день волонтерів.

Михайло каже: «Ми будемо святкувати це свято вже дома у незалежній, найріднішій Україні». Зараз Михайло вчиться в 7 класі Красноградського ліцею №5, але у суботу він з мамою йде допомагати дорослим приближати нашу ПЕРЕМОГУ!

КОЛОМАК XVII-XVIII СТОЛІТТЯ: ФОРТЕЦЯ, ЗАМОК, РАТУША І ПІДЗЕМНІ ХОДИ

Коваль Ігор, здобувач освіти КЗ «Коломацький ліцей»

Наставник: Куриленко Олександр, місцевий краєзнавець

Створюючи свою українську державу, українці повинні переглянути й уточнити свою історію, базуючись на правді, достовірних фактах та історичних подіях. Перебуваючи упродовж століть під владою завойовників, українці фактично були позбавлені можливості впливу на формування національної свідомості і розвиток своєї історії, в результаті чого історія України написана переважно на догоду цим завойовникам. Особливо не виясненим є питання про претензії і домагання Московії, а в подальшому Росії, на історичну спадщину Київської Русі. Якою гостротою й актуальністю вирізняються саме сьогодні слова авторитетного українського вченого Ярослава Дашкевича у контексті новітніх російсько-імперських зазіхань! Скільки власних назв міст і сіл України, вулиць і проспектів, майданів і провулків, скверів і парків, мостів та інших споруд ще потребують перейменування й копіткої праці істориків, мовознавців, географів, краєзнавців, щоб навіки позбутися нашарованого пласту російської історичної міфології й відновлення історичної справедливості. Якщо розглядати українську культуру як цілісність, впадають в око її неповнота і фрагментарність, брак виразної національної означеності просторово-часових мистецтв, а саме в

архітектурі й містобудуванні, найбільш занепалих за час панування комуністичного режиму. І якщо історію архітектури України впродовж радянських 70 років спорадично досліджували, то історія містобудування взагалі залишалася поза увагою учених. Під містобудуванням ми розуміємо не просто будівництво міст, а мистецтво освоєння ландшафту, створення усіх різновидів поселень від маленького хутірця до столярного града, а також оборонне будівництво, яке аж до кінця XVIII ст. було доконечною життєвою потребою і уможливило збереження нашого народу на своїх одвічних теренах, не захищених природними рубежами від зовнішніх нападів.

ВІД РОСЛИНИ ДО ТКАНИНИ: СКЛАДНА ІСТОРІЯ ПРОСТОГО ПОЛОТНА

Коваржик Анастасія, вихованка гуртка «Народні ремесла України»
Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради
Харківської області. Керівник: Бойко Світлана Миколаївна, керівник гуртка
«Народні ремесла України» Чугуївського центру туризму та краєзнавства
Чугуївської міської ради Харківської області

Один з найважливіших уроків людства – це спадковість, передавати знання від батька до доньки, від дідуся до онуки, від майстрині до учня.

Мистецтво творити, оздоблювати ужиткові вироби з'явилося і удосконалювалося з часу появи людства на землі. Уміння прикрашати своє оточення розвивалося, поступово набувало своїх регіональних особливостей, входило в національну культуру, звичаї народу.

Одним з важливих напрямків національної культури України здавна було ткацтво. Ткацтво можна віднести і до господарської діяльності, і до народного мистецтва. Воно має вікову історію та виплекані багатьма поколіннями глибокі традиції.

Ткацтво на Україні поширене з давніх-давен. Свідченням наявності ткацького виробництва на землях східних слов'ян ще в стародавні часи є археологічні знахідки. В той період знаходять багато пам'яток, але найбільш значущими серед них є прясельця, на яких зображено знаки-обереги тварин, хрестиків, кругів, рисочок тощо, наділених магичною силою. Протягом століть цей вид народного мистецтва розвивався, удосконалювались технічні прийоми виготовлення тканин, збагачувались їхні орнаментальні та колористичні розв'язання. Поступово склався своєрідний стиль українського художнього ткацтва.

Виготовлення тканин в домашніх умовах було зумовлене суто практичною потребою людини в тканинах, щоб вбратися, оздобити житло, використати їх з господарською метою. Це зайняття було більш притаманне жінкам, дівчатам, підліткам, молодицям. У кожній селянській хаті мав бути свій верстат, і якщо жінка не вміла ним користуватись і не пряла вдома тканини та не виконувала всі відповідні ткацькі роботи – вважалось, що вона не була повноцінним членом своєї громади.

Рослини спочатку треба було посіяти. Сівба волокнистих культур розпочиналась ранньою весною і тривала до початку літа, про що в народі казали:

«Сій льонок, як лежить льодок» – від Благовіщення (25 березня по ст.ст.) до середини червня. Сіяти бажано було на повний місяць, після теплого рясного дощу. Льон традиційно сіяли в полі, а коноплі – в городі. У поле селяни вирушали у чистому одязі.

Через дванадцять тижнів після сівби коноплі відцвітали. Тоді селянки починали вибирати чоловічі стебла – плоскінь, жіночі ж (матки, матірка) збирали лише наприкінці серпня – на початку вересня, коли визрівало насіння. Вибирали коноплі і льон вручну, стебла рвали з корінчиками. Від цього майбутня тканина отримувала особливу міцність. Зірвані стебла льону стелили на полі, щоб вимокли під дощами, а коноплі занурювали під берегами у тихих озерецках, копанках, адже від швидкої води процес вимочування уповільнювався.

Вичісування волокна та прядіння ниток у господарському календарі завжди припадали на осінь. У цей час через обряд одруження комина у хатах запалювали зимовий вогонь, жінки діставали з горищ численне начиння, призначене для обробки волокна, перетворення його на нитку.

На вертикальних верстатах виготовляли гладкі двосторонні і ворсові килими. Основною частиною в конструкції була рама, встановлена вертикально. На неї натягували поздовжні нитки, що ставали основою майбутньої тканини.

На відміну від вертикального горизонтальний ткацький верстат мав пристрій для підняття й опускання ниток основи – ремізки (нитки, начиння, ничениці), прив'язані до підніжок (поножів). Саме наявність ремізок давала змогу робити і виготовляти безліч різновидів ткацьких виробів.

Готове полотно вибілювали або золили за допомогою жлукта. Витримане під сонцем, воно набувало особливого блиску, ніби сяяло. З полотна виготовляли різні частини народного костюму. Довгі полотняні сорочки влітку захищали тіло від спеки, а взимку – від холоду. Вони чудово пропускали повітря як у вологому, так і у сухому вигляді.

Полотно та інші тканини в народі вважались мірилом багатства. З них значною мірою складався дівочий посаг. Приходячи жити до свекрухи, невістка насамперед застеляла стіл своєю скатертиною, вішала на кілок рушник-утиральник. Тканина була головним подарунком на родинах, а також мала ритуальне значення у поховальних практиках. На полотні, зокрема, спускали домовину до ями. Навіть малий клаптик домашнього полотна, покладений небіжчику під плечі, вважався надійним оберегом для нього на Страшному Суді.

Кожний народ пізнає себе через своє мистецтво. В Україні серед гілок духовної культури народне мистецтво завжди посідало особливе місце, як чи не найголовніший спосіб утвердження національної ідеї. Пройшов час, і українські ремесла дещо забулися, адже з'явилася можливість виготовляти схожі предмети вжитку значно швидше й легше. Але сьогодні ми всі розуміємо, що такі ремесла потрібно берегти, тому що вони несуть у собі багатовікову історію. Отже, навіть в умовах всебічного розвитку машинного виробництва, різноманіття тканин і полотна, сучасні ентузіасти-умільці зуміли зберегти і донести до сьогоднішніх поколінь навички та досвід українського ткацтва. Їх діяльність сприяє збереженню історичних традицій, пам'яток, матеріалів про народні ремесла краю.

В процесі роботи було прослідковано стан вивчення прядіння та ткацтва як культурного та побутового феномену, ознайомила з підготовкою сировини, обладнанням та технологією прядіння та ткацтва.

Були досліджені процеси прядіння та ткацтва, отримані певні навички з цього унікального народно-культурного явища. Під час знайомства з даними ремеслами дізналася історію народної культури, долучилася до обрядів і звичаїв, навчилася технології ремесла, було складено термінологічний словник прядіння та ткацтва.

ТРАГЕДІЯ ЧОРНОБИЛЯ

Козлова Яна, учениця 8 класу КЗ «Сидоренківська загальноосвітня школа I-III ступенів Валківської міської ради Харківської області», вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області

Чопик Анатолій, учень 8 класу КЗ «Сидоренківська загальноосвітня школа I-III ступенів Валківської міської ради Харківської області», вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області

Керівник: Серета Віктор Анатолійович, вчитель історії КЗ «Сидоренківська загальноосвітня школа I-III ступенів Валківської міської ради Харківської області», керівник гуртка «Історичне краєзнавство» ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області

Чудовими краєвидами, щедро врожайними садами, прекрасними лісами славилась чорнобильська земля! Та тільки - до жахливої позначки, до радіаційної межі, проораної квіткової ночі 1986 року. Відтоді ця земля стала називатися зоною – скаліченою, непридатною для життя місцевістю. І якщо від атомної катастрофи здригнулись серця всіх землян, то слово «зона» не перестає боліти у цих серцях уже майже тридцять шість років, і ще надовго лишиться в пам'яті людства.

Аварія на Чорнобильській АЕС стала новою віхою відліку в історії атомної енергетики, показала, наскільки небезпечна позбавлена контролю сила атома і як неймовірно важко її вгамувати.

О першій годині двадцять чотири хвилини 26 квітня 1986 року на четвертому енергоблоці станції сталися два теплових вибухи, які повністю зруйнували реактор. Будівля частково обвалилася, на даху розпочалася пожежа. Це призвело до перших жертв — загинули Валерій Ходемчук та Володимир Шашенок — працівники п'ятої чергової зміни станції. Залишки активної зони 4-го реактора розплавилася. В результаті аварії стався великий викид радіоактивних речовин. Становище погіршилося через те, що в зруйнованому реакторі тривали неконтрольовані ядерні і хімічні реакції з виділенням тепла.

Майже одразу до місця аварії прибули пожежники. Першою до станції приїхала бригада під командуванням лейтенанта Володимира Правика. Разом із своїм товаришем Віктором Кібеноком він гасив пожежу на даху і в машинній залі. Їм на допомогу прибув командир воєнізованої пожежної частини майор Леонід Телятник, який спільними зусиллями з Миколою Ващуком, Василем Ігнатенком та Миколою Тітеноком гасив пожежу в реакторному залі, в епіцентрі вибуху. Завдяки їх героїзму не було допущено полум'я до третього енергоблоку станції. Пожежники, виконуючі свій обов'язок, розуміли з якими ворогами ведуть боротьбу — вогнем і радіацією. Але жоден не відступив. Всі вони отримали

гостру променеву хворобу, від якої незабаром померли. Володимиру Телятникову присвоєно звання Героя Радянського Союзу, а Володимиру Правіку і Віктору Кібенку ця нагорода присвоєна посмертно. Василь Ігнатенко, Микола Ващук і Микола Тітенюк отримали найвищу нагороду України — Героя України, але посмертно. Завдяки цим героям, пожежу вдалося локалізувати. Остаточного вогонь у четвертому енергоблоці вдалося загасити лише до 10 травня 1986 р.

Після аварії утворилася радіоактивна хмара, яка накрила не лише сучасну Україну, Білорусь і Росію, які розташовані поблизу ЧАЕС, а й країни Європи. Радянське керівництво сам факт аварії, її масштаби, радіаційне забруднення величезної території тримало в таємниці. Ця інформація дійшла до громадськості від іноземних вчених і засобів масової інформації. І лише після цього розпочалася евакуація із небезпечних районів. Було прийнято рішення про створення 30-кілометрової зони відчуження. Сотні тисяч людей покинули назавжди свої домівки.

Для усунення наслідків аварії було створено урядову комісію. До Чорнобиля почали прибувати фахівці, які відправлялися для проведення робіт на аварійному блоці і навколо нього, а також військові частини, як регулярні, так і складені з терміново зібраних резервістів. Їх пізніше стали називати «ліквідаторами». Вони працювали в небезпечній зоні позмінно: ті, хто отримував максимально допустиму дозу радіації, виїжджали, а на їх місце прибули нові. Основна частина робіт виконана в 1986-1987 роках, в яких взяли участь 240 тисяч осіб. Загальна кількість ліквідаторів за всі роки становить близько 600 тисяч осіб. У приміщеннях перших трьох енергоблоків проводилась дезактивація, а довкола четвертого був побудований у листопаді 1986 р. бетонний саркофаг (об'єкт «Укриття»). Але він поступово давав тріщину. В зв'язку з цим міжнародна спільнота частково допомогла Україні збудувати над четвертим енергоблоком новий «саркофаг» який здали в експлуатації у 2019 р.

Ще раніше, 2000р. було прийнято рішення повної зупинки роботи Чорнобильської АЕС для гарантій безпеки від радіаційного забруднення довкілля.

Аварія на Чорнобильській АЕС вважається найбільшою катастрофою за всю історію ядерної енергетики, як за кількістю загиблих і потерпілих від її наслідків людей, так і за економічними збитками. Відбувся викид радіації потужністю 300 Хіросім. Радіоактивного ураження зазнали близько 600000 осіб. Це призвело до розповсюдження гострої променевої хвороби, онкологічних захворювань, вроджених патологій, високої дитячої смертності в забруджених районах... Грінпіс і міжнародна організація «Лікарі проти ядерної війни» стверджують, що через аварію лише серед ліквідаторів померли десятки тисяч людей, 10000 випадків раку щитоподібної залози, а очікується 50 тисяч. Число постраждалих можна визначити лише приблизно. Внаслідок аварії з сільськогосподарського користування виведено близько 5 млн. гектарів землі. Забрудненню піддалося понад 200 тис. квадратних кілометрів землі. Особливу небезпеку становлять ліси («Бурий ліс») і водойми.

Титанічні зусилля, по ліквідації наслідків катастрофи розпочали давати позитивні результати. У 2016 році на території, що зазнала забруднення, створено

радіаційно – екологічний заповідник. Місцевість розпочали відвідувати туристи, сама природа відроджувалася швидкими темпами. Все це давало можливість з оптимізмом дивитись у майбутнє.

24 лютого 2022р. з новою силою загострилась ситуація в Чорнобилі. Окупанти з важкою військовою технікою зайшли в зону відчуження. Вони розпочали копати окопи в «Рудому лісі». Це призвело до значного підвищення рівня радіації і, як наслідок, до захворювань серед окупантів. В кінцевому результаті вони змушені були залишити територію Чорнобиля. Але їхні дії могли призвести до глобальної катастрофи. Це яскравий приклад злочину проти всієї людської цивілізації. Схаменіться, вороги! Не чіпайте чужої землі, на якій чатує сувора кара за ваші злочини!

ІСТОРІЯ ХРАМОБУДІВНИЦТВА У КАМ'ЯНІЙ ЯРУЗІ

Костіна Дар'я, учениця 10 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей»
Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Мельник Є.О., вчитель мистецтва Кам'яноярського ліцею, спеціаліст I
категорії, «Старший учитель»

Упродовж тисячоліть, з часу виникнення людського суспільства, в житті людей поряд з матеріальними інтересами, визначну роль відігравала духовність у різних її формах. Причому її значення, як доводить історія, з часом невинно зростало.

Згідно історико-статистичному опису Харківської єпархії Філаретом (Д.Г.Гумілевським) від 1857 року, перший храм у Кам'яній Ярузі Чугуївського було побудовано приблизно у 1650 році. З 1759 року існував дерев'яний храм в ім'я Святителя Миколая, який у 1809 році був відновлений, а у 1820 році покритий листовим залізом. У храмі зберігалась старовина - це св.Євангеліє, друкована у 1663 р. у Москві. З написів на сторінках видно, що його спочатку було придбано парафіянами Харківського повіту села Тишков для парафіяльної Різдва - Богородицької церкви у 1690 році. Потім невідомо коли і з якого приводу, надійшло в Парасківську церкву селища П'ятицьке. У 1830 р. за розпорядженням начальства надійшло до Миколаївської церкви селища Кам'яного. Чисельність прихожан у 1730г. - 488 чоловіків, 463 жінки, в 1750 р. - 540 ч., 510 ж., В 1770г. - 575 ч., 580ж., В 1850 р. – 993ч., 736ж.

Вельми важким був 1848: малий врожай, падіж худоби, смертність на людей, але не легшим видався 1849 рік. У першій половині березня цього року відкрилася в народі хвороба - цинга, і тривала до травня, від якої померло - 13 душ з 784 чоловіків та 744 жінок. У тому ж році церкву зруйнував вогонь, який нещадно панував у Кам'яній Ярузі.

8 травня 1855 року було затверджено план нової Миколаївської церкви, архітектором якої став Ф.І.Данілов. А у 1865 році було завершено будівництво церкви з цегли від двох казенних будівель колишнього військового поселення за рахунок прихожан і частиною добровільних пожертв. Побудований храм з каменю, разом із дзвіницею (3 дзвони). Форма храму - хрестоподібна, з одним центральним куполом та одним престолом, іконостас столярної роботи

трьох'ярусний з різьбленими колонами, ліворуч розміщувалась ікона Святого Миколая, а праворуч – Божої Матері. Першим настоятелем церкви став Олексій Сиванський.

Приблизно у 1875 році поновити іконостас у Кам'яній Ярузі під Чугуєвом найнявся Безперчий Дмитро Іванович - художник, викладач. Але роботи було чимало, тому він узяв собі за помічників найздібніших своїх учнів – Сергія Васильківського (в майбутньому – видатного українського художника) та Петра Левченка. Для Сергія це була чудова нагода підзаробити грошей для поїздки до Імператорської академії художеств. Робота над іконостасом йшла непогано. Працювали хлопці старанно й охоче. Безперчий лише найвідповідальніші місця починав чи підправляв наприкінці. Трудилися з ранку до пізнього вечора. Разом писали етюди.

М. Безхутрий у своїй повісті «Сонячний художник» пише: «Село розкинулось у вибалку. Внизу річка, верби. Церква на сухому, вивіреному і випаленому сонцем белебні. Того пекельного літа лиш за церковною огорожею, поміж акаціями та берестом був затінок, в якому хлопці любили відпочивати».

«У роки II Світової війни в наслідок військових обстрілів церва зазнала незначних руйнувань і, за бажанням, її можна було б відновити» – стверджують старожили села. Але політика більшовицького режиму була направлена на атеїстичний курс, тому після завершення війни у приміщенні церкви організували будинок культури, а вівтар став виконувати роль сцени. Із розповіді Віри Живило «Була в нас піонервожата Гуменна, яка і співала, і танцювала на вівтарі і в неї потім ноги відмовили. І моя бабуся мені казала, щоб ніколи так не робила, це священне місце». Вже через декілька років цю архітектурну споруду розібрали «по цеглинкам» місцеві жителі для будівництва нового будинку культури та для власних потреб...

Майже 70 років місцеві жителі вимушені були їздити до найближчий населених пунктів на церковні служби. За ініціативи місцевої влади наприкінці 2012 року місцевий дитсадок обладнали під пристосоване приміщення для Свято-Миколаївського храму. Перша служба була проведена 14 грудня 2012 року ієреєм Лізніченко Дмитро Миколайовичем. Ця дата була не випадковою, адже саме Свято Святого Миколая (19 грудня та 22 травня) вважається престольним святом Кам'яної Яруги.

5 червня 2016 року відбулась закладка каменю на будівництво нового храму на честь благовірного князя Ігоря Чернігівського та Київського при правящому архієреї Елисеї, а 27 червня 2016 року у день пам'яті апостолів Варфоломея та Варнави архієпископ Ізюмський виконав закладку капсули з іменами церковнослужителів та меценатів (Тунік А., Брихаров І. та ін..) на місці будівництва нового храму під вівтарем. У червні цього ж року настоятелем храму став протоієрей Юрій Набока.

З 2019 року, нажаль, будівництво храму призупинено.

Наразі в Свято-Миколаївському храмі щонеділі та по святам проходять служби, обряди хрещення та вінчання.

Святинями храму є ікони Святого Миколи Чудотворця, Святого Великомученика Димитрія Солунського та Георгія Побідоносця.

Для кам'янояружців храм являється духовним осередком, «собором наших душ» і його мета – виховати духовно зріле молоде покоління, яке дотримується церковних заповідей та світських настанов.

ТУРИСТИЧНІ ПЕРЛИНИ ХАРКІВЩИНИ: ШАРІВКА І ПАРХОМІВКА

Красва Юлія, вихованка гуртка історичного краєзнавства КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 10 класу Будянського ліцею № 2 Південної міської ради Харківського району Харківської області.

Керівник : Безрукова Т.М., керівник гуртка історичного краєзнавства КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, Почесний краєзнавець України

Настав час, не дивлячись на війну, відкрити для себе віртуальну Харківщину. Величний Шарівський парк і палац, «Сільський ермітаж» Пархомівський художній музей імені О. Луньова, старовинний Покровський храм у Пархомівці – все це туристична Харківщина! Багатогранність Харківського краю дозволяє цікаво про нього розповідати. Приїздіть ні Харківщину і зробіть свої туристичні відкриття.

Пропонуємо екскурсію по цікавим туристичним об'єктам Богодухівського і Краснокутського районів області. Селище Шарівка, що дало назву старовинному маєтковому парку, розташовано у північно-західній частині Харківської області, у 14 км на південь від Богодухова. Назва виникла від прізвища його засновника – Матвія Шарого, осавула Охтирського полку, який у 1670 р. придбав лучні землі у широкій річковій долині Мерчика. З часом на південному схилі лісової балки розташував свій маєток поміщик П. Ольховський. У 1869 р. маєток був куплений К. Гебенштрейтом, який зайнявся його розбудовою. Разом із будівництвом замку, терас, муру, воріт та інших споруд Гебенштрейт висаджував рослини-екзоти, які вивозилися з розташованого неподалік відомого саду І. Каразіна. У 1894 маєток разом із земельними угіддями перейшов у володіння дійсного статського радника, барона Л. Кеніга. У 1901 до парку приїздить відомий паркобудівник Г. Куфальд, який протягом трьох років керує роботами зі створення парку. Головна архітектурна перлина парку – білосніжний палац з двома баштами з боків. На початку XIX ст. була зведена західна частина палацу, наприкінці XIX ст. – середня з двома вежами. Потім, у 1911 у середній частині за вежами був побудований великий зал. Роботи з розширення і благоустрою садиби проводилися до 1912. Значно був збільшений обсяг палацу. За проектом архітектора Якобі побудовані будинки для службовців, оранжереї, стайні, гаражі, електростанція. У 1910-1912 петербурзька будівельна фірма побудувала два фазанарії. Крім палацу, з численних будівель садиби становлять інтерес будинок варті, господарського двору і лісника. Пропонуємо оглянути наступні туристичні локації: Кам'яні ворота та будинок варті, будинок садівника Житлово-господарська зона. У Шарівському парку зосередимо свою увагу на Липовій алеї, Цукровій гірці. Каменю кохання та Будинку лісника.

Другий туристичний об'єкт нашої екскурсії село Пархомівка Краснокутського району, де зберіглася пам'ятка архітектури кінця XVIII ст. – садиба графа І. Підгорічані. Зараз в ній розмістився історико-художній музей імені П. Луньова. Надзвичайно цікаві туристичні локації у селі: храм Покрови

Пресвятої Богородиці (1808, арх. П. Ярославський) та "дім Малевича". У Пархомівці народився дворянин С. Гризодубов, знаний авіаконструктор, винахідник, льотчик, один із організаторів планеризму в СРСР. Окраса села і всієї Харківщини є Пархóмівський художній музей, який створив Опанас Луньов. Це один з найкращих сільських музеїв України, що володіє унікальною колекцією мистецтва і предметів старовини.

Харківщина – цікава для туристів різного віку, особливо для молоді. Запрошуємо до подорожі!

ЯКІСТЬ ВОДИ ДЖЕРЕЛ ДОНЕЦЬКОГО ГОРОДИЩА ТА ЛІДНЯНСЬКОЇ БАЛКИ

Лавриненко Юнона, КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості №2 Харківської міської ради», вихованка гуртка «Школа безпеки», 7-а клас, ХЗОШ № 137
 Подрезов Костянтин Михайлович, керівник гуртка «Школа безпеки» КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості № 2 Харківської міської ради»

«Питна вода необхідна для підтримки життя і має першорядне значення для здоров'я людини. Від дефіциту питної води страждає більше ніж 40 відсотків світового населення. Проблема недостатньої кількості питної води з 20 сторіччя розглядається як глобальна проблема сучасності»

«Дефіцит водних ресурсів (англ. Water scarcity) — відсутність достатніх запасів водних ресурсів для забезпечення потреб населення в чистій питній воді. Питна вода необхідна для підтримки життя і має першорядне значення для здоров'я людини. Від дефіциту питної води страждає більше ніж 40 відсотків світового населення. Проблема недостатньої кількості питної води з 20 сторіччя розглядається як глобальна проблема сучасності. Населення планети стрімко зростає і при цьому зростає необхідність в чистій питній воді»

«Нестача чистої води змушує людей використовувати для пиття воду з небезпечних джерел, яка небезпечна для здоров'я. Споживання забрудненої прісної води призводить до погіршення умов життя, розвитку захворювань включаючи смертельні випадки. Через нестачу води існує практика зберігання води в будівлях, що суттєво може збільшити ризик забруднення і створення сприятливих умов для розмноження шкідливих бактерій. Також, серйозною проблемою є гігієна. Люди не можуть належним чином митися, прати свій одяг і зберігати в чистоті свої домівки.»

«Якість води – це характеристика складу і властивостей води, що визначає її придатність для конкретних видів водокористування. Якість питної води оцінюють за трьома групами показників: перша – мікробіологічні, друга – токсикологічні, третя – органолептичні»

«Якісний склад води визначається фізичними, хімічними та біологічними показниками»

«Джерела, які ми досліджуємо знаходяться поряд житловими масивами Філіповка та Лідне, та місцеве населення може дістатися до цих джерел без технічних транспортних засобів, що є найважливішим при користування водою цих джерел»

«Донецьке городище — у наш час це багаточисельна пам'ятка археології національного значення, що розташована на високому мисі правого берега річки Уди на території міста Харкова. У відкладах культурного шару зафіксовані різноманітні археологічні матеріали в широкому хронологічному діапазоні від епохи бронзи і до давньоруського часу»

«Лідний яр — балка (яр) довжиною більше 7 км з крутими схилами в місті Харкові. Розділює навпіл селище Лідне, відокремлює Липовий гай від місцевості Перемога, Нову Баварію від місцевості Місто Донець та Покотилівки, яка вже за межами Харкова. Дном яру протікає частково пересихаючий струмок з однойменною назвою, який живить водою близько 5 ставків розташованих тут і впадає у річку Уди в районі Липового гаю»

«З джерел Донецького городища, струмка Ліднянської балки та джерела Ліднянської балки було відібрано три проби та проведені гідрологічні дослідження. Результати досліджень були згруповані у таблиці»

«За даними лабораторних досліджень ми можемо зробити висновки:, що всі проби з джерел Донецького городища та Ліднянської балки не перевищують норми та ГОСТи за нормативними документами, прозорі, не мають виражених кольору, запаху та смаку, Водневий показник – рН, розчинений у воді кисень та жорсткість води в межах норми, пестициди не виявлені. Вода з цих джерел може використовуватись для споживання та побутових потреб місцевого населення».

ЗСУВНІ ПРОЦЕСИ У РЕЛЬЄФІ РІДНОГО КРАЮ

Ландик Мирослава, учениця 9 класу Комунального закладу «Улянівський ліцей»
 Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області
 Керівник – Астапова Тетяна Миколаївна, керівник гуртків – методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

На жаль, сьогодні ми все частіше спостерігаємо негативний вплив людини на довкілля. Щоб вирішити цю проблему необхідно всебічно проаналізувати процес взаємодії суспільства і природи, комплексно дослідити стан території. У 2021 році ми розпочали ландшафтно-екологічні дослідження, суть яких полягає у вивченні ландшафтів, як окремих ділянок території, що характеризуються сукупністю фізико-географічних умов і структурних елементів і здатні певним чином реагувати на зовнішні впливи.

Об'єктом дослідження несприятливі фізико географічні явища і їх вплив на ландшафти, предметом – методика дослідження стану ландшафтів.

Вивчаючи наукові джерела з теми дослідження, ми виявили загальні правила розвитку ландшафтів. В ході аналізу літературних і картографічних джерел з'ясовано, що основою ландшафтно-екологічних досліджень є ландшафтна карта, яка створюється на основі аналізу природних компонентів: літогенної основи, рельєфу, ґрунтів, клімату, поверхневих вод, органічного світу.

Восени 2021 року ми розпочали виконання практичної складової дослідження. Велику увагу було зосереджено на зовнішніх природних впливах, відображенні загальної фізико-географічної характеристики території. Розглядаючи природні небезпеки, нами відзначалася роль антропогенного впливу

на їх прояв. Відомі численні факти порушення рівноваги у природному середовищі в результаті діяльності людини, які призводять до посилення небезпечного впливу.

Так, згідно даних міжнародної статистики, походження близько 80 % сучасних зсувів пов'язане із діяльністю людини. Саме випадок досить великого зсуву ми спостерігали у балці на околиці с. Улянівка.

Зсув, що нами вивчався, сформувався на ділянці ґрунтів, які перебувають у перезволоженому стані водостійкими та водоносними породами. Тобто, сила тяжіння накопичених на схилах продуктів руйнування гірських порід, переважно в умовах зволоження, перевищує сили зчеплення ґрунтів. Ми встановили, що зсув утворився при крутизні схилу більше 10° , хоча на глиняних ґрунтах при надмірному зволоженні вони можуть виникати і при крутизні $5-7^\circ$. За глибиною залягання зсув мілкий (5 м), за типом матеріалу: ґрунтовий (опідзолений чорнозем, пісок, глина). Це активний зсув, на що впливає гірська порода схилу, що складає основу зсуву, а також наявність вологи. Швидкість руху зсуву складає від 0,06 м/рік. А взагалі, площі зсувонебезпечних процесів у нашому краї за останні 30 років збільшились майже у 5 разів.

Отже, ця сучасна зсувна тераса (зміщення укосу вниз під дією сил тяжіння великих ґрунтових мас, які формують схили) урізноманітнила ландшафтно-морфологічну структуру еродованих лісостепових ландшафтів нашого краю і є одним із найнебезпечніших і дуже поширених природних явищ. Саме цей зсув викликаний як природними, так і антропогенними причинами – а саме, руйнуванням схилів сильними дощами, надмірним виносом ґрунту, неправильним вибором агротехніки для обробки сільськогосподарських угідь на схилах.

ВИШИВКА – ПОЕЗІЯ ДУШІ І ОБЕРІГ.

Лебедєва Вікторія, вихованка гуртка Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості
Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області
Керівник гуртка «Рідний край»: Карелова А. С., вчитель математики

Доля дарує кожному з нас зустріти на своєму шляху людину, яку пам'ятаємо все життя. На моє щастя я знаю таку людину. Це моя прабабуся Алатарцева Валентина Данилівна. 55 років віддано улюбленій справі. Та чи можна роками виміряти користь, цінність праці педагога? Ні, мабуть, не піддається вона обчисленню. Бо хто може виміряти й визначити кількість того доброго й світлого, що лишається в серцях учнів по закінченні школи?

Народилась бабуся (так я її називаю) 26 липня 1939 року в селі Костянтинівка в селянській багатодітній родині. Брат прожив лише півтора роки. Ті важкі повоєнні часи частенько спливають у її пам'яті. Щойно почалася війна, батько пішов воювати, а сестер забрали в Німеччину. Лише в 1948 році повернувся батько з війни, а в 1949-помер. Мама народилася у 1903 році, все життя пропрацювала колгоспницею, прожила довге і важке життя. Їй виповнилося дев'яносто шість років, коли померла. До першого класу Валентина Данилівна пішла в 1946 році. Перша її вчителька – Галина Миколаївна Савченко завжди згадує її добру усмішку, лагідні руки, які вели першими сходишками до знань. У

четвертому класі зустріла Валентину Данилівну Безкорса Олена Денисівна, жінка особливої вроди, бездоганної зовнішності і материнської доброти. Хвилясте волосся, білосніжний комірець, строгість і вишуканість в одязі робили її особливо привабливою. Часто згадує класного керівника Товстого Миколу Михайловича і багато інших, кожний з них по крупинці вкладав у душу розумне, добре, вічне. До 7 класу навчалася у Костянтинівській середній школі, а 8,9 і 10 класи мусила навчатися у вечірній школі, бо не мала сім'я змоги платити за навчання у денній школі. По закінченню навчання працювала на сепараторному пункті в Костянтинівці та на цукровому заводі.

Мабуть, ці чудові люди зародили в душі дівчини потяг до красивої професії – вчитель.

1960 року вступила до Харківського державного університету імені Горького на філологічний факультет, який закінчила 1965 року на заочному відділенні. По закінченню навчання була призначена учителем української мови та літератури В'язівської восьмирічної школи. «Саме тут почався мій шлях до школи, дітей, до педагогічного зростання і майстерності».

Життя склалося так, що з 1967 року працює у Слобідській гімназії.

«Пощастило мені з моїми колегами, наставниками, чуйними, добрими, готовими прийти на допомогу, людьми».

Талановита людина – талановита в усьому! Саме цей вислів підходить точно до моєї прабабусі. Крім улюбленої роботи вона має особливе хобі – захоплюється в'язанням і вишиванням. Бабусина хата для мене – це щось неймовірне. У її хаті втілюються всі традиції українського народу. Не знайдеться, мабуть, жодної людини в нашому селі, кому вона не зв'язала б теплі шкарпетки. А які неймовірні серветки та скатертини в'яже моя любя бабуся. У кожний виріб вона вкладає свою душу. В'язучи чи вишиваючи, отримує неабияке задоволення.

Валентина Данилівна (я часто називаю її так у гімназії) створює своїми руками справжні шедеври: чудові картини, портрет Т.Г.Шевченка і заповіт його (їх подарувала школі), різні види серветок та скатертин, килими. Бабуся на все це знаходить час. Така творча праця надихає її на життя, лікує та додає сил. Вишиваючи, отримує задоволення, покращується настрій, бо разом із вишивкою співає свої улюблені пісні.

Моя бабуся – майстриня. Вона має гаряче серце, яке сповнене добром, любов'ю, щедрістю. Валентина Данилівна завжди відкрита для спілкування. Вона пам'ятає, що вишивка – це поезія душі й оберіг для українського народу.

ЦІНА ЖИТТЯ ПІД МИРНИМ НЕБОМ

Лотоцька Вікторія, учениця 10 класу Олександрівського ліцею імені Івана Буряка Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: Нужа Юлія Павлівна, вчитель історії Олександрівського ліцею імені Івана Буряка Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області

Скільки існує світ — стільки й існують війни. Світ постійно ділили і знову ділять... З 2014 року на Сході Україні йде війна, з 24 лютого 2022 року розпочалося широкомасштабне вторгнення Росії на наші території.

Героєм цієї війни був житель села Серпневе Должиков Олександр Вікторович, який загинув 6 жовтня 2022 року захищаючи Харківщину. А життя у людини лише одне, і воно не повториться. Ніхто не має права забирати життя іншого, бо немає більшої цінності у світі, ніж людське життя. Саме про цю просту, сільську людину моє дослідження.

Темою дослідження є «Ціна життя під мирним небом».

Актуальним є організація збирання та поширення інформації про героїчні вчинки українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів у ході російсько-української війни, волонтерів та інших громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України.

Наша Україна – красива та багата земля, на якій живуть щирі та добрі люди. Історія нашої держави сповнена різними подіями: як щасливими, так і трагічними. За цю територію постійно велися війни і XXI століття не стало виключенням.

Як тільки в 2014 році розпочалися події в Донбасі, жителі України піднялися на захист своєї країни. В лютому 2022 вдруге піднялися всі: досвідчені офіцери, й молоді хлопці, жінки – медики та юні дівчата. Українська армія формувалася з представників різних куточків країни, з представників різних національностей із заходу та сходу, півночі та півдня. На перший погляд всі вони різні, але їх об'єднує одна мета – звільнити захоплену територію України від агресора. На Сході та Півдні України вирішується доля і майбутнє країни. Воїни української армії, волонтери, лікарі кожен день ризикують своїм життям. Їм є що втрачати. У кожного є родина, друзі, робота, домівка. Ніхто з них не знає, чи повернеться додому, чи побачить рідних. У кожної людини своя доля, життєва позиція. Должиков Олександр Вікторович один з тих чоловіків, який тримав безпеку, мир і спокій в своїх руках. Народився в 1980 році в селі Серпневе Валківського району Харківської області де працював і проживав. У 1997 році закінчив Серпневу загальноосвітню школу з 1998 по 2000 роки Олександр проходив військову службу в лавах Радянської армії. Після строкової служби довгі роки працював в Харкові, останнім часом - на заводі «Приватні сади» в рідному Серпневому, де був на гарному рахунку. Навчаючись в школі регулярно відвідував гурток «Різьба по дереву», власними руками міг зробити з дерева не тільки поличку, стілець, підставку, шкатулку, а й прикрасити зроблену річ різьбою або зробити корисну дрібничку. Був талановитим майстром, який з простого шматку дерева міг зробити справжній шедевр.

Сашко від самого дитинства був воїном. Спритний, рішучий, впертий до роботи над собою. Без жодного вагання він виступав проти будь-кого, і будь чого. Мав абсолютно запальний характер, у доброму сенсі цього слова. Невисокого зросту – нічого геройського на перший погляд немає. Але для чоловіка – захисника й оборонця – головне не фізичні дані, а сила духу, воля, розвинене почуття обов'язку та відповідальності. Сучасні герої рятують не лише мирних жителів, оберігають їх від нападників, вони часто жертвують своїм життям заради інших.

Повномасштабний напад рашистів 24 лютого цього року не пройшов безслідно для всіх жителів України і нашого села також. Олександр Должиков воював на рідній Харківщині, звільняв рідний край, рідну Україну. 6 березня 2022 року

пішов добровольцем захищати Батьківщину від окупанта. Воював у кулеметному відділенні взводу вогневої підтримки. Саня міцно бив ворога сім місяців. 6 жовтня 2022 року загинув у бою, вірний військовій присязі, виявивши стійкість та мужність, поліг за нашу Україну. Він ні на мить не сумнівався у перемогу України, так сказав його командир. «Наша спільна мета, не дивлячись ні на що, перемогти. А після цього вирішимо усі інші проблеми» - часто казав Сашко. Людина без страху з нестримною жагою до справедливості. Абсолютно рішучий, та відважний - це чиста правда, такої хороброї людини за життя можна зустріти рідко.

Він служив разом з іншими добровольцями з нашого рідного Валківського краю, що на Харківщині. Побратими про Олександра говорять, що він був справжнім воїном – сміливим, сильним, витривалим, відчайдушним, із лютою ненавистю бив окупантів. Його сміливість та рішучість декілька разів рятувала підрозділ. На пропозицію ворога здаватися, та скласти зброю, Сашко без вагань відповідав мовою свого кулемета, демонструючи іншим, що головне відвага, рішучість. Його відвага дивувала навіть ворога, перебуваючи навіть у значній меншості кулемет Сашка завжди відповідав ворогу - Україна нездоланна, Україна переможе. Він піднімався в атаку, а разом з ним і весь підрозділ, навіть у самих складних ситуаціях. Це дивувало росіян адже за їх логікою у наших хлопців шансів нуль. Такі дії штовхали ворога на думку, що наші бійці отримали підкріплення, тому йдуть в атаку, і не раз росіяни починали втікати, адже таку рішучість, просто так вони, пояснити не могли. Жодних вагань, жодних пошуків компромісів з ворогом, все це про Саню. Такі дії добровольця декілька разів рятували підрозділ від потенційного полону та смерті.

Рівно через сім місяців солдат Должиков Олександр Вікторович, вірний військовій присязі, виявивши стійкість та мужність, поліг за нашу Батьківщину. Того дня цілий день копали окопи, бо поміняли місце дислокації. Окопувалися біля села Золочево на Белгородському напрямку. Під час перерви зробив фото, яке виклав на свою сторінку у фейсбуці. Через дві години над окопами з'явився ворожий дрон, Олександр схопив свій кулемет, щоб його збити, але було пізно, він скинув снаряд прямо в окоп. Побратими відкопали Сашка зі зброєю в руках. Добровольці це особливі люди, місце яким у найвеличнішому пантеоні слави українського народу. Добровольці це люди імена та прізвищами яких мають називати школи, та вулиці.

АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО – УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ МЕЛЬНИКІВСЬКОГО СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Лузанов Олександр, учень 9 класу Мельниківського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство»
 Керівник: Пасічник Ганна Ігорівна, вчитель географії Мельниківського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, керівник гуртка «Географічне краєзнавство»

Внутрішня міграція, тобто переміщення в кордонах окремих держав, не менш важлива для економічного та соціального розвитку, ніж міждержавна. Мільйони людей в Україні покинули свої домівки через війну. Станом на 1 січня 2022 року в Україні проживало 34,5 млн громадян, натомість на кінець серпня – лише 27,8 млн. Про це йдеться в пояснювальній записці до проєкту державного бюджету на 2023 рік. Тобто за пів року великої війни чисельність тих, хто живе і працює в Україні, зменшилася на 6,7 млн. Частина виїхала за кордон, частина потрапила в окупацію.

Напад Російської Федерації на Україну, призвів до безпрецедентного з часів Другої світової війни явища – масової міграції населення Української держави та появи не відомого раніше в українському суспільстві феномена багатомільйонних вимушених мігрантів, внутрішньо переміщених осіб, біженців, переселенців, шукачів притулку й емігрантів. За оцінками на основі загальнонаціонального опитування МОМ, яке було проведене 9–16 березня 2022 року, з різних регіонів у межах України виїхала така кількість людей: 2 344 936 — схід, 1 936 839 — Київ та область, 1 302 022 — північ, 485 829 — південь, 220 243 — центр, 187 854 — захід.

З початку повномасштабного вторгнення росії 24 лютого і станом на початок серпня в Харкові та Харківській області загинуло від російських обстрілів більше тисячі цивільних осіб. Також у місті чимало руйнувань через обстріли. Повністю або частково зруйновано понад 7 тисяч об'єктів у місті та області, 2800 багатоповерхівок, майже 1800 житлових будинків, більш ніж половина тисячі навчальних закладів та півтори сотні лікарень.

Згідно з останнім дослідженням МОМ, майже третина всіх внутрішньо переміщених осіб в Україні (28%) походять з Харківської області. Для аналізу динаміки переміщення громадян використовувалися данні за період лютий – вересень 2022 року. Кількісні показники були отримані шляхом опрацювання заяв населення для отримання статусу ВПО. Розглядаючи отримані показники, можна визначити, що пік міграції до старостату відбувся в березні і становив 140 осіб. Зафіксовано, що переважна більшість ВПО становили жінки – 256 осіб та їх діти – 46 осіб. Відповідно чоловіків – 114 осіб. Загальна кількість склала – 416 осіб. Графічний аналіз (рис. 1.1.) вказує на динаміку поповнення населення ВПО в громаді за досліджуваний період. Починаючи з лютого по квітень відбувається кількісне збільшення громадян. Влітку цей показник найменший, на мою думку це пов'язано зі зменшенням обстрілів та початком контр наступальних дій в Харківській області. На початку осені відбувається різке збільшення прибулого населення до 63 осіб. Це пов'язано з початком холодів та поверненням біженців із

за кордону, більшість новоприбулих повідомила про те, що їхнє житло зруйноване, або частково пошкоджене і не придатне для проживання в осінньо – зимовий період.

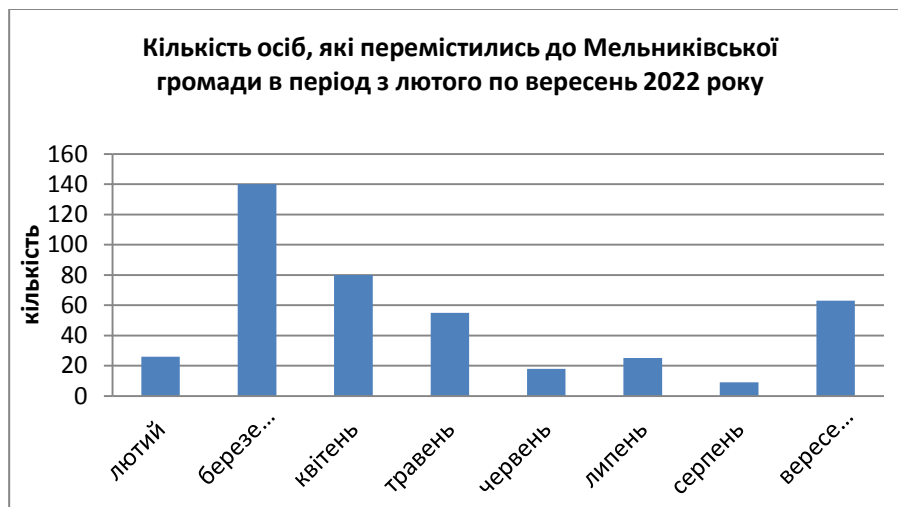

Рис. 1.1. Кількість осіб, які перемістились до Мельниківської громади в період з лютого по вересень 2022 року

Загальна географія ВПО, які проживають громаді складається з трьох областей: Харківська (м.Харків, смт Пісочин, с. Липці, м. Куп'янськ, м. Вовчанськ, с. Козача Лопань, с. Черкаська Лозова, с. Борова, м. Ізюм, м. Дергачі, м. Балаклея, смт Печеніги, м. Чугуїв, с. Гусарівка), Донецька (м. Слов'янськ, м. Маріуполь, м. Горлівка, м. Рубіжне) та Луганська (м. Луганськ, с. Кремінна, м. Лисичанськ) (табл. 2.1). Найбільша кількість новоприбулих людей з м. Харків більшість з них проживали в спальному мікрорайоні Північна Салтівка. Найменша з Луганської області – це пов'язано з тим, що територія області окупована ще з 2014 року і жителі цієї області масово мігрували 8 років тому. Варто зазначити що за досліджуваний період люди не лише мігрували до старостату, частина новоприбулих у кількості 98 осіб виїхали на своє постійне місце проживання, переважно це чоловіки працездатного віку.

В представленому аналітичному дослідженні виконано загальний огляд окремих викликів, пов'язаних із масштабним явищем внутрішньої міграції населення. Внутрішньодержавна міграція залишається на сьогодні основною формою територіальної мобільності населення України. З проведених спостережень, можна зробити висновок, що перелічені явища на території Харківської області мають катастрофічний характер. Результати роботи можуть бути використані при аналізі процесів переміщення у Харківській області для гуманітарних потреб, сільського господарства та будівництва. Можуть бути враховані при розробці національних і місцевих політик.

ПИШАЮТЬ СВОЇМ ДІДУСЕМ

Майська Маргарита, 6 клас, вихованка гуртка «Фольклористика» КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області.
 Керівник: Чуб Тамара Миколаївна, вчитель української мови та літератури КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, керівник гуртка «Фольклористика».

Народна мудрість говорить: «Пізнай свій рід – і побачиш шлях у житті». У правильності цих слів я впевнилася, зацікавившись історією життя мого дідуся – Чепеля Миколи Павловича. Завдяки розповідям матусі та дядька знаю про нього багато. Подорослішавши, я здивовано помітила, що дідуся пам'ятають і згадують добрим словом у селі. Часто у розмовах звучить: «А от Микола Павлович казав...», «При Павловичу не так було...», «Треба робити, як голова вчив...». І подумалося мені: мабуть, хорошою і мудрою людиною був дідуся мій, якщо і через багато років слово його має вагу, авторитет. Це ще більше «підіграло» мою цікавість, і я з дозволу мами почала переглядати фото, документи, номери районної газети, розпитувати рідних. Як багато цікавого я дізналася про дідуся, про своїх предків!

Чепель Микола Павлович народився в 1947 р. в с. Абазівка Зачепилівського району Харківської області. Потім родина переїхала до Олександрівки. Мати в роки війни була трактористкою, виконуючи нележку чоловічу роботу. Батько, Павло Іванович, ветеран війни, молодший сержант, працював головою сільської ради. У родині свято берегли пам'ять про мого прапрадіда Олексія Хомовича, який ще в довоєнні роки був головою місцевого колгоспу-мільйонера, зі зброєю в руках захищав рідну землю від фашистів, загинув у бою. Микола у 1971 році закінчив Харківський верстато-інструментальний технікум, отримавши спеціальність техніка - механіка. Перший свій трудовий досвід отримав на харківському заводі ім.Малишева, де за ділові й організаційні здібності йому довірили посаду майстра.

Та рідна земля кликала до себе, приходила у снах і спогадах. Цей потяг був таким сильним, що Микола Павлович повернувся до батьківської оселі. Оскільки нові підходи до господарювання в селі, реформи в сільському господарстві вимагали ґрунтовних знань, отримав вищу освіту в Харківському національному технічному університеті сільського господарства.

Завжди відзначався небайдужістю, активною життєвою позицією, бажанням зробити життя сільчан кращим. Ще будучи секретарем парткому колгоспу ім.8 Березня, неодноразово на сесіях районної ради, зборах та нарадах порушував проблемні питання сільського життя й побуту. Наприклад, закриття шкіл. Боліло, що діти їздили до інших сіл, а в міцній, добротній будівлі школи в рідній Олександрівці «круки своїх дітей учать». Статті його в районній газеті були актуальними і щирими, бо Микола Павлович намагався знайти причини того, що укрупнення колективних господарств стало поштовхом до закриття шкіл у невеликих, «неперспективних» селах, роздумував над долею таких «не потрібних» населених пунктів, над роллю представників влади в цьому руйнівному процесі.

У 1991 році Чепель Микола Павлович був обраний головою колгоспу. Понад десять років успішно господарював на олександрівській землі, дбаючи не лише про гарні врожаї, але й про правовий захист працівників, розвиток соціальної сфери на селі. У справах довелося дідусеві побувати в різних куточках Радянського Союзу. Незважаючи на зайнятість, завжди знаходив час для милування краєвидами, спостереження за звичаями й традиціями певної місцевості. Ще у молоді роки проїхав майже всю Росію, бував у Сибіру. Та найбільше захоплення викликав у нього захід України. Вже перебуваючи на заслуженому відпочинку, Микола Павлович згадував про участь у відкритті пам'ятника Степану Бандері у Львові, зустріч з багатьма цікавими людьми.

Дідусь любив говорити: «Поспішай робити добро», завжди допомагав людям і словом, і ділом. Любив природу, часто влітку ввечері, їдучи в степ перевіряти поля, брав з собою дітей(мою маму й дядька Миколу), тому з раннього дитинства знали вони багато про технічні, зернові культури, про рослин і тварин нашої місцевості. Дуже любив історію, знав село і його людей. Був затятим радіолюбителем, сам змайстрував радіостанцію. Мав золоті руки: звичайна дошка в його умілих руках перетворювалася на шедевр різьбярства. Для дітей був доброю, чуйною людиною, за потреби вимогливим та мудрим вихователем. Свої знання та уміння працювати на землі дідусь передав сину - моєму дяді Колі, якого нині в селі поважають, вважають грамотним, досвідченим землеробом, як і його батька.

Багато добрих справ за життя зробив М.П.Чепель. І одна з них – пам'ятник геніальному композитору П.І.Чайковському, який колись гостював у нашому селі в свого брата, управителя панського маєтку. Це наша живописна природа дарувала митцеві натхнення для створення музичних шедеврів. Микола Павлович був ініціатором встановлення пам'ятника автору перлин світового мистецтва, організатором його зведення. До речі, історія пам'ятника сягає давніх літ! Ще в 30-і роки ХХ століття, коли його батько очолював колгосп, на загальних зборах колгоспники вирішили увіковічнити пам'ять композитора. Три роки добивався Павло Іванович дозволу втілити в життя бажання односельців. У 1941 році потрапив на прийом до самого Калініна, дістав дозвіл. Та почалася війна... Батько з колгоспом евакуювався, все переживав, що фашисти сплюндрують пам'ятник, який не встигли сховати. Так і сталося: поліцаї втопили його в річці. В повоєнні роки батько час з жалем у серці згадував той пам'ятник, особливо коли проходив повз місце його встановлення. Коли ж Павла Івановича не стало в 1986 році, син пообіцяв собі втілити мрію батька і всіх олександрівців у життя. Очолівши колгосп, відшукував шляхи вирішення цього питання.

Допоміг випадок. Уродженець села Кравченко Б.Д, відвідавши музей композитора в підмосковному Клину, познайомився там з московським скульптором В.Федоровим. Дізнавшись про історію перебування Чайковського в Олександрівці, митець вирішив подарувати селу виготовлений ним раніше пам'ятник. Разом з харківським архітектором Н.Фоменко знайшли місце, виготовили проект, встановили бронзовий пам'ятник. Зрозуміло, в усьому цьому процесі участь голови колгоспу Чепеля М.П. була активною і зацікавленою. 6 листопада 1993 року відбулося відкриття пам'ятника, приурочене до 100-річчя від

дня смерті великого композитора. Ця подія зібрала в нашому маленькому селі шанувальників музики та творчості автора «Лебединого озера» з багатьох міст і сіл колишнього Радянського Союзу. А мій дідусь радів, що мрія його батька врешті-решт здійснилася, і він теж посприяв цьому.

Ось такі надзвичайно цікаві моменти життя мого дідуса, мого села постали переді мною з документів, газетних статей, розповідей мами. Я замислююся: який міцний ланцюжок глибокої любові до рідної зачепилівської землі створила родина Чепелів! Адже справу прапрадіда продовжив прадід, потім дідусь, який передав знання та уміння своєму сину, а моєму дядькові, Миколі. Так і передається від покоління до покоління Чепелів любов до рідної землі, шана до Хліба, повага до тяжкої праці селян – тих, хто годує всю Україну. Мені здається, що саме таким і є справжній патріотизм – щирим, небагатослівним, не напоказ, а від глибини душі; патріотизм, який доводиться ділом, тяжкою працею заради зміцнення рідної держави, заради процвітання українського народу.

Я пишаюся тим, що одним із таких щирих українських патріотів був і мій дідусь – Чепель Микола Павлович!

ТАЄМНИЦЯ ІМЕНІ

Маховська Дарина, Гурток "Юний журналіст"
 Центр дитячої та юнацької творчості Світловодської міської ради
 Резнік Марія Сергіївна Керівник гуртка
 Олександрійський, м. Світловодськ

Жодне слово ми не чуємо так часто, як своє ім'я. Дослідники історії людства вважають, що воно може впливати на особистість і, як наслідок визначати долю кожного.

Люди відрізняються не лише за своєю зовнішністю, характером, походженням, але й за іменами, прізвищами та по батькові. Імена – це часточка кожної людини. З раннього дитинства й упродовж усього життя. Отже треба обережно й відповідально підходити до його вибору.

Історія українських імен має щонайменше три періоди розвитку: дохристиянський, християнсько-церковний та національно-державний. Впродовж кожного з них створювалася самодостатня система, кожен елемент якої зберігав свою природність та автентичність лише у межах свого періоду.

Умовно дохристиянські імена українців можна поділити на дві групи: характеристичні та побажальні. До першої групи відносяться ті, що виражали особливості поведінки, вдачі, зовнішності, а також примітні обставини в житті людини. Третю дитину в сім'ї могли назвати Третяк, а дівчину, що з'явилася на світ узимку – Зима.

Дохристиянські побажальні імена формувалися так, щоб за їх допомогою вплинути на долю його носія. Вважалося, що вони можуть оберегти дитину від лиха та зробити її щасливою. Разом з тим, за давніми віруваннями, батьки могли забезпечити своїм дітям добре здоров'я та щасливу долю, давши навмисне погане ім'я. Наприклад Продан, Куплен, Несин, що відгортатимуть від дитини злих духів.

Сучасні дослідники помічають відмінність між дохристиянськими, нехристиянськими та християнськими іменами не лише в їх походженні, а й у зрозумілості їх структури та навпаки. Перші християнські імена пов'язані з самим Ісусом Христом та його найближчими сподвижниками. Марією, Петром, Іваном та іншими. На українських землях узагальнювали іменування дитини з датою її народження, створивши нову традицію. Тобто називали на честь того святого, якого церква вшановує у той день.

Із здобуттям Україною незалежності – змінилися умови існування національного іменника кін. ХХ – поч. ХХІ ст. Упродовж кількох так званих перебудовних років українці перестали називати дітей ідеологічно вмотивованими іменами, як Владлен, Октябриня тощо.

В наші часи знову стають популярні старовинні імена: Мілана, Заріна, Любомир, Милослав тощо. Попитом користуються імена різних періодів.

Наприклад, Дарина, що часто плутають з іменем Дар'я (Даша). Попри співзвучність вони мають різний початок. Перше – з дохристиянського періоду і вживалося слов'янськими народами, друге має давньоперське походження і пов'язане з християнсько-церковним періодом.

Імена також діляться на дві підгрупи: поширені або рідкісні. Вони можуть бути позитивні чи негативні, мати лексичні значення, бути привабливими чи ні, модними або застарілими.

Всі ці особливості неминуче впливають на те, як інші сприймають нас і як ми ставимось до себе. Незвичне ім'я може навіть зробити нас більш креативними та прогресивними. Наприклад: Меланія, Емілія, Єва, Аскольд Дем'ян, Ераст.

Варто наділити увагою тему прізвищ. У давнину вони склалися мимовільно, ніхто їх не придумував спеціально. Проте певного роду прізвиська могли вигадувати й навмисно, саме такий звичай існував у козаків. Основа появи прізвищ була дуже схожа – це міг бути пам'ятний вчинок людини або особлива риса її характеру, поведінки чи зовнішності. В основу прізвищ часто закладався гумор. Малому на зріст козакові дали прізвишко Махина, великому – Малюта. Присліпою назвали козака, який, перебуваючи на чатах, не помітив, як підійшов ворог.

Майбутні батьки можуть зацікавитися, що обрати: ім'я поширене, яке зробить дитину улюбленцем серед однолітків чи оригінальне. На думку Девіда Чжу, психолога з Університету Аризони, який вивчає психологію імені – завдання у тому, щоб знайти компроміс – ім'я, яке буде досить простим, але яке можна легко перетворити на щось більш своєрідне.

Ні стать, ні національне походження, ні колір шкіри, ні соціальний статус – ніщо не може перешкодити людині стати самим собою. Усі люди різні. На них впливають не тільки гени, а й життєвий досвід. Усі ці чинники впливають на наш характер. Спираючись на вище наведену інформацію – можемо сказати, що й насправді у імені вся таємниця, але її може розгадати лише названа цим ім'ям людина.

ЯРМАРКОВЕ ЖИТТЯ ВАЛКІВСЬКОГО ПОВІТУ КІНЦЯ XVIII – XIX СТОЛІТТЯ

Москаленко Поліна , учениця 10-Б класу Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, член гуртка «Історичне краєзнавство» центра туризму , краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області. Керівник: Губська Т. В., вчитель історії, керівник гуртка «Історичне краєзнавство»центра туризму , краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області

Дана робота – про ярмаркове життя у Валківському повіті кінця XVIII – XIX століття. У незалежній Україні вивченню традиційної культури українців надається особливе значення, оскільки вона посідає важливе місце у вихованні національної свідомості. Одним із важливих елементів традиційно-побутової культури українського народу були ярмарки.

Дослідження ярмарку як історичного явища дало змогу глибше розкрити особливості економічного життя та громадського побуту населення Валківського повіту XVIII – XIX століття, допомогло виявити типові риси торговельної діяльності мешканців нашого краю.

Ярмаркове життя на Валківщині у XVIII столітті тільки починало зароджуватися. В кінці століття у повіті було лише одне ярмаркове поселення – Валки. З архівних документів відомо , що кількість ярмарків у повіті на 1787 рік. у місті було проведено 5 ярмарків, кожен з яких тривав 3 дні. Поступовий розвиток торгівлі позитивно позначився на майбутньому розвитку міста, адже воно стає економічним центром повіту , яке й надалі тримало панівні позиції серед усіх прилеглих територій

Після завоювання Криму почало активно розвиватися чумацтво, яке відіграло значну транспортно-торгову роль.

У першій половині XIX століття відбувається розвиток ярмаркового життя на Валківщині. В цей час відбувається збільшення кількості ярмаркових поселень у повіті, а відповідно і ярмарків та ярмаркових днів. На 1849 рік ярмаркових поселень було вже 18, проводився 51 ярмарок, кожен з яких тривав 2 дні.

В цей період поряд з сільськогосподарською продукцією кустарні вироби посідають перші місця з продажу на ярмарках. В широкому асортименті на ярмарках продавалися вироби валківських гончарів, ткачів, бондарів, чинбарів, чоботарів, шевців, столярів, стельмахів, горщечників.

Друга половина XIX століття – період спаду ярмаркового життя на Валківщині. Незважаючи на промисловий переворот та реформи в російській імперії, які мали значний вплив на розвиток торгівлі і повинні були сприяти розвитку даної галузі, ярмаркова торгівля в повіті зазнає спаду. Порівняно з першою половиною XIX століття відбувається зменшення кількості ярмаркових поселень та ярмарків у повіті. З архівних документів відомо , що у 1898 році у Валківському повіті було 13 ярмаркових поселень, проходило 42 ярмарки, які в сумі тривали 80 днів.

Причиною такого спаду стало витіснення ярмаркової торгівлі крамничкою, перенесення торговельного шляху поза містом (через селище Перекоп) та перехід

панівних позицій в торговельному житті як повіту, так і губернії до міста Харків, в якому жителі повіту і самого міста купували більшу частину своїх товарів.

Ярмарки значно вплинули на економічний і соціокультурний розвиток краю.

СЛОБАНСЬКІ ЯРМАРКИ

Онопко Єлизавета, учениця 9 класу Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівник: Грицюта Вікторія Юріївна, вчитель історії Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Торгівля в Слобідській Україні почалася разом із заселенням цього краю. Сюди переселялися козаки, посполиті, міщани з Правобережної та Лівобережної України, які займалися ярмарковою торгівлею. Право на проведення ярмарків мали не лише великі міста, як на інших територіях, а й малі містечка. Вже у XVII ст. на «відкриття ярмарку» в населеному пункті потрібно було подати клопотання до царя і отримати дозвіл від уряду. Іноді траплялося так, що у невеликому містечку було навіть більше ярмарок на рік, ніж у великому. Тодішні ярмарки були невеликими, малолюдними, з незначними торговими оборотами. Кількість ярмарків та їх товарообіг почали збільшуватися на початку XVIII ст. На кінець XVIII ст. ярмарки набули всеросійської слави та розквіту, Слобідській Україні налічувалося 219 ярмарків.

Видатний історик Д. Багалій усі слобідсько-українські ярмарки поділив на три категорії: великі, середні та малі. Все залежало від розміру торгівлі, асортименту товарів і тривалості. На великі ярмарки, які проходили в Харкові приїздило багато іноземних купців. Купівлю та продаж товарів торговці проводили оптом. Тривалість таких ярмарків була від 15 до 30 днів. На середніх ярмарках більше було дрібної торгівлі, хоча за кількістю товарів вони не поступалися великим, їх тривалість становила від 5 до 7 днів. На такі ярмарки приїжджали селяни з найближчих міст і сіл. На продаж вони привозили продукти землеробства та різних промислів, худобу, різну птицю, тощо. Місцеві ремісники та ремісники з інших міст, містечок продавали свої вироби – кожухи, свитки, взуття, тканини, килими та ін. Малих ярмарків (як то «маловажних торжищ») було найбільше. Люди, які тут збиралися, за деякий час роз'їжджалися по інших ярмарках, вважалося, що «такі торжища» більше шкодили, аніж слугували порядковій торгівлі.

Початок ярмарку, як правило, приурочували до того чи іншого релігійного свята, що і давало йому назву. Наприклад, Троїцький ярмарок у Харкові починався 12 травня як «кінний», а з 25 травня до 14 червня відбувалися «вовняний» і «краснорядський» ярмарки. На Слобожанщині проходило шість великих ярмарків. Чотири з них – це були ярмарки у Харкові: Хрещенський – починався 6 січня, тривав 20 днів, а кінний торг починався раніше за місяць до краснорядного – ще у першій половині грудня; Троїцький (спеціалізувався на збуті шерсті різних сортів вовни та коней) – був перехідним, від Духового дня і діяв 15 днів; Успенський – призначався на першу Пречисту, 15 серпня, тривав 20

днів і Покровський – на другу Пречисту, 1 жовтня, був 17 днів і два ярмарки у Сумах – Федорівський збірний – починався на другому тижні Великого посту, в лютому або березні, тривав від 20 до 30 днів.

На великі харківські ярмарки жителі з навколишніх повітових міст привозили на продаж хліб, птицю, м'ясо, сало, коров'яче і овече масло, овечу вовну, глиняний посуд, мед, патоку, гаряче вино, фрукти і овочі, масло конопляне та інші їстівні припаси, слобожани везли багато речей господарської діяльності – діжки, скрині, колеса, вози, дьоготь та інші вироби. Місцеві жителі продавали та купували рогату худобу, коней, овець, хліб, вовну, селянське полотно, сукно, різні ремісничі вироби, свитки, кожухи, килими, взуття, напої місцевого виробництва та різні харчові продукти.

Відмінністю великих ярмарків було те, що на них привозили багато промислових виробів з Росії, Лівобережної України, з-за кордону. Привозили і цвяхи, дверці, залізні та чавунні заслони до грубок, пили та пилки для трачів і столярні, сокири, ножі, виделки, заступи, чавунні і мідні казани, жаровні, дзвони, ваги з чавунними гирями та ін. З Москви привозили хомути, голоблі, сідла, уздечки, віжки тощо. З Орла, Белгорода та інших міст – ремінні вироби, мотузки, вовняні та нитяні панчохи, мило. Із Суздаля та інших підмосковних міст – тонке полотно, «крашенина» (пофарбована тканина) різних сортів та ін. З Дону та Волги привозили рибу, риб'ячу ікру. Також на ярмарках був великий вибір різних вин, прянощів, а також фініки, виноград, мигдаль, горіхи, маслини, турецький тютюн, інші бакалійні товари. Їх здебільшого привозили з Константинополя через Ростов-на-Дону, Таганрог, Херсон, Станіслав та інші міста.

Хрещенський ярмарок у XIX ст. був найбільшим та найкращим з-поміж харківських ярмарків, і він так само як і два інших – Успенський і Покровський, не мав певної спеціалізації, так як Троїцький. Саме у XIX ст. Хрещенський ярмарок вирізнявся величезними оборотами: у 1880 р. на Хрещенський ярмарок було привезено товарів майже на 35 млн. крб., з них продано на суму більше 24 млн. крб. На ярмарки Слобожанщини приїжджали за покупками не тільки місцеві жителі, а й купці з інших областей України, з Росії, часто з Криму, Польщі. Вони закупували тут овечі шкури та вовну, сало. Окрім того, користувалися попитом продукти винокурного виробництва – горілка, пиво, мед, які купці вивозили на Дон, у Крим, у Новоросію.

На літніх і осінніх ярмарках скуповували багато рогатої худоби, овець, коней. Дні ярмарків в тому чи іншому населеному пункті визначалися так, щоб вони не збігалися з часом проведення ярмарків у найближчих селах чи містах.

Велика кількість ярмарків у Харківській губернії обумовлена відсутністю у Харкові судноплавної річки, і тому у місті не було розвиненої промисловості, й процвітало ярмаркове життя. Харків був центром, до якого сходилися всі чумацькі і поштові шляхи, з'єднуючи Новоросійський край, Південні губернії з Північними. Спочатку у торговому плані Суми стояли вище Харкова. Але з другої половини XVIII ст. Харків перебирає на себе роль найбільшого центру торгівлі. На Хрещенському ярмарку у Харкові у 1800 р. товарообіг становив 10 млн. крб., а в 50-х рр. XIX ст. він збільшився до 25 млн. крб. Це становило майже 50% товарообороту усіх ярмарків України.

Існує кілька версій щодо часу виникнення харківських ярмарків. Це питання вивчали Д. Багалій, а згодом І. Кушнарєнко. Як вважають дослідники, ярмаркова торгівля у Харкові виникла за чотири роки після його заснування. Уже в 1659 р. на прохання харків'ян (прохання йшло до уряду від козаків і всіх мешканців міста, сотників, рядових козаків і отамана Тимохвія Лаврінова), які просили дозволу на відкриття в місті по четвергам щотижневого базарного торгу та річного ярмарку, було запроваджено Успенський щорічний ярмарок (15 серпня) і базари щочетверга. Згодом цей ярмарок отримав велике значення не тільки для Харкова, але й для усїєї Слобожанщини і навіть для усїєї України. У 1666 році цар дозволив харків'янам і приїжджим з українських і степових міст без мита торгувати усякими товарами, окрім тютюну і горілки. За таких же умов, відкривалися щотижневі торги і річні ярмарки по усїй Слобожанщині і ярмарки почали поширюватися по усїх містах, містечках та слободах. Уряд надавав слобожанам тимчасові пільги для розгортання торгівлі: їм дозволялося з 1660 року торгувати без податків 3-5 років. У 1684 році ці пільги були підтверджені, тим самим уряд заохочував нових людей переселятися на Слобожанщину. У цей час почали зростати й обороти ярмаркової торгівлі і роль Харкова як торговельного посередника між Північчю і Півднем. Серед усїх ярмарків, які проводилися по усїх регіонах України, харківські були найбагатшими і вирізнялися різноманітністю товарів.

Великі слобожанські ярмарки мали загальноросійське значення і були відомими не лише по усїй країні, а й за її межами. Функціонування ярмарків зумовлювалося такими чинниками як велика територія, мала густота населення, поганий стан шляхів сполучення, відсутність залізниці, слабкий розвиток постійної торгівлі. У XVII–XIX ст. за рахунок існування ярмарків населений пункт збагачувався і розвивався економічно. За відсутності розвинутої сфери торгівлі ярмарок був посередником між постачальником продукції та її споживачем. По мірі того, як розвивалося товарне виробництво, ярмаркова торгівля теж продовжувала розвиватися поряд з постійно діючою (стаціонарною) торгівлею, яка постійно розширювалася.

МОТИВ ХАТИ ТА ДЕРЕВА ЯК СИМВОЛІЧНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ У ПЕЙЗАЖНОМУ ЖИВОПИСУ С. ВАСИЛЬКІВСЬКОГО

Орел Анастасія, учениця 11 класу Барвінківського ліцею № 3 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області

Керівник: Ніколаєнко В. О., вчитель мистецтва, вчитель-методист Барвінківського ліцею № 3 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області.

Як стверджують мистецтвознавці, образотворче мистецтво є однією з найдосконаліших форм діяльності, оскільки в художній палітрі кристалізується внутрішній світ людини. До когорти видатних українських художників-реалістів другої половини XIX століття належить Сергій Іванович Васильківський (1854 – 1917) – майстер лірико-епічних пейзажів, жанрових картин, творів на теми українського козацтва. Творчість художника та активна громадська діяльність стали вагомим внеском у справу національного відродження України.

Актуальним є висвітлення самобутнього творчого спадку пейзажного живопису С. Васильківського як значущої частини суспільного надбання, що сприяє формуванню художньо-естетичних смаків, бачення України та українців у світі. Мета – розкрити поетичність світовідчуття, емоційність і колористичне багатство у пейзажах митця.

Завдання:

- з'ясувати національну особливість українського мистецтва, зокрема пейзажу;
- визначити співзвучність мотивів хати і дерева у картинах художника;
- розкрити образно-емоційні рішення пейзажного простору робіт майстра.

У монографії Огієвської І., «Сергій Іванович Васильківський (життя та творчість)», аналізується багатогранна спадщина видатного українського художника. Авторка монографії приділяє особливу увагу творчій манері, прийомам письма С. І. Васильківського.

Серед останніх публікацій особливий інтерес викликають статті мистецтвознавців І. Шарова, Л. Толстової, Ю. Михайловської, Л. Крупеніної. Як зазначають мистецтвознавці, захоплення історією, народним побутом у Васильківського, супроводжувалося інтересом до українського народного мистецтва, зокрема орнаментів минулих часів, які він старанно вивчав і замальовував.

Було встановлено, що у більшості робіт С. І. Васильківський зображав природу Харківщини, але разом з тим живописець зумів створити типовий образ природи всієї України в різні пори року, в різний час доби. Насамперед це національні мотиви, де художник відкидав штучність композиції твору. Співзвучність живописних мотивів хати і дерева, цілком природна в художній творчості народу, і становить національну особливість українського мистецтва, зокрема пейзажу, що у творчості Васильківського виявилась повно і яскраво.

Вбачаючи красу рідної природи не у виняткових її краєвидах, а в звичайних буденних мотивах, близьких і знайомих кожній людині, художник керуючись вічними світоглядними настановами, поєднав реальні зображення навколишньої природи з символічним втіленням любові до рідного краю, патріотизму, наповнюючи відчуттям величі природи як узагальненого образу рідної землі.

Отже, серед художників, які працювали в царині українського пейзажу, С. І. Васильківський займає провідне місце як автор лірико-епічних українських краєвидів, що втілені у мотивах дерева та хати. Авторське творення пейзажного образу художника, збігається з характерним для народної уяви сприйняттям буденного як прекрасного, що є визначальною рисою етнічно-ментального кодексу України.

У кожному з них митець передає власний оптимістичний погляд на світ і захоплення красою рідної природи. Саме тому тема України, природи рідного краю, в якій відбилася національна характерність народного життя і побуту, стала домінуючою в творах художника. Здобуток художника у створенні пейзажу, у відтворенні епічного образу батьківщини знайшов подальший розвиток і став широкою галереєю сповнених правдивістю картин життя України, глибоким виявом духовності нашого народу.

Мотиви дерева та хати у доробку С. Васильківського - це результат давнього і складного процесу розвитку, під час якого органічно поєднувалися й розвивалися місцеві стародавні елементи мистецтва, де на першому плані стоїть проблема взаємодії світла і кольорів, як засобів формування цілісного предметного і просторово-емоційного середовища.

Треба зазначити, що починаючи з 90-х років аж до дня смерті, хата С. Васильківського в Харкові на Москалівці, була міцним і нерушимим захистом, де знайшло притулок українське мистецтво, своєрідне, оригінальне, не знівечене ніякими впливами зовні. В міру ускладнення поетичного бачення художника, живопис майстра набуває рис вільної імпровізації та разом із тим продуманої композиційної цілісності. Тобто, мотив дерева і хати репрезентують вагомі не лише для культурно-мистецької спадщини, а й патріотичного здобутку у вихованні української молоді на засадах творчого спадку майстра.

Дослідження показало, що полотна Сергія Васильківського, утверджуючи красу і велич рідної природи, своєрідність побуту й епічність історичного минулого, сприяли розвиткові тематичного національного монументального живопису, відродженню традицій українського орнаментального мистецтва. Пейзажі, частина композицій на теми історії, окремі побутові картини Васильківського зберігають свою безперечну цінність і в наш час.

Здобуток художника у створенні пейзажу, у відтворенні епічного образу батьківщини, знайшов подальший розвиток і став широкою галереєю та правдивістю картин життя України, глибоким виявом духовності нашого народу. Пейзажні полотна митця відображають не тільки внутрішні переживання тісно пов'язані зі світом природи, а й характеризують ставлення до неї як до впорядкованої та організованої цілісності, що робить природу головним об'єктом художнього втілення, складають збірний, образний символ української землі.

Тому, кожен пейзаж майстра – це вирішення складного колористичного завдання, врахування форми, кольору, освітлення, співвідношення простору й часу дня з зображуванним об'єктом. Образи у зазначених роботах художника, символізують елегію спокійного й розміреного життя серед природи. А саме мотиви дерева та хати, що приваблюють затишком і мальовничістю - довершений та узагальнений символ образу життя та побуту українців, що є цілком оригінальним явищем пейзажних творів С. Васильківського.

КУЛЬТУНА СПАДЩИНА В ПІСНЯХ

Павлова Анастасія, учениця 6 класу Андріївського ліцею № 1
Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області
Керівник: Кришня Олена Миколаївна, вчитель початкових класів

Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Ще з давніх часів люди складали пісні. В них вкладалися переживання, почуття, традиції та побут. Та й в умовах сьогодення, пісня є важливою часткою культури народу. В її словах є можливість побачити минуле, теперішнє, надії на безхмарне та щасливе майбутнє. Без такої складової як пісня, не може існувати жоден народ. Тому, її можна вважати душею нації. Важко відшукати більш

талановитий народ, ніж ми – українці. В нашій народній творчості таяться величезні скарби. А найбільшою її окрасою є народні пісні. Певна, що у світі не знайдеться бодай однієї людини, яку б не зачарувала українська народна пісня. Вона вражає багатством мотивів і розмаїттям тем.

З молоком матері вбирають малюки колискові пісні. Лагідний материн наспів засіває дитячу душу любов'ю до людей, природи, до всього живого. Саме над колискою твориться найбільша таїна людського буття – переливання в душу дитини найщиріших материнських почуттів. Всі великі дороги в широкий світ завжди починаються від материнських пісень, співаних над колискою. Вони сповнюють ніжними спогадами все наше подальше життя.

Обрядові пісні, такі як щедрівки, колядки, веснянки розповідають про давні часи. В них чітко зображається шанобливе ставлення до духів навколишнього середовища, землі, хліба. Їх слова покликані внести розуміння та єднання в родини.

Народна пісня оспівує неповторну і милу серцю красу рідної землі: її тополі, явори і смереки, дрімучі ліси й безкраї степи, колосисті поля й оксамитові луки, яскраві зорі і стежки-доріжки. Завдяки народній ліричній пісні у всьому світі Україну асоціюють з вербою і калиною. Наша народна пісня, наче жива істота, сумує й радіє, захоплюється й розчаровується, кохає й переживає щем розлуки, сміється і ридає. В пейзажних ліричних піснях описується краса нашої природи: луги, річки, безкрайні лани з пшеницею, лагідне сонечко. Кожен із рядків пронизаний повагою та теплими почуттями до світу, що нас оточує.

Але найбільша цінність нашої країни – це працелюбний народ, який теж знайшов своє місце в пісенній культурі. В народних піснях прославляється щедрість і гостинність нашого народу, міцні родинні зв'язки. У цих перлинах народної творчості звеличено працю і одвічні людські чесноти. Засуджено ледарство, черствість, байдужість.

Окремої уваги заслуговують ліричні пісні про кохання. В них є все – переживання, нестримна любов, нерозділені почуття, туга, щастя, надії та мрії. Завжди будуть хвилювати і зворушувати пісні про кохання і людські взаємини. Бо саме в них розкрилася чиста й красива, ніжна і чарівна душа нашого народу. І хоча народні ліричні пісні здебільшого сумні, а іноді навіть трагічні, вони надзвичайно мелодійні. Проте, в них завжди спалахують зблиски надії і світлої мрії. Саме тому їхня краса так полонить душу.

Ніколи не померкнуть іскорки дотепів, веселоців жартівливих пісень. Жартівливі пісні, обов'язково, викличуть посмішку, піднімуть настрій. Адже наш народ, як ніякий інший народ у світі, вміє посміятися над собою. Тому такий народ ніколи не здолати жодному ворогові.

Важливе місце в пісенній культурі займають стрілецькі та козацькі пісні. В них описується боротьба за нашу землю, туга матерів за загиблими синами, подвиги козаків. Всі ці пісні охоплюють цілу епоху боротьби за незалежність, протистояння загарбникам в різні часи. В них є справжній приклад мужності. Коли ллється пісня, все це наче оживає, переносить слухача в інший світ сповнений зовсім іншими переживаннями.

У народі будуть вічно жити героїчні захисники рідної землі, оспівані в піснях. Ці історичні пісні є славою народу, предметом його національної гордості. Вони були вірними супутниками історії нації, яка пройшла тернистими шляхами принижень, поневірянь, зради. Історичні пісні – згусток благородних ідеалів, що був рушійною силою дійової любові до Батьківщини. Нам відомі пісні про визвольну боротьбу під проводом Богдана Хмельницького, про славних ватажків народних повстань та героїчні подвиги українського народу. Ці пісні були складені кобзарями, що закликали воїнів на боротьбу із загарбниками, творили славу їхній хоробрості.

Найбільшою окрасою усної народної творчості і найціннішим її скарбом є обрядові пісні. Саме вони передають всю надзвичайну духовну красу нашого талановитого народу. Здавна пов'язана з язичницькими віруваннями, обрядова пісня славила звичайну людину-трудівника, вела її в ідеальну краї-ну вимріяного та бажаного. Перед Новим роком та Різдом виконувалися щедрівки та колядки, бажаючи добрим людям багатий врожай, усіляких га-раздів та славних гостей. Навесні з усіх куточків сіл лився чарівний мотив веснянок, пронизаний радісним неспокоєм пробудження матінки-природи і сподіваннями на багатий врожай. А жнивварський цикл пісень становить згусток хліборобської гордості за результат своєї нелегкої праці. Вони пройняті оптимізмом, любов'ю до рідної землі.

В чому ж сила і невмируща суть української народної пісні? В тому, що мудра поезія пісень проймає до найглибших струн душі, радує її, впливає слізьми, та не гіркими, а такими, що облегшують душу, вселяють надію і гордість. У цих невеличких за розміром перлинах вмістилася вся велич народного досвіду і мудрості. Не зважаючи на своє багатовікове існування, українські народні пісні не застаріли і несуть в собі духовну красу нашого талановитого народу. І саме тому народна пісня є безсмертною, як і сам народ.

ДУХОНИКИ ФРОНТУ

Пасічник Єгор, вихованець гурта « Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївський ЦДЮТ» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області, учня 10 класу КЗ «Соколівський ліцей імені Героя Радянського Союзу Отакара Яроша» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області. Керівник: Хименко Л.П., вчитель історії.

Війна, як один із найтяжчих соціальних явищ, не може мати ніяких оправдань. Тому, що це в першу чергу страх, смерть, біль втрати: матеріальних, моральних, духовних. Дивлячись фільми, читаючи літературу про Другу світову війну, я довго не міг зрозуміти вислів: «На захист встав весь радянський народ». Та коли розпочалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого, дійсно весь український народ встав на захист Батьківщини. Саме тоді усвідомив значення цього гасла. З перших днів війни зусилля всього народу були направлені на протидію ворогові: ті, хто міг воювати – пішли на фронт, а жінки, старики і діти стали волонтерами – допомагати солдатам, пристарілим та переселенцям. Всім тим, кому потрібна допомога.

Першими пішли на фронт атовці, які з 2014 року воювали на сході нашої держави. Наша шкільна столова перетворилася на волонтерське місце по

приготуванню їжі для блок постів. Учителі, працівники школи, жител, підприємці села об'єдналися, щоб прискорити перемогу: підприємці Терещенко Ігор Миколайович забезпечував продуктами харчування, жителі зносили: теплий одяг, штани, взуття, теплі ковдри, плети. Волонтери Скочко Ніна, Довганюк Тетяна, Писаренко Олена, Чеховська Вероніка, Пометун Галина готували гарячі страви для блок постів. Молоді хлопці, кого не брали на фронт, встановили чергування по селу та зайнялися облаштування підвалів та бомбосховищ.

Є ще одна категорія героїв цієї війни, які опікуються духовним та душевним станом воїнів та населення. Це капелани. З перших днів війни ними стали соколівські священики: Пометун Юрій Павлович та Аштраф'ян Станіслав Іванович. Щодня вони поруч із воїнами на передовій, готові молитися, підтримати, вислухати, причащати та сповідувати. Вони підтримують бойовий дух воїнів, а також вселяють спокій мирному населенню. Їх місію складно переоцінити, адже щодня є свідчення Божого захисту України.

Не зітреється із пам'яті і той день, коли все село, вся Зміївщина прощалася із нашим земляком Лабунським Олександром Павловичем. 19 березня 2022 року був мобілізований до лав ЗСУ – стрілець стрілецького взводу стрілецької роти однієї з військових частин. Загинув 19 вересня в селі Великі Проходи на Харківщині. Земля тобі пухом герою! Герої не вмирають! Слава Україні!

ЗЕМЛЯ ДРЕВНІХ ГОТІВ-ГЕРМАНЦІВ. ПОДОРОЖУЄМО ВАЛКІВЩИНОЮ

Панасенко Анастасія, Цибульник Вікторія, учениці 10 класу Шарівського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, вихованка гуртка «Екологічне краєзнавство» ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області.

Керівник: Полякова Надія Володимирівна, вчитель біології вищої категорії Шарівського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, керівник гуртка «Екологічне краєзнавство» ЦТКЕУМ Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області.

Сьогодні, як ніколи, в незалежній Українській державі виник величезний попит громадян як на поглиблене вивчення історії України, так і на краєзнавчі дослідження.

Не оминули вони і Валківщину, на теренах якої роботи видатних краєзнавців І. Скотаря, І. Лисенка, М. Желєзняка заклали міцний фундамент у вивченні історії нашого краю.

Однак сьогодні члени екологічно-краєзнавчої експедиції Шарівського ліцею вирішили познайомитися з археологічними дослідженнями, що проводяться в нашому районі, і, зокрема біля села Війтенки, адже саме дякуючи їм, можна говорити як про історію нашого краю, так і держави в цілому. Тому темою цього річної краєзнавчої експедиції стала «Земля древніх готів-германців. Археологічний комплекс «Війтенки»».

Дослідження нашої експедиції мають на меті внести свою інвестицію в розвиток нового напрямку зеленого туризму, а саме - археологічного, як одного з важливих моментів пізнання минулого, розширення світоспоглядання на його історію і сьогодення. А також залучення коштів в розбудову місцевої громади, її культурний і освітній розвиток.

Задачею експедиції було вивчення дестинації археологічного комплексу «Війтенки», атракцій, які можна продемонструвати бажаючим відвідати комплекс, а отже можливостей запровадження археологічного туризму на Валківщині, як одного з напрямків зеленого туризму в Україні, та поширення інформації про цей туристичний об'єкт нашого краю.

Першим етапом було завдання ознайомитися з археологічними дослідженнями на Валківщині в цілому.

Опрацювавши різні джерела інформації ми дізналися, що на території Валківщини на сьогоднішній день відкрито і досліджено 74 археологічні пам'ятки. Останнім серед них був відкритий археологічний комплекс «Війтенки».

Другим етапом експедиції було знайомство з археологічним комплексом «Війтенки», вивченням його структури, знайомство з членами експедиції та їх напрацюваннями.

Археологічний комплекс на сьогодні включає в себе пам'ятки археології місцевого значення «ПОСЕЛЕННЯ ВІЙТЕНКИ-I» та «ПОСЕЛЕННЯ ВІЙТЕНКИ-II», а також «МОГИЛЬНИК ВІЙТЕНКИ-I» (найбільший могильник черняхівської культури на схід від Дніпра).

Під час експедиції ми дізналися, що головною тенденцією ранньої історії області дніпро-донецького лісостепу в римські часи була міграція груп населення з боку Центральної Європи і Балтії.

Це були готи, що шукали більш зручні місця для поселення. Разом зі своїм королем Філімером прийшли в землі Скіфії, які на їх мові називалися Ойум. Були масові їх міграції по лінії Балтика- Чорне море, і продовжувалися вони декілька століть. Про все це свідчать знахідки, добуті під час розкопок.

Важливою локацією комплексу є облаштоване містечко з логотипом Герmano-Слов'янської експедиції, де руками керівника експедиції Любічева М.В. та членів експедиції за підтримки місцевої влади та небайдужих людей живуть студенти та викладачі під час розкопок. Також є місце для поселення бажаючих відвідати комплекс. Вражаєте, з якою любов'ю все це зроблено. Вся атмосфера містечка пронизана елементами черняхівської культури. Повсюди очі зустрічаються з різними символами тих часів. А самі облаштування справляють враження, що ти потрапляєш в світ римського часу I-V століття.

Для поширення знань про історію рідного краю, в планах у науковців створення музею археології під відкритим небом «Скансен». Вже розроблено план. Є підтримка місцевої влади.

Співробітники експедиції, незважаючи на зайнятість науковими дослідженнями із задоволенням проводять зустрічі з вчителями, учнями, розповідають про роботу експедиції, про археологічні пам'ятки, демонструють окремі знахідки, артефакти черняхівської культури.

За результатами досліджень членами експедиції була виконана робота - «Науково-туристичний проєкт «Земля древніх готів-германців. Подорожуємо Валківщиною» яка подана на обласний туристсько-краєзнавчий конкурс «Туристичними шляхами моєї громади». Членами експедиції виготовлено

відеоролик про комплекс, та з метою реклами археологічного маршруту викладено на Ютуб-каналі.

Ми впевнені, що така дестинація, як археологічний комплекс «Війтенки» в недалекому майбутньому стане улюбленим місцем для туристів не тільки з України, а й усіх куточків світу.

М.МИЦЕНКО: ПОКЛИК ОТЧОЇ ЗЕМЛІ

Парасоцька Тіна, Чуб Віка, 9 клас, вихованки гуртка «Фольклористика» КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області. Керівник: Чуб Тамара Миколаївна, вчитель української мови та літератури КЗ «Миколаївський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, керівник гуртка «Фольклористика».

Не один наш земляк прославив рідний край трудовими і творчими здобутками. Серед них - ветеран журналістської справи, поет, публіцист Микола Іванович Миценко. Тут, у нашій Миколаївці, він народився, тут навчався, сюди летять його думки і спогади, це село він прославив своїми творами.

Народився М.І.Миценко у 1932 році в багатодітній родині. Після закінчення дев'яти класів у 1949 році працював складачем набору Зачепилівської районної друкарні, випускав газету «Сталінець». Тоді ж написав і першу свою замітку. У 1951 р. хлопець став солдатом: проходив службу в одній з авіачастин Московського військового округу протиповітряної оборони. За 4 роки служби здобув спеціальність радиста-телеграфіста, був писарем відділу забезпечення технічної авіадивізії, кисневиком і акумуляторником, очолював комсомольську організацію. І де б не служив, у вільні хвилини читав книги, брав активну участь у художній самодіяльності. Під час прогулянок до міста товариші йшли до парку відпочинку, а він - у театр, музей, картинну галерею. Після служби вирішив завітати до Марії Іванівни Петренко, яку ще в 1944 році за путівкою республіканського ЦК комсомолу було направлено на педагогічну роботу в західноукраїнські області. Тітка, з якою не бачилися 10 років, запрошувала його хоч на тиждень до неї в гості на Волинь. Ось так у жовтні 1955 Микола Миценко опинився в древньому волинському селищі Олика, яке тоді ще було невеликим райцентром, навіть не здогадуючись, що «загостюється» на Волині на все життя...

Тітка М. Столярчук редагувала районну газету «Прапор перемоги». Погодився трохи попрацювати в друкарні, потім перейшов до редакції. Коли ж у 1957 році Олицький район ліквідували, обком партії «засватав» молодого журналіста, який добре себе зарекомендував, на посаду інструктора райгазети в Шацьк. Згодом став відповідальним секретарем; у 1965 р. закінчив факультет журналістики Львівського державного університету ім. І.Франка. Потім була робота в уманьській районній газеті «Радянська трибуна». Останньою інстанцією журналістської долі Миколи Івановича стали Ківерці, де 23 роки(!) – з 1964 по 1987 роки був редактором газети «Ленінським шляхом» (нині «Вільним шляхом»). Наш земляк нагороджений медалями «За трудову відзнаку», «За трудову доблесть», «За доблесну працю», «Ветеран праці». За досягнення в журналістиці Указом Президента України від 16 січня 2002 року М.І.Миценку

призначено довічну державну стипендію як видатному діячеві інформаційної галузі.

М.Миценко цікавий нам не тільки як відомий і шанований у країні журналіст, а, насамперед, як літератор: поет, прозаїк, публіцист. Перші прозові та поетичні спроби нашого земляка датовані кінцем 50-х років минулого століття, коли юнак розпочинав свій трудовий шлях. І потім займався не лише журналістською творчістю, але й літературною. Його твори друкувалися в журналах «Україна», «Перець», «Хлібороб України», республіканській газеті «Сільські вісті», обласній «Волинь», районних газетах Ківерцівщини та Зачепилівщини. В 1999 р. у видавництві «Надстир'я»(Луцьк) вийшла книга «Ми – волинські журналісти», співавтором якої був і наш земляк. Наступним творчим досягненням М.Миценка став вихід 2 поетичних збірок: збірки гумору і сатири «І сміх, і горе» та збірки ліричних поезій «Осінній сум»(2002, 2003 рр.). Автор – щира, принципова, небайдужа людина, якій болять численні негативні явища тогочасного життя, проблеми моралі, виховання. Це – роздуми про швидкоплинність нашого буття, його велич і трагізм, кохання, невідворотність смерті, красу первозданного храму природи. Кожна поезія, кожне слово хвилює і зачаровує...

Плідними були і подальші роки літературної праці нашого земляка. У 2009 р – «Поклик отчої землі», 2011 світ побачили кілька його творінь: «В гостях у бабусі»(вірші та загадки для дітей), гумористично-сатирична збірка «Маємо те, що маємо». Та особливо дорогоцінним подарунком не тільки для жителів нашого села, але всього Зачепилівського району став історико-краєзнавчий нарис «Козацьке село Миколаївка». Як згадував сам автор, ідея створення цієї роботи з'явилася, коли на початку нового століття в Україні стали видаватися наукові розвідки «... про справжню, а не заідеологізовану та прикрашену, на догоду черговому генсеку, історію нашої держави, окремих її областей, міст і сіл». І подумалось: чому б не написати розповідь про рідне село, спробувати окреслити минуле Миколаївки – одного з найстаріших сіл Зачепилівського району Харківської області? Адже йому вже понад 300 років, тож його історія в певній мірі є невід'ємною часткою складного і часом суперечливого літопису нашої багатостраждальної України. Про важливість і популярність цієї книги свідчить кількаразове її перевидання.

2012 року світ побачила книга мемуарів М.Миценка «Газета – доля моя», до якої увійшли спогади про роботу в районних газетах Волині, частина редакторської пошти, листи земляків, згадки і публікації про нього та його твори в обласних та районних часописах Харківщини та Волині, інших виданнях.

Не менш плідними були для митця і наступні роки: 2013 – «Журба», 2015 – «Вічні мотиви», 2017 р.- «Високоліття». У співавторстві з нашою землячкою Л.Деревянко видали збірку «Вони захищали Батьківщину» та книгу «Це – діти твої, Миколаївко!» - своєрідне продовження історії нашого села, висвітленої через змалювання шляхів і доль його мешканців. Події та факти, описані в документальних і художньо-документальних нарисах, мали місце в житті односельців авторів. І це видання, як і згадане вище «Козацьке село Миколаївка», виявилось цікавим не тільки для жителів нашого села і вихідців з нього, а й для

пошуковців, краєзнавців, усіх тих, хто прагне глибше пізнати корені свого роду, цікавиться нашою непростю історією трагічного століття.

Заслуговує на увагу антологія сучасного українського гумору і сатири «Сатирична сотня діє, або Путлер капут!», яка вийшла в столичному видавництві «Журналіст України» в 2016 році, на сторінках якої – і твори М.Миценка. За плечима – роки (90-літній ювілей відсвяткував наш земляк!), у серці – негаснуча любов до рідної землі, до людей; в душі – бажання бачити Україну мирною, багатю, квітучю. Озираючись на прожите життя, наш земляк скромно зазначає:

Не прагнув я гучної слави,
По правді, щиро й чесно жив,
Народу рідному й державі
Своїм пером, як міг, служив..

Для поета немає життя без України, бо Україна – це доля, це мати. Не забудьмо, не збайдужіймо, тримаймося наших духовних оберегів, з якими ростемо і йдемо у світ. Завжди повертаймося до родинного вогнища. Пам'ятаймо, що ми – українці! Бережімо рідну землю, українську мову, високо несімо національну гідність. Бо немає кращої землі, ніж рідна, і немає сильнішого поклику, ніж поклик отчої землі! Цього вчить нас Микола Іванович Миценко. Ми пишаємося талановитим земляком, справжнім патріотом України.

ОБЕРЕГИ ДУХОВНОСТІ ПРАВОСЛАВ'Я МІСТА ВАЛКИ

Петрова Поліна, учениця 10-Б класу Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, член гуртка «Історичне краєзнавство» центра туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області. Керівник: Губська Т. В., вчитель історії, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» центра туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області

Дана робота – присвячена вивченню духовного життя мешканців міста Валки. А саме, православних храмів, які були, є і будуть святинями для валківчан.

У кожного з нас – свій шлях, своя життєва дорога, але рано чи пізно більшість із нас проходить нею до Бога. Хтось – через хворобу, втрату близької людини, хтось – через радість. Нам хочеться в молитві розкрити свою душу перед Богом, і ми йдемо до храму – йдемо із вірою, надією, любов'ю.

Одвічними оберегами духовності українського народу була Свята Церква. Храм – Божий Дім. Тож і в тому, що в храмі – домашній затишок, краса і ошатність, теж відчувається Благодать Божа.

Кожен народ має свої символічні місця, свої святині, втілені в його матеріальній культурі.

Першою такою святинею в нашому місті, стала церква, яку заклали на території міста одразу після побудови Валківського острогу. Соборний храм Преображення Господнього почали будувати в 1647 році, а освячений був на Свято Преображення Господнього від чого і пішла назва. Цей храм простояв

понад століття, аж поки у 1930 році не був зруйнований більшовиками. Також 1993 році на місці зруйнованого побудували сучасний валківський храм.

Наступним храмом міста Валки був храм Різдва Богородиці (Рогозівська, Михайлівська церква) збудована сотником Рогозенком при відбудові міста після великої пожежі, що виникла у Валках у 1671 році. Цей дерев'яний храм знаходився на протилежному боці від сьогоднішньої друкарні. Зруйнована була за радянських часів (підірвана вибухівкою).

Третьому приходу міста Валок поклали початок вихідці з Мошурівського Рогу, які в 1677 році збудували дерев'яну Мошурівську церкву (фото якої на жаль не збереглося), що стояла на місті сьогоднішнього будинку зв'язку. Простояла ця церква 126 років, доки в лютому 1924 року не трапилася в ній пожежа, яка і зруйнувала всю споруду.

Наступною збудованою православною святинею в нашому місті став Успенський храм на Посуньках, що стояв над річкою Мжа. Перша споруда храму була зведена з дерева першими поселенцями десь на рубежі 17-18 століть. Зруйнована в 1930-х роках.

Заснуванням Ільїнського храму у Валках ми повинні завдячувати запорізьким козакам, головним серед яких був козак Корж. Свою першу церкву вони збудували при заселенні сьогоднішньої вулиці Б.Хмельницького в межах міста. Зруйнований був більшовиками у 1930 році.

В наш час у Валках височить всього один храм – Свято-Преображенський, який був побудований в 1993 році.

29 серпня 1993 року був освячений новий храм на честь Преображення Господнього. Споруда нагадує свою попередницю, хоча розміри її зменшено.

Першим настоятелем храму був отець Валентин Ковальчук. Настоятелем Свято-Преображенського храму Валок ось уже 19 років є протоієрей Іоан Пилипів.

З наданням Україні томосу, на території нашого міста було закладено фундамент майбутньої Православної Церкви України.

З ростом населення збільшувалася кількість церков у Валках. Так було у минулі роки, є зараз і буде в майбутньому, адже церква завжди була і буде незмінним помічником та радником кожної людини.

Всі ці православні храми нашого міста відігравали і продовжують відігравати важливу роль в духовному житті валківчан.

«ІСТОРІЯ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКОГО ХРАМУ: ВІД ЗАСНУВАННЯ ДО НАШИХ ДНІВ»

Пирогов Олександр, 9-А клас Харківська гімназія №86 Харківської міської ради Харківської області. Керівник: Молчанова М.В., вчитель української мови та літератури

Центром духовного життя, гордістю і прикрасою села Високопілля, як в минулі часи, так і тепер, є православний Свято-Миколаївський храм. Він єдиний у Валківському районі витримав страшні лихоліття, що припали на долю всіх православних храмів нашої землі. Він приносить і принесе роду

християнському духовні плоди, які з Божою допомогою сіятимуть і наповнюватимуть наше життя сенсом і радістю. Коли приходиш до храму, сотні людей довіряють Творцеві свої думки, печалі і радощі, а Господь волелюбно слухає їх молитви. Храм відкритий для всіх.

Метою написання моєї роботи було прослідити історію будівництва, становлення та розбудови Свято-Миколаївського храму з часу виникнення у 1806 році по 1917 рік, прослідити діяльність Свято-Миколаївського храму в часи лихоліття, які розпочались за часи влади більшовиків з 1917 року, особливо після закриття храму в страшному 1937 році, а також вивчити історію Відродження храму, починаючи з 1942 року коли знову діяльність Свято-Миколаївського храму було дозволено.

Під час роботи велика увага приділялась особам, які стояли на стражі великого призначення храму як духовного центру просвітництва в селі Високопілля. Особам, працею котрих храм будувався, розбудовувався, охоронявся (оборонявся) від духовного безнрав'я та відроджувався, готувався до свого 216 літнього існування.

На відміну від інших сіл України старовинна Свято—Миколаївська церква села Високопілля не тільки збереглась, а і весь час діяла. Навіть використання її як кулеметного гнізда та німецької конюшні під час військових дій 1941—1943 років дозволило їй залишитись неушкодженою. В радянський період храм успішно діяв поруч з сільським клубом, приймальним пунктом заготкооперації, буфетом, школою, дитячим садком. Мелодійний передзвін в християнські свята досягав до найвіддаленіших куточків села.

Стоїть Свято – Миколаївський храм - непохитний, святий і чистий. Спалювали його, знищували, стирали з лиця землі, а він воскресав. Всім нам – грішним і праведним, утомленим від життєвих знегод і труднощів, таким, що вже майже зневірився – дає він надію на На прикладах діяльності багатьох мешканців села Високопілля ми побачили велику людську чесноту – духовну порядність, яку неможна заборонити жодній владі, особливо, якщо, ця влада безбожна. Людність, духовність завжди перемагають – не зважаючи ні на що!

ПРИЗВИЩЕ – ЖИВЕ СЛОВО, ПАМ'ЯТЬ РОДУ

Погребняк Катерина, вихованка гуртка «Юні етнографи» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Логачова Надія Валентинівна, керівник гуртка «Юні етнографи», методист Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

В Україні історично й офіційно усталеним є тричленне наймування особи: прізвище, ім'я та ім'я по батькові. Кожна складова цієї назви – це не просто набір звуків, а ціла легенда про ваш рід, про ваших пращурів. Спробую це довести на прикладі прізвищ.

Прізвище – це те, що записано у паспорті, це мовний знак, за допомогою якого ми відрізняємо одну людину від іншої, називаємо цілі сім'ї. За прізвищем людини стоїть історія багатьох поколінь. У ньому може бути закодована важлива інформація про родину, її суспільне становище в минулому, місце походження, рід занять, фізичні та психологічні особливості засновника роду.

Метою роботи стало ознайомлення з історією виникнення прізвища, з принципами утворення прізвищ та історією прізвищ на Чугуївщині.

Працюючи в бібліотеці, в інтернеті дізналася що найпопулярнішим прізвищем є Шевченко, на другому місці Мельник – більше 155 тисяч українців, а третє займає Коваленко – понад 133 тисячі. Наступні у списку: Бондаренко, Ткаченко, Бойко, Кравченко та Ковальчук – понад 100 тисяч осіб кожне

Якщо зазирнути в історію, то прізвища з'явилися відносно недавно, раніше людина мала лише ім'я. Так, з літописів ми знаємо про княгиню Ольгу, князів Олега, Ігоря, Святослава, дехто мав додаткове ім'я – характеристику на уславлення своїх чеснот: Володимир Великий, Ярослав Мудрий.

Прізвища як офіційна назва з'являються в українських документах XIV – XV ст., їх мали представники тодішньої суспільної верхівки. Купівля і продаж майна, передача її у спадок – ці та інші юридичні дії потребували точності в оформленні документів. Тож лише самого імені стало замало. Так з'явилися спадкові родові прізвища. Основна ж маса населення України здобула прізвища після того, як у 1632 році київський митрополит Петро Могила доручив парафіяльним священикам вести метрики народжених, одружених, померлих.

Працюючи в краєзнавчому відділі музею Репіна дізналася що прізвища дуже різноманітні, але, якщо уважно дослідити, то можна помітити схожі джерела для їх створення.

Українські прізвища найчастіше утворювалися за такими принципами: від власного імені – «син такого-то», від назви місця проживання чи походження людини, від назви ремесла, постійного заняття, від жартівливих прізвищ людей за родом діяльності, від індивідуальних ознак людини, від певної індивідуальної фізичної чи психічної ознаки. Є група прізвищ, що відображає якусь особливість одягу, характерну прикмету житла, особливості розташування житла, садиби, від зовнішнього вигляду, від звичок чи яскравих ознак характеру.

Навмисне давали прізвища, які походять від страшних та грізних тварин, яких боялися. Якщо прізвище – це день тижня, то ваш предок, скоріш за все, народився саме в цей день.

Суфікси – це найкраща візитівка щодо мовної, а тим самим і етногенетичної належності носія власної назви. Суфікс стає ідентифікатором не тільки щодо інших членів суспільства (серед них він виконує об'єднавчу функцію), але й щодо іншого суспільства, тобто мовна (і не тільки) межа між суспільствами і є найбільш животворчою, бо власне вона, наче червона риска, підкреслює мовну, а отже, буттєву інакшість.

Прізвище – одне із джерел вивчення історії рідного краю, мови, культури. Спілкуючись з директором музею Репіна дізналася про історію прізвищ жителів Чугуєва. Опрацьовано було матеріал перепису 1692-1695 років, 1782 року, 1917 року. Була створена таблиця «Принципи утворення прізвищ», де вказані прізвища з цих переписів.

Сучасні українці мають найбільшу кількість прізвищ серед усіх народів світу. Українські прізвища – різноманітні й цікаві. Вони ведуть нас звивистою стежиною генеалогічного дерева і розповідають чимало про попередні покоління. Прізвища – наш зв'язок із минулим.

Наше прізвище – це не сухий, позбавлений смислу паспортний знак. Це живе слово, пам'ять роду. І якщо одне прізвище несе в собі історію роду, то всі разом вони складають історію народу.

СИСТЕМА ШТУЧНИХ ГІДРОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ НА РІЧЦІ МОКРИЙ МЕРЧИК

Половик Аліна; учениця 8 класу Новомерчицького ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, вихованка центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області
Керівник : Вовк Володимир Федорович, учитель географії

Хоча на початку ХХІ століття їх світові запаси цілком достатні для забезпечення потреб людства, проте через дуже нерівномірний розподіл по території суходолу та зростання забруднення поверхневих і підземних вод існує реальна загроза регіонального водного дефіциту. Саме це обумовило вибір об'єкту, предмету і теми дослідження автором чинної роботи. Вона є узагальненням системи гідрологічних досліджень, які проводились у 2014 – 2022 роках вихованцями гуртка (у тому числі автором чинної роботи) «Географічне краєзнавство» Валківського міського центру туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді.

Об'єктом вивчення було обрано малу річку Мокрий Мерчик, яка належить до басейну Дніпра.

Предметом вивчення стали штучні гідротехнічні споруди, створені на указаній річці.

Мета роботи – створення достовірного і достатньо докладного комплексного опису штучних гідротехнічних споруд, створених на малій річці Мокрий Мерчик у межах Валківської міської територіальної громади Богодухівського району Харківської області.

Проведена автором над досягненням поставленої мети і виконанням завдань роботи дозволила зібрати досить значну первинну фізико-географічну інформацію, яка була відповідним чином оброблена і упорядкована. Це дало змогу зробити певні обґрунтовані висновки.

1. Було оновлено, уточнено і доповнено географічну інформацію про річку Мокрий Мерчик. Встановлено, що сучасна річка у другій половині ХХ століття зазнала значного впливу за рахунок активного господарського використання, унаслідок чого на значному протязі перетворилась у систему штучних водойм з малопротічною водою.

2. Оновлені і доповнені описи штучних водойм, створених людиною на річці Мокрий Мерчик – Старомерчицького, Добропільського і Новомерчицького ставків та Олександрівського водосховища, а також їх гребель. Були уточнені розміри штучних водойм (з урахуванням процесів заростання їх верхівок), досліджені донні відклади Новомерчицького ставу, встановлене їх зональне розповсюдження. У цілому підтверджені результати гідрохімічних досліджень води, які були отримані у 2014 – 2018 роках, що дає підставу стверджувати про стабільність показників прозорості, мутності і кислотності у штучних водоймах Мокрого Мерчика. Установлено, що

зазначені показники сприятливі для вирощування риби і організації рибництва.

3. Оновлені відомості про сучасне господарське використання створених на річці Мокрий Мерчик штучних гідротехнічних споруд. Виявлено, що головним напрямком використання Олександрівського водосховища, Старомерчицького і Новомерчицького ставків є товарне розведення риби у поєднанні з платним спортивним ловом (у двох перших водоймах). Добропільський ставок за станом на 2022 рік активно використовується як рекреаційний об'єкт, де надаються різноманітні послуги (у т.ч. можливість спортивного вилову риби).

Створені на річці Мокрий Мерчик штучні водойми за станом на 2022 рік не використовуються як об'єкти для організації водоспоживання. У ході їх оглядів джерел побутового чи господарського забруднення не виявлено, хоча процеси заростання берегів і особливо верхівок водойм помітні, що свідчить про досить значну мінералізацію води.

МАЛЬВА ЯК СИМВОЛ УКРАЇНИ

Положі́й Олександр, учень 4-А Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, член гуртка “Пішохідний туризм” ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області на базі Гонтів’ярської філії.

Керівник: Положі́й Вікторія Віталіївна, вчитель географії, спеціаліст вищої категорії, Гонтів’ярської філії Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, керівник гуртка “Пішохідний туризм” ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області на базі Гонтів’ярської філії

Рідний край... Золота чарівна сторона. Земля, рясом уквітчана, теплом насичена. Скільки ніжних слів придумали люди, щоб висловити палку любов до краю, де народились, де їх коріння, звідки підуть у великий світ».

Сучасне життя наповнене бурхливим розвитком високих наукових технологій, надзвичайними темпами і ритмами, які значно впливають на наш побут і спосіб життя. І тим цінніший інтерес до національного коріння, до витоків, традицій, особливостей, які лежать в основі нашої національної самобутності. Сьогодні питання національного відродження особливо актуальне, адже побудова сильної сучасної незалежної держави неможлива без міцного національно — історичного фундаменту, значною складовою якого є історично сформовані національні символи.

Одним із символів – є квітка мальва.

Мабуть, у всіх з дитинства в пам'яті високі квіти пастельних тонів, які росли біля дому або на дачі. Це – мальви (лат. *Malva*) – трав'янисті рослини з сімейства мальви. Назви «рожа», «ружа» – пізнішого походження, вірогідно, запозичені з німецької мови. В Україні цю квітку ще називають калачиками за формою плодів, схожих на калачі. Ще є назви «проскурник», «шток-троянди» та інші

Квітка мальва посідає чільне місце в українській народній культурі та фольклорі. Вона – один із символів любові до рідної землі, свого народу, батьківської хати; своєрідний символ мудрості, віри, надії та любові. Народні повір'я свідчать, що добрі душі пращурів поселяються на мальві й охороняють

мешканців оселі. Наші предки вірили, що коли взяти з собою квіти у подорож, то мандрівник обов'язково повернеться на Батьківщину. Її в горщику везли чумаки, коли їхали по сіль, щоб розбійники не вбили; калачики у кутку корчми ставили від напасті, вважалося, якщо кинути квітку позад себе – вона додасть сили.

Напевне, мало хто знає, що мальви використовуються і в сільському господарстві. По-перше, як чудовий медонос, який цвіте тривалий час. Для бджіл найкориснішою є мальва кучерява (квітки білі, ясно-пурпурові або рожеві), яка має більше нектару у порівнянні з іншими сортами. По-друге, її використовують як кормову рослину.

У побуті з квіток мальв темного кольору можна робити природні барвники для фарбування тканини, пряжі, великодніх крашанок. А ще мальва славиться своїми лікарськими властивостями. В давнину в наших краях її використовували в народній, зокрема козацькій медицині, як відхаркувальний, пом'якшуючий, протизапальний і загальнозміцнювальний засіб.

Метою моєї роботи є ознайомлення із особливостями технології переробки та використання в побуті барвінку; визначення основних напрямків розвитку культури українців, зокрема особливості аграрної діяльності селян в районі нашого дослідження.

Досягнення поставленої мети дослідження обумовило необхідність вирішення таких задач:

- Дізнатися технологію вирощування мальви
- Визначити лікарські властивості барвінку
- Визначити роль мальви в побуті українців.
- З'ясувати ступінь відображення значення мальви у народному фольклорі.
- Привернути увагу учнівської молоді, широких верств населення до мальви.

Сьогодні, як і багато століть тому, народні традиції та звичаї є одним із головних чинників відродження українського народу, його національної свідомості та людської гідності, адже в цих життєдайних джерелах – душа народу. Кожний з нас є спадкоємцем великої скарбниці народної культури, продовжувачем її традицій та звичаїв. А це неможливо без їхнього ґрунтового знання. Проводячи дослідження про мак, ми провели дуже багато пошукової роботи:

1. Опрацювали довідникову, науково-пізнавальну, спеціальну літературу.
2. Провели зустрічі із старожилами та збирачами народних традицій нашої місцевості.
3. Провели роз'яснювальну роботу серед учнів нашої школи.

Ми відкрили для себе дуже багато цікавого, нового. І ми переконалися, що мальва потребує справжньої уваги і відродження свого доброго імені, бо це є справжня рослина українського народу.

Полтавець Олександр, учень 7 класу Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівник: Сляднева Ольга Володимирівна, вчитель історії Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Кожен народ має свої народні символи. Народні символи – це те, що шанує та любить народ, це корені народу. Від них віє душевністю, теплом, добром і ласкою. Вони вселяють віру й надію. Дивлячись на їх зображення можна дізнатися про яку країну йде мова. Про народні символи згадується в легендах, піснях, приказках, прислів'ях, загадках та казках. Вони використовуються в народних обрядах та звичаях. Їх вишивають, як орнамент, на рушниках та сорочках. Народні символи – це наші обереги та святині.

Україна славиться багатьма народними символами. Одним із рослинних символів України є соняшник. Соняшник – символ світла, життя та невичерпної сонячної енергії. Ця рослина символізує єдність, родючість та квітучість. Для нашої рідної України соняшник - це одна з символічних рослин. Жовті поля соняшників під блакитним небом - дуже гарне видовище, можна навіть сказати патріотичне.

Соняшник – символ Сонця, сили, краси та величності. Він знайшов своє місце під Сонцем і тому постійно орієнтується на це небесне світило. Соняшник – шанована в народі квітка, яка є чи не найчастішим мешканцем наших городів. Ця рослина так полюбилася українцям, що вже й не віриться в те, що вона прибула до нас з далеких земель Північної Америки.

Зараз ми не уявляємо собі нашої української землі без цих чарівних, великих, золотавих квіток, що шанобливо вклоняються сонцю, дають нам смачне насіння, запашну олію, ароматну халву.

Соняшник дуже давно став символом української землі. Здавна люди вірили в його магічні властивості. Тому люди здавна садять цю рослину біля свого помешкання. За народними повір'ями соняшник знешкоджує негативну енергію. А ще він допомагає побачити віщий сон, якщо його квітку покласти під подушку на ніч.

Соняшник є не тільки символом світла і краси, він є одним з образів нашої Батьківщини: «Як квітка тягнеться до Сонця, так і людина думками до рідної Батьківщини».

У геральдиці соняшник є символом єдності, миру і багатства, адже його зернинки об'єднані у велике міцне коло. Тому зображення цієї рослини ми можемо побачити на гербах українських міст та сіл. А скільки цих прекрасних сонячних квіток на картинах Катерини Білокур та Марії Приймаченко! Жовтий колір соняшника є символом багатства та достатку.

Цю незвичайну квітку здавна люди вважали символом любові до своєї рідної Батьківщини. Коли ховається сонечко за небокрай то соняшник сумно опускає свою голівку стуляючи пелюсточки, ніби намагається зберегти ту енергію і тепло яке дало йому сонечко. Ось так само і людина, потрапляючи на чужину, сумує, але в своїх думках зберігає любов і тепло своєї рідної Батьківщини. Як для соняшника сонечко – це єдиний незмінний орієнтир, так для людини Батьківщина – найбільша цінність.

А ще соняшник є символом Дня пам'яті захисників України, який відзначається 29 серпня. Саме 29 серпня 2014 року в результаті збройного конфлікту наші військові зазнали найбільших втрат на Сході України. Саме в той час на полях достигали соняшники, серед яких гинули наші величні воїни. Тому квітка соняха стала таким символом туги та скорботи за загиблими на Донбасі українськими героями.

Зараз, в ці тяжкі для нашої країни часи, люди, як маленькі насінинки соняшника, ще міцніше притиснулися одне до одного, щоб не дати впасти, щоб не дати зневіритися, щоб не дати опустити руки. І хоч як не скрутно, як не важко, як не страшно, але в кожного в середині є світле ядро. І саме це світле і ця підтримка допомагають нам триматися.

Завжди треба дивитися на більш яскраву сторону життя, як соняшник завжди дивиться на сонце, а не на темні хмари. Тому ми повинні вірити в те, що скоро лунуть ці темні хмари в далечінь і ми побачимо яскраве мирне небо, і як квітка соняха підніmemo високо голови і підемо всі разом у світле майбутнє де не буде війни, розрухи і страху, а буде мир, спокій і процвітання.

Посадіть біля будинку цю дивовижну квітку, прикрасьте стіни зображенням і відчуття радості життя буде з вами поруч завжди!

Символи нашої землі бережуть нашу історію і культуру, нагадують, чиї ми діти, вчать нас любити свою Батьківщину.

МІСТО, ЩО НОСИТЬ НАЗВУ БОЖОГО ДУХА

Помазан Дмитро, учень 7 класу Комунального закладу «Улянівський ліцей»

Богодухівської міської ради, вихованець Комунального закладу «Богодухівський Центр дитячої та юнацької творчості» Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області. Керівники – Астапова Яна Валеріївна, керівник гуртків, Соловійова Олена Олексіївна, методистКЗ «Богодухівський ЦДЮТ»

Починалося все з храму Божого. Як стверджують історичні джерела, перша богодухівська церква була зведена в ім'я Бога, Духа Святого в Дяковому острозі. Існування церкви підкреслює, що Дяків острог, відомий в історичних джерелах ще з 1571 року, був не просто сторожовим постом, а населеним пунктом з сформованою громадою. Острожани господарювали, несли службу, захищали свої помешкання і з думкою про збереження засад духовності звели храм в ім'я Бога, Духа Святого, який і дав назву майбутньому місту. На користь існування поселення 1571 року свідчить твердження істориків про те, що означена церква дала назву, перш за все, болотистій місцевості – Богодухівська гать. А цей термін зустрічається в історичних описах задовго до того, як козацький отаман Тимофій Криса привів на слобожанські болота переселенців. Однак Філарет, описуючи храми Харківської єпархії від 1662 року, підкреслює, що першою церквою в місті була церква Успіння Пресвятої Богородиці, збудована близько 1670 року. Це збігається у часі з донедавна єдиною версією заснування міста. Але ж зараз офіційно встановлено, що рік заснування Богодухова – 1571.

На рубежі XVIII-XIX століть у Богодухові налічувалося шість храмів: Успіння Пресвятої Богородиці, Миколаївський, Святої Троїці, Архангельський, Лазарева Воскресіння, Покровський.

У Покровській церкві, яка замінила дерев'яну в 1880 році, була парафіяльна школа. Мала однокласну церковно-парафіяльну школу і кам'яна трьохпрестольна Троїцька церква. Кам'яна двопрестольна соборна Успенська церква була центральною церквою міста. Вона також утримувала церковно-парафіяльну школу. До соборної церкви була приписана Всесвятська цвинтарна церква, яка змінила церкву Лазаревого Воскресіння. Наприкінці XIX ст. духовне життя в місті зосереджується у Свято-Троїцькому жіночому монастирю, заснованому 1893 року.

Отже, ми бачимо, що церкви відігравали значну роль в історії нашого краю. Перші православні храми виникли одночасно із заснуванням Богодухова. Велика кількість храмів свідчить, що місто було значним релігійним центром і виникнення монастиря як духовно-релігійного центру було закономірним результатом його розвитку.

Багато десятиліть XX століття у місті Божого Духа не було жодного храму і, лише в травні 1989 року Митрополит Харківський і Богодухівський Никодим освятив камінь під будівництво нового храму. Про труднощі зведення першого у єпархії храму за незалежної України ще скажуть своє слово історики, а для богодухівців це сталося 13 жовтня 1991 року, напередодні свята Покрови. Вперше за довгі десятиліття куполи в Богодухові не скидали на землю, а піднімали над Божим храмом. Наступного дня, 14 жовтня 1991 року, Митрополит Харківський і Богодухівський Никодим на прохання віруючих освятив храм на честь Покрови Пресвятої Богородиці. І знову, як три століття тому, до храму потяглися люди, які несли ікони і церковні оздоби зруйнованих храмів, що довгі роки зберігалися у помешканнях богодухівців. Отець Олексій сам замовив і привіз до церкви іконостас. В історії Богодухова він назавжди залишиться будівничим першого храму незалежної України. Продовжили благоустрій і оздоблення Свято-Покровського храму наступні настоятелі – отці Георгій, Михаїл, Ігор, Стефаній.

Свято-Покровській храм став першою ластівкою на шляху до відродження слави Богодухова як православного міста відомого своєю храмовою архітектурою. Майже два десятиліття простояв він один, гуртуючи навколо себе парафіян. Зараз у центральній частині міста, стараннями отця Стефанія (Бугіра) зведений новий храм. Мудрий настоятель зацікавився історією нашого краю, сам вимріяв і витворив образ Свято-Духівського храму, вписав його в архітектуру центрального парку міста. Отець Стефаній має великий досвід у справі храмового будівництва. Зведені його дбайливими руками храми вже стали окрасою сіл Самійлівка і Олексіївка на Близнюківщині, відреставровано храм Всіх Святих у Мерчику. А спроектований і зведений храм Архангела Михаїла у Зачепилівці люди називають справжнім дивом, в яке «вкладено багато праці, душі і любові».

Свято-Духівський храм у старовинному православному Богодухові – це один із великих споруд дерев'яного зодчества. Для його будівництва використано більше 500 кубічних метрів лісу. Споруда унікальна тим, що має місця внизу і на балконах, де зможуть стояти парафіяни і спостерігати за ходом богослужінь. На будівництво церкви не задіяно жодної копійки з державного бюджету, зведення храму стало можливим лише завдяки місцевим трудівникам, фермерам – людям, які роблять внесок в духовність та історію рідного краю. Адже не так давно

з'ясувалося: у першій половині XVI століття, приблизно саме на цьому місці стояв дерев'яний храм. І цей храм носив ім'я Духа Святого.

ОБЕРІГ - БЕЗЦІННИЙ АМУЛЕТ ЩАСТЯ І ДОБРОБУТУ

Поставка Поліна, 12 років, учениця 7 класу Олексіївського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області, вихованка гуртка «Основи бібліотечно-бібліографічних знань. Палітурна справа» Краснокутського ЦДЮТ.
Керівник: Сербіна В.А., завідувач бібліотеки, класний керівник, керівник гуртка

*Дні дитинства, наче плін води.
Проліта дитинство, та у спадок
Зостається материнська пісня, повна казок,
Пам'ять зостається назавжди.*

Оберіг – чарівний предмет, що призначений захищати свого власника. В усі віки наші діди-прадіди шанували те, що ми сьогодні називаємо символами, або оберегами. Обереги – наші прадавні добрі символи-захисники, знаки віри у вище заступництво. Українські національні обереги – безцінна спадщина минувшини. Одні були пов'язані з конкретними життєвими ситуаціями, обрядами. Інші супроводжували людину постійно - від народження і до смерті. Найпоширенішими оберегами, до яких українці і нині вдаються за будь-якої ситуації, є тексти, предмети та дії з християнською символікою – молитва, хрест, освячена вода. Вишитий рушник, вишита сорочка, писанка, лялька, віночок, калина, верба, лелека – без них важко уявити нашу Україну. Саме з оберегів починається для кожного Батьківщина.

Обереговим речам надавали особливого значення. Вважається, що вони можуть принести удачу, попередити про небезпеку, поліпшити стан здоров'я. Один із найбільш відомих талісманів на удачу – це підкова. Знайти на дорозі підкову непросто, така знахідка символізує велику удачу і гроші. Дана прикмета йде з тих часів, коли кінь був найбільшою господарською цінністю. Знайдену підкову вішали над дверима. Підкова одночасно вважається і предметом, що відлякує злих духів, і символом щастя – залежно від того, як її повісити. Якщо підкова висить рогами вниз – надійний захист, а якщо рогами догори – для удачі і для благополуччя в дім, щоб він був як певна чаша. Згідно повір'ю нечиста сила завжди ходить по колу і дійшовши до одного краю підкови, змушена повернутися і йти назад.

Правила створення оберегів:

1. Обереги не можуть бути виготовлені для себе.
2. Ніхто не може змусити або простити кого-небудь виготовити для себе оберіг. Обереги виготовляють лише з доброї волі і від чистого серця.
3. Найсильніші обереги ті, які виготовлені для вас вашими родичами.
4. В процесі створення оберегу треба постійно думати про ту людину, для якої ви його робите.

5. Потрібно дуже ретельно ставитися до вибору матеріалів для оберегу. У народі існує повір'я, що часник, перець відганяють від оселі нечисту силу, біду і нещастя, підтримують здоров'я. Колоски пшениці та жита символізують достаток; гречка – силу, теплоту подружніх стосунків, оберігає від зради;

кукурудза – взаєморозуміння, благополуччя, єдність і згоду в родині; горох – міцне здоров'я; пшоно – багатство у родині; льон – материнську любов. Багато предметів, речей, виготовлених людьми, мають захисну функцію для її носія.

Вінок – оберіг, як вважали в Україні, захищає дівчину від недоброго ока, від нечистої сили. У повному українському вінку було дванадцять квітів, кожна з яких була символом: барвінок – безсмертя людської душі, безсмертник – символ здоров'я, деревій – нескореності, цвіт вишні та яблуні – символ материнської відданості, ромашка – дівочої чистоти, любисток та волошка – вірності в коханні, мальва та півонія – віри, надії та любові, хміль – гнучкості та розуму.

Рушник також здавна вважався в українців сильним оберегом. По всій Україні ним накривали хлібну діжу та хліб на столі. Рушники супроводжували людину все життя – від народження до останнього подиху. Хліб належить до особливо шановних символів українського народу. В Україні хліб-сіль на вишитому рушнику – то найвища ознака гостинності народу. А найбільшою святістю вважався хліб на столі.

Сорочка – це не лише традиційний одяг, а й своєрідне відображення всесвіту в мініатюрі. Вона теж складається із трьох частин: верхньої – комір, середньої – рукава та нижньої – поділ. Відповідно до такого поділу, на сорочці розміщують орнаменти-обереги. Улюбленим мотивом орнаментів для оздоблення сорочок Харківщини є вишита хвиляста гілка, навколо якої розміщуються квітки, листя, грона винограду, ягідки. В орнаментах українського народного мистецтва збереглися композиції, які уособлювали сили природи: жіноча постать з піднятими руками – заступниця, берегиня життя на землі. Вишита сорочка була символом родової пам'яті, який передавався з покоління в покоління як родина реліквія. Кожен символ на вишиванці мав своє охоронне значення, був покликаний захистити людину від небезпеки та злого ока. Процес вишивання супроводжувався наспівами та ритуалами. Існували спеціальні дні для вишивання: найкращим вважався четвер (четвергову сорочку вважали сильним оберегом, який захищає свого власника від зла та гарантує довге і щасливе життя).

Обереговою іграшкою і колись і тепер є лялька, змотана власноруч. У давні часи до колиски клали ляльку-мотанку, яка мала захищати дитя від злих людей та лихого ока. Мотанку виготовляли зі старих вишитих сорочок, а одяжину – з клаптиків одягу членів родини, лялька не мала обличчя, замість нього вишивали або намотували нитками хрест, бо вважалось що лялька з лицем може нашкодити маляті. Однак були ляльки, які використовувались лише для обрядів. Наприклад, крупеничка (усередину, якої засипали зерно), яка приносила в родину достаток та ситість, молодих матерів вона захищала від недоброго ока та злого слова; пеленашка – оберіг малих дітей від вроків та символ материнської сили для молодої; желаниця, яку тримали якнайдалі від людського ока, ляльці приписували силу виконувати найпотаємніші мрії та сподівання; криївка, яку дарували на Різдво у поділ та ручки ляльки загортали монетки, щоб у хаті гроші водилися; нерозлучники, які символізували нерозривність шлюбу, їх виготовляли з однією спільною рукою. Мотанка – не просто дитяча іграшка, це – витвір мистецтва.

Народна лялька дуже екологічна, духовно чиста, образна і символічна. Оберіг викидати не можна – треба передати його вже своїм дітям.

Наші предки вірили в магічну силу рослин, які не лише лікували, але й оберігали від злих сил. До рослин-оберегів відносили полин – найсильнішу оберегову траву. Він захищав від русалок, його вплітали у вінок. Вінок з полином після Зелених свят вішали над дверима, щоб жодна зла сила не проникла в оселю.

Давайте разом відроджувати обереги. Вони оберігатимуть наші домівки і донесуть культуру та звичаї українців до наступних поколінь. Плетіть собі на долю віночки, робіть ляльки, малюйте писанки, садіть калину, вербу, оберігайте лелек, вишивайте рушники, сорочки! Нехай вони оберігають від зла, підлості і неправди!

ТАЄМНИЦІ БДЖОЛИНОЇ СІМ'Ї

Пошуковий загін «Материнка», учні 6 класу Пришибського ліцею Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області. Керівник: Дерев'янка Ірина Олексіївна, вчитель початкових класів, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист Пришибського ліцею Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Технічний прогрес чим далі більше віддаляє людей від природи. А бджоли завжди залишаються її часткою. Хто з ними спілкується, завжди може насолоджуватися природою найчистішої форми. Сьогодні бджільництво є не тільки важливою галуззю сільського господарства, але й одним із найбільш захоплюючих занять для людей, які не байдужі до природи, бджіл, продуктів бджільництва й свого здоров'я.

Ми, пошуковці загону «Материнка», вирішили познайомитися із досвідченими й завзятими пасічниками рідного села та дізнатися більше про їх захоплення цією корисною справою, збагатити свої знання про важливу галузь народного господарства – бджільництво.

Познайомились із місцевими пасічниками Вовкодавом С.Ф., родиною Китайгородських Андрія та Ірини, Мірошніченком Ю.М. Із їхніх розповідей дізналися багато цікавих фактів про роботу пасічника, про життя бджолиних сімей, про продукти бджолярства та їхню користь.

Дізналися, що від бджіл одержують дуже цінні та незамінні продукти: мед, віск, бджолину обніжку, квітковий пилок, пергу, маточне молочко, прополіс, бджолину отруту тощо. Цілющі властивості має повітря пасіки в активний період.

Працюючи з джерелами інформації, зрозуміли, що існує багато віршів, казок про трудолюбивих комах. Приказок та прислів'їв, народних прикмет. Дізнались, що існує народний календар пасічника, згідно якого проводяться роботи навколо бджіл.

Познайомились із традиції та звичаї українських пасічників. Дізналися, що ця професія відноситься до дуже давніх, що головними рисами характеру пасічника є спокій і працьовитість, адже робота ця дуже відповідальна і вимагає величезного терпіння.

Тож давайте пам'ятати, берегти і втілювати у побут набуте історією про життя бджіл та пам'ятати, що продукти які виробляють ці трудолюбиві комахи дуже корисні. Щоб буди здоровим, слід у своєму раціоні мати продукти

бджільництва. Пам'ятати, що вони мають високі лікувальні властивості, а також великий склад вітамінів та амінокислот.

ХРАМ ПРОРОКА ІЛЛІ

Прищепіна Марія, учениця 5 класу Комунального закладу “Березівська філія Пісочинського ліцею Пісочинської селищної ради”, вихованка історико-географічного гуртка КЗ “Харківська обласна станція юних туристів” Харківської обласної ради
Керівник: Руднева І.Д. Вчитель української мови.

Все життя минулих поколінь нашого селища певним чином було пов'язане з існуванням православного Храму Пророка Іллі. В церкві хрестилися, вінчалися, хрестили і одружували своїх дітей, відспівували їх в цьому ж храмі. В Метричних книгах храму відображене все життя наших предків – від народження і до смерті.

Село Березове вперше згадується у 1688 році, і було засноване харківським полковником Федором Донець-Захаржевським на березі річки, яка називалися «Березовий Колодязь». Звідси і пішла назва села. А заселялося воно біженцями з Правобережної України. Масове переселення біженців було у 1695 році, коли українці рятувалися від польського свавілля. Поляки руйнували православні церкви, змушували зректися своєї віри і прийняти католицизм. Зібрав врожай у себе на батьківщині, в кінці літа 1695 року, разом зі священником і церковним майном, вони перебралися на нове місце. Переселенці одразу ж заходилися будувати житло і одночасно розпочали споруджувати православну дерев'яну церкву. Перша побудована дерев'яна церква простояла 45 років. Відомостей про неї, нажаль, не залишилося. Друга церква була теж дерев'яна. Її побудував князь Яків Кропоткін у 1742 році. І простояла вона 107 років. У клірових відомостях за 1812 рік написано про неї так: «Церковь деревянная, крепкая. При оной церкви колокольня деревянная, не очень крепкая. На ней колоколов – 5, во всех колоколах весу 51 пуд 29 фунтов. Церковной земли 33 десятины. Помещицы коллежской асессорши Стефаниды Базилевичевой в селе Березовом приходится дворов 105, в них обоего пола - 994 и помещика сотника Игната Заславского деревни Буд 71 двор, в ней обоего пола людей -586»

В кліровій відомості за 1832 рік вже ведеться, що церква вже гнила, в ній парафіян вже 1023.

Третя, цегляна церква, побудована у 1849 році. Церкву побудовано відповідно до Циркуляру Святого Синоду від 25 грудня 1800 року, в якому заборонялося будувати дерев'яні церкви. Для виготовлення цегли, було побудовано два цегляних заводи: один в кінці Левади (вулиця Шевченко), а другий – біля воріт теперішнього цвинтаря в кінці села.

Церква будувалася на кошти, надані поміщиком Максимом Парпурою, і була збудована через 21 рік після смерті заповідача. Церква була дуже великих розмірів 6 на 14 сажнів, 34 вікна, в одній зв'язці із дзвіницею. Сторожка за огорожею розміром 9 на 9 аршин, дерев'яна, вкрита залізом, 6 вікон.

Церков відремонтовано у 1898 році коштом міщанина міста Валки Івана Іванова, який пожертвував на цю справу 1000 рублів.

В 1904 році парафіян вже 1300, правив в ній священник Павел Фенєв, який закінчив курс духовної семінарії, псаломщиком правив Симон Агницев, випускник духовного училища. В селі вже була церковно-парафіяльна школа, заснована в 1895 році, 22 листопада. Школа була збудована коштом Святого Синоду, Березівської громади на землі, яку подарувала місцева поміщиця М. Алферова.

В звіті 1911 року маються відомості про церковну бібліотеку, яка нараховувала 194 примірників книг для читання. Крім церковно-парафіяльної, з'явилася і земська школа, заснована 7 листопада 1907 року. В земській школі 55 учнів. Піклувальник школою, міщанин Микола Григор'їв Гречанников, в підзвітному році пожертвував 103 рублі грошима і 200 пудів вугілля на суму 40 рублів. Священик Євген Стафанов син Григорович – 68 років, має власний будинок в м. Харків, поведінки зразкової. Має багато подяк, нагороджений оксамитовою фіолетовою скуфією, набедреником. Має найвищу встановлену мідно-срібну медаль на згадку про царювання царя Олександра III. Нагороджений орденом Святої Анни III ступеню та камилавкою за особливо старанне виконання протягом 25 років обов'язків з навчання грамоти в народних школах. Утримував школу власним коштом. Парафіян в церкві – 1851 людина: село Березове – 1638, селище Високе – 119, селище Південне – 94.

З клірової відомості за 1915 рік дізнаємося, що священник церкви – Петро Варфоломійєв Дорошенко, нагороджений набедреником, оксамитовою фіолетовою скуфією, срібною медаллю на подвійній Володимирській та Олександрівській Стрічці, срібною медаллю на честь 500-річчя царювання Будинку Романових.

Псаломщик Дмитро Радіонов, син Черненко, закінчив курс Коротичанського народного училища, був приписаний до Покрово-Іллінської церкви села березового у 1907 році і працював там до закриття церкви. Він був регентом церковного хору, вчителем співів в церковно-парафіянській і земській школах. У 1915 році парафіянами церкви є мешканці села Березове – 1558 людей, хутора Березівського – 235, селища Високе – 123, селища Південне – 157.

Прийшла радянська влада і почались важкі часи для церкви і парафіян. Церква з майном перейшла у власність держави, парафіяни уклали договір з Харківським окружним виконавчим комітетом ради робітничих і селянських депутатів про безкоштовне і безстрокове користування богослужбовою будівлею в селі Березівка. Складали договір із священником, взявши його на роботу. Але, як не намагалися віруючі захистити свій храм, він був закритий в 1935 році. Останнім священником був Дьяконов Орест Васильович.

Будівлю церкви хотіли пристосувати під клуб, але приміщення було занадто велике і холодне. Будівля використовувалась під колгоспні комори і тому швидко руйнувалося. Будинок, який своїм архітектурним ансамблем прикрашав село і всі околиці, завмер. Прийшла війна і додала ран його стінам, зруйнувала сторожку. Так і стояла будівля, поранена і роздerta, до 1965 року.

У 1965 році рішенням Березівської селищної ради приміщення церкви було демонтовано. Стіни були настільки товсті і витривалі, що знадобилося декілька разів закладати вибухівку. Тоді не знали, що прийде час і почнуть відновлювати церкви. Мешканці Березівки тільки мріють, що колись побудується

церква, схожа на дореволюційну. На місці колишньої церкви стоїть дерев'яний хрест, як нагадування про колись величну і прекрасну будівлю. Березівська селищна рада виділила 35 га землі для церкви. І ми сподіваємось, що храм Пророка Іллі буде збудовано.

Використані джерела:

1. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Харківська область / Ред. кол. тому: Сіроштан М. А. (голова редкол.), АН УРСР. Інститут історії. – К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1967. – 664 с.
2. Ключко Л. Край родной – Харьков: Издатель О.А. Мирошниченко, 2019
3. Кривошея В.В. Козацька еліта Гетьманщини. — К.: ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BF%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%99%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

ТВОРЧИСТЬ У СПАДОК

Проценко Аліса, Рибаківа Анна, Гурток фольклорно-етнографічного краєзнавства "Тясмин"
 Центр дитячої та юнацької творчості Світловодської міської ради
 Керівник: Рєзнік Марія Сергіївна, керівник гуртка
 Олександрійський район
 М. Світловодськ Кіровоградської області

Культура народу – важлива частина історії. Нам відомо, що одночасно з різними сферами життя завжди розвивалася архітектура. Цікаво, а як виглядала оселя наших далеких родичів раніше? Хиза – так називали ту споруду землянкового типу без фундаменту, яку з IX ст. почали звати словом хата. Від пізньобськіфско-сарматського хата, («будинок») і авест. kata («кімната», «погріб»).

Для українця, хата – завжди була не тільки житлом, а водночас храмом, уособленням рідного краю, батьків. Середня Наддніпрянщина є однією з тих територій, де розвивалася східнослов'янська культура. Саме в цьому районі найяскравіше виявились основні ознаки культури і побуту українського народу.

Характерне для середньої Наддніпрянщини селянське житло з білими стінами, пофарбованою глиною призьбою та солом'яним дахом, що ховається в зелені садків, узагальнює в собі основні і найбільш типові риси української народної архітектури. Інтенсивне заселення цього краю відмічають протягом XVIII-XIX ст. Українцями, а також болгарами, німцями, греками, молдаванами та ін. Цей фактор вплинув на стиль народного житла.

Засоби декоративно-художнього оздоблення цього району відзначаються різноманітністю. Тут можна зустріти кольорове фарбування великих площин стін, декоративний розпис, пластичну обробку фронтонів двосхилих дахів і різьблення архітектурних деталей.

Також в Україні традиційне житло відзначалося багатством інтер'єру, який був оздоблений з мистецьким смаком. Обов'язковим елементом був сволок, як

символ міцності будови, сім'ї та здоров'я. Піч мала священне значення. Тому її найчастіше прикрашали чудовими візерунками. Вважалося що ворожа сила дивлячись на цей розпис забуває про своє лихе діло. Яка ж хата без вікон? Ці «очі» дуже різноманітно і барвисто розмальовували. Коли в хаті є дівчина на виданні, про це теж повідомляли особливим розписом навколо вікон.

Головну орнаментальну частину приміщення становила покуть – куток, що міститься навпроти вхідних дверей між східними і південними вікнами. Заходячи до хати, він перший притягує до себе увагу. На ньому зібрана головна маса оздоб: ікони, на Різдво тут стоїть «дідух» – сніп з різноманітної пашні.

Внутрішня декорація української хати мала різну символіку орнаментів, нанесених на вільних стінних просторах. Наприклад – *«Дерево життя»*, яке найчастіше малюють на стінах всередині хати. Його зображення часто зустрічається на рушниках, килимах та інших предметах. Результат представляв собою фантастичне зображення, у доповненні з абстрактними оздобленнями, малюнками одного птаха або декількох.

Образ української хати надихав багато митців на створення пісень, віршів, написання картин. Олександр Довженко в оповіданні *«Хата»* розповідав про неї так: *«Здається, щезни вона, і спустіє земля, заросте бур'яном, споганіє, і світ стане чорний від голоду й злоби...»*

В українській літературі батьківська хата стала величною метафорою у творчості багатьох письменників. Народна творчість також включає в себе цікаві прислів'я та приказки. Через них ми можемо побачити роль господині у дотриманні порядку в хаті, її прикрашанні: *«Яка хатка, така й паніматка»*. Деякі вирази передають стражденну долю українського селянина, де хата постає як символ нестатку, бідності: *«Порожньої хати і муха не держиться.»* тощо.

Тільки сьогодні дім – насамперед приміщення, а для слов'янина тих часів дім це – господарство всієї родини. Завдяки орнаментальним отворам (двері, вікна, комин) вся хата перетворювалася в оберіг, в якому кожна річ отримувала особливу вартість. Так, звичайна хата ставала схованкою добробуту, духовного затишку і щастя.

Секрети створення будівель з використанням досвіду попередніх поколінь – цікавлять нас сьогодні. Оскільки вони результат технічної думки народу тих часів. Зараз під впливом нових соціальних умов та матеріальних можливостей змінюються сприйняття людини своєї хати як святині, духовного так і світоглядного явища. В зв'язку з цим зростає потреба в усвідомленні значення традиційного українського житла.

Зразки народної архітектури дуже допомагатимуть у художньому вихованні народу, благодійно впливатимуть на людину силою своєї краси і високої художньої культури. Тож збережімо цей світлий символ Батьківщини, колиску нашого роду!

ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ НЕМИШЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА ХАРКОВА

Романов Роман, учень 10-А класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2
Харківської міської ради Харківської області

Керівник: Логвинова Марина Олександрівна, заступник директора з НВР, учитель
географії Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2
Харківської міської ради Харківської області

Немишлянський район – наймолодший район міста Харкова, район з інтенсивним розвитком промисловості та соціально-культурної сфери, будівництвом нових житлових комплексів і об'єктів інфраструктури, з унікальними історико-культурними пам'ятками та значним туристсько-рекреаційним потенціалом, привабливий для інвесторів. Хоча район і слабо забезпечений природними ресурсами, на його території знаходяться визначні історико-культурні туристичні об'єкти, які і можна використовувати у туристичній діяльності. Саме тому метою даної роботи є аналіз та опис наявних у Немишлянському районі природних, історико-культурних туристичних ресурсів та туристичної інфраструктури.

Важливими природними ресурсами Немишлянського району є орографічні, тобто рельєф місцевості, який є визначальним фактором розвитку спортивної туристичної індустрії. Немишлянський район має максимальну висоту над рівнем моря – 180 м, отже фізична поверхня району є рівнинною.

Кліматичні ресурси Немишлянського району сприятливі для туристично-рекреаційної діяльності. Район розташований у відносно теплій лісостеповій природній зоні та має помірно континентальний клімат. Температура повітря змінюється упродовж року. Так, середня температура січня складає $-7,3^{\circ}\text{C}$, а температура липня - $+20,9^{\circ}\text{C}$. Район розташований у зоні достатньої кількості тепла та вологи.

Водні ресурси Немишлянського району складаються з річки Немишля та Петренківської водойми. Річка Немишля є лівою притокою р. Харків та притокою 4 порядку р. Дон. Витік річки знаходиться на відстані одного кілометра на південь від села Кутузівка, розташованого на Вовчанській трасі (Салтівське шосе) в Харківській області. Довжина річки становить близько 27 км, в межах міста Харкова – 13 км. Площа басейну – $72,2 \text{ км}^2$. Річка Немишля протікає через Салтівський житловий масив – великий масив та район на північному сході міста Харкова. Площа водного дзеркала річки Немишля складає $7,64 \text{ га}$., середня глибина – $2,54 \text{ м}$., максимальна глибина – $6,5 \text{ м}$., середня ширина річки – 260 м . Більша частина річки пересихає у зв'язку з меншою подачею підземних вод. У межах Немишлянського району на річці розташована Петренківська водойма (Салтівське озеро, нижче вул. Краснодарська перед проспектом Тракторобудівників).

Район не забезпечений лісовими ресурсами, проте на його території є штучні лісові насадження, наприклад каштанова алея на вул. Петра Григоренка.

У Немишлянському районі налічується більше 10 історико-культурних пам'яток, серед яких 6 історичних, 5 архітектурних. До пам'яток історії в районі віднесено 1 братську могилу воїнам громадянської і Великої Вітчизняної війни, 5

меморіальних пам'ятних дошок. Жодна з цих пам'яток не має національного значення, але має міжрайонне значення.

Впізнаваним історико-культурним об'єктом Немишлянського району є пам'ятна стела у вигляді п'ятикутної зірки (у простонародді «Зірка»), встановлена на честь воїнів Радянської Армії, які звільнили Харків від німецьких окупантів (скульптор С. Я. Якубович, розташована в районі перехрестя Московського проспекту і вулиці Харківських дивізій).

Біля кінотеатру «Київ» розташовується пам'ятник, присвячений Василю Юр'єву. Василь Юр'єв був селекціонером і академіком. Він двічі ставав Героєм Соціалістичної Праці. Пам'ятник селекціонеру являє собою бюст, що стоїть на гранітному постаменті. Монумент є роботою скульптора В.І. Агібалова і архітектора Д.А. Морозова. Бюст Юр'єва був споруджений в 1964 році.

21 серпня 2013 року біля Палацу спорту на проспекті Маршала Жукова відкрили пам'ятник Володимиру Висоцькому, встановлений в пам'ять про концерт артиста, який відбувся незабаром після відкриття самого палацу – в травні 1978 року. Це був єдиний концерт Висоцького в Харкові. Пам'ятник Висоцькому з гітарою в руках виконаний з бронзи і важить близько 2,5 тонн. Він розміщується на гранітному постаменті у вигляді зім'ятого аркуша паперу, на якому висічені уривки з віршів поета. Загальна висота пам'ятника сягає 5,2 метра.

Олімпійський фонтан біля Палацу Спорту вважається однією з найстаріших водних споруд міста. Він був побудований до Олімпійських ігор 1980 року. Спочатку це були чаші, які за формою нагадують чашу з олімпійським вогнем. З того часу фонтан жодного разу не ремонтувався і був повністю зруйнований. Відновили його тільки в 2001 році.

У 2003 році на Московському проспекті було встановлено поворотно-лопатеве робоче колесо гідротурбіни. Загальна довжина ротора становить 6,7 м, висота від основи фундаменту до верхньої точки близько 4,3 м. Максимальний діаметр ротора дорівнює приблизно 3,5 м, вага ротора 36 тонн. Він обладнаний стандартними лопатками виробництва «Турбоатома».

На перехресті вул. Маршала Рибалка та бул. Богдана Хмельницького знаходиться братська могила воїнів 17-ї стрілецької бригади НКВС, загиблих при захисті Харкова від німецько-фашистських загарбників у 1943 р. Поховання організовано в 1943 р. 13 квітня 2012 р. розпочата, а до 7 травня закінчена капітальна реконструкція: покладена тротуарна плитка, встановлені освітлювальні стовпи, відремонтовані пам'ятник і меморіальна стіна.

14 жовтня 2014 року на стіні шістнадцятиповерхового будинку № 30 по проїзду Садовому, який примикає до вулиці Жасминовий бульвар, з'явився найбільший портрет українського поета і письменника Тараса Шевченка. Його площа становить 500 м². Цей портрет створила творча група «Kailas-V», відома іншими своїми роботами, виконаними на стінах будинків – портретами Гагаріна, Грушевського, Скоропадського, Фатєєвої і сюрреалістичному графіті «будинок в розрізі». Найкращий вид на даний мурал Шевченка проглядається саме з алеї на Жасминовому бульварі.

Східний край Жасминового бульвару впирається в початок центральної алеї парку «Зустріч», де у 1970-1980 рр. розташовувалися дитячі атракціони, літак-

пам'ятник Ан-10 з ігровими автоматами, кафе «Півник». Сьогодні парк – це улюблене місце проведення часу величезної кількості харків'ян.

Немишлянський район володіє багатою матеріальною базою для розміщення туристів, яка представлена 5 закладами готельного типу, які мають різний рівень комфортності та якості наданих послуг: «Турист», «Меркурій», міні-готель «Олімпійський», «SV Park», «Містерія».

Важливими інфраструктурними туристичними ресурсами Немишлянського району є транспортна інфраструктура. Через район проходить автомобільна магістраль міжнародного та державного значення – Київ-Харків-Довжанський, яка є частиною трансєвропейського автомобільного маршруту (Кале-Брюссель-Краків-Київ-Ріддер).

На території Немишлянського району знаходяться станції метро ім. О.С. Масельського, Армійська, Палац Спорту. Територією району проходять трамвайні та тролейбусні маршрути. Вигідне географічне розташування Немишлянського району та розвиток транспортних комунікацій забезпечує збільшення пасажирських транспортних потоків.

Інформаційна інфраструктура Немишлянського району представлена наданням послуг з телефонного та інтернет-зв'язку. В даний час на території Немишлянського району працюють три великі компанії стільникового зв'язку: «Київстар», «Лайф» та «МТС».

Важливою складовою туристичного потенціалу Немишлянського району є заклади харчування. Відомими закладами харчування ресторанного типу у Немишлянському районі є ресторани «Parma», «Bunker RestoBar», «Бонжур», «Наdejда», «Cheza», «Zori Meat Gastropub», «Artua» та інші. Торгова інфраструктура забезпечує відпочиваючих товарами повсякденного вжитку. У районі розташовано 102 промислових магазини, 165 змішаних магазинів, 94 павільйони, 216 кіосків та спеціалізовані магазини (молочні, рибні, м'ясні тощо).

Спортивна інфраструктура району включає 76 спортивних споруд, серед яких 19 тренажерних залів, 13 футбольних полів, 12 спортивних залів. У Немишлянському районі функціонують 3 школи, зайняті естетичним вихованням дітей: театральна-сценічна школа, дитяча школа мистецтв, музична школа імені К.І. Шульженко. Крім того, на території району знаходяться дві центральні бібліотеки (для дорослих і для дітей) і шість бібліотек-філій, які обслуговують понад 25 тисяч читачів. Отже, Немишлянський район м. Харкова володіє природними та історико-культурними ресурсами, що дозволяє йому повноцінно розвивати туристичну діяльність.

ФІЛАРЕТ ДАВИДОВИЧ АНТОНОВ - ПЕРШИЙ НАСТОЯТЕЛЬ ХРАМУ В КОЗАЧІЙ ЛОПАНІ

Руденко Аліна, учениця 11 класу, Комунального закладу «Козачолопанський
ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області
Керівник : Дигало І.О., учитель української мови та літератури

Ім'я Філарета Давидовича Антонова багато хто пам'ятає в Козачій Лопані як настоятеля однопрестольного Архангело-Михайлівського храму, побудованого зусиллями прихожан за проєктом Володимира Немкіна, українського архітектора в 1900 році.

Цій святій будівлі, «храму душі» Філарета Давидовича, довелося пережити досить багато: знищення радянським керівництвом, Другу світову війну, реставрацію.

Народився Філарет Давидович 1 грудня 1852 року в слободі Таранівка, Зміївського уїзду. Духовний шлях хлопчика був визначений змалечку, оскільки народився він у родині священослужителя протоієрея Давида Івановича Антонова. У 1875 році закінчив курс у Харківській Духовній Семінарії зі срібною медаллю. Працював наглядачем Сімферопольського Духовного училища.

Значною подією життя, яка дала Філарету Давидовичу змогу ступити на нову сходинку розвитку його духовного стержня, стало переміщення 1883 року на посаду настоятеля до Архангело-Михайлівської церкви у селищі Козача Лопань. Згодом його призначають законовчителем земського Лопанського училища. На цій посаді він перебуває до 30 жовтня 1908 року.

За посадою Благодійного Великий настоятель Філарет був членом Харківського Повітового Відділення Єпархіальної Училищної Ради з 9 липня 1904 року по 16 вересня 1914 року.

Мав багато нагород. Усі ці нагороди за невтомну працю, справжню щиросердну відданість святій справі послугували великим поштовхом до підвищення його по службі. 25 травня 1912 року було надано стан Протоієрея, і Філарет був зведений до нього 6 червня.

Філарет Давидович Антонов був настоятелем храму в Козачій Лопані 35 років, пройшов через усі терни життя, яке трагічно обірвалося 15 грудня 1918 року (за старим стилем), 28 грудня (за новим). Він був убитий руками бандитів у віці 67 років під час наступу більшовиків проти німців у листопаді 1918 року. Філарет Давидович мужньо переніс усі тортури і був розстріляний біля свого будинку.

Отже, все життя Філарета Давидовича Антонова було присвячене великій духовній справі, якій була віддана його душа. На жаль, через високі моральні цінності, по-справжньому величну мужність та силу духу, Людина з великої літери, посланник Господа, трагічно загинув, зробивши великий внесок у розвиток та духовне збагачення селища Козача Лопань.

ВІЙНА І СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ

Сахно Максим, вихованець історико-краєзнавчого гуртка КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Керівник: Кривоустова Алла Борисівна, керівник гуртка

Війна в Україні — це смерті цивільних та військових, руйнування інфраструктури та цілих міст. А ще — знищення екосистеми: лісів і річок. Можливо, на тлі людських жертв питання екології можуть здатися не такими значними на цю мить. Але в довгостроковій перспективі порушення екосистеми в результаті бойових дій можуть позначитися не менш згубно, ніж артилерійські обстріли та авіанальоти.

Внаслідок російської військової агресії на сході України просто зараз знищуються гектари лісів та забруднюються водні ресурси.

Найбільша водна артерія регіону — **Сіверський Донець**. Річка проходить через три області: Харківську, Донецьку та Луганську. За місяці бойових дій на всій її протяжності велися і ведуться бої. І це позначається на стані річки.

Через бойові дії в регіоні проблема якісного стану річок стала ще більш актуальною, адже російські війська завдають цілеспрямованих ударів по інфраструктурі для забору, очищення та постачання води, а також по каналізаційних очисних спорудах, зазнали пошкоджень об'єкти водопостачання та водовідведення у містах Харківської, Донецької і Луганської областей.

Значно впливає на якість поверхневих вод пошкодження в результаті воєнних дій електропостачання об'єктів критичної інфраструктури, вимкнення струму призводить до припинення роботи очисних споруд у населених пунктах.

Аеротенк — основна споруда очисних комплексів для штучного біологічного очищення стічних вод за допомогою активного мулу та аерації (за рахунок життєдіяльності мікроорганізмів, що споживають кисень). У разі вимкнення електропостачання припиняється подача повітря, що призводить до загибелі цих мікроорганізмів, і процес очищення стічних вод не відбувається, внаслідок чого забруднені стоки з цих очисних споруд потрапляють безпосередньо у річки.

Ознаки неефективної роботи очисних споруд фіксують фахівці після відновлення моніторингу в регіоні: це підвищені концентрації в р. Сіверський Донець по азоту амонійному (відносно багаторічних значень, але без перевищень нормативних значень).

Також негативні прояви військових дій відзначаються за результатами попередніх досліджень (червень-липень). Так, у суббасейні річки Сіверський Донець було зафіксоване перевищення екологічних нормативів якості по таких небезпечних речовинах, як пестициди, поліароматичні вуглеводні, леткі органічні сполуки та важкі метали. Також було виявлено наявність у воді нафтопродуктів (в межах нормативних значень), що раніше не фіксувалось.

Через військові дії існує проблема засмічення річок рештками військової техніки, забруднення від пального, вибухівки, тощо. Зараз можна стверджувати, що на поверхні Дінця є нафтові плями. І це біда для всіх водойм України, які опинилися на території бойових дій. Тому що військова техніка знищується, залишається у воді, після чого паливно-мастильні матеріали потрапляють у воду.

Але оцінити ці наслідки стане можливим вже після закінчення війни і нашої перемоги.

Посилює проблему забруднення річок низька водність, яка спостерігається в басейні Сіверського Дінця понад 10 років, і цей рік не є виключенням. Маловоддя на даний час спостерігається не тільки в басейні Дінця, але і на річках по всій Європі.

Одна з найбільших змін у навколишньому середовищі, що сталася через російсько-українську війну, — це руйнування одного із затворів греблі Оскільського водосховища на кордоні Харківської та Донецької областей, яке сталося 2 квітня. Близько 355,5 млн кубічних метрів води вивільнилися з водоймища, що призвело до підняття рівня Сіверського Дінця й оголило близько 9000 гектарів замуленого дна водосховища. Українські екологи охрестили це однією з найбільших змін у довкіллі, що сталася через російсько-українську війну. Фактично ми стали свідками унікального експерименту. У світі дедалі більшої популярності набуває рух з повернення річок у їхні природні русла. Треба також пам'ятати, що Оскільське водосховище з часом тільки міліло й деградувало. Можливо, настав час залишити річку в її природному руслі, особливо зважаючи на заслуги водойми перед країною. Це значно краще і для неї самої, й для людей, які живуть біля річки.

Яка доля чекає на стан Сіверського Дінця покаже час. А поки віримо в перемогу і ЗСУ!

ЗІНЬКІВЩИНСЬКІ ДУБИ-ВЕЛЕТНІ

Сербін Юлія, учениця 6 класу КЗ «Зіньківщинський ліцей»
 Зачепилівської селищної ради Красноградського району
 Харківської області. Керівник: Кокарева Лідія Григорівна, вчитель географії
 КЗ «Зіньківщинський ліцей» Зачепилівської селищної ради
 Красноградського району Харківської області

Спостереження за місцями зростання дубів в показали, що їх в довкіллі стає все менше і менше. Але для відновлення дуба потрібно багато часу, і не кожне зрубане дерево відновиться. На жаль, сьогодні обсяг вирубки дерев не рідко в кілька разів перевищує обсяг його природного відновлення.

Отже, я вирішила визначити місця зростання дуба, визначити вік дерев, посадити дерево та привернути увагу громадськості до проблеми зменшення дубів в довкіллі.

Мета проєкту:

1. Розширити свої знання про діброви України та рідного краю, з'ясувати причину зменшення дубів природному середовищі.

2. Розвивати власну ініціативність, відповідальність, наполегливість, вміння працювати з різними джерелами.

3. Привернути увагу громадськості до проблеми зменшення у природному середовищі дубів.

Завдання:

1. Дізнатися, де в природному середовищі та на подвір'ях мого маленького села ростуть дуби-велетні.

2. Скласти опис зростання дубів, дослідити його параметри та посадити плоди дуба.

3. Скласти пам'ятку для населення про необхідність збереження дубів.

Об'єкт дослідження: дуби-велетні.

Предмет дослідження: дуби, які ростуть в нашій місцевості.

Методи дослідження:

1. Теоретичні: пошук, аналіз та узагальнення інформації про дуби.

2. Практичні: виявлення місця зростання дубів, посадка плодів дуба, просвітницька робота.

Актуальність обраної теми: Дуб - втілення мужності, сили, незламності. Ніякі буревії, зливи, завірюхи не зламають, не зігнуть до землі величного дуба, адже дуб - відомий довгожитель. І не дивно, адже тривалість життя дерева до 5 століть, хоча в історії зустрічаються екземпляри, які ростуть більше 1000 років. Дуб дуже невибагливий і росте як в лісовій, лісостеповій зонах України, так і в заплавах та байрачних лісах степової зони. Дубовими лісами вкриті схили Карпатських гір. Ще в Святому Письмі згадувалося це дерево, як символ Божої справедливості. В Україні дуб часто пов'язували з долею людей. При народженні сина господар висаджував біля свого двору дуб, вірячи в те, що дитина виросте міцною як те дерево. Часто господарі огороджують дуб, що є символом єднання природи з людиною. Люди вважали, що цей дуб прожив кілька століть — хай живе й далі і дарує їм радість. Дуб має цінну деревину, яка використовується в господарстві при виробництві меблів, будівництві будинків. Через високий вміст в деревині дубильних речовин дуб вважають найбільш стійкою до гниття серед усіх листяних дерев. В нашій місцевості дуби, які ростуть в заплаві Орелі, нещадно випилюють для заготівлі дров. З кожним роком дубів в околицях села Зіньківщина стає все менше.

Це визначає унікальність природного об'єкту, який я досліджувала та необхідність його збереження.

Основні результати дослідження:

1. Я фотографувала дерева, які збереглися на території мого села та в заплаві річки.

2. Визначила вік зрубаного дуба, виміряла обхват стовбура.

3. Я дізналася, що дуб росте дуже повільно, і на те, щоб із жолудя виросло високе дерево, підуть десятиліття. Навесні я посадила декілька жолудів. З них виросло два маленьких деревця. Восени я також посадила жолуді.

За результатами проведеної роботи, я виготовила пам'ятку та поширила її серед місцевих жителів щодо збереження вікових дубів рідного краю.

Отже, дуби - це наше українське багатство, яке потребує охорони. Дереву необхідно зберегти у природному середовищі згідно вимог ст.28 закону України «Про природно-заповідний фонд України». Я вважаю, що всі мешканці не тільки мого маленького села, а й України, берегли ці мужні дерева, не зрубували для задоволення власних потреб, а насаджували молоді дерева щороку, доглядали за ними. Саме на це і був спрямований мій проєкт, роботу над яким я планую продовжити і в подальшому.

ХАРКІВ У ТВОРЧОСТІ БУДЯНСЬКОГО КЕРАМІСТА ГАДИНИ ЧЕРНОВОЇ. ДО 30-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ БУДЯНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ШКОЛИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Сідак Марина, вихованка гуртка історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району Харківської області, учениця 8 класу Будянського ліцею Південної міської ради Харківського району Харківської області.

Керівник : Безрукова Т.М., керівник гуртка історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району Харківської області., Почесний краєзнавець України

Чернова (Поліщук) Галина Денисівна (1931 – 2016) . Народилася у м. Умань Черкаської області у родині агрономів. Художник декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка) и монументально-декоративного мистецтва. Закінчила Одеське художнє училище (1955). Закінчила Ленінградські курси підвищення кваліфікації (група художників-живописців) (1976). Разом з відомими харківськими художниками Б. Косаревим, М. Фрадкіним, В. Жежемським стояла у витоках створення секції декоративно-ужиткового мистецтва. Член Харківського відділення НСХУ (1960). Заступник голови (1964-1980), голова секції декоративно-ужиткового мистецтва (1980 – 1984) Харківського відділення НСХУ. Лауреат Муніципальної творчої премії (Харків, 1998). Почесний громадянин Будянської селищної ради (2008). Працювала на Будянському фаянсовому заводі (далі БФЗ) «Серп і Молот» (1955-1988), з 1968 р. – старший художник.

У 1974 р. архітектор Г. Кеслер запропонувала Галині Денисівні взяти участь у реконструкції колишні торговельно-складських приміщень середини ХІХ ст. у провулку Горянїнському (нині вул. Г. Квітки-Основ'яненка). Планувалося тут розмістити ресторан «Старе місто», інтер'єр якого мали прикрашати вітражі, гобелени, меблі і посуд, які б передавали настрій, традиції старого Харкова. Але посуд у ресторані був не зовсім таким, яким його мріяла зробити Г. Чернова. Директор БФЗ відмовився виконати творчу роботу майстрині. Він запропонував Г. Кеслер асортимент посуду, який йшов у виробництві, і на якому зробили малюнки на тему «Старе місто», але і те, що було зроблено, викликало захоплення. Деколько зробили на Баранівському порцеляновому заводі.

Г. Чернова є автором (у співавторстві з В. Гутником) монументального оформлення виходу станції Харківського метрополітену «Історичний музей» (1984). Центральне панно «Геральдичне», на якому символічно зображена зірка будянського фаянсу, на фоні цехових знамен ремісників під охороною старого та сучасного гербів міста Харкова, з яких починалося і завершувалося панно в якому символічно сконцентрована тема ремесла, торгівлі та науки м. Харкова. На виході до Благовіщенського собору та Благовіщенського базару були розташовані панно. Перше з них – «Ярмарок» – розміром 1х1 м, на якому зображена постать жінки, Берегині добробуту сім'ї, що несе в кошику півня та калачі, а на другому плані відтворено торговельні споруди, гончарі з глечиками, козака з конем, що було першою потребою життя того часу. Друге панно – «Харківська фортеця» – подає сторожові башти козаків, обвиті стрічкою часу в орнаментальний вінок. Третє панно – «Стріла» – це старий герб міста Харкова, що символічно нагадує про Дике поле, засіяне стрілами чужинців, від яких слобожанці боронили свої рубежі.

З другого боку центральне панно «Геральдичне» (вихід на площу до Театру ляльок) продовжується панно «Герб торговельного Харкова» на якому зображено голову коня та символ фінансового розквіту міста у вигляді срібних монет, що розкривають суть великих харківських ярмарок, далі фаянсовий літопис харківських ремесел зображає герб цеху ковалів: на наковальні, під ударом молота, майстерно вигнута дугою металева стрічка, загартована у вогні. Шосте панно – композиція із заводських корпусів, об'єднаних орнаментальною стрічкою в єдине товариство фаянсового промислу, що символізує український фаянс. Сьоме панно присвячене гончарству. У фаянсовому птахові на гончарному крузі втілений нетлінний символ творчого життя народу. Далі розташоване восьме панно – «Харків театральний», на якому жартівливо виграє юнак-козак на музичній козі. І завершує парад фаянсових панно герб харківських чоботарів, які срібними підківками віддзвонювали гопака, а чумаки на чумацьких шляхах залишали в далеких дорогах свої автографи. Центральне панно «Геральдичне» та вісім бокових панно були заставлені ятками на початку 1990-х рр. Автор панно «Мир» та «Будівельник» на переходах станції метро «Університет» (1984). Оформлювала готель «Інтурист» на проспекті Науки. Персональні виставки: Харків – 1960, Буди – серпень 2001, Харків – червень 2015 . Остання виставка, яка проходила у важкий час історії держави в Харківському художньому музеї, мала символічну назву «Я бажаю Україні щастя, миру і добра». Учасниця численних художніх і промислових виставок і ярмарок з 1959 р. в т ч. у Загребі (Югославія), Токіо (Японія), Лейпцигу (Німеччина), Дамаску (Сирія), Марселі (Франція), Чикаго (США) та ін. Твори Г. Чернової знаходяться у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ), літературно-меморіальному музеї О. Пушкіна (Одеса), Львівському музеї етнографії та художніх промислів, Харківському історичному музеї, Національному музеї-заповіднику українського гончарства (Опішне Полтавщина), музеї Миргородського державного керамічного технікуму імені М. Гоголя (Полтавщина), Диканському історико-краєзнавчому музеї (Полтавщина) область), Лозівському краєзнавчому музеї (Харківщина), Харківському та Сумському художніх музеях та ін. Роботи Галини Денисівни прикрашають приватні колекції Німеччини, США, Ізраїлю, Грузії, Литви.

Будянська дитяча школа народного мистецтва була створена у 1992 р. на базі «Будянського орендно фаянсового промислово-торговельного підприємства «Серп і Молот» у селищі Буди Харківського району. Директорами школи були С. Тітовська, Г. Чернова, зараз – Л. Пянида. Галина Денисівна працювала у БДШНМ викладачем (1992 – 2012), директором (1998 – 2010).

НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ – ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОБУТНОСТІ

Соболь Анастасія, учениця 10 класу Харківська спеціалізована школа 108 Харківської міської ради Харківської області

Керівник: Іванов Владислав Леонідович, заступник директора

Відомості про автора

Національна самобутність є складним поняттям. Воно об'єднує у собі ряд елементів, серед яких, зокрема, народні традиції та звичаї. Виховання молоді з використанням народних традицій і звичаїв є необхідним компонентом виховного процесу у сучасних закладах освіти, оскільки саме застосування традицій та звичаїв у виховному процесі сприяє збереженню національної культури і дозволяє передати наступним поколінням ті надбання народу, які його характеризують, роблять унікальним і неповторним, а отже – самобутнім.

Народні традиції та звичаї розглядались відомими українськими ученими у різних галузях науки, в тому числі в етнографії, історії, філософії, педагогіці. Народні традиції розглядаються як важливий компонент виховання в школі і родині. Значення народних традицій для усвідомлення особливостей народу складно переоцінити. Цілком можливо, що саме через це проблеми збереження національної самобутності, в тому числі традицій, мови, культури, також досліджуються українськими науковцями за кордоном у контексті вивчення збереження національної самобутності в українській діаспорі в Канаді, Австралії, Сполучених штатах Америки, Латинській Америці.

Досліджуючи народні традиції та звичаї в якості складових національної самобутності народів, слід звернутися до їх змісту та спрямованості. Народні звичаї є невід'ємною частиною будь-якого народу, його повсякденного життя, в тому числі громадського, родинного і суспільного. Роль звичаю полягає в тому, що через загальноприйняті правила, що існують в побуті певного народу, відбувається збереження і передача досвіду, а також зміцнюються зв'язки з рідним народом.

Народні традиції, на кшталт шанування звичних культурних подій чи плекання рідної мови мають великий вплив на виховання. Виховання особистості, що засноване на національних традиціях і звичаях, повазі до культури і мови, відбувається в родині, в громаді, а також у закладах освіти. Знання, що отримані на заняттях з народознавства, історії, літератури, декоративно-прикладного мистецтва складають основу моральних цінностей, які згодом можуть бути переоцінені, переосмислені та розвинуті.

Традиції мають важливе соціальне значення, вони акумулюють життєвий досвід людей, сприяють розвитку ціннісних орієнтацій молоді, регулюють життєдіяльність людей. Педагогічна сутність використання у виховному процесі національних традицій полягає у залученні наступних поколінь до високих моральних та духовних цінностей і надбань рідного народу, засвоєнні звичаїв, моральних норм, відтворенні всього найкращого, що було створено народом протягом віків. Поєднання у виховному процесі народних традицій і знань сучасної педагогіки сприяє вихованню важливих особистих рис характеру і моральних якостей.

У ході історії традиції і звичаї постійно піддаються впливу історичних, політичних, соціальних факторів. В епоху глобалізації постає проблема збереження національних традицій як складової національної самобутності народу. З одного боку, глобалізація позитивно впливає на національну культуру, дозволяє отримати знання про традиції інших народів. Виховний процес у полікультурному середовищі розширює світогляд, розвиває навички спілкування, дозволяє отримувати нові знання. З іншого боку, постає проблема, як зберегти національну культуру, мову, традиції, що піддаються значному впливу інших культур.

Прикладом може слугувати така традиція, як виконання календарно-обрядових пісень різдвяно-новорічного циклу. Різдвяно-новорічний комплекс обрядовій тісно переплітається з пісенним різноманіттям, а саме-колядками, щедрівками та віншівками. Упродовж тисячоліть ці фольклорні тексти були чи не єдиним засобом узагальнення життєвого досвіду, буття наших пращурів, їхнього світосприйняття та втіленням народної мудрості. З цього приводу С. Килимник говорив: «Ці давні пісні-містерії, ігри та звичаї збереглися в душі кожного українця; не затратились вони на тому довгому, безконечному тернистому шляху нашої нації, бо вони інтуїтивно, несвідомо, нам незрозуміло є тією святою і безконечною ниткою вічності, що пов'язує душі наші сьогодні з душами наших далеких пращурів, які створили цю культуру. Ось чому не затратилось усе це».

Отже, народні традиції та звичаї є частиною національної самобутності. Їхнє значення полягає в тому, що вони допомагають передавати цінний досвід попередніх поколінь і залучати нинішні покоління до культурних надбань рідного народу, сприяють вихованню відповідальності, поваги до старших, любові до рідної країни, доброти, любові до праці, збагачують і розширюють світогляд, а також є основою для розвитку гармонійної особистості.

ВПЛИВ КУБИНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ 1959-1963 РОКІВ (НА ОСНОВІ ДЖЕРЕЛ УСНОЇ ІСТОРІЇ)

Сухоставець Леонтій, учень 11-А класу Харківської гімназії №86 Харківської міської ради Харківської області. Керівник: Корнієнко О. О. вчитель історії I кваліфікаційної категорії, старший вчитель, керівник музею Харківської гімназії №86 Харківської міської ради Харківської області.

Кубинська революція, народна, антиімперіалістична, аграрна революція, яка перемогла 1 січня 1959 року і переросла згодом у революцію соціалістично-комуністичну. Самий же факт здійснення соціалістичної революції у зоні впливу США потягнув за собою широкомасштабні зміни, які у рамках «холодної війни» вилилися у ядерне протистояння двох наддержав та призвели до Карибської кризи. Остання у свою чергу визнається найбільш гострою конфронтацією між СРСР і США за всю історію їх взаємо відносин.

Багато років обставини виникнення Карибської кризи одержували однобічне висвітлення у радянській літературі, тому що замовчувалося питання про те, яким чином було прийняте рішення про розміщення радянських ракет на Кубі. Не

було ясності й у тім, як відбулося врегулювання кризи. Цілі ланки переговорів і імена людей, що брали у них участь, трималися у таємниці.

Кубинські революційні події 1952 – 1959 років виникли, як реакція протидії до жорстокого режиму військової тиранії Фульхесіо Батісти, але найголовніше те, що вони були спровокована засиллям політичного, економічного та ідеологічного впливу США.

У умовах тодішньої геополітичної ситуації (існування біполярної системи) все вище викладене обумовило орієнтацію післяреволюційної Куби на соціалістичний табір. Вона потягнула за собою події жовтневих днів 1962 року, які стали першою і, на щастя, єдиною у історії ХХ століття термоядерною кризою.

Можна без перебільшення називати Карибську кризу, яка виникла після революційних перетворень на Кубі подією світового значення. У 1962 році впритул зіткнулися інтереси двох наддержав – представників різних частин світу, і ніхто не міг напевно знати, чим могло закінчитися дане протистояння. Адже у разі відмови обох сторін від розв'язання конфлікту мирним шляхом, мала б місце ядерна війна, наслідки якої були б жахливі.

Можна відмітити, що різниця у кількості стратегічної наступальної зброї була величезна (один до сімнадцяти на користь США). Але, очевидно, ядерний паритет був вже тоді, так як він існує тоді, коли кожную сторону стримує від нанесення першого стратегічного удару усвідомлення того, що за подібним нападом піде удар відплати.

Отже, війна у плани сторін не входила, але можливість атаки, як останнього аргументу, не можна було відкидати. Очевидним залишається той факт, що у разі ескалації подій на Кубі і подальшого обміну ядерними ударами переможців і переможених просто б не залишилося.

При уважному погляді з висоти минулих літ історична правда часто навмисно перекручується, а багато чого просто губиться. Найперше, що губиться – це відчуття того страшного часу, що передував мирному врегулюванню кризи. Все це стирається у пам'яті навіть тих, хто пережив труднощі того страшного часу. Все менше і менше залишається учасників тих буремних подій.

Не можна викреслити із історії великі випробування, що випали на долю простих солдат. І яка б оцінка не давалася тим подіям з позицій сьогодення, воїни з честю виконали поставлені перед ними завдання, а проведена вперше в історії СРСР унікальна операція «Анадир» з передислокації через океан за 10.000 кілометрів величезної групи військ (більше 40000 осіб) разом з бойовою технікою, продемонструвала всьому світові високий професіоналізм військових. Нині прикро за те, що ні колишнє керівництво СРСР, ні нинішнє на пострадянському просторі, до цих пір не оцінили справедливо їх ратну працю, до наших днів по відношенню до воїнів – інтернаціоналістів-«кубинців» продовжується певна дискримінація: не всі мають статус учасника бойових дій, чи воїна інтернаціоналіста, не всі користуються пільгами.

У ході збору матеріалу для написання роботи був встановлений зв'язок із спілкою воїнів інтернаціоналістів-«кубинців» м. Карлівки Полтавської області. Їх

спогади та світлини (отримані через систему меседжера Viber) про ті далекі події (опрацьовані у вигляді анкет) лягли в основу третього розділу роботи.

Зібраний і узагальнений у роботі матеріал може бути використаний для поповнення експозиції шкільного музею, а також для написання ґрунтовної роботи про Карибську кризу.

Автор має намір вести і в подальшому пошуково – дослідницьку роботу, продовжуючи вивчати долі співвітчизників – воїнів інтернаціоналістів, що захищали Кубу.

ЗМІНИ МІКРОКЛІМАТУ МІСТА ХАРКОВА ПІД ВПЛИВОМ ПІДПРИЄМСТВ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ НА ПРИКЛАДІ ТЕЦ-5 ТА ТЕЦ-3

Тимошенко Євгеній, учень 11 класу Харківського приватного ліцею «Вересень»
Харківської області. Керівник: Грищенко Альона Борисівна, вчитель географії
2 категорії, Харківського приватного ліцею «Вересень»
Харківської області

Як усім відомо, проблема клімату зараз не є новою. Це питання розглядається у всіх країнах світу, бо зміна клімату є небезпекою як на локальному рівні, так і на глобальному. Кожна країна, область, місто, район чи інша якась територія має власний клімат – мікроклімат. Загалом, поняття мікроклімат – це клімат приземного шару повітря, обумовлений мікромасштабними відмінностями земної поверхні усередині місцевого клімату.

Проблема так званого мікроклімату не обійшла й місто – Харків. За останні десятиріччя мікроклімат міста Харкова має не стабільні показники та показує високу мінливість.

Саме ця мінливість полягає в актуальності та необхідності ведення моніторингу змін клімату міста Харкова, що ведуть до погіршення або поліпшення екологічної ситуації.

Вплив на мікроклімат може мати безліч факторів, до найголовніших з них відносять: сонячна радіацію; рух повітряних мас; циркуляцію атмосфери; рельєф поверхні; промислові підприємства; та інші.

Так, наприклад, теплоенергоцентралі для перетворення тепла на механічну енергію застосовують теплосилові установки, до основної частин яких належать теплові двигуни. Одержана в них механічна енергія може приводити в дію робочі машини різних видів або електромеханічні генератори, які виробляють електричну енергію.

Проаналізувавши кліматичні показники біля теплоелектроцентралей (далі ТЕЦ) номер 5 та 3, що розташовані у місті Харкові та безпосередньо своєю роботою впливають на мікроклімат та ведуть до його змін, можна вказати на результат проведеної роботи.

Протягом перного проміжку часу 2020 та 2021 років, були проведені заміри показників температури та кількості опадів щомісячно. Заміри робилися за допомогою мобільної метеостанції OREGON. Таким чином була виявлена різниця температури, а саме від 1 °С до 4 °С, та різниця опадів від від 6 до 15 мм щомісячно.

Також помітно тенденцію у погіршенні та відступу від норм погодних умов у порівнянні показників 2020 та 2021 років, що в свою чергу свідчить про негативний вплив ТЕЦ на мікроклімат міста Харків.

Отже можна зробити висновок, що ТЕЦ-5 і ТЕЦ-3 мають великий вплив на формування мікроклімату, адже біля цих станцій на кілька градусів тепліше та випадає більше опадів, вплив ТЕЦ-3 та ТЕЦ-5 на мікроклімат міста підвищується з кожним наступним роком, оскільки температура та кількість опадів змінюється. Таким чином завдяки дослідженню, є можливість прогнозування певних розвитків та заходів, щодо збереження мікроклімату в сталому стані.

«ОСОБЛИВОСТІ ПОХОВАЛЬНОГО ОБРЯДУ ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДНІПРО-ДОНЕЦЬКОГО ЛІСОСТЕПУ НА ПРИКЛАДІ МОГИЛЬНИКА ЗАЧЕПИЛІВКА»

Толста Карина, учениця 10 - Б класу КЗ Зачепилівський ліцей Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області;

Керівник: Крупіна Ольга Василівна, вчитель історії КЗ Зачепилівський ліцей Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області.

Актуальність дослідницької роботи полягає у вивченні та дослідженні історичних джерел черняхівської культури, висвітленні особливостей поховального обряду, характерного для Дніпро-Донецького лісостепу, шляхом розкопок могильника Зачепилівка, які проводяться Германо-Словянською експедицією, котру очолює Михайло Васильович Любичев.

Могильник черняхівської культури Зачепилівка знаходиться на піщаній дюні у заплаві річки Берестова. Його відкриття пов'язане з піщаним кар'єром. Ця випадковість змінила історію, вчасності історію мого рідного краю та ареал черняхівської культури, зовсім далеко на південь.

З одного боку частина могильника була зруйнована завдяки видобутку піску і це не може не засмучувати, але з іншого боку, без видобутку піску могильник взагалі не був би виявлений.

Об'єктом дослідження виступає могильник Зачепилівка черняхівської культури.

Предметом є дослідження поховань могильника та визначення особливостей поховального обряду черняхівської культури.

Географічні межі дослідження визначаються територією Дніпро- Донецького лісостепу, які фактично охоплюють межі Східної України.

Завданнями роботи є:

- Визначити стан вивченості теми;

Аналіз історичних джерел, виділення ознак Дніпро-Донецького компоненту черняхівської культури;

- Окреслення меж ареалу черняхівської культури;

- Визначення характеру поховальної обрядовості та особливостей поховального інвентарю на прикладі поховань з могильника Зачепилівка;

- Продовження рятувальних розкопок могильника;

- Археологічні розвідки мікрорегіону;

- Визначити особливості й характер цих артефактів у контексті культурних процесів Дніпро-Донецького лісостепу.

Перспективи дослідження:

- Продовження рятувальних розкопок могильника;
- Археологічні розвідки мікро-регіону;
- Пошук поселення;
- Створення експозиції у місцевому краєзнавчому музеї.

Практичне значення отриманих результатів ґрунтується на основі систематизованого матеріалу та може використовуватися у подальшому вивченні історії рідного краю й особливостей черняхівської культури на уроках історії чи курсів археології, історичного краєзнавства, давньої історії, особливо при створенні музейних експозицій.

Обсяг і структура даної роботи обумовлені змістом досліджуваної проблеми і базуються на проблемному принципі.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Для могильника Зачепилівка характерний біритуалізм, тобто наявність кремації та інгумації. Кожне поховання особливе по-своєму, наприклад там трупопокладення знаходились ліпний посуд, бусини, пряжки, різні горщики, келих, фібули. Зазвичай в піску кісти дуже погано зберігаються, але були такі, що стан кістяка був просто чудовий, це в похованні 33 та 34.

Що стосується кремацій, то вони бувають урнові та безурнові. Кальциновані кістки розташовувалися в ліпному горщику-урні, а сама урна могла стояти на фрагментах гончарного горщика. У 36 похованні була кремація з чотирма сосудами, серед яких ліпний горщик був чомусь перевернутий догори дном.

Досить характерною особливістю могильника є велика кількість ліпного посуду в складі інвентарю поховань, що вирізняє його серед подібних досліджених пам'яток на території Харківської області.

Слід зазначити, що внаслідок несанкційованої розробки кар'єра існує загроза знищення пам'ятка. Тому максимальне прискорення подальших охоронних досліджень на ній є важливим пріоритетним завданням експедиції.

В результаті проведених досліджень можна зробити висновки, що більшість поховань біритуальні, спалення відбувалося переважно за межами могильника. Рештки трупопокладення здебільшого вміщували в урни, рідше — просто в невеликі ями. У тіло-покладеннях виявлено залишки одягу, прикраси (бронзові та срібні пряжки, фібули, намисто, підвіски), предмети побуту (кістяні гребені, глиняні пряслиця, посуд, залізні ножі, шила, скляні келихи).

Що стосується роботи, то для остаточних висновків особливостей черняхівської культури на теренах Зачепилівки на даний момент звісно рано, бо не вистачає «поселення». Сподіваємось, що Германно-Слов'янській експедиції все ж таки вдасться знайти місце поселень, цікаво було б прослідкувати ці особливості.

На сьогодні зрозуміло, що дослідження цього мікрорегіону є дуже важливим для з'ясування процесів формування черняхівської культури, що відбувались на

Дніпро-Донецькому вододілі. Тому, я вважаю, що дана робота є актуальною та заслуговує на увагу.

«ЯК НІБИ ВЧОРА ЦЕ БУЛО»

Трунова Катерина, учениця 10 класу

КЗ «Новомажарівський ліцей» Зачепилівської селищної ради.

Керівник: Дяченко Наталія Яківна, заступник директора з виховної роботи, учитель української мови та літератури.

Друга світова війна стала страшним випробуванням для українського народу. Не дивлячись на те, що з дня її закінчення пройшло не одне десятиліття, вона продовжує відгукуватися спогадами у наших думках. Відгомонами навіть в серцях тих, хто не застав її. Діди й прадіди віддавали свої життя, проливали кров заради порятунку своїх онуків і правнуків. Щоб ми жили під мирним небом. На згадку про них щорічно проводяться мітинги та інші заходи, присвячені їхній перемозі над сильним, небезпечним і підступним ворогом. Ми зустрічаємося з людьми, які можуть розповісти про ті дні.

Одним із очевидців тих подій є Тогобицький Василь Данилович, мій односелець, живемо поряд на одній вулиці. Людина, яка тримає в пам'яті події тих років, розповідає як ніби вчора це було. Почуття гордості за свою сім'ю присутнє в кожному слові. Дід Бурмака Антон Маркович, батько Тогобицький Данило Васильович, дядьки Федір Антонович та Василь Антонович - всі пішли на фронт. Вдома залишилися мама, рідна тітка Ольга, тяжко хвора бабуся та ще малі діти. Нацистська навала захоплювала наші міста і села. Коли німці були вже в Новомосковську, то тітка залишила родині Василя Даниловича свою доньку Ріму, а сама поїхала шукати авіапункт чоловіка Федора. На початку жовтня був захоплений і наш район. Василь Данилович впевнено називає число – 10 жовтня. Колгосп залишили як вигідну форму експлуатації населення. Людей обкладали податками, працювали під наглядом поліцаїв. У травні 1942 року, після провалу добровільного вербування робочої сили, нацисти почали примусове вивезення молоді до Німеччини. Влаштовували облави. Населення, яке підлягало вивезенню, переховувалося. Не ночували вдома, різними способами старалися не попадатися наглядчачам. З наших ближніх сіл вивезено п'ятдесят одну людину, тітка Оля також була забрана. Їхали вісім діб без їжі та води. Місто Шверте, завод «Нікель Верн», виготовлення патронів і снарядів для німецької армії. Наші люди не хотіли працювати на гітлерівців. Вони усвідомлювали, що працюють проти батька, сина, брата. Тьотя Оля свідомо опекла руку кислотою. За саботаж її повинні розстріляти, але її врятувала жінка-перекладач із Києва. Заступилася за неї. Сказала, що це випадково, через виснаженість організму. Розстріл було змінено на концтабір, де і перебувала аж до визволення в'язнів Радянською армією в травні 1945 року. Додому повернулася в червні 1945. «Щаслива, - говорить Василь Данилович. - Скільки знущань і катувань довелося пережити і дивом залишитися живою». Пройде багато років, а пережите в тітки не забувалося. Розповідала і плакала. Боліло.

У вересні 1943 року звільнено Зачепилівський район. Василь Данилович говорить, що він пам'ятає дуже добре цей день - 19 вересня. Все ближче і ближче

наближався фронт, почався обстріл, попали в деякі будинки. Сім'я Тогобицьких з сусідами заховалися у погребі. Сиділи і боялися, щоб снаряд не влучив у їхню схованку. Несподівано хтось відчинив двері та гукнув, чи немає кого там. Полякалися. На радість то були свої. Солдати, які звільнили село. Вони були зморені, запылені, але радісні за кожен визволений клаптик рідної землі. На подвір'ї у сусідів була піч, на якій стояв ще гарячий борщ, солдат звичайно нагодували, дали із собою харчів. Вони не затрималися: пішли визволяти інші села.

Почалося у селі мирне життя і велика робота по відбудові колгоспу. Жителі важко працювали на конях, коровах, волах. З рання і до пізнього вечора у важких умовах вирощували хліб для себе і фронту. І от настав той щасливий день – 9 травня 1945 року, день Перемоги. Почали повертатися додому солдати. Всі рідні Василя Даниловича повернулися живими. Батько пішов відразу працювати в Бердянську МТС. Дядьки все своє життя присвятили авіації. Мають безліч орденів і медалей. Василь Антонович має звання Героя Радянського Союзу.

Василь Данилович людина, яка присвятила себе роботі, працював на благо Батьківщини і звичайно безмежно любить свою родину. Свою розповідь він продовжив, вона про його життя: з дитинства і до сьогодні.

Друга світова війна — величезна трагедія в історії людства. У ті часи Україна входила до складу Радянського Союзу, тому приймала в ній безпосередню участь. Пам'ять — це все, що залишилося від тих сміливих бійців, звичайно, крім обелісків і могильних плит. Тільки ми, живі й молоді, можемо зберегти цю пам'ять і пронести крізь століття. Наш обов'язок передати її нашим нащадкам, щоб ті, у свою чергу, передали своїм. Це буде правильно, це буде справедливо щодо тих, хто одного разу залишив свою сім'ю, своє звичайне життя та відправився на фронт, щоб втратити все, але ПЕРЕМОГТИ.

ОХОРОНЕЦЬ РІДНОЇ СТАРОВИНИ

Учасники пошукової групи гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ “Харківська обласна станція юних туристів”, учні 10 — 11 класів Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівник роботи — Сушко Валентина Анатоліївна, керівник гуртків «Історичне краєзнавство» КЗ “Харківська обласна станція юних туристів” Харківської обласної ради

В історії української етнографії кінця XIX – початку XX ст. однією з найяскравіших особистостей є академік Всеукраїнської Академії Наук Микола Федорович Сумцов (18/IV 1854 – 12/IX 1922), чий доробок музейника оцінений недостатньо. Проте він був керівником Етнографічного музею Харківського історико-філологічного товариства Харківського університету (1904 – 1918), де вперше у світовій практиці були зібрані колекції писанок, народної медицини, обрядового хлібного печива, колекція шахтарського вбрання та начиння, а також Музею Слобідської України ім. Г.С.Сковороди (1920 – 1922), де філософія, мистецтво, як і обряди та побут вивчалися як втілення народної самобутності та народної культури, що донині є новаторством.

За життя наукова, педагогічна та громадська діяльність Миколи Федоровича була високо поцінована сучасниками.

Велику роботу з «повернення» імені нашого земляка, вивчення та популяризації здобутків його плідної праці проводив харківський науковець Володимир Зіновійович Фрадкін, який був ініціатором перевидань робіт Миколи Федоровича.

У другій половині ХХ ст. виходили друком роботи харківських дослідників Савченко, Пивоварова, присвячені різним аспектам наукової спадщини М.Ф.Сумцова. Згадувалася діяльність М.Ф.Сумцова у фахових виданнях, дослідженнях етнографічного музейництва згаданого періоду.

Нас зацікавила саме музейницька діяльність нашого славетного земляка.

Видатний етнограф, фольклорист, літературознавець, культуролог, філолог, мистецтвознавець, педагог, музейний працівник та громадський діяч, який все життя віддав рідній Україні та Слобожанщині Микола Федорович Сумцов народився 18 квітня 1854 року в м.Санкт-Петербург, де тоді служив його батько. Походив із родини нащадків козацької старшини Охтирського полку. Все життя навідувався Микола Федорович у рідну Боромлю – колишнє полкове містечко Охтирського козацького полку (нині – селище Тростянецького району Сумської області).

Через два роки родина повернулася до Харкова, де хлопчик здобув початкову освіту, а 1871 року зі срібною медаллю закінчив другу харківську гімназію. Вищу освіту здобув у Харківському університеті (1875) та Німеччині.

З 1878 року – викладач, у 1888 – 1922 роках – професор Харківського університету. З 1899 року член-кореспондент Чеської, з 1905 – Петербурзької академії наук, з 1919 – академік Всеукраїнської академії наук. У 1880 – 1886 роках – секретар, у 1897 – 1919 – голова Харківського історико-філологічного товариства при Харківському університеті. Член низки слов'янських наукових товариств, в тому числі Наукового товариства імені Т.Г.Шевченка у Львові.

Автор близько 1000 друкованих робіт, серед яких найзначнішими є “Про весільні обряди, переважно російські” (1881), “Наукове вивчення колядок і щедрівок” (1886), “Культурні переживання” (1888–1890), “Хліб в обрядах та піснях” (1891), “Писанки” (1891), “Сучасна малоруська етнографія” (ч. I, 1893; ч. II, 1897), “Дума про Олексія Поповича” (1894), “Нариси народного побуту” (1902), “Діячі українського фольклору” (1910).

Досліджував творчість І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, Т.Шевченка, І.Манжури, О.Пушкіна, М.Гоголя, Л.Толстого, А.Чехова. Працював над створенням систематизованої історії української літератури часів Бароко, для чого ним були написані монографії про І.Галятовського (1884), І.Гізеля (1884), І.Вишенського (1885), Л.Барановича (1885).

Вивчав історію світового мистецтва: 1900 року вийшла друком монографія “Леонардо да Вінчі” (російською мовою).

“Лебединою піснею” — підсумковим твором цілого життя вченого-народознавця стала історико-етнографічна розвідка “Слобожане” (1918).

Чимало часу та енергії віддав Микола Федорович громадській діяльності. Він був членом ради попечителів Харківської навчальної округи. За його

редагуванням складений “Посібник наукових та літературних читань” (1895, 1896). Російська академія наук неодноразово доручала йому розгляд наукових робіт, висунутих на здобуття Макаріївської та Уваровської премій. М.Ф.Сумцов був головою комісії з проведення відкритих читань для жінок. 1892 року за його ініціативою був створений педагогічний відділ історико-філологічного товариства та розпочате видання праць цього відділу. Він брав участь у роботі видавничого комітету Харківського товариства письменності і склав декілька брошур для народного читання. Неодноразово обирався гласним міської думи.

З 1919 року Микола Федорович – голова етнографічної секції науково-видавничої катедри історії культури України, голова етнографічної секції Губернського комітету охорони пам'яток мистецтва та старовини (Губкопмис) та Етнографічної комісії при Музеї Слобідської України ім. Г.С.Сковороди.

Неоціненна діяльність Миколи Федоровича як музеєзнавця: з 1904 до 1920 р. акад. Сумцов був незмінним, самовідданим директором Етнографічного музею Харківського історико-філологічного товариства (ХІФТ) – унікального музейного закладу як для тогочасної, так і для нинішньої України. В Етнографічному музеї ХІФТ вперше в світі були зібрані колекції писанок, обрядового хлібного печива, народної медицини слобожан, українського та російського слобожанського костюму, матеріалів про слобожанське житло (фото- та літографії, зразки народного стінного розпису, елементи декору будівель тощо) та багато інших неповторних за науковою та естетичною цінністю матеріалів.

Після реорганізації всіх харківських музеїв 1920 року Етнографічний музей ХІФТ увійшов як відділ до Музею Слобідської України ім.Г.С.Сковороди, а Микола Федорович Сумцов став першим директором цього закладу.

Впродовж свого наукового життя М.Ф.Сумцов завжди спирався на допомогу широкого загалу, для організації збирацької роботи якого ним неодноразово готувалися Програми збору етнографічних матеріалів та відомостей. Ці програми надалі нерідко перероблялися і друкувалися знову, як приміром, програма “О собирании этнографического материала,” яка була написана 1879 р. і перероблена 1900 року. Програми були всебічні, як згадана вище програма, котра мала 27 запитань: починаючи від назви села, його географічного положення, історії і до обжинкових пісень та звичаїв при падежі худоби; або присвячені якійсь одній темі, наприклад, писанкам. Але всі вони були ґрунтовні, детальні, відзначалися прискіпливою увагою до найменших подробиць народного життя. З відповідей на них, надісланих сільськими інтелігентами – вчителями та священиками, з опитувань селян, досліджень звітів статистичних комісій та комітетів складались дослідження М.Ф.Сумцова.

Крім кабінетної роботи, М.Ф.Сумцов був і етнографом-польовиком: вів роботу в експедиціях, які організовувались для вивчення народної культури Слобожанщини. Відомості, одержані у цих експедиціях, ставали основою окремих робіт, як наприклад, “Очерки народного быта”, що є враженнями М.Ф.Сумцова від експедиції північними повітами Слобожанщини, та фактологічною базою інших робіт ширшої тематики.

Особливо хотілося би наголосити, що М.Ф.Сумцов послідовно виконував популяризаторську місію, за що деякі вчені критикували його. Але така позиція

була свідомою, і, відстоюючи її, Микола Федорович писав: «сучасна етнографія діє виключно для науки, від академіка до сільського вчителя, і мало, зовсім мало діє для народу. Записи роблять для наукових потреб, вчені їх перебирають, перетирають на решеті критики і, повертаючи західні наукові труди, створюють гіпотези одна гостріша за іншу і, на великий жаль, бездоказові». М.Ф.Сумцов вважав займатися наукою для науки недоцільним, тому він намагався, аби все, що було ним зроблене, ставало відомим широким верствам населення. Цим пояснюється те, що багато з його праць було вміщено у періодичних виданнях у популярній формі.

У «Спогадах старого вченого» М.Ф.Сумцов писав: «з 1907 року перейти цілком на українські справи». З усіх робіт, написаних М.Ф.Сумцовим у цей період, слід докладніше зупинитися на історико-етнографічній розвідці «Слобожане» (Додаток 3). Сам Микола Федорович писав про неї: ««на цю розвідку я дивлюся як на мій заповіт живим і ненародженим моїм землякам, слобожанам на Україні і не на Україні суцям...». Присвячена ця книга матері Миколи Федоровича.

В останні роки свого життя Микола Федорович з подвійною енергією працював, навіть робив екскурсії – для запису явищ переходового часу. Ці етнографічні, краєзнавчі екскурсії робилися від Музею Слобідської України та на його користь, були надзвичайно важливими з точки зору необхідності фіксації явищ народної культури.

Науковець продовжував активне спілкування з етнографами-аматорами. За свідченням проф. М. Плевака, М.Ф. Сумцов до самої смерті турбувався про виховання своєї зміни.

Таким чином, Микола Федорович Сумцов, безумовно, є прикладом відданого служителя науки та не менш відданого українського діяча, який має бути прикладом для майбутніх поколінь українців.

Музейна справа була для Миколи Федоровича засобом популяризації українства і є такою й нині. Тож, вивчення його музейницької діяльності — нагальне завдання сучасних науковців.

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА ІГРАШКА

Учні 7-х класів Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 8» Харківської обласної ради. Керівник: Єна Олена Миколаївна, заступник директора з навчально-виховної роботи

Одним із головних завдань народних традицій є виховання в нових поколіннях любові та поваги до культури своїх предків, своєї землі. Важливим засобом у досягненні цієї мети є народні іграшки, які здавна були не тільки забавками, але й виконували функції соціалізації та оберегу. Українська народна іграшка - водночас виступає об'єктом гри, виховання і розвитку дитини, засобом пізнання і реліктом культу, твором мистецтва, святковим подарунком і окрасою житла. Всі ці функціональні відміни, тісно переплітаючись, зумовили художню своєрідність та її визначну роль у процесі культурної спадкоємності поколінь.

В українській народній іграшці знайшли відображення явища історичного буття, етичні й естетичні уявлення. Вона засвідчує своєрідні мистецькі риси, виявляє художню обдарованість народу, його прагнення до краси, творчу фантазію, мудрість. У тому полягає її культурно-історична вартість. Народна іграшка є спадщиною подібно до рідної мови, казки, пісні, несе в собі художню культуру народної творчості, розвиває самобутні риси естетики свого народу.

Культура іграшки - важливий елемент загальної культури нації. Колись у колиску ліворуч для доньки клали ляльку, для хлопчика праворуч - сопілку. За старими повір'ями, то були символічні атрибути - обереги, які прийшли з часів язичництва і мали в собі магічну силу. З давніх-давен діти робили собі іграшки самі - народ виховував майбутніх майстрів. А зараз діти буквально засипані масою дорогих іграшок. Вони яскраві, ефектні, але, як ми знаємо, швидко набридають і рідко стають улюбленими - дитячій фантазії до них нема що додати.

Українська народна іграшка здавна привертає увагу дослідників чарівним світом її образів, сповнених поезії та казковості, що упродовж століть панували в уяві дітей, пробуджуючи фантазію і спонукаючи до творчості.

Українська народна іграшка містить у собі момент істини, своєю мовою виголошує правду про народ, його земну сутність та історичне призначення

РОЗВИТОК ГЕОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ХАРКІВЩИНИ

Учні 8-х класів Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 8» Харківської обласної ради
Керівник: Чиркова Тетяна Валентинівна, вихователь-методист

Для розгляду питань щодо перспектив розвитку геотуризму на Харківщині, окреслимо деякі поняття та термінологію.

Геотуризм [англ. *Geotourism*] - у первинному розумінні визначається як «геологічний туризм». Вперше термін «геотуризм» запропонував британський вчений Томас Хосе у 1995 році. В його інтерпретації геотуризм - надання таких послуг і освітнього забезпечення, щоб окрім естетичних вражень, туристи мали можливість отримати знання про особливості геологічних умов території. В сучасному розумінні геотуризм визначається як:

1. Геологічний туризм - різновид пізнавального туризму, який ґрунтується на вивченні геологічних матеріальних об'єктів і процесів з отриманням захоплюючих естетичних вражень (розповсюджене визначення у переважній більшості країн). Як зазначає В.Г. Кіш, однією з перших, хто поєднав геологію і туризм, стала Мьюрей Грей в 2004 р., яка в своїй книзі «Георізноміття: оцінка та збереження абіотичної природи» довела, що ці два поняття чітко переплітаються один з одним. Автор проводить паралель між геологією і туризмом, з точки зору того, що освоєння різних територій є важливою економічною складовою, але це може нанести шкоди біорізнманіттю та георізнманіттю місцевості

2. Географічний туризм - різновид туризму, спрямований на пізнання географічних особливостей місцезнаходження: комплексів як природної, так і культурної спадщини (визначення, сформоване під впливом Національного географічного товариства США).

Найбільший геотуристичний інтерес викликають наступні геологічні об'єкти: гірські породи і тектонічні структури; коштовне каміння, ювелірні вироби; скам'янілості та інші залишки давнього життя на Землі; вулкани і гейзери; унікальні форми поверхні (печери, водоспади, льодовики тощо); об'єкти культурної геологічної спадщини (гірничі виробки, тунелі, дамби, кам'яні архітектурні споруди); музейні експозиції (геологічні, мінералогічні, палеонтологічні музеї, опорні розрізи, геотуристичні стежки).

До найбільш унікальних, збережених, атрактивних геологічних об'єктів застосовують поняття «геосайт», «геологічна пам'ятка природи».

Геосайт (від грец. geo – Земля, англ. site – місцезнаходження) – геологічний об'єкт (геопункт), який має унікальні і цінні з наукової, пізнавальної та естетичної точки зору особливості та розглядається як геологічна спадщина. До геосайтів належать природні або штучні відслонення, унікальні геологічні структури, місця зосередження скам'янілих решток біоти. Геосайти використовуються як об'єкти геотуризму. На територіях зосередження геосайтів створюють геопарки. В Україні більш вживаним є поняття «геологічна пам'ятка».

В Харківській області існує достатня кількість цікавих об'єктів геотуризму, які можна використовувати для проведення краєзнавчих геологічних екскурсій. У четвертому томі видання «Геологічні пам'ятки України» (2011р.) наведено перелік 20 геологічних пам'яток природи Харківської області:

1. Городищенська гора.
2. Козача гора.
3. Стратотип берекської світи і сиваських верств.
4. Балаклійський типовий розріз верхньокрейдових та палеогенових відкладів.
5. Гора Кременець.
6. Греківське відслонення юрських відкладів.
7. Смирнівський опорний розріз верхньої юри.
8. Відслонення тріасу на правому схилі р. Сіверський Донець.
9. Вовчанське відслонення крейдових відкладів.
10. Протопопівське відслонення юрських порід.
11. Урочище Заводські Хутори.
12. Гаражівське місцезнаходження пізньотріасової флори.
13. Червонооскольський соляний купол.
14. Греківський карст.
15. Кам'янське відслонення юрських та тріасових порід.
16. Донецьке городище.
17. Крейдяний кар'єр біля с. Довгалівка.
18. «Біла Скеля» біля струмка Чепель.
19. Відслонення верхньоюрських вапняків біля каналу Дніпро-Донбас.
20. Балка Солонецька. Відслонення вулканічного попелу в четвертинних відкладах.

Кожен з цих об'єктів може використовуватися для проведення геологічних екскурсій. Геологічні екскурсії цінні тим, що дають конкретне уявлення про процеси і явища, вивчати які тільки теоретично неможливо. Екскурсії, як польова форма роботи, дають можливість безпосереднього спілкування людини з природою, придбання практичних умінь і навичок спостереження на місцевості природних явищ і процесів, піднімають питання проблем екології.

КОБЗАРИ - ДУША І СИЛА УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Фісіна Вероніка, 10 клас, Харківська гімназія № 43 Харківської міської ради Харківської області; Керівник: Закутня Наталія Вікторівна, учитель мистецтва Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради Харківської області, «спеціаліст», старший учитель

Сьогодні, коли у пошуках власної творчої ідентичності, відмежовуючись від українотворчих процесів в Україні, окрема частина митців зауважує, що мистецтво є поза політикою, вони викреслюють зі свого культурного дискурсу і тематику культурної ідентичності, українськості – тема мистецтва, як наслідку та причини культурного відродження України є актуальна, як ніколи.

Одним із культурних та культових віх патріотичного (у сенсі любові до своєї країни та національно-культурної ідентичності) є кобзарство. Тема вивчення кобзарського впливу на культуру України є цікавою до вивчення, адже кобзарі мають прямий (як діячі культури) та непрямий (як натхненники митців) вплив на її формування.

Як влучно зауважує Н. Левицька: «Нині кобзарство потрібно розглядати і досліджувати як соціокультурний феномен української нації, як надбання національної культури та як історико-культурний тип європейської культури».

Період кінця ХІХ – початку ХХ ст. характеризується появою цілої плеяди вчених, які досліджували історію кобзарського мистецтва серед них: Н. Левицька, К. Грушевська, В. Шевчук, О. Нечепя та інші.

Детальне вивчення та аналіз кобзарства, як культурного феномену у контексті функціонування цього явища та його впливу на, у тому числі і, сучасну культуру передбачає **актуальність** моєї роботи.

Метою дослідження є вивчення впливу українських кобзарів на мистецтво та культурні рухи та формування національної ідентичності українців.

Для досягнення поставленої мети необхідне виконання наступних **завдань**:

1. Визначити передумови та витоки кобзарства в Україні.
2. Проаналізувати діяльність яскравих представників епохи та їх ключові тематичні віхи.
3. Дослідити вплив творчості кобзарів на формування літературного, художнього та мистецтва тривимірних форм.
4. Визначити вплив творчості кобзарів на сучасний український кінематограф.
5. Окреслити аспекти відродження кобзарства в Україні та визначити його вплив на творення національної свідомості.

У ході роботи ми прийшли до висновків:

1. Кобзарство зародилось в Україні за часів Київської Русі, про це свідчать окремі згадки у літописах та фреска у Софії Київській. Однак, офіційно перші імена кобзарів, це були Чурило, Стечко і Тарашко, згадують у польських хроніках ХV-ХVІст. Особливого розквіту це мистецтво набуло за часів Січі. Кобзарі співали про військові походи, долю українців, патріотизм та любов до своєї країни.

2. На рубежі 19-20 ст. кобзарі вважались за моральних та ціннісних авторитетів, сліпих мандрівних «божих людей», які користувалися особливою

повагою. Вони були тісно пов'язані з церквою, переважно співали християнські псалми і, позбавлені радості бачити цей світ, несли до людей «Слово Боже» та музику. Серед видатних постатей: Остап Вересай, Михайло Кравченко, Степан Пасюга та інші.

3. На початку ХХ ст. в Україні відбулася справжня хвиля розквіту та романтичного тяжіння до тематики кобзарства. У історіографії до цієї теми звертався М. Грушевський; у літературі Т. Шевченко, Л. Українка. Сучасні автори теж небайдужі до цієї теми, зокрема її висвітлювали: Олександр Ільченко («Козацькому роду нема переводу»), Леонід Горлач («Міф про Мамая») та інші. У живопису та скульптурі інтерес до теми кобзарства був не меншим. Найбільше образ кобзаря фігурує у портретному живописі. Культовим персонажем у цьому мистецькому векторі був міфічний кобзар – козак Мамай. Його образ зображено у живописі, скульптурі, музиці.

4. Активно до тематики кобзарства звертаються і у кінематографі. Епізодичні ідеї кобзарства згадуються у серії документальних та художніх фільмів про Т. Г. Шевченка, екранізацій «Чорної ради», тощо. Чи не єдиним фільмом сьогодні, у часи сучасної України, де саме кобзар виступає головною сюжетною лінією є фільм «Поводир», у котрому йдеться про харківську трагедію, коли радянська влада винищила митців кобзи та ліри в Україні.

5. Друга половина ХХ ст. характеризується значним інтересом до кобзарства з наукової та культурної точок зору. Цей інтерес науковців, вчених та митців стає рушієм для відродження кобзарів, як явища. Ключовими у цих процесах стали ті митці, котрі стали у витоків реінкарнації кобзарства та лірництва. Кобзарство та гра на бандурі відродилися в Харкові в 1960-1970-х роках і нині використовують реконструйований традиційний інструмент кобзаря.

ІСТОРІЯ МОГО СЕЛА

Фурашов Артур, учень 10 класу Комунального закладу
«Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області
Керівник: Фурашова С.С.

Кожен з нас добре знає історію України, краще, ніж історію свого села. Села, в якому народилися ми та наші батьки. Тому наше завдання – дізнатися якомога більше про наше село, а також познайомити наших близьких з історичними сторінками життя села.

Село знаходиться на правому березі річки Лопань, вище за течією на відстані 3 км розташоване смт Козача Лопань, нижче за течією за 3 км — село Цупівка, на протилежному березі — села Турове (Богодухівський район) і Макарове (Богодухівський район), поруч проходить залізниця, станція Нова Козача (Платформа 744 км).

Поруч із селом у балці Глибока велике садове товариство.

На території села є наступні вулиці: Харківська, Київська, Єршова (Зелена), М'яснікова (Шляхова), Шишкіна, Петра Кривоноса, Дроздова та провулок Олега Кошового. Вулиці були названі на честь військових, які брали участь у

визвольних боях за селище Козача Лопань та село Ілліча в роки Другої світової війни.

Не минула війна і село Ілліча. Так, в період вересня – жовтня 1941 року в районі Козачої Лопані та Ілліча рили окопи. При наближенні німців у глиб країни були евакуйовані близько 30 сімей. 23 жовтня 1941 року Козача Лопань була окупована. Німецькі частини простояли тут до 12 лютого 1943 року. 17 березня 1943 німці знову пішли у наступ і заволоділи селищем.

Був жорстокий бій і 8 серпня 1943 року село було остаточно звільнене від завойовників. Почалася мирна відбудова. Відбудовано залізничну станцію, сільськогосподарські будівлі, будинки.

Післявоєнний період у селі була забудована одноповерхова Новокозачолопанська школа №1. До цього часу діти отримувати освіту ходили пішки до сусіднього села Козача Лопань. На сьогодні будівля школи збереглася – тут працює дошкільний підрозділ Комунального закладу «Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради.

Крамниця з'явилася у селі в період перебудови. До цього часу селяни ходили до сусіднього села або їздили до міста.

Починаючи з початку XXI ст. село почалося газифікуватися. Проводиться інтернет зв'язок.

Починаючи з 24 лютого 2022 року по 11 вересня 2022 року село Нова Козача перебувало під окупацією російського агресора.

У кожного з нас є найрідніший куточок землі – рідний край, той, де ти народився і живеш. І від нас, молоді XXI століття, залежить яким він буде через століття, якою мовою будуть говорити нащадки, яких звичаїв дотримуватися, по якій землі ходитимуть. Недарма в народі кажуть: «За рідний край – життя віддай». Досліджувана тема є багатоперспективною. Даний матеріал може бути використаний на уроках історії, особливо при вивченні історії рідного краю з курсу «Харківщинознавство».

МИСТЕЦТВО ВИГОТОВЛЕННЯ ЗВУКОВОЇ ГЛИНЯНОЇ ЗАБАВКИ ВАЛКІВСЬКИЙ СВИЩИК

Холод Микита, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство»

КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради Харківської області,
учень Ков'язького ліцею Валківської міської ради Харківської області. Керівник: Павелко І.В.,
керівник гуртка, методист

«Валківський свищик» – виріб із глини, що належить до малих керамічних форм. У наш час він відомий як глиняна звукова забавка майже монохромного охристого оздоблення, що має два основних та один, два (рідше три) додаткові отвори для видобування звуків. Може бути частково вкритий поливою. Найчастіше вживані форми: птах, півник (курочка), коник, козлик (коза), веприк. Мистецтво виготовлення звукової глиняної забавки «Валківський свищик» полягає в тому, щоб в процесі ліплення не тільки надати шматочку глини певної форми, а й змусити його звучати. Виліплюють «Валківські свищики» повністю руками, без застосування гончарного кола чи моделюючих форм. Утворення

звуку відбувається завдяки наявності всередині забавки повітряної камери та мінімум двох отворів з неї на поверхню.

У Валках існують два способи виготовлення повітряної камери у тулубі свищика: перший – «на паличці або пальці», другий – «від вареника». При застосуванні першого способу камера виходить пряма й довга. Їй притаманний глухий з надривом звук. Більша камера дасть нижчий звук, менша – високий. На її основі створюють форми, що стоять на чотирьох ніжках: коників, баранців, веприків.

При застосуванні другого способу виготовлення повітряної камери – «від вареника» – камера виходить ширша у середині та вужча на кінцях і трохи вигнута. Стіни її тонші. Їй притаманний чистий та мелодійний звук. На її основі створюють форми з опорою на три точки – здебільшого півників. Саме «триопорні» форми найбільш притаманні Валківщині.

За потреби виріб після висихання декорують ангобами (кольоровими глинами). Для оздоблення валківських свищиків використовують лише два ангоби: білу глину «каолін» та червоно-коричневу «червінку». При опалі «червінка» стає більш червоною. Завдяки особливостям опалу свищики можуть набувати й «задимлення». Поливою «валківські свищики» декорують рідко, вкривають нею місця видової ознаки: голову та ніжки, але деталь «свисток» – ніколи.

Відомий валківський кераміст Заслужений майстер народної творчості Борис Миколайович Цибульник (1952–2015, с. Шарівка) згадував, що його перше «знайомство з глиною» (як і для більшості валківської малечі) розпочалося з «дитячих забавок на попасі», де діти, які пасли худобу, ліпили свищики з глини. Його вчителі – гончар з хутору Піски Григорій Тихонович Білостоцький, Федір Іванович Гнідий (1893–1980, м. Валки) та Дмитро Іванович Наріжний (1926–2015, м. Валки) – навчилися цьому мистецтву у своїх дідів та батьків. Заслужений майстер народної творчості УРСР Ф. Гнідий найвідомішу свою колекцію свищиків створив у 1950-ті роки. Сам же Борис Цибульник ліпив їх до останнього подиху, та ще задовго до того у 1990-ті передав це мистецтво директору Валківської дитячої школи декоративно-прикладного мистецтва Олександрю Ковальову та своїй учениці Ользі Тимошенко.

У 1994 році Валківська дитяча школа декоративно-прикладного мистецтва стає центром навчання елементу – там офіційно введене освоєння кераміки учнями.

У 1995 році спадкова керамістка та викладач Валківської дитячої школи декоративно-прикладного мистецтва О. Тимошенко розробила спрощену методику викладання технології ліплення свищика «на паличці» та форму виробу «веприк» для застосування на ознайомчих майстер-класах.

У 2008 році у школі започатковані майстер-класи з виготовлення свищиків для туристичних груп. Переважна більшість їх проводиться за методикою О. Тимошенко. Ольга Тимошенко – корінна валківчанка та спадкова гончарівна. Гончарував її дід Дем'ян Лубенець, який рано пішов з життя. Тому його навички та прийоми Ользі показувала мати – Віра Дем'янівна. Пізніше Ольга стала ученицею Б. Цибульника і викладачем Валківської дитячої школи декоративно-прикладного мистецтва (РК ДШМ). А згодом – членом Національної Співки майстрів народного мистецтва України та директором Валківської Районної Комунальної Дитячої Школи Мистецтв.

На цей час Валківська Районна Комунальна Дитяча Школа Мистецтв – основний заклад, де всебічно та системно досліджується, зберігається, передається наступним поколінням та популяризується мистецтво виготовлення звукової глиняної забавки «Валківський свищик».

Освоюють ліплення свищиків та відточують майстерність учні з нульового по 6-й клас завдяки курсу з кераміки в рамках навчального процесу на образотворчому відділенні Валківської РК ДШМ. Починають з набування тактильних навичок виготовлення пустотілої форми та завершують створенням складно-декорованих свищикових композицій.

Перевіряють звуковий потенціал мистецьки виготовлених «Валківських свищиків» учасники «шумового оркестру» другого, музичного, відділення Валківської РК ДШМ.

У 2018 році за ініціативою керівника шумового оркестру школи Юлії Вікторівни Іванської до набору інструментів оркестру додано «Валківських свищиків».

А у 2019 році в школі розпочато дослідження впливу розміру та форми повітряної камери свищика на його звукові властивості. Мета дослідження: створити свищики з різними звуками тональної системи.

5 серпня 2020 року наказом № 2008 Міністерства культури та інформаційної політики України до Національного Переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України включено елемент «Мистецтво виготовлення звукової глиняної забавки «Валківський свищик».

До речі, він став першим елементом від Харківської області, що потрапив до цього списку. У м. Валки встановили новий національний рекорд: 375 дорослих і дітей одночасно свистіли на традиційній глиняній забавці – валківському свищику. Масовий пересвист улаштували 16 вересня – до 375-річчя міста Валки. Спеціально до свята викладачі та випускники школи мистецтв виготовили відповідну кількість свищиків. У рекорді взяли участь усі охочі, від наймолодших учасників, від 3 років, до валківчан поважного віку.

ПІСКИ ПРАВОБРЕЖНОЇ ЧАСТИНИ БАСЕЙНУ РІЧКИ МОКРИЙ МЕРЧИК ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ МІНЕРАЛЬНИЙ РЕСУРС

Цапенко Денис учень 10 класу Новомерчицького ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, вихованець

Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів Харківської обласної ради». Керівник : Вовк Володимир Федорович, учитель географії

Одним з головних багатств України є її надра. Хоча наша країна займає усього 0,4% поверхні суходолу, на її території зосереджено 0,6% мінеральних ресурсів світу. Це означає, що ресурсозабезпеченість нашої країни корисними копалинами значно вища за середньосвітову. Але використання мінеральних ресурсів нерідко є нераціональним і може завдавати шкоди природі (хоча і не завжди вона помітна). Тому актуальним є питання подальшого вивчення родовищ будівельних матеріалів, які мають місцеве значення.

Об'єктом вивчення були обрані піски у лівобережній частині басейну малої річки Мокрий Мерчик, яка протікає на півночі Валківської територіальної громади Богодухівського району Харківської області.

Предметом вивчення стало відслонення у балці Козача поблизу села Війтенки.

Метою пошуку було визначено перспективи раціонального господарського використання промислових залягань пісків у районі балки Козача.

Робота над досягненням поставленої мети і завдань дала змогу зібрати досить значний обсяг первинної геологічної і географічної інформації, яка була оброблена і упорядкована. На підставі неї зроблені певні висновки.

1. У процесі роботи над темою дослідження було вивчено літературні джерела, присвячені геологічній і геоморфологічній будові території Валківської територіальної громади, геологічній історії її розвитку. Польові дослідження, проведені автором, дали змогу конкретизувати їх стосовно відносно невеликої території Валківщини – правобережної частини басейну річки Мокрий Мерчик. Уточнено відомості про сучасний рельєф місцевості, походження його типових форм, конкретизовано залежність сучасної морфоскульптури від геологічної будови території та геологічної історії розвитку чинної місцевості.

2. Під час польових досліджень, які проводив автор роботи, були виявлені і описані чотири відслонення, одне з яких (у балці Козача) майже повністю представлене пісками берецької світи. Воно має штучне походження. Це відслонення утворились недавно (виходячи з часу створення греблі прилеглого до нього ставу), а тому раніше ніким не досліджувалось. Виконаний автором опис – перший опис відслонення пісків у балці Козача. Виявлення їх виходів дає підставу стверджувати, що Новомерчицьке (інша назва – Дацьківське) родовище пісків простягається далі на південь, ніж це вважалось раніше, а значить, запаси його більші, ніж визначені у описі до «Геологічної карти СРСР».

3. Вивчення фізичних властивостей і особливостей залягання пісків у південній частині басейну річки Мокрий Мерчик, виконані автором роботи, дозволяють обґрунтовано стверджувати, що вони мають значну схожість з пісками правобережної частини басейну чинної річки. Зокрема, глибина їх залягання, зовнішній вигляд у відслоненні, колір і структура, крупність і форма часток, час утворення (олігоцен) відповідають піскам, які виходять на денну поверхню у балках Мерчицька, Бабатський Яр, Глибока, Березовий Яр.

Геологічні дослідження території, які проводились у 50-х – 60-х рр. ХХ ст. виявили, що піски правобережної частини басейну Мокрого Мерчика містять підвищений вміст мінералів, що містять титан і цирконій. Дослідження, проведені автором роботи, дають підставу припустити, що указані піски (їх можна розглядати у перспективі як сировину для отримання сполук титану і цирконію) мають більше поширення, ніж це вважалось раніше. Тому доцільним є їх глибше вивчення.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО В НЕДАЛЕКОМУ МИНУЛОМУ

Члени ради Зразкового військово-історичного музею "Пам'ять Валківського ліцею та вихованці гуртка "Народознавчий" ЦТКЕУМ Валківської міської ради

Керівник: Губська Н.В., керівник музею та гуртка, вчитель трудового та естетичного виховання Валківського ліцею.

Коли поглянеш на сучасні села, так і очам своїм не віриш, а особливо коли згадаєш якими були села років 70-75 тому.

На місці, де колись було овече тирло, яке називалось толокою, пастись навіть і вівцям не було на чому, бо тільки навесні починає вилазити із землі травичка, виганяють туди вівці, щоб дома в хліві не мекали, і вони так затопчут, що все літо земля аж чорна.

Зараз на місці колишніх толок бувають посіви різних культур колгоспу та чарують своєю красою колгоспні сади та ягідники. Де колись були рівчаки і зяли прірви, тепер хлюпоче вода колгоспних ставків, у яких вирощується риба та шумлять ліси, які приваблюють у свою тінь старих і погуляти та відпочити молодих. А які врожаї одержує зі своїх ланів колгосп, урожаї і зернових, і усіх культур! Про такі урожаї ніхто із одноосібних господарів і мріяти не міг.

Хто з нас, стариків, міг передбачити, що йому доведеться ще бачити замість дерев'яних плугів, борін, рала і заступа трактори, комбайни, автомашини та іншу складну сільськогосподарську техніку, яка зараз працює на колгоспних ланах і тваринницьких фермах, полегшуючи важку працю людини. Хто колись міг повірити, що корів можна доїти машинами, а курчат виводити не квочками, а інкубаторами. Коли б раніше, років 50 тому, знайшлася людина, яка б таке сказала, то її б вважали божевільною.

Про те, що зараз є і що усі його бачат і користуються усіма благами, я більше говорити не буду, а хочу хоч коротенько розказати про те, що було в недавньому минулому і що я сам бачив своїми очима та що розповідали старі люди того часу.

Сільське господарство носило, в основному, натуральний продовольчий характер, себто дбали про забезпечення на рік чи два своєї сім'ї продуктами харчування та частиною одягу. Про лишки хліба для продажу мало хто думав, думали лише великі куркулі, які прагнули побільше пригарбати собі земельки. Культура сільського господарства була на надзвичайно низькому рівні, коли це можна назвати культурою. Ніяких сівозмін не було, сіяли те, що хотіли і де хотіли. Що таке агроном і агрономічна наука, ніхто не чув і не знав. Не забігаючи наперед, хочу розказати про все по черзі.

Взяти сільськогосподарський реманент. Ніяких машин для обробітку ґрунту і збирання врожаю не було, усі роботи проводились вручну примітивними знаряддями. Оралі селяни дерев'яним плугом, як і їхні діди та прадіди. Увесь плуг складався з дерев'яних частин, лише чересло було залізне та кінець лемеша був обтягнутий залізом. Граділь, колішня, чепіги і все інше було з дерева, а замість ланцюгів були дерев'яні сплетені вужівки, а через те часто ламалось, рвалося і для користування було дуже незручне. Чепіги були низенькі, плужити треба було зігнувшись і цупко тримати в руках, бо плуг вивертався з

борозни. Плугатарем міг бути тільки дебелий парубок чи чоловік. Коли приходилось їхати у поле орати, треба було набрати кормів для скотини і доброго пів воза «запасних частин» - клинців, берестини на вужівки, добрий оберемок соломи, щоб парити берестину на вужівки, узяти мазницю з возовим дігтем, щоб мазати колішню плуга, сокиру, кресало і губку, щоб було чим розпалювати вогонь, бо сірників тоді не було. Щоб потягти такий плуг, та ще під час суші, треба було запрягти дві пари волів чи добрих корів і то вони ледве тягли, бо плуг робив великий опір.

Для обробітку ґрунту, крім плуга, були дерев'яні борони (бильця і зубки були дерев'яні) і рало. Рало складалось із дерев'яного бруса і п'яти великих зубків-наральників. У рало запрягали тільки пару волів чи корів, бо для коней воно не було пристосоване. Ралом в основному ралили стерню, яку готували під посів озимини наволоком. Оце і увесь тягловий сільськогосподарський реманент, а ручний – заступ (бо залізних лопат ще не було), сапа та дерев'яні граблі. Заступ на кінці копача був оббитий залізом, а сапа була залізна, а то навіть і стальна.

Другим етапом с.г. робіт була посівна. Для сівби ніяких сівалок не було, усе висівалось вручну. Набирали півмішка зерна, мішок чіплявся через праве плече і зерно розкидалось жменями, і щоб рівніше лягало, сіяли, як тоді казали, під ногу, себто коли сівач ставав на ліву ногу, то кидав жменю зерна. Сіяли, звичайно, порізному – одні порівняно одномірно, а другі там густо, а там пусто, - і це, безумовно, впливало на майбутній урожай.

А тепер подивимось, яким насінням засівались ниви.

Хоч ще і у ті часи було народне прислів'я: «Що посієш, те і пожнеш», - і це, безумовно, вірно. Проте це прислів'я доходило далеко не до всіх господарів. Сіяли не добірним зерном, як тепер, а чим попало. Ніяких очисних чи сортувальних машин не було, навіть і віялок на початку мого свідомого життя ще не було. Провіяв на вітрі – оце і вся очистка, і таким і сіяли. Отак розкидали зерно руками по ріллі, заволочив бороною – і оце увесь обробіток. Ще увосени дерев'яною бороною сяк-так заквив зерно, а навесні дерев'яна борона ковзала по верху ріллі, хоч на неї і накладали чимало ваги, щоб краще брала. Розпашня з'явилась у 1898-1899рр.. Найбільше сіяли жита, бо це тоді була основна продовольча культура. Озиму пшеницю сіяти пробували лише окремі господарі, бо вона часто зимою вимерзала, і господарі до неї ставились з недовір'ям. Це траплялось тому, що висівались випадкові, не зимостійкі сорти. Крім того, жінки-господарки говорили, що хліб, спечений з борошна озимої пшениці, і пахне житнім, а для прісного тіста воно і зовсім не годиться: не спечеш ні коржа, не звариш ні галушок, ні лемішки, ні затірки, бо воно не держиться купи – розпадається.

Другою продовольчою культурою була яра пшениця, і хоч вона давала низькі врожаї, але її сіяли усі, і багато, бо знали смак пшеничних паляниць, книшів, пампушок, вареників, галушок тощо. Білого борошна – крупчатки мало хто купував, бо воно і коштувало дорого, та і сусіди б висміяли, сказали: «Що то за господар, що хліб сіє, а борошно купує?».

Багато сіяли і ячменю, бо це була і продовольча культура, і основна фуражна культура для годівлі свиней та птиці. Овес сіяли тільки ті господарі, що тримали коней, і сіяли мало, та і коней мало хто тримав – тільки багачі.

Круп'яні культури, гречка та просо, і бобові, горох та сичавицю сіяли на невеликих площах і, здебільшого, на схилах балок, де зернові майже не родили, а хоч і родили, то на них ледве поверталось насіння. Сіяних трав не сіяли, бо багато селян не знали, що вони і є.

Кукурудзою обмежувались лише огородом, і коли вона доходила до воскової зрілості, зривали, варили і самі споживали, а про те, що кукурудза є і продовольчою, і фуражною культурою, і щоб її сіяти на полі сплосними і великими клаптями, ніхто і не замислювався.

Кормових культур – буряків, моркви, кабаків – для годівлі худоби не садили, а садили для споживання сім'ї, аби хватило на зиму. Ранніх парів не робили, а частину рільної землі лишали під толоку, на якій випасували скот до жнив, а коли починались жнива і скотина переходила пастись на стерню, тоді починали орати толоки під озимину. Це проводилось у липні місяці. Впоравши толоку, не боронували, як це пізніше робили на парах, а так і лишали аж до посіву, вологи не зберігали, а казали: «Нехай земля парує». Через те, коли бували посушливі роки, озимина висівалась на таких площах пізно і давала низькі врожаї.

Гною на поле не вивозили, а скидали у купи коло тваринницьких приміщень, як перегніє, то з гною робили «кирпич», «кізьяк», і як висохне, ним палили печі. Бідняки, що не мали власної скотини, а значить і гною, робили «кирпич» у багачів «з половини» і заробляли собі паливо. Про мінеральні добрива ніхто не знав, та їх тоді і в продажі не було.

Ніяких сівозмін не було, кожний господар на своїм полі що хотів, те і сіяв, а через те окремі культури, як, наприклад, жито, іноді висівалось на одній і тій же площі 5-6 років підряд. Через низьку культуру землеробства поля були надзвичайно засмічені різними бур'янами: вівсюгом, осотом, кукілем, горошком тощо, - і боротьби з ним ніякої не велось. Особливо давалися взнаки кукіль та вівсюг. Кукіль побільшости родив у ярих культурах, а вівсюг був однаковий супутник як озимих, так і ярових. Жито, яке сіялось наволоком (це значить – по стерні проходять ралом у два чи навіть три сліди, заволочать в один слід бороною і так сіють жито), рідко коли годилось збирати на зерно, бо вівсюг накриє так, що жита і не видно, а росте один вівсюг, і такі ниви косились на сіно, при чому часто косились пізно, коли насіння уже висипалось само на землю. І таким чином вівсюг наступного року родив ще густіший. Машин таких, щоб відсортувати зерно від вівсюгу, не було, а були решета, на яких потроху скружлювався вівсюг, бо він легший за зерно. Як сіно, так і зерно вівсюгу споживала скотина, а кукіль – як стебло, так і насіння ні для чого не придатні, а родило кукілю багато в яровій пшениці, і зерно кукілю відсівалось через спеціальні решета.

Все, про що сказано вище, приводило до того, що врожаї зернових культур були надзвичайно низькі. Коли жито, посіяне після толоки, давало 60 чи 70 пудів зерна з десятини, то це було уже дуже добре, а жито, посіяне на зернових-попередниках, а також ярова пшениця, ячмінь та овес, тільки в окремі урожайні роки давали 40 – 50 пудів зерна, а частіше – 25-30 пудів.

Хочеться ще згадати про тих хазяїв, які самі не обробляли своєї землі, а віддавали на обробіток за половину врожаю. Це ті, хто мав багато землі, хотів жити легко, щоб не трудитись самому, а хтось за нього робив, і це було дуже вигідно. Діло власника землі було віддати землю на обробіток за половину врожаю і заказати половинщиків, якими культурами засівати, щоб у його господарстві був і хліб, і корми для скотини. В першу чергу це були попи та дяки, які мали в своєму користуванні церковну землю – ригу. Правда, деякі попи здавали ригу в оренду і за гроші. Крім попів, здавали за «половину» і багато куркулів. Половинщик повинен виорати, посіяти своїм насінням, вижати, скласти в копи, і, як вистоїться в копах, перевезти половину хазяїнові на тік, скласти в скирту і лише тоді мав право забрати свою половину врожаю. А коли появились молотарки, то половинщик повинен дати для молотьби свою коняку, і усіх працездатних, що є в сім'ї.

Жнива. Починалась пора жнив. Жниварок в ті часи і до 1918 року не було, а жали виключно серпами та косили косами. Жнива були найтяжчою роботою в сільському господарстві, і не дарма жнива називались страдною порою. Жнива бувають у липні, коли майже найкоротша ніч і найдовший день. На жнивах приходилось працювати весь світловий день – 14-16 годин. Найтяжча робота була в цю пору для жінок-трудівниць. Треба було встати удосвіта, наварити їсти для дітей і тих, хто залишався вдома. Хоч раз на тиждень напекти хліба стільки, щоб було що узяти на жнива і залишити дома, приготувати їжу на поле. Повернувшись з поля пізно увечері, часто-густо приходилось варити ще і вечерю. Спали усього 4-5 годин, бо треба було схоплюватись, щоб не заспати, а це коштувало і здоров'я, і нервів. Недарма жінки за жнива ставали такі, що жалко було і дивитись – чорні, виснажені і ледве тримались на ногах. Та й на жнивах на долю жінки припадала тяжча робота. Чоловік-косар погострив косу брусом, пішов за ручку – і махає собі, а коли приморивсь, став, помантачив мантачкою косу, відпочив і пішов далі. Жінка ж повинна нагнутись за кожним снопом декілька разів. Треба з покосу набрати на руки і положити на перевесло стільки, щоб хватило на сніп, скрутити перевесло, наступити ногою і зв'язати сніп так туго, щоб він не розв'язався аж до молотьби, обтягти з обох сторін снопа колоски, які недобре тримались у снопі. Тільки тоді сніп готовий. І треба взяти в руки граблі і загребти за собою так, щоб і колоска не лишилось на землі. Та треба було спішити так, щоб не відставати далеко від косаря. Приходиться тільки дивуватись, як устигала жінка з усім цим управлятись.

Господарі, які мали небагато власної землі, то з жнивами справлялись робочою силою своєї сім'ї, а багачі віддавали жати за сніп бідноті. Звичайно, для тих, хто мав власну коняку, жнива були легші, бо все, що необхідне на жнивах, положив на віз – і поїхав у поле, хоч поле і далеко – байдуже, і доїде скоріше, і сидить на возі, нічого на собі не несе. Коли ж бідняк іде на поле, то все, що потрібне на жнивах, несуть на плечах чоловік і жінка. Чоловік бере на плечі косу з грабками, граблі, бабку, щоб виклепати косу, молоток, брус, мантачку, відерце з піском та водою, щоб помочити брус і мантачку, а мантачки були не такі, як зараз, набиті наждаком, а звичайна дощечка, її треба натирати мокрим піском, і тільки тоді нею можна направити й погострити лезо коси. Крім цього, треба ж узяти на

поле їжі на цілий день і води. І от на додачу до того, що вже сказано, чоловік несе на плечах тикву чи якийсь барило на воду, а на долю жінки залишається нести мішок з їжею, на руках – маленьку дитину і пелюшки, а на плечах – колиску та рядно, щоб прикривати дитину від сонця, а то ще і три палиці, щоб зробити триніжок, де почепити колиску. А треба сказати, що Бог не скупився давати дітей бідності, і часто-густо було так, що у бідняків було дітей більше, ніж у багатців. Крім того, в ті часи було заведено, що матері кормили грудьми малят до двох років, а чому, то про це догадаються і теперішні жінки. От і виходило, що щороку були діти, яких треба було брати з собою на жнива. Коли у сім'ї була старшенька дитина, особливо дівчинка, то її брали з собою за няньку, щоб колихала і забавляла малятко.

Хто з молодих людей, що цього не бачили, може повірити, що так було, але, на жаль, так було, і люди, йдучи на жнива, несли на собі такий вантаж, і тільки дивуєшся: де бралась та сила. Та ще ж треба до цього додати, що на жнива треба було йти не менше як верстов п'ять, а то і більше. Ті, хто про це знають, можуть уявити, яка це була каторга і як тяжко доставався шматок хліба біднякові. Ще з самої весни, десь там на свято Юрія чи у Великодні свята, бідняки ідуть шукати собі хазяїв, у яких можна стати жати за сніп. Домовляються, за який сніп хазяїн віддає жати і який відробіток треба відробити хазяїну за літо. Хочете знати, чому так рано домовлялись про жнива – коли ще там будуть ті жнива, а вже весною треба про них домовлятися. Так, це було потрібно і хазяїнові, і женцеві. Жнець буде упевнений, що матиме, де заробити собі хліба, а хазяїн матиме на ціле літо даремну робочу силу під назвою відробіток. Домовились, що хазяїн віддає женцеві жати пшеницю за 6-й сніп, а жито, ячмінь тощо – за 5-й сніп. Бувало, що багато хазяїв віддавали жати і за більший сніп.

Незабаром починався відробіток. Хазяйка і каже: от тоді то будемо садити огород чи бакшу, нехай Оришка прийде трохи допоможе садити. У призначений день пішла Оришка, допомагала садити цілий день, а коли за день не встигали посадити, то приходилось іти і на другий день. Наближаються Зелені свята, необхідно хазяям обмазати хату, повітки, погрібник, клуню. Хазяїн і каже: «Приходьте, Петре, удвох з Оришкою, поїдете туди то і туди то, накопаєте глини та піску і привезете і тоді ти, Петре, будеш тягти з колодязя воду і місити глину, а Оришка буде мазати». Так Петро з Оришкою роблять день, два, а то і більше, аж доки все пообмазують. Треба до Зеленої неділі пополоти і грядки, щоб можна було спокійно святкувати. І йдуть жінки полят, і добре, коли хазяї дадуть поїсти, а то бувало і так, що роблять хазяям, а їсти ідуть додому.

Минули Зелені свята, починалась Петрівка. У понеділок першого дня Петрівки було маленьке свято – Сімона Золота – і баби збирали різне лікувальне зілля в цей день, а чоловіки чистили колодізі. Хазяїн і каже: «Приходь, Петре, допоможеш чистити колодязь». І Петро пішов. Вилили воду відрами, але треба ж комусь лізти у колодязь, щоб вибрати на дні глину та багнюку, що збралась за рік. Це робота не дуже приємна, треба спуститись на дно колодязя, стояти по коліна у холодній воді та багнюці, набирати глину у відро чи цебер, це тягнут канатом нагору і рідка глина з водою теліпається і ллється на голову. Кому є «найзручніше» полізти у колодязь, як не Петрові, не полізе ж сам хазяїн чи його

сини. Одівають Петрові якісь старі чоботи, сірячину, на голову надівають башлик чи зібраний на різок мішок, сідає Петро на хрестовину і його канатом спускають у колодязь і він набирає глину з водою, аж доки вичистять усю. Треба в таких умовах побути годину, а то і більше. Петро дріжит, цокає зубами, а треба працювати до кінця. Зате коли витягнут з колодязя мокрою як хлющ Петра, передягнут у сухий одяг, наливають Петрові першу чарку горілки, щоб зігрівся, і дають закусити оселедця чи тульки з зеленою цибулею, бо сала ж гріх у Петрівку їсти, бо це ж піст. Хоч Петро після цього чхав і кашляв з тиждень, а то і більше, - це нічого, зате випив першу чарку горілки.

Прийшла пора сінокосу – чоловік іде косити, а жінка – перекидати покоси і гребти у валки, а там складати у копиці, возити сіно на подвір'я хазяїна і складати у стіжки. За косовицею сіна настає пора вибирати плоскінь з конопель, мочити, тіпати. Настане молотьба – треба на машині помагати і коноплі брати, молотити, мочити. Так ціле літо майже щодня приходилось «помагати» хазяям. Як бачите, нелегко діставався шматок хліба біднякові. Відробітки прив'язували до хазяїв на ціле літо, і не можна було десь піти на побічні заробітки. Уже коли кінчались відробітки у хазяїнів, тільки тоді біднота йшла працювати то в інше місто, то оп'ять до куркулів молотити за коробку.

Молотьба. В той час, коли я був ще невеликим хлоп'ям, але вже дещо розумів, ні парових, ні кінних молотарок у селах не було і молотили виключно ціпами. Молотьба починалась після жнив і гупання ців на току чи в клуні чути було цілу осінь і цілу зиму, а інколи стіжки необмолоченого хліба залишались і до другого літа, було де розплоджуватись мишам, які були доброю поживою для котів. Звичайно, біднота, що заробляла хліб за сніп, і дрібні господарі, самі встигали обмолотити свій урожай хліба, а куркулі віддавали молотити за коробку бідноті. Молотили за 11 коробку. Молотник повинен змолотити, скласти солону в скирту, а зерно провіяти на вітрі (бо віялок ще тоді не було), і тоді хазяїн відміряє собі 10 мірок, а одинадцятку дає молотникові.

Зрушення у сільському господарстві в бік покращення стало в 1893- 1894 рр., коли з'явився перший залізний плуг. Плуг називався «дончак», бо плуги вироблялись на заводі у м.Ростові-на-Дону. Завод належав якійсь закордонній фірмі.

Плуги були недосконалі, у них була одна п'ятка, самі в борозні не тримались, а треба було плугатареві міцно тримати за чепіги, бо інакше він перекидався набік. Крім того, поличка була залізна, иржавіла і набирала на себе багато землі, так, що необхідно було і в борозні штрикати истиком поличку і добре чистити при заході в борозну. Проте і цей плуг в роботі був далеко легший за дерев'яний, і почали запрягати в нього не дві пари волів чи корів, а пару волів чи корову у колішню, а наперед - коняку і це називалось орати клинцем. Одночасно з появою залізного плуга стали у боронах робити залізні зубки, а замість заступів з'явилися лопати. З'явилися і віялки. Словом, на зміну дерев'яного віку прийшов залізний вік. Плуги- «дончаки» були недовго, на їх зміну в 1896-1897рр. прийшли плуги німецької фірми «Сакка», яка збудувала завод у Одесі. Ці плуги зробили цілу революцію у сільському господарстві, хоч вони за ціною були і дорожчі за «дончаків». Розмірами були 6-ти, 8-ми і 10-ти

дуюмові, мали дві п'ятки, в борозні ходили самі без плугатаря, не треба було тримати за чепіги, а тільки на повороті викинути з борозни і закинути в борозну. На колішні була дуга, якою можна було регулювати глибину оранки. Поличка була сталевна, земля за неї бралась і рілля після такого плуга аж блищала і в роботі він був далеко легший за свого попередника. Його легко могла тягнути одна пара волів, чи пара коней. Після цього багато дрібних господарів, які мали по одній коняці, стали купувати спільного плуга і орали супрягою. Плуги «Сакка» дожили до колективізації і ще зараз служать службу у колгоспах. З появою залізних плугів, протягом року чи двох дерев'яні плуги пішли на паливо.

У тих же роках з'явилась і перша кінна молотарка. Про це довідався мій покойник батько, договорився з сусідами, поїхали і договорили, щоб привезти її у наше село молотити, і уже пізньої осені привезли і молотили у багатих дворах. З теперішнього погляду ця молотарка була дуже маленькою і дуже примітивною, складалася з маленького барабана без соломотряса, привода і маховика. Прямо з барабана на тік летіли – зерно, полова, солома, збоїни, усе разом, а на току усе це вишкрібалось і сортувалось граблями. Маховик був дерев'яний, а пас шпагатівий, привод чавунний на три верла. Яка не була маленька молотарка, але щоб її крутити, треба було запрягати шестеро коней і працювало 16 чоловік людей. Хоч яка була молотарка примітивна, проте викликала у людей цілий подив. Коли загула молотарка, то подивитись на це чудо збігались не тільки близькі сусіди, але і з других вулиць люди. Збігалось людей більше, ніж бувало на музиках у велике свято. А це чудо за день обмолочувало не більше 15 кіп снопів. Цієї ж осені почали з'являться і парові молотарки, які теж належали поміщикам, які мали молотити по 100 і більше кіп хліба, це її денна норма, та і перевозка її від одного господаря до другого вимагала упряжки 15 пар волів.

У 1898 році появились в продажу кінні молотарки харківського заводу «Гельдерік Садде». Ця молотарка хоч і коштувала дорого, але мала багато переваг перед першою, вона мала соломотряс, що відділяє окремо солону, збоїни і зерно з половиною, запрягалось теж три пари коней, і за день вона перемолочувала 60 кіп снопів. Згодом таких молотарок стало більше і ціпами продовжувала молотити тільки біднота, яка жала за сніп у куркулів, або мала дуже мало власної землі.

Отже, як бачимо, сільське господарство багатьох сіл зрушилось з мертвої вікової сплячки і почало хоч маленькими кроками посуватись уперед. З 1895-1900 років для розвитку сільського господарства почали складатись сприятливіші умови. Розпочалось будівництво залізниць, коло залізничних станцій почали будувати великі товарні парові млини. Це створило великі перспективи для збуту зерна, особливо пшениці. Великі парові млини були лише у купців-міліонерів і зерно для помолу вони купували лише у великих поміщиків і великими партіями. Борошно не продавали, а відправляли у великі міста колишньої царської Росії і за кордон. Так що той селянин, який мав невеличкі лишки зерна, фактично не мав кому їх продати.

Коли коло Київської станції з'явилося багато млинів, то навідували і більше зсипок і бігли до тих, хто віз на продаж зерно, навипередки. Ці обставини

штовхали на те, щоб більше сіяти хліба. Почали сіяти і на левадах, і на схилах, де раніше не сіяли.

Тепер перейдемо до того, в якому стані було тваринництво.

Оранка дерев'яним плугом вимагала тримати багато тяглової сили. Коней у плуг не запрягали, бо вважали, що ця робота для коней не під силу, і коней тримали тільки багаті хазяї для поїздок та легких польових робіт і тримали по одній коняці. Тому орали виключно волами та коровами. Коров тримали не для молока, як тепер, а головне – для різних робіт. Як уже згадувалось, у плуг запрягали або дві пари волів, або пару волів і пару корів. Дрібні господарі, які не могли тримати волів, тримали пару корів, спрягались і орали коровами. Звичайно, це були не ті молочні корови, що є зараз. А сірі української породи, доїлись лише літом, і не більше 6 місяців, і, як правило, тримались лише для роботи. Якого молока можна чекати від корови, яка цілий день тягає плуга? Крім великої рогатої худоби і коней, майже усі господарі тримали овець і свиней, хто більше, хто менше. Вівці в господарстві грали особливу роль, їх тримали усі, хто займався с. г., і навіть та біднота, що жала «за сніп». Овечка в господарстві – це й цілий рік світло, бо світили овечим жиром (лоєм) в каганцях; одежа – сірячина, кожух, шапка, пояс, запаска тощо; і на ціле літо молоко, а то і на зиму – масло, сир, а весною і увосени – м'ясо. Тримали і свиней, кому скільки дозволяли достатки, бо без сала на селі жити не можна: що візьмеш до хліба, коли їдеш на поле, або чим засмажиш борщ.

Основним кормом для коней, рогатої худоби і овець була солома ярих культур, а коли не вистачало ярої соломи, то годували і житньою соломою. Крім соломи, один раз на день давали мішанину – солону, змішану з невеликою кількістю сіна, і це вважалось найкращим кормом. Навіть і січки не різали, бо січкарень не було, і коли доводилось інколи замішати дертю січку для коняки, то січку рубали сокирою до дривітні або ж різали косою. Через такі корми корови доїлись лише літом, коли паслись, а коли переходили на зимове стійлове утримання, то і корови переставали доїтись. Сіяних трав і кормових не сіяли, і ніхто не мав уявлення, що ними можна кормити скотину.

Приміщення для скотини були дуже примітивні, не утеплені. Коли коні та вівці зимувались у закритих приміщеннях, то рогатий скот зимою і літом тримався в так званих загородах. Що собою уявляли загороди? Це повітка, крита соломою, без стелі, з трьох боків замість стін були загати з старої соломи, соняшничиння тощо, а передній бік був зовсім відкритий, і туди шугав вітер, сипався сніг, і зимою скотина, зігнувшись у три погібелі, мусила цілу зиму мучитись. Спереду повітки була загорода, куди викидали кізяки та навесні відпускали скотину погрітись. Хто з сучасних молодих людей може повірити, що у таких умовах може жити скотина? Але ж це було так і у мого батька, і майже у всіх хазяїв. А зими були часто суворі, сніжні, морози доходили до 30 градусів. Частенько були і пошесні хвороби на скотину, і її багато гинуло, а ветеринарної допомоги не було.

Тепер коротенько скажу про садки. Культурних садків в тому розумінні, що зараз називається садком, зовсім не було, і садків садили дуже мало, і садили як попало і чим попало. Але, як видно, у селах з давніх-давен було багато садків – і

навколишні села та хутори тонули в зелені, а навесні цвіли, як усипані снігом. Для цього були дуже сприятливі умови. Багато з тих людей, що ще і зараз живуть, а особливо старі люди, добре пам'ятають, що на садибах було дуже багато лісів, хоч і невеликих за розміром. Майже на кожній садибі, а то і в дворах, росли вікові дуби, клени, берестки, ясенки тощо. На окопах та межах росло багато терну, глоду, шипшини. Це свідчить про те, що в минулому це були ліси. В лісах росло багато диких яблунь (кислиць), груш, вишень, терну, які стали праобразом садків. Там, де викорчувувались ліси, утворювались садиби, левади і орні землі, і залишалось багато окремих диких яблунь та груш, які частково залишились і до наших часів. Врожай з них – кислиці квасились, а груші гниличились і сушились і були доброю їжею на зиму. Окремі дерева зрізались. І на пеньках прищеплялись щепи культурних яблунь та груш, а між ними на садибах садили вишні, сливи тощо, так і утворювались садки. Питомників у селах не було і посадкового матеріалу з питомників до 1903 року не завозили, хоч у деяких лісництвах уже були питомники. У старих садках груші і яблуні були лише літніх і осінніх сортів, садки носили споживчий характер, і весь урожай ішов для потреб своєї сім'ї. Свіжих яблук чи груш на зимове зберігання ніхто не ложив, та і не знали, як їх зберігати, а на зиму лише сушили.

Ніякого догляду за садками раніше не було, і вони росли, як могли, самі по собі. Часто траплялись роки, коли гусінь нападала на яблуні і сливи, і не тільки знищувала листя і плоди, а садок чорнів, як після пожегу, лише після сезону гусені, через деякий час починає знов зеленіти, і рік-два не чекай врожаю.

Лише з появою земських фахівців-садоводів у 1904 – 1905 роках з'явилися обприскувачі, і отрутохімікати, і почалась боротьба з шкідниками. З кожним роком садівництво набирало все більш культурного вигляду, посадковий матеріал завозився з питомників, садили рядами, як вчить агрономічна наука, з'явилися культурні сорти, почався догляд і обробіток, а з організацією колгоспів садків у селах стало стільки, що вони зовсім змінили вигляд старих сіл, і теперішні села не можна ніяк порівняти з тим, що було.

Найбільшим поштовхом для поліпшення сільського господарства і різкого його піднесення вгору стало те, що в 1903 році повітове земство набагато збільшило штат агрономів, ветеринарних фахівців тощо, були утворені агрономічні і ветеринарні дільниці, які обслуговували весь повіт. На агрономічному пункті працював помічник агронома (або тоді їх називали агрономічний староста), а на ветеринарному – ветеринарний фельдшер, який мав і ветеринарну аптеку, і хворих тварин приймав на пункті, і виїжджав на села для лікування «на дому» хворих тварин та робив кастрацію жеребців, бугаїв, кнурів.

Крім того, земство відкрило склад для продажу деяких с.г. машин, насіння зернових культур, сіяних трав, городніх культур, отрутохімікатів для боротьби з шкідниками садів, і навіть мінеральних добрив. Утворено посаду інструктора по садівництву. А ще створювались товариства сільського господарства (членами якого були виключно поміщики) і теж почали продавати населенню с.г. машини, насіння та різний с.г. інвентар та садове приладдя. Товариства видавали журнал і почали просувати журнал через бібліотеки на село. В журналі друкувались статті агрономів та інших фахівців у галузі сільського господарства, а також статті і

матеріали дослідних станцій, в яких давались корисні поради з сільського господарства та тваринництва.

Фахівці земства виїжджали на села і читали лекції по с.г., лекції супроводжувались картинами «чарівного ліхтаря». Лекції влаштовувались випадково, як кажуть, від випадку до випадку, тому що не було спеціального приміщення, де б можна було влаштовувати лекції, а люди літом збирались у садку коло волости або коло школи і слухали, сидячи на траві, а під час негоди або зимою – де попало: то в школі, то у волості, а то і в приватній хаті; слухали стоячи, бо сісти не було де. Про такі лекції сповіщали десятники на базарі або ходили по близьких хатах, і людей на перші лекції приходило дуже мало, і це були випадкові люди, деякі навіть не зв'язані з сільським господарством. Так продовжувалось рік, а то і більше.

Зовсім по-іншому пішли справи, коли в селах почали з'являться організовані сільськогосподарські товариства та Комітети тверезості, будувались Народні Будинки. Тут уже збирались не випадкові люди, а члени с.г. товариства, яким заздалегідь надсилались запрошення, а також багато людей, які бажали послухати лекції, хоч вони й не були членами с.г. товариства. Крім фахівців повітового земства, які проводили систематичні лекції, особливо в зимові місяці, почали приїжджати фахівці губерньського земства і читати лекції з тваринництва і окремо – молочарства. Ці фахівці розказали, як треба годувати і доглядати тварин, особливо дійних корів, у яких приміщеннях треба тримати тварин у холодну пору року, по яких ознаках вибирати молочну корову, щоб з неї мати молоко та масло, як поліпшувати породність тварин і таке інше. Були організовані парувальні пункти по паруванню конематок, корів, свиноматок і вівцематок. Метизація незабаром дала свої хороші наслідки.

Сільськогосподарське товариство почало проводити продаж насіння трав та городних культур, а згодом – і розсади капусти та помідорів, та організувало прокатний пункт с.г. реманенту: сівалок, культиваторів, полільників, обприскувачів, та очищення зерна на куколевідбірниках. С.г. реманент відпускався для користування за плату і це послужило матеріальною базою для розширення діяльності с.г. товариства. Багато з того, чого раніше люди в селі не чули і не бачили, вони побачили і почули у сільськогосподарському товаристві. Зі слів агрономів узнали, що є сіяні трави: люцерна, конюшина(клівер), еспарцет, вика озима та ярова, магар, сорго, суданка. Тут же побачили і насіння цих трав і могли його купити. Дуже повільно та з великою обережністю почали сіяти трави, мов, побачимо, що з цього вийде. А треба сказати, що насіння трав тоді коштувало дорого, особливо насіння багаторічних трав. З найбільшими труднощами пробивала собі дорогу в життя люцерна. Коли агроном розказав, яка корисна ця трава, що вона на хорошому удобреному ґрунті та при своєчасному ретельному обробіткові дає 3-4, а то і більше укосів зеленої маси за літо, що її можна використовувати і зеленою, і збирати на сіно, і що може рости на одному місці 5-6, а то і більше років, то присутні, як кажуть, аж губи облизували. Коли ж під кінець лекції агроном сказав, що згодувати люцерну зеленою треба дуже обережно, особливо рогату худобу, особливо з першого укосу, який можна робити уже на початку травня, треба давати потроху і не саму, а змішану з соломною, і не

більше одного разу на день, доки скотина привикне, а потім порцію щодня збільшувати, а як привикне, то можна давати і вволю. Особливо застерігав, щоб ні в якому разі не пускали скотину пастись на люцерну ранком під час роси, бо особливо рогата скотина може здутись і загинути. Почувши таке, усі відсахнулись, як кажуть, «як чорт від ладану». Не дивлячись на те, що насіння люцерни на перший рік давалось безкоштовно, а воно коштувало найдорожче від насіння усіх трав, не знайшлося жодного «смільчака», який би узяв насіння і посіяв. Дійшло до того, що агроном узяв насіння на фаєтон – і давай возити попід дворами, і вмовляти і хазяїна, і хазяйку, щоб хоч трохи взяли насіння і посіяли, навіть і при цьому бажаючих виявилось дуже мало – тільки окремі одиниці. Зовсім по-іншому пішли справи з люцерною, коли у тих, що першими посіяли, вона виросла, і почали її косити, і згодовувати скотиною, та побачили, як охоче її поїдають і коні, і рогата худоба, і свині, і навіть кури пасуться, то бажаючих сіяти з кожним роком ставало більше, і дійшло до того, що трудно було і насіння купити, і, мабуть, не було жодного господаря, який би не сіяв хоч невеличкий клаптик люцерни.

У 1908 році за ініціативою земських агрономів сільськогосподарське товариство почало організацію показових полів. Згодом почали проводити сільськогосподарські виставки. Тут експонувались кращі зразки урожаю серед нових культур, сіяних трав, городніх кормових культур, садовини, кращі тварини та племінні кури. За кращі експонати Комісією виставки присуджувались Похвальні листи, а найкращим видавались і грошові премії. На видачу грошових премій кошти відпускались повітовим земством та с.г. товариством. Згодом за допомогою земства були збудовані при товаристві сушарки, які проводили сушку садовини та городини, як для членів товариства, так і для різних поставок. Взимку організовувались 2-х місячні сільськогосподарські курси. Лекції супроводжувались показом різних плакатів, гербаріїв та хімічного складу с.г. рослин через мікроскоп. По закінченні курсів були проведені іспити. Кожен курсант повинен був написати у письмовій формі роботу на тему: «Як організувати господарство, щоб воно було рентабельним». Після цього були видані довідки про закінчення курсів. Все, про що я тут розповів, не пропало даром. Воно розбудило від вікової сплячки, і багато селян взяли за розум. Почали краще обробляти землю, сільськогосподарський реманент, що був на прокатному пункті с.г. товариства, брали на прокат, брали, як кажуть, на роз хват, ще один не кінчив робити, як другий уже стояв і чекав, доки той закінче. Почали через с.г. товариство купувати сортове насіння зернових культур, сіяних трав, кормових корінників та городніх культур, а куколевідбірник крутили день і ніч, спішили очистити, щоб сіяти лише відбірним зерном.

Зовсім по-іншому почали годувати і доглядати худобу. Замість соломи почали давати січку (січкавні теж були у с.г. товаристві) і січку замішувати порізними буряками, кабаками та кормовою морквою, а дійним коровам до цього – ще і межисітку чи дерть. Навчилися сіяти кукурудзу і давали скотині, стали утепляти на зиму і приміщення для скотини, потроху переставали запрягати і корів у ярмо і побачили, що корів можна доїти не тільки улітку, а майже круглий рік від отелу до отелу. Звичайно, це робили не всі. Находились такі, що їх нічим

зацікавити не можна. Характерно і те, що жоден із багатих куркулів ні одного разу не були на лекціях агрономів, не були членами ні с.г. товариства, ні споживчого, ні кредитового товариств, не брали на прокат с.г. реманенту, не купували і насіння. Словом, бойкотували громадські організації, Народний будинок, а скоріше прямували до пивної, яка була поруч з с.г. товариством.

У міру того, як проводились перелічені заходи, просувалась уперед і культура у сільському господарстві. Поступово збільшувалась урожайність зернових культур, розширювалась площа сіяних трав та кормових культур.

Звичайно, таких урожаїв зернових, які одержують зараз колгоспи, ні одно індивідуальне господарство не одержувало, навіть не одержували і ті господарі, на землях яких були організовані показові поля. Проте на чистих полях в останні перед революцією роки, озима пшениця в окремі роки давала по 150пуд. зерна з десятини. Підкреслюю, що не з гектара, а з десятини, та значно підвищились і урожаї ярих зернових культур, городини та садовини. Зовсім іншого вигляду набуло і тваринництво. Багато розвелось корів-метисів симентальської та (гивіцької-?) порід, метисів каракульських овець та білих великих свиней. Завелись і породисті кури – Ланшани (чорні великі), Плімутруки (світло-зозулясті), білі італійські з білими сережками (теперішні леггорни), Мінорки – чорні з білими сережками та інші, і яйценоскість значно збільшилась.

Значно скоротилось і падіння с.г. тварин, особливо від пошесних хвороб. Ветеринарні працівники, крім лікування, проводили різні профілактичні заходи.

З'явилися і справжні культурні садки, які почали плодоносити і давали неабиякі прибутки, і ними почало займатися багато селян. Зовсім по-іншому почали займатись селяни бджільництвом. Пасіки мали багато селян, особливо заможні, і за розмірами у декого пасіки були великі, мали і по 40 бджолосімей, але бджоли розводились виключно у вуликах-дуплянках. Мед з дуплянок добувався варварським способом. Підходили свята Маковія (1серпня за ст.ст.) та Спаса (6серпня). На ці свята, за стародавніми звичаями, обов'язково треба було поїсти меду. На Маковія пекли коржі і їли з медом та маком, а на Спаса носили до церкви святити яблука, груші і мед в щільниках. До Спаса старі люди груш і яблук не вживали, бо це був великий гріх, а на Спаса, як казали, розговівались і разом з яблуками і грушами їли свячений мед. Як же для такого свята добути меду з вулика-дуплянки? Це не так просто, як декому здається. Добути мед з щільників, заповнених тільки медом, не можна, бо вони розташовані поруч з маточними щільниками і міцно приклеєні до стінки вулика. Мед вирізався спеціальним різцем, а різець зачіпав сусідні щільники, мед попадав на бджіл, і вони вимазуються, літати не можуть і гинуть. Щоб менше мати мороки, пасічник переглядає усі вулики, вибирає два-три вулики, що мають найбільше меду, і починає морити бджоли. Закриває літок, бере сухого кізяка, запалює під вуликом і димом морить бджіл, аж доки усі не попадають мертвими на землю. Оце так і називали «морити бджоли». Через такий спосіб гинули найкращі сім'ї, які були найбільшими по чисельності населення і мали найбільший запас меду. З замороженого вулика вирізався мед, а все останнє переплавлялось на віск. Мед отак добувався тільки один раз на рік. Треба сказати, що пасіки в основному тримались для воску. У церквах світили виключно восковими свічками (бо інших Бог не

визнавав), і у Полтаві був спеціальний свічковий завод, який виробляв свічки для всієї єпархії, а єпархія обслуговувала усі церкви і монастирі бувшої Полтавської губернії. На заводі білили віск і робили свічки усяких розмірів і оздоблювали різними прикрасами. За розмірами цей завод був дуже великий і для роботи вимагав велику кількість воску.

Крім того, і у домашньому побуті треба було немало воску. В ніч під Різдво, Новий рік, Водохреща і Паску світили восковими свічками, треба і на страсть іти з восковою свічкою, свічки потрібні і на вінчанні, і на похоронах, і інших релігійних обрядах. От і все бджільництво зводилось до воску, а мед відходив на другий план.

Коли ж на зборах с.г. товариства почули від фахівця по бджільництву про те, що бджіл треба розводити в рамкових вуликах і мед треба добувати медогонкою, а не морити бджіл. Тут же він розказав про системи вуликів, про догляд за бджолами, про реманент та про те, що бджоли не тільки для меду і воску, а і для запилювання садків і багатьох сільськогосподарських рослин. Він порадив с.г. товариству придбати для зразка по одному вулику системи Левицького і Джона Блата(?), товариство так і зробило – придбало два вулики. На наступних зборах інструктор продемонстрував, як ставляться у вулики рамки, як прикріплювати до рамок штучну вощину і все інше. Порадив, де можна придбати і вулики. Вдальнішому почали поступово переходити пасіки з дуплянок у рамкові вулики. Вулики, хто вмів, робив сам, дехто давав свій матеріал столярам на вулики. Як бачимо, культура пробила свою тверду дорогу і в цю галузь сільського господарства.

З усього, що я тут розказував, видно, як за останні перед Першою світовою війною 1914 – 1918 років сільське господарство просунулось вперед. Хоч стан сільського господарства тих часів не можна порівняти з теперішнім станом колгоспного господарства і навіть господарств колгоспників, бо вони стоять далеко вище, проте зрушення в бік покращення культури с.г. було надзвичайно велике і дуже помітне.

Перестали сподіватись тільки на Бога, як казав на одних зборах с.г. товариства один з начальників. Коли агроном закінчив лекцію про пари і закликав хліборобів робити ранні пари і сіяти озиму пшеницю тільки на парах, то він піднявся і каже: «Що ви, барин, не говоріть, а як Бог не дасть, то і на парах не вродить». Звичайно, молитись Богу ніхто не переставав, а молились, як і раніше, але почали робити пари і сіяти на парах і побачили, яка різниця при одержанні врожаїв з парових полів і полів, посіяних по-старому – наволоком. Ще можна було розказувати про багато таких і подібних випадків, але я хочу на цьому закінчити цей розділ. На закінчення цього розділу мені хочеться згадати тих бідолах селян, які кидали свої рідні гніздечка і їхали шукати собі кращої долі у Сибір і на Далекий Схід (були і такі). У Полтаві відкрилось губернське переселенське управління, про це довідались дехто з селян і звернулись до управління за порадою. Там розказали про умови і назвали місця: Оренбурзька губернія, Алтай і Зелений Клин (теперішній Хабаровський край). Переселенське управління порадило не зразу їхати, а спочатку послати ходаків, щоб ті своїми очима побачили, що і як там робиться.

Бажаючі переселитись збирались і радились, кого послати ходаками. Продавали останні овечки і збирали гроші на дорогу ходакам. Найбільше переселялись приваблювало те, що там давали багато землі, а головне те, що землю давали даром.

Перші ходаки пробули там чимало місяців, зо два чи зо три, приїхавши додому, почали розказувати, що бачили. В Оренбурзькій губернії великі степи, але лісу майже немає, у літню пору дощів буває мало, земля така рідка, що піде і добрий дощ, а через годину-дві – уже сухо. Часто бувають посушливі роки, зате добре родять кавуни та дині, а садків майже немає. Найбільше хвалили Зелений Клин. Лісів там багато: рубай ліс і тут же будуй хату та інші будівлі. Дуже багато тут і боліт, а в болотах кишма-кишит риба, особливо дуже багато щуки: нахились, бери відро і тягни, не треба ніяких ятерів чи вудок. У лісах ростут кислиці і груші та багато різних ягід. Груші такі, як улежаться, поїж багатенько – і оп'янієш так, ніби випив четвертушку горілки. Сіна коси скільки завгодно і скотини можна тримати скільки хочеш. Кліматичні умови майже такі, як і у нас на Україні: ростут садки, добре родят кавуни та дині. Землі дуже родючі, тільки степів немає, а треба корчувати ліс і тоді сіяти. Скільки викорчуєш лісу, стільки матимеш орної землі. По лісах у дуплах багато водиться бджіл, тільки не лінуйся – полазь по лісу, і будеш мати меду стільки, що вистачить на весь рік. В лісах багато дичини, і коли ти мисливець, то будеш мати і м'ясо, і хутро, і гроші. Там уже є переселенці з Харківської і Київської губерній, які обжились і маюť дорослу сім'ю, то живут дуже добре. В полтавському краї усього того, що є у Зеленому Клині немає, зате степ – скільки оком глянеш, облюбовуй місце, копай землянку, починай орати і сіяти, а про пасьбу скотини немає чого й говорити, пускай скотину – і вона пасеться, не треба й пастуха. Багато ще значить і те, що Алтайський край далеко ближче до нас.

І от ті, що твердо вирішили переселятись, почали спродуватись, продавали хати, садиби і усяке майно, яке не можна забрати з собою, яке зайве в дорозі. Це були бідняки, і тепер все їхнє багатство складалось з того, що вторгували. Треба було придбати конячину, якогось плуга, щоб можна було на новому місці за щось зачепити руки. Дехто прихопив з собою і якийсь мішок зерна для посіву. Проїзд до місця призначення був безкоштовний. Настав час вирушати в дорогу. І от на початку квітня 1899 року (а може й 1900 – добре не пам'ятаю), усі переселенці зі своїм скарбом, що брали з собою, збирались на площі коло волості, туди вийшли попи з усіх ближніх церков з хоругвами служити молебень, щоб Бог дарував щастя на новому місці проживання. По закінченні молебня окропили людей і обоз свяченою водою та дали поцілувати хреста. Чимало було вилито і гірких сліз тими, що виїжджають, і тими, що проводжають. Після цього переселенці вирушили на станцію, а там і в далеку путь-дорогу. Я декого знав, з тих, що виїхали. Як там, в далеких краях, зустрічала їх доля, ми знаємо мало, але пізньої осені того ж року з Алтаю дехто повернувся. Вони розказували, що були випадки, що по дорозі туди померло кілька дітей. Приїхавши на місце, посіяли, скільки встигли посіяти і на скільки мали насіння ярої пшениці, ячменю. І вродило ніби непогано, але спіткала біда: дуже рано випав сніг, наклав посіви так, що не удалось зібрати майже нічого. Це викликало паніку і страх, злякались голоду і стали повертатись

назад ні з чим. Дехто ще зумів відкупити назад хату, а декому прийшлося тинятись по чужих хатах. З тих, що переселились на Зелений Клин, ніхто назад не повернувся. А як обжились на нових місцях, я не знаю.

Спогади Сергія Євгенійовича Коня, 1887 р.н., який до 20-х років минулого століття жив у с. Мачухи Полтавського району Полтавської області.

ЗАХИСНИК

Члени ради Зразкового військово-історичного музею "Пам'ять Валківського ліцею та вихованці гуртка "Юні музезнавці" ЦТКЕУМ Валківської міської ради
Керівник: Губська Н.В., керівник музею та гуртка, вчитель трудового та естетичного виховання Валківського ліцею.

Романюк – Халявка Сергій Володимирович

9 липня 1980 року у м.Валки, на Посуньках, чудового літнього дня, коли гілля дерев гнулося до землі від достигаючих соковитих плодів, ніби дякуючи людям за турботу, у родині Володимира Халявки народився син. Назвали Сергійком. Хлопчик зростав, оточений любов'ю татка і мами Ганни та піклуванням бабусі Віри та дідуся.

Коли трохи підріс, відвідував дитячий садок (нині «Яблулька»). А першого вересня 1987 року любляча родина провела хлопчика до 1класу Валківської (на той час) восьмирічної школи. «Ще в початкових класах Сергійко був стараним, врівноваженим, допитливим, наполегливим і справедливим. Йому можна було довірити будь-яку справу – і він виконає вчасно і відповідально,» - згадує його перша вчителька. Після закінчення восьмирічки два роки навчався у Валківській середній школі.

Його мама – вправна господиня, тато – зразковий господар, все життя має справу з технікою – механізатор широкого профілю. Тому любові до землі і техніки Сергій привчився змалку. І, мабуть, тому після закінчення школи одразу пішов працювати. А вже, працюючи, закінчив курси тракториста, а згодом і грейдериста. Потім служба в Армії. Після Армії – робота в дорожньому відділі (ДРП) м.Валки, пізніше разом з татом ремонтував найскладніші ділянки доріг у Харківській та Полтавській областях.

Але з початком АТО у 2014 році наш захисник не міг спокійно працювати, знаючи щохвилини, що ворожа нога топче рідну землю. І на день закоханих, 14 лютого 2015 року, віддаючи всю свою любов Україні, хлопець став на захист рідної землі. Там потрібні були такі, як він. А вже з початком повномасштабного вторгнення, 25 лютого 2022 року, пішов захищати наш з вами спокій. Воював на передовій, а між боями готував для бійців смачні обіди. Улюбленою стравою було у них «олів'є перемоги» (так вони його називали). В цей час любляча мама майже щотижня пекла смачні пироги і передавала синові та його побратимам. А вдома на нього чекали дружина Юля, син Женя, мама, тато, брат та багато друзів. Юля відчиняє двері будинку, який вони з чоловіком нещодавно придбали, втомлено заходить до кімнати і притуляється щоким до світлини, з якої на неї дивиться її коханий чоловік, її Сергійко.

Ой, Сергійку, де ти зараз, чи живий? Як же я хочу почути твій голос, - шепочуть її уста. А він дивиться на неї зі світлини, посміхається. У цю мить він на війні, боронить свою Україну, свою сім'ю, свій дім. Нас усіх. Юля живе тільки чеканням звісточки від Сергія. Уже декілька днів не телефонував, значить, ніяк. Десь на Донбасі воює. Аби не в госпіталі... І не в полоні, не дай Боже... Аби живий... Страшні думки промайнули в Юлиній голові. Уже чотири місяці її чоловік на війні. Її щастя, її кохання, її життя! Бережи його, Боже, для неї, для мами з татом, для нас усіх! Їй так хотілося, щоб війна швидше закінчилася, щоб вона з радістю зробила для коханого «олів'є перемоги», запросивши рідних на гостину. Дружина мріяла, щоб ніколи ракета не зруйнувала її будинок з портретом коханого на столі... Сергій ніколи не розповідав про війну, не висловлював власні думки. Але завжди знаходив слова підтримки для рідних. «Ми обов'язково переможемо! Все буде добре!» - говорив він постійно своїй родині, не даючи ні на мить засумніватися у швидкій перемозі України над ворогом. І родина вірила, що повернеться їх Сергій скоро з війни живий і неушкоджений, бо він уже «боєць з досвідом», як говорили. Але доля розпорядилась інакше...

18 травня 2022 року Юля народила донечку. Бійця відпустили у короткотривалу відпустку. З лікарні дружину з донечкою привіз додому татко. Дуже радів довгоочікуваному щастю, свою Яринку не випускаючи з рук. І обіцяв усім нам, що невдовзі ще приїде...

Приїхав.....

Ворожа куля зупинила його серце 27 червня 2022 року. Чудового літнього дня, коли гілля дерев прогиналося до землі від досягаючих соковитих плодів, ніби дякуючи людям за турботу. Рідна земля огорнула сина – захисника своїми обіймами...

Він був надійним товаришем, вірним другом. Завжди підтримає, допоможе, якщо відчував, що комусь потрібна допомога. Мав працюючі умілі руки, мав багато планів на майбутнє. Чудовий господар, вірний чоловік, люблячий татко, турботливий син і брат.

... То ж будемо вірити, що війна скоро закінчиться і що зробимо ми всі «олів'є перемоги», згадуючи полеглих. І що ніколи ракети не падатимуть, руйнуючи будинки і забираючи життя людей. І будемо ми всі жити мирно, щасливо і діти малюватимуть небо, сонце, красу, любов, мирні міста і щасливе людське життя. Всі будемо усміхатись миру, спокою, кохання, дітям, сонцю, світлу, любити одне одного й радіти, радіти життю!

ДАЙ БОЖЕ!

Щодня Україна втрачає своїх патріотів і захисників. Дуже боляче, що сьогодні кращі з кращих віддають життя заради того, щоб ми мали мирне небо над головою. Жодними словами не втамувати пекучий біль та не загоїти рани в душах рідних і близьких.

Горіла земля, розпікалось повітря,

Рашистські «Буки» Луганськ поливали,

Довкола все шматували в лахміття...

Це саме там свіча життя його спливала...

Як огортає мати пеленами своє дитя, так Україна синьо-жовтим знаменом огортала свого захисника, з любов'ю та вдячністю за самовідданість і самопожертву, проводжаючи в останню путь.

Наш захисник був вірним сином свого народу, своєї держави, мужньо і хоробро боронив рідну землю від самого початку зазіхань росії на цілісність і суверенітет України і виконав свій обов'язок до кінця. Для нас і майбутніх поколінь він житиме вічно у нашій пам'яті у наших серцях. Низько схиляємо голови у глибокій вдячності за наш спокій, наше життя, яке ти, воїне, безстрашно захищав...

ДЕРЕВО ЖИТТЯ

Чуженкова Діана, 15 років, учениця 11 класу Олексіївського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області, вихованка гуртка «Основи бібліотечно-бібліографічних знань. Палітурна справа» Краснокутського ЦДЮТ.

Керівник: Сербіна В.А., завідувач бібліотеки, керівник гуртка

У сучасному мистецтві образ Дерева життя посідає головне місце та має важливе значення серед усіх інших символів. Це один з найдавніших українських символів, воно уособлює порядок та виникнення усього живого, місток між світами. Майстри народної творчості використовують його в орнаментах та декоративному оздобленні рушників, одягу, килимів, писанок, картин, витинанок. У роботах майстрів Харківщини символ Дерева життя дуже поширений.

Дерево життя (Світове дерево, Рай-дерево) – це одночасно модель Всесвіту, людини і родини. У ній усе взаємопов'язане, і для кожної істоти, предмета чи явища є своє місце. Його прикрашають казкові квіти та пуп'янки, райські плоди, незвичні птахи, пишні вазони, та увінчує композицію головна квітка «Вогонь життя». За традицією народного мистецтва Дерево життя втілюється у вигляді явора, верби, дуба, берези, яблуні, груші чи сосни. Розташовується дерево зазвичай у вирію: «Ой, ніхто там не буває, де ся явір розвивав. Ой, яворе, явороньку, зелененький» або «На горі, посеред моря, в чистім полі неподалік дороги, в пана-хазяїна на його дворі». Дерево життя не перестає квітнути, тому крону завжди прикрашають пишні барвисті квіти. Деякі з них уже зів'яли, деякі тільки розквітли, інші чекають свого часу в пуп'янках. Кожна з квіток — різномайття етапів людського життя. Стиглі плоди символізують підсумки людських діянь та звершень, а бруньки — майбутнє покоління.

Основу дерева становить хрест, який ділить площину зображення на чотири частини. Ці частини можуть символізувати: пори року – весну, осінь, літо, зиму; час доби – ранок, день, вечір, ніч; частини світу – схід, захід, південь, північ.

Стовбур Дерева по вертикалі ділиться на три частини: світ Нави, духовний, тобто те, що було і є уособленням потойбічного світу предків; світ Яви – сучасне життя, сучасний світ; світ Прави – світ правил та законів, звичаїв та обрядів, за якими ми живемо, майбутнє, те, що буде, небесний світ. Одночасно із творенням образу Світового дерева виникла й розгалужена система протиставлень: день-ніч, літо-зима, життя-смерть, праве-ліве, пряме-криве, верх-низ, вогонь-вода, чоловік-жінка, парне-непарне. Відгомін про Світове дерево, очевидно, міститься і

в народному повір'ї про те, що людина немарно проживе життя, якщо посадить дерево.

Наші предки вважали, що всі явища природи, події в суспільстві, переживання окремих людей, які відбуваються в якомусь одному з цих світів, одночасно відбуваються і в двох інших. Тобто, у світі все взаємопов'язане, бо це – єдиний організм. І кожна дія має свою причину і наслідок.

Дерево є своєрідною віссю Всесвіту, воно несе функцію зв'язку неба і землі, усіх світів. Матеріального і духовного, людей та богів. Саме в цьому вбачали втілення найвищої Мудрості, вище якої немає нічого.

Дерево життя – це й дерево роду. Найпоширеніша схема зображення світового дерева – стовбур із трьома гілочками. Саме такі родовідні дерева, наприклад, вишивали червоними нитками по білому полотну рушника й вивішували як обереги над образами, вікнами. Птахи, які є посередниками між світом живих і світом предків, а також охоронцями роду, виступають помічниками й порадиниками в підборі пари. При цьому вони, звичайно ж, сидять на дереві. Інколи в ролі такої помічниці парубкові виступає змія, яка перебуває поблизу коріння дерева.

Весільні символи також багаті на зображення Дерева життя. Це й весільне гільце – яскраве різноколірне деревце, й настінні розписи та витинанки, й пісні, в яких мовиться про райське древо, яке породило дві ягідочки — молоду й молодого.

Символ Світового дерева – це образ утіленої родючості, жінки, Богині-Матері. Природа, мати всього живого, і є дровом життя. На вишивках, писанках, тканих рушниках і килимах образ жінки пов'язується зі знаком дерева; вона зливається з ним, а іноді й повністю його замінює. Кажуть, що дім тримається на жінці, як дах на сволокові. Сволок тримає дах, як Світове дерево – небо. Коли з'явилося в людей житло, воно стало ніби точкою відліку в безмежному Всесвіті, центром буття для кожної людини.

В образі дерева поєдналися уявлення про час і простір, життя і смерть, які зустрічаються в українському фольклорі:

Стоїть дерево,
На дереві – квіти,
Під квітами – котел,
Над квітами – орел,
Орел квіти зриває,
В котел кидає,
Квітів не меншає,
В котлі не більшає.

Пізнанню вічнозеленого Дерева життя наші предки присвятили весь свій зоряний шлях, а тому його тисячоголосий відгомін ми чуємо в піснях та колядках, бачимо вишитим на рушниках та килимах, намальованим на писанках та керамічних виробах, вирізаним на паперових витинанках. Воно в українській хаті, в купальському дереві, у весільному гільці, в розписі храмів та в хресті могил пращурів...

Давайте і ми будемо збирати і берегти все найцінніше, найважливіше в нашій країні, яку ми всі так любимо! Це допоможе змінити світ на краще!

ВІЙНА ЗА СВІЙ ШЛЯХ

Шило Ярослав, учень 10 класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів 108 Харківської міської ради Харківської області. Керівник: Іванов Владислав Леонідович, заступник директора

Війна здавна супроводжує розвиток людини та цивілізації. Кожен з нас може по різному ставитись та сприймати війну. Але так чи інакше кожний має усвідомлювати її значення та роль. Особливо важливо це для українців, чия історія ґрунтується на боротьбі за власне право на існування як нації. Я переконаний, що сучасна війна України за незалежність – це виклик і нагода, можливість остаточно утвердитись як суверенна держава, поставши з попелу вогнів війни, ніби фенікс.

Російський народ, який постійно називає себе братнім Україні за духом і ментальністю, вкотре вчинив підло, ніби Каїн, який через ревності посягнув на життя рідного брата Авеля лише через заздрість. Росія зазіхала на українську землю й народ постійно, здійснюючи тиск на політичну, економічну, соціальну складові життя Вітчизни. Зрештою у 2014 році нікчемне російське керівництво перейшло Рубікон, прямо вторгнувшись військом посягнувши на територіальну цілісність нашої неньки. Героїзм української армії та єдність нашого народу – як тоді, у 2014 році, так і зараз – стали міцною опорою, стрижнем стійкості для всієї держави. Сміливість й міць захисників дозволили зупинити ворожу навалу, відчайдушна єдність всупереч обставинам змушує нашого ворога скаженіти від безсилля. Саме в ці миті, коли друкуються ці рядки або хтось з ними ознайомлюється, українці боронять мільйони людських життів, доль, непохитно відстоюють природну жагу до захисту та наближають звитягу українського народу. Я впевнений, що зрештою переможцем герцю буде наша Батьківщина, в том час як росіяни зникнуть з цивілізованого світу, наче злі духи після ритуалу мольфара.

Отже, я переконаний, що ті виклики й перепони, що постали перед Україною в обличчі Росії, є підйомними для нас, і власне взяти гору над уособленням всього найгіршого, що можна лише уявити, є задачею, метою та ціллю українського народу. Україна обрала свій шлях, полярний кровожер вилому тероризму росії, і щодня утверджує цей вектор через доблесну боротьбу.

РАЗОМ МИ – СИЛА!

Шкляр Тетяна, голова учнівського самоврядування, учениця 9 класу Сомівської філії Комунального закладу «Зачепилівський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області
Керівник: Злидень С.В., педагог-організатор

Дана робота – розповідає про волонтерську діяльність, де сплелися, незалежно від віку, статі і матеріальних можливостей десятки дітей та дорослих. Немає маленьких справ для нашої Великої Перемоги!

Повномасштабне вторгнення РФ торкнулося кожного маленького українця та українки. Однак багато хто з них не тільки вірить у перемогу, а долучається до її наближення своїми вчинками.

Із перших днів вторгнення в Україну у Сомівській філії Комунального закладу «Зачепилівський ліцей» було відкрито волонтерський пункт, де з ранку до вечора вчителі, батьки, технічний персонал, усі небайдужі люди не зважаючи на холод, спеку та постійні повітряні тривоги, плели сітки на фронт, діти вдома різали тканину та передавали її у заклад освіти, активно шукали риболовні або каркасні сітки, ніхто не залишився осторонь цієї благородної справи.

Допомогати ЗСУ зараз важливо нам усім! Наші учні активно долучитись до загальної справи: малюнки, обереги-ляльки, патріотичні браслети, листи.

У День захисників та захисниць України учні закладу провели акцію «Подаруй тепло воїну», зібравши та передавши на фронт виготовлені власноруч сувеніри, теплі речі, свічки, засоби гігієни, продукти харчування та, звичайно, солодощі. До акції долучилися родини учнів, учителів, бо кожен хотів подякувати нашим воїнам за їхній щоденний подвиг.

У акції «Листівка воїну ЗСУ» рої «Соколята» та «Нащадки козаків» висловили свою підтримку і вдячність солдатам, які захищають нашу рідну країну.

Щоб підняти бойовий дух військовим, діти від щирого серця малювали мирне небо, сонце і щасливе майбутнє у квітучій Батьківщині, писали зворушливі побажання перемоги, привітання із святами та скорішого повернення до своїх рідних домівок.

Робота була і є велика! А особливо, коли наші захисники давали відповідь та дякували. Ми всі постійно вигадували щось нове. Молодші не відставали від старших.

Кожен член нашого дружного шкільного колективу розуміє важливість волонтерської діяльності, бо лише разом ми - сила! Усе, що робиться від щирого серця — важливе!

Однозначно, Україна буде сильною та незламною! Це - єдина та неподільна держава, де звідусіль лунатиме мелодійна українська мова! Наші діти - інші, їм не байдуже, якою буде наша країна. Миру нам всім та швидкої перемоги над загарбниками!

КОЗАЧА ГОРА

Щукіна Софія, учениця 9-А класу Андріївського ліцею №1
Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області
Керівник: Гвоздецька Оксана Сергіївна, вчитель географії

У Харківській області, недалеко від міста Змієва, в мальовничому місці під назвою «Коропові хутори», знаходиться унікальне, в історичному сенсі слова, місце – Козача гора.

Назва природної пам'ятки «Козача гора» вводить в оману, адже вона не є горою в географічному сенсі. Козача гора - це висока круча, висотою десь 60 метрів, що знаходиться на південь від Коропово та здійснюється над річкою

Сіверський Донець. Із цим місцем пов'язано багато легенд і переказів, героями яких постають богатири, козаки та монахи.

Хоч саме село й невеличке, але саме тут поруч був козацький Свято-Миколаївський монастир, який був останнім центром волелюбного козацтва і від якого зараз залишилися лише руїни - залишки окремих храмових стін.

Заснували його у 1648 році (дата не встановлено точно), над Сіверським Донцем. Церкви було дві – Миколаївська та Преображенська, тому в різних документах монастир й називався по різному, від назви храму. В 1668-1670 роках монастир стає базою для повстанців, що підтримували Степана Разіна, на Слобожанщині діяв соратник ватажка Олексій Хромий, до якого приєдналися кілька козацьких сотень із старшинами. Проте військом Григорія Ромодановського загони повстанців були розбиті, загинув і Олексій Хромий. Тих, кого взяли в полон, піддали катуванням та жорстокій розправі.

Після цих подій монастир було зруйновано. Але вже 1676 року запорозькими козаками монастир було відновлено, більш того, його перетворюють на фортецю. З часом монастир був перенесений на нове місце до Коробова Хутора (так колись називалось Коропове), туди, де зараз ми можемо бачити залишки Преображенського храму. Монастир був притулком для козаків, які вже не мали насаги нести військову службу, для поранених та стареньких воїнів. Але, тим не менш, вони ще брали участь в охороні торгового шляху вздовж Сіверського Дінця.

1703 року царською грамотою монастир, був переданий разом з усіма землями та угіддями Києво-Печерській лаврі. Наступні описи монастиря з'являються лиш в 1784 році. В документах зазначається, що він був доволі заможним, неодноразово в кінці XVII століття йому дарувались різні угіддя, а чимало земель було придбано ним за власний кошт. До монастиря належала слобода Гомільша, де на той час проживало близько 200 осіб чоловічої статі.

У 1775 році за наказом Катерини II руйнують Запорізьку Січ. Деякі козаки знову знаходять прихисток в стінах монастиря. Але через тринадцять років, у 1788-му, імператриця Катерина II видала указ, де говорилося, що козаця вольниця повинна бути «повністю знесена з лиця землі». На Козачу гору був здійснений цілий похід царських військ. Битва за монастир була програна козаками. Багатьох було вбито, а ті, які не бажали коритись волі імператриці, всі як один, зі збоєю кинулись з високої кручі у води Донця та загинули. Зараз ця круча називається саме на їх честь – Козачою горою, і в честь цього на ній поставили пам'ятний хрест.

За однією з легенд, козаки перед тим, як загинути, сховали свої скарби, золото закопали в долині, яка зараз і називається Золотою, а срібло скинули в озеро, й це озеро стало Білим. Чи правда це – невідомо, але беззаперечним є факт, що в озері значно підвищений рівень іонів срібла, що доведено низкою досліджень.

Гора має і більш давню легенду, за якою, саме на Козачій горі жив Змій Горинич, і саме тут відбувся бій між ним та Микитою Кожум'якою. А Змієві вали, ні що інше як розорана земля, після того, як Кожум'яка впряг Змія в плуга.

З тих давніх часів багато чого змінилося і сьогодні околиці Коропове відоме рекреаційне місце, тут купа різних санаторіїв, готелів та баз відпочинку. Якщо маєте таку можливість, обов'язково відвідайте село та його околиці, підійміться на Козачу гору та вшануйте наших героїчних пращурів - козаків.

МІФИ ТА РЕАЛІЇ ПРО СЛОБОЖАНСЬКУ СОРОЧКУ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Ядришникова Софія, учениця 11-Б класу КЗ «Лозівський ліцей № 3»
Лозівської міської ради Харківської області. Керівник: Громило Надія Юріївна,
вчитель трудового навчання, КЗ «Лозівський ліцей № 3»
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

Дана робота розкриває, підтверджує та спростовує існування традицій й звичаїв, цікавих відомостей про українську вишиту сорочку, яку сьогодні називають «вишиванкою».

Останнім часом зустрічаємо невідповідності у публікаціях соціальних мереж, на телебаченні, навіть багато поціновувачів й прихильників української вишивки помиляються, підтверджуючи недостовірні факти. Наше завдання розглянути, спростувати або довести їх за допомогою джерел, матеріалів науково-практичних конференцій, висновків польових досліджень Харківщини [1, 2, 3, 4].

Одне з відомих тверджень для багатьох й далеко за межами нашої держави: – **«Вишиванка – генетичний код нації українців»**. Вишивка ніколи не була винятково чийось феноменом. За висновками к.і.н. етнологині О.Ю.Косміної «вишивка існує й існувала в усіх народів, в усі часи. Тільки до початку ХІХ століття в Україні у сільському середовищі масового поширення вишивки не було. До того часу одяг декорували ткацтвом. Взагалі вишивка – це елітарне мистецтво, яким заможні люди декорували свій одяг»[3]. Вишивали ж не самі заможні люди, а їх обслуга, швачки. І так це передалося **в селянське середовище методом наслідування з елітарних зразків**.

«Жіночі сорочки були білого кольору та короткими». Характерною ознакою сорочки є білий колір тонкого, добре відбіленого полотна. Також зустрічаємо сорочки натурального кольору, який залежав від сировини, на Харківщині це був колір волокон коноплі, льону[1 с.92], а білий отримували шляхом відбілення полотна на сонці чи сильному морозі, могли застосовувати і золу.

Із тверджень інформантів приходимо до наступних висновків, що сорочки натуральних кольорів слугували як повсякденні, а відбілені (білі) одягали на свята або під час традиційних обрядів.

Жіночі сорочки шили довгими (110-150 см) «додільні», тобто з одного суцільного матеріалу зверху донизу та «до підточки». Де верхня частина (станок) шилася із тонкого полотна, а до неї пришивалася підточка з грубішої домотканої тканини[1 с.93].

«Для кожної місцевості існували свої характерні оздоблення сорочок». Сорочки одного села від іншого на Слобожанщині не дуже відрізняються

орнаментами оздоблення, деталями крою та способами обробки і техніками вишивки.

Чому ми маємо подібні вишивки у певній місцевості? Бо зрозуміло, що одна жінка піддивлялася в іншої – вони собі так перешивали.

Дослідниця одягу Г.В. Лук'янець ділиться на презентації альбому[4] свідченнями інформантів про те, що в одній хаті мешкали жінки не одного покоління, у кожній переважно було за десяток буденних сорочок й всі ці сорочки однієї родини були однакові. Розрізняли власниці свої сорочки за спеціальними мітками невеликого розміру. Її вишивала кожна жінка в сім'ї, на менш помітному місці сорочки (наприклад під рукавом, на бічному шві тощо).

«Значення символів на вишитих сорочках». Ніколи не існувало, а якщо і було то ці факти не доведені наукоцями і такі відомості втрачені назавжди. Це вигадки про розшифрування орнаментів і значення символів шанувальниками української вишивки.

Для переконання цього твердження к.і.н, етнологиня О.Ю. Косміна, користується виданнями Олени Пчілки «Український народний орнамент...» 1876 р. та «Українські узорі» 1912 р.. Олена Пчілка пише про вишивку: «це декоративність, мереживність». За основу брали прості орнаментальні схеми, які не мали глибокого змісту, існувала потреба, просте бажання прикрасити якусь частину одягу[3]. Тобто прості українці не володіли знаннями про матерії космосу, руху планет, землі, світових дерев тощо.

«Використання чорної нитки – це знак жалоби». Та насправді це зовсім не так. Для українців, як і для більшості народів світу, траурним кольором був білий, а чорний був кольором родючої землі та достатку. Тому мати щось чорне у своєму гардеробі було дуже престижно. У давнину чорні нитки були на вагу золота – їх отримували лише з шерсті чорних овець, природних фарбників такого кольору на той час не існувало[3].

В колекціях слобожанського одягу зустрічаємо зразки оздоблення на сорочках рукавів та подолах, чорними нитками ДМС але підтвержень, про те що це ритуально-поховальні сорочки або ті які одягали під час жалоби не виявили.

«Вишивка «білим по білому» притаманна тільки для Полтавщини». Це не зовсім так. Просто цей вид вишивки розвинувся і зберігся саме на Полтавщині – у Решетилівці, де її зробили своїм брендом[3]. Вишивали білим кольором не від бідності, а тоді, коли не було кольорових ниток. Для отримання матеріалу потрібної якості докладалося немало зусиль. Домопрядені нитки вимочували і вибілювали у бочці з золою протягом тривалого часу, повторюючи процес. Ніжний, прозорий, ніби мереживо орнамент вишивки «біллю» зустрічається в усіх регіонах України без винятку. Тому вишита «білим по білому» сорочка вже не здається бідною одежиною.

«Донедавна вважалося, що автентична українська сорочка – лише та, що вишита трояндами у червоно-чорних кольорах косим хрестиком». Орнаменти у вигляді квіток з'явилися в історії української вишивки у середині XIX ст.. Поширилися завдяки геніальному рекламному ходу засновника парфумерно-косметичної компанії "Товарищество Брокар и Ко" Генрі Брокару. Шматки мила "Брокар и Ко" загортали у яскраві обгортки, на яких друкували

схеми орнаментів для вишивання хрестиком. Мило було дешевим, а схеми вишивки виразними і простими, тож швидко полюбилися жінкам, витіснивши інші старовинні автентичні орнаменти. Насправді це данина європейській моді, якій в Україні не більше 150 років, так званий «брокарівський стиль». Улюблені мотиви: троянди, виноград, калина, лілеї, гвоздики тощо[1 с.94-95].

«Кожна жінка мала велику кількість сорочок». За свідченнями інформантів у придане готували таку велику кількість сорочок, що в будні їх одягали по черзі. А деякі обрядові доводилось одягати всього декілька разів за своє життя. Кожна українська дівчина та жінка вміла заготувати й пошити сорочку, а от вишивати вже могли віддавати на замовлення майстрині.

Розглядаючи кожне твердження, вислів окремо, наводячи докази чи спростовуючи існування вище перелічених фактів про сорочку Слобідської України, прийшли до наступних висновків:

- дійсно найдавніші сорочки, їх орнамент викликають дивне відчуття краси, гармонійного поєднання вишивки та натуральної тканини стародавніх зразків але це не є так званим «генетичним кодом» нації українців;

- кожне село, навіть вулиця мали свої характерні особливості оздоблення сорочок й ніяких розтлумачень символів й оберегів вишивки не існувало, відбувалося «підглядання», тобто копіювання візерунків та орнаментів;

- найдавніші сорочки довгі, відбілених чи натуральних кольорів з коноплі або льону із вишивкою «білим по білому», характерними слобожанськими техніками оздоблення, які використовували в XIX столітті;

- в колекціях зустрічаємо зразки оздоблення на сорочках рукавів, подолах чорними нитками ДМС але підтвержень, про те що це «жалобні» чи сорочки «на смерть» не виявили;

- найбільша кількість експонатів – це сорочки рясно прикрашені рослинними орнаментами в техніці косий хрестик червоно-чорних кольорів, так званого «брокарівського стилю» але це вже данина тогочасної моди початку XX століття.

- одна із характерних особливостей слобідської сорочки – це симетричне розміщення декорованих швів на мережаних подолах, які виглядали з-під плахти або спідниці «на три пальці».

Сьогодні це вже етнічний бренд Слобожанщини відомий далеко за межами України, так як існує вже не один десяток реплік сорочок Харківщини. Майстри та поціновувачі народного одягу зберігають, поповнюють інформацію та відтворюють старовинні зразки, прикрашають давніми техніками оздоблення сучасні блузи, які називають «вишиванками».

1. *Відбілене сльозами полотно мережила, жила, переживала./ Передмова В. Гальперіна; попереднє слово Семенової М; збирач матеріалів та автор статей Тройно О; упорядник тексту Телегіна С.– Х.: Регіон-інформ, 2005. –164с.*
2. *Коваль О. В., Коваль Т. П. Вбрання українців Слобожанщини XX століття: за матеріалами народного художнього фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького будинку дитячої та юнацької творчості / За заг.редакцією В. А. Сушко. – Х.: Тім Пабліш Груп, 2017. –100с.,іл.*

3. *Не я відкрила цей закон, але... в тренді – одяг з тих країн, де тривають військові конфлікти* Оксана Косміна 08.02.2020р., 11:00 **ukrinform**
<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2872015-oksana-kosmina-etnologina.html>
 (дата звертання: 24.10.2022)
4. *Традиційне народне вбрання Харківщини: альбом* / Упоряд. Г.В. Лук'янець. – Х.: Видавництво «Точка», 2018.

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТОПОНІМІЇ ПЕРВОМАЙЩИНИ

Яковлев Ігор, учень 7 класу КЗО «Троїцький ліцей», вихованець гуртка «Географічне краєзнавство» Харківської ОблСЮТур

Керівник: Христосова Олена Юріївна, керівник гуртка «Літературне краєзнавство» Харківської ОблСЮТур, учитель української мови та літератури КЗО «Троїцький ліцей»

Територія Первомайщини протягом тисячоліть була ареною різних історичних подій, соціальних зрушень. З IX по XII століття тут відзначені стоянки кочових слов'янських племен. Тут проходив кордон Київського князівства на схід від половців, на південь від хазар і печенігів. Через степи проходили шляхи грабіжництва народів, які турбували слов'янські князівства. Нинішня територія району до XII століття належала Київському, а згодом Переяславському й Чернігівському князівствам. Велика територія на вододілі рік системи Дону й Дніпра перетворилася після монголо-татарської навали в малонаселений край — Дике поле.

До найбільш стародавніх назв у нашій місцевості належать гідроніми (назви водоймищ і річок), які пов'язані з історією інших народів, що жили свого часу на цій території. Берека (в перекладі з татарської — болотна ріка), Верхній Бишкін (з тюркської -п'ять тополь, п'ять рукавів), Верхня Орілька (крива, звивиста річка або урочище біля води), Новоберецьке. У 1675 році починається велике заселення українцями, щоб припинити просування татарських орд. Із Дніпра сюди прибули запорізькі козаки, які ретельно заохочувалися за вірність російським государям. Таким чином, із цього часу ріка Берека стає прикордонною рікою Російської держави. Ліворуч розташовуватися Слобідські полки й землі, що належали скарбниці, а праворуч — кримським татарам. Указом царя від 27 квітня 1731 року запропоновано було будувати укріплення, які перетворилися в Українську прикордонну укріплену лінію. По території району вона має напрямок від Єфремівки до Михайлівки. Найбільше значення приділялося Єфремівській та Олексіївській фортецям, через які і проходили Муравський та Ізюмський шляхи. Велике значення мали Михайлівська й Слобідська (Булацелівка) фортеці. Ці топоніми є назвами-присвятами. Єфремівська фортеця названа на честь генерал — майора Данила Ефремовича Ефремова. Олексіївська і Михайлівська фортеці названі на честь святих Олексія та Михайла, за іншою версією назву Олексіївській фортеці дала Анна Іоанівна на честь брата Олексія Михайловича.

Довгий час більша частина земель пустувала й лише після 1821 року почалося їхнє поступове населення через недостачу земель у Валківському повіті за розпорядженням урядового Синоду.

Біографія Первомайщини пов'язана з будівництвом наприкінці 60-х років XIX століття залізниці, що проходила по старому Муравському шляху. Села відносилися до 2-го округу Зміївського повіту. Наслідком приходу до влади більшовиків стало скасування приватної власності на землю, її муніципалізація (передача в розпорядження місцевим радам). Неподалік від селища Лихачове бишкінські селяни створили хутір «Первое мая», заснували хутори Карачинців, Водяне, а беречани — Червоний Жовтень, Високий, Новий світ, Червоне Знамено, єфремівці — хутір Паризький. Вони створювали товариства, комуни. Назви населених пунктів Первомайщини, що виникли в 30-х роках свідчать про формування культової ідеології.

Ознайомлення з переліком назв населених пунктів Первомайщини показує, що діапазон їх походження є різноманітним. Найбільш поширеними є назви, в основі яких лежать імена або прізвища (прізвиська) першопоселенців, власників поселень, дворян, сотників. При цьому досить часто серед топонімів є ті, в основі яких лежать імена людини. Це Грушине, Дмитрівка, Єфремівка, Кашпурівка, Максимівка, Мар'ївка, Миколаївка, Михайлівка, Олексіївка, Петрівка, Ржавчик, Семенівка, Тимченки. Кілька назв утворені додаванням прикметника новий до антропонімів: Нова Семенівка, Новогорівка.

Аналізуючи назви поселень, можна сказати, що у виборі назви керувались тим, щоб відокремити назву свого поселення, для того і використовували різні імена.

Наступний вид топонімів можна розділити за ознаками природи:

- особливостями рельєфу - Високе, Задорожнє, Закутнівка, Крутоярка, Роздолля, Степове;
- за водними об'єктами, що знаходяться на території району – Берека, Верхня Орілька, Кам'янка, Киселі, Лозівське.
- рослинного походження - Берека, Берестки, Верхній Бишкін, Рокитне, Калинівка.

На хвилі радянської колективізації з'явилося село з нетрадиційною назвою Суданка, яка зовсім не має відношення до Африки. Це аббревіатура з російської – Союз украинской дружной артели независимого крестьянского актива.

У радянський період топоніміка району мала політичні зміни та ураховувала тільки потреби правлячої влади. Переважно протягом XX століття було здійснено руйнування природного стану топонімічного простору, який формувався в душі народних традицій протягом століть. Перейменування було здійснено двічі: після встановлення радянської влади та після смерті Й.І. Сталіна. За цей час на карті району з'являються такі населені пункти: Комсомольське, Більшовик, Жовтневе, Советське, Правда.

На сучасному етапі в Україні пройшла чергова стадія перейменування населених пунктів, яка торкнулася й Первомайщини. У травні 2016 року в районі перейменовано шість населених пунктів. До речі, назву села Червоне Знамено під час декомунізації змінили, залишивши прикметник «червоне». Село Красне згадується в документах XVIII століття як маєток Кнайбе, а з 1918 року – селище Красне. Хоча, за версією місцевих жителів, воно отримало назву від прикметника «красивий».

Вивчивши та проаналізувавши дані дослідження, поширення топонімів на Первомайщині можна сказати, що назви сіл залежать повною мірою від їх географічного розташування. Якщо не можна було дану місцевість прив'язати до географічного об'єкту, то використовували імена та прізвища(прізвиська) людей.